Mihai Hotea

Munții Maramureșului

Studiu de geografie umană

MIHAI HOTEA

MUNȚII MARAMUREȘULUI

STUDIU DE GEOGRAFIE UMANĂ

Referenţi ştiinţifici:

Prof. univ. dr. Nicolae Ciangă
Conf. univ. dr. Marin Ilieș

ISBN 978-606-37-0989-0

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

MIHAI HOTEA

MUNȚII MARAMUREȘULUI

STUDIU DE GEOGRAFIE UMANĂ

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2020

„În această lume mare, unde există mulți oameni de treabă – aceștia sunt maramureșenii – nu buni, proști de buni. Sunt generoși și i-au iubit pe toți, nu a existat etnie minoritară, etnie majoritară, nu exista nimic. Existau oameni și toți erau tratați la fel și cu aceeași dragoste cât în lume puțini întâlnim. Maramureșenii au fost și sunt de un curaj rar întâlnit. De ce se numește partea aceea „Dacia liberă”? Pentru că maramureșenii sunt singurii care au luptat contra romanilor și au învins. Ei nu s-au lăsat doborâți în nici un fel, în schimb aveau o generozitate de a îmbrățișa orice om indiferent de ce naționalitate este.”

Hary Herman Maiorovici
(*Marina M., 1998, p. 305-306*)

CUPRINS

PREFAȚĂ

Lucrarea „**Munții Maramureșului. Studiu de Geografie Umană**", elaborată de domnul dr. Mihai Hotea se înscrie între contribuțiile științifice reprezentative, având ca obiect de studiu unul dintre masivele emblematice din nordul extrem al Carpaților Orientali, foarte puțin studiat din punct de vedere geografic-uman, datorită accesibilității reduse, a poziției sale periferice, fiind aflat în zona de graniță.

Pe de altă parte, reprezintă masivul simbol al Maramureșului, cu un peisaj montan de excepție, modelat de Vișeul periferic și afluenții săi de pe dreapta, care s-au constituit în tot atâtea porți de pătrundere în arealul său și de antropizare a acestuia (populare, dezvoltare de așezări, activități de valorificare a resurselor sale ân cadrul celor trei domenii de activitate).

Toate componentele geografiei umane au fost analizate de autor în strânsă corelație cu caracteristicile cadrului natural și a resurselor decurgând din acestea: resurse subsolice metalifere și materiale de construcție, resurse hidrominerale, resursele mediului biotic, cu deosebire și exploatate în exces, resursele forestiere.

Perfect integrat Țării Maramureșului, spațiul montan se remarcă printr-o veche locuire în cadrul așezărilor de pe aliniamenul Vișeului, poziționat periferic față de arealul montan propriu-zis (dintre care două centre urbane, Borșa și Vișeu de Sus), cu completare în sistemul de așezări rurale aflate pe afluenții acestora.

Comunitățile umane din așezările aparținând acestei entități geografice se integrează tipului geodemografic maramureșan, analizate prin prisma dimensiunii evoluției și dinamicii populației, a repartiției spațiale și, mai ales, prin caracteristicile sporului natural, a componentelor geodemografice structurale și mai nou, a mobilității dominate în ultimele două decenii de tendința centrifugă externă.

Profilul economic funcțional și cel fizionomic este o reflectare fidelă, cu nuanțe de determinism și chiar conservatorism, influențat de tendințele ultimei jumătăți de secol, ca urmare a activităților industriale de exploatere și prelucrare parțială a resurselor subsolice și forestiere, a agriculturii, cu efecte previzibile recente a influențelor multiple și nu totdeauna pozitive a economiei de piață și a efectelor acesteia (eficiență-ineficiență, faliment, șomaj etc.).

Patrimoniul natural și antropic complex și original, cu o deosebită atractivitate turistică, a contribuit la nașterea unei noi direcții de valorificare, cea turistică rurală, oferind un început promițător și redirecționate și o canalizare a energiilor unei comunități umane recunoscute pentru dinamism și receptivitate.

Textul coerent și convingător în formulare și argumentare științifică, structurat în capitole, acoperind aria vastă a unui studiu geografic uman, este completat în mod fericit cu o reprezentare și reflectare cantitativă, grafică, cartografică, fotografică proprie, evidențiind implicarea și foarte buna cunoaștere, nemijlocită, a realităților geografice de pe teren.

Contribuția științifică rezultată se constituie ca un model de abordare și o sursă valoroasă de documentare și cunoaștere a unei componente reprezentative a Maramureșului.

Prof. univ. dr**. Nicolae Ciangă**

Facultatea de Geografie,

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

O ALTFEL DE PREFAȚĂ

Cunoscând pasiunea cu care colegul și prietenul meu Mihai Hotea a lucrat la acest studiu, atenția sa la detalii și rigurozitatea analizei, doresc să las cititorului plăcerea de a-l descoperi. Cu toate acestea, consider că ar trebui să punctez câteva idei de reper.

Încă din titlu apare o asociere interesantă între conceptele specifice geografiei umane aplicate unei regiuni definite eminamente pe criterii geomorfologice. Complexitatea interacțiunilor în spațiu și timp dintre populație și teritoriul său montan a relevat o multitudine de problematici, clar și profesional abordate în acest studiu științific. Prin modul în care sunt integrate componentele de text și cele cartografice, spațialitatea elementelor și conceptelor identificate, dezvoltate și rafinate, devine accesibilă unui public mai larg, chiar dacă această deprindere este privilegiul geografilor.

Datorită suprafeței lor extinse (aproape 1500 km^2), a peisajului montan copleșitor ochiului uman, sub forma planurilor succesive pierdute spre linia orizontului, Munții Maramureșului sunt dificil de reprezentat într-o imagine coerentă. Cele 12 localități valorifică un cumul de factori și interacțiuni rar întâlnit în spațiile montane românești, având o populație numeroasă, răspândită pe afluenți și versanți în peste 125 de cătune, dintre care cca. 20 sunt cu peste 1000 locuitori. Tocmai din acest motiv cunoașterea amănunțită a fundamentelor geografico-umane din arealul studiat era indispensabilă. A fost necesar un demers aproape epuizant de prospectare și o analiză detaliată a teritoriului, mai ales în perimetrele umanizate atât de dispersate.

Numeroasele incursiuni în teren, cu know-how-ul și tehnologia adecvate, cu metodologia specifică studiilor geografice integrate au avut ca rezultat o bază pentru analize profunde, de detaliu, încadrate în cele zece capitole comprehensive.

În paralel, au fost surprinse fenomene, procese și legități deosebit de utile comunităților umane în difuzia valorilor profunde și în crearea strategiilor de dezvoltare. Deloc surprinzător, pe lângă acestea s-au mai deschis și alte direcții de cercetare, mai ales asupra comunităților mici din zonele montane ale Țării Maramureșului, abordate de autor în câteva articole de specialitate.

Conf. univ. dr. **Marin Ilieș**
Facultatea de Geografie,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

INTRODUCERE

Munții Maramureșului, prin poziția geografică, accesibilitatea și imaginea de ansamblu, reprezintă o adevărată provocare legată de necesitatea unui studiu detaliat, riguros organizat care să cuprindă vasta tematică specifică geografiei umane, într-un spațiu montan marcat de o remarcabilă diversitate etnică, culturală și lingvistică.

Lucrarea își propune să fie un studiu comprehensiv de geografie umană, sub toate aspectele ei, urmând noile tendințe ale cercetărilor în domeniu și orientarea școlii geografice clujene. Munții Maramureșului reprezintă un spațiu geografico-uman deosebit de complex, bine individualizat în cadrul Maramureșului ale cărui caractere sunt dictate de legătura dintre componenta geodemografică, specificitatea așezărilor, de funcțiile economice distincte, toate în contextul unui spațiu montan cu un anumit potențial de habitabilitate, cu specificul resurselor, unde relația cu muntele este definitorie. Aria luată în studiu se suprapune în totalitate unei arii naturale protejate, Parcul Natural Munții Maramureșului, unde s-ar putea constitui după modelul francez de organizare a teritoriului o *„asociație de comune”* (*„communauté des communes”*, DATAR, 2002).

Modul în care se combină organizarea administrativ-teritorială cu forma și dimensiunile diverselor regiuni geografice omonime Munților Maramureșului a dus la necesitatea abordării lor cu ajutorul unui întreg arsenal metodologic, plecând de la cele mai cunoscute metode cantitative, trecând prin intense faze de studiu de teren și nu în ultimul rând utilizând noile metode calitative de cercetare în domeniul geografiei umane moderne. Prin urmare, de-a lungul celor șase ani de cercetare s-au luat în calcul diverse surse de informare-documentare. Dată fiind dispersia mare a studiilor de geografie umană asupra teritoriului Munților Maramureșului, cercetarea de teren a oferit o bază

de plecare deosebit de importantă. Studiile prezentând areale mai mari în care se înscriu și Munții Maramureșului au constituit liniile directoare în primele etape ale cercetării. Analizele de detaliu și studiile de caz au stat la baza elaborării unor capitole cu încărcătură practică sau strategică. Baza de date statistice legate de aspectele geodemografice și economice a fost completată cu informațiile culese cu ajutorul tehnologiei mobile: studiul cătunelor, al traseelor căilor de comunicație de rang inferior, reconstituiri de diverse genuri. Imagistica și metodele conexe graficii digitale au stat la baza analizelor la microscară. Baza cartografică utilizată cuprinde o paletă largă de reprezentări, de la cele vechi, istorice, la cele mai noi, digitale.

În condițiile date, făcând apel și la informațiile obținute din cercetările geografice de până la momentul actual, studiul de geografie umană asupra Munților Maramureșului încearcă să aducă un plus de lumină, lăsând deschis câmpul cercetărilor și pentru alte opinii și interpretări.

În final, doresc să îmi exprim gratitudinea față de domnul profesor universitar doctor Nicolae Ciangă pentru încrederea pe care mi-a acordat-o pe toată durata studiilor universitare și pentru contribuția sa la formarea mea profesională, prin îndrumarea și coordonarea lucrărilor mele de licență, masterat și doctorat. De asemenea, le aduc mulțumiri colegilor mei de la Facultatea de Geografie, din cadrul Extensiei Sighetu Marmației, pentru întreaga colaborare și în special bunului coleg și prieten, conferențiar universitar doctor Marin Ilieș, pentru intervalul generos de timp acordat, în numeroasele discuții lămuritoare vizând diversele aspecte ale lucrării, precum și doamnei conferențiar universitar doctor Gabriela Ilieș. Nu în ultimul rând, pentru importanta contribuție la asigurarea unui climat adecvat studiului, doresc să îi mulțumesc soției mele Maria, căreia îi sunt recunoscător pentru înțelegere și sprijin moral.

Autorul

ISTORICUL CERCETĂRILOR

Spațiul maramureșean a stârnit dintotdeauna un interes deosebit pentru cercetătorii din diverse domenii, cum sunt geografia, istoria, geologia, silvicultura, etnografia și folclorul. Studii și cercetări exclusive, focalizate pe acești munți sunt puține, dar informații și trimiteri la acest areal se regăsesc secvențial în diferite lucrări legate de județul sau Țara Maramureșului.

Una dintre cele mai cunoscute și mai prețioase surse documentare referitoare la acest spațiu, o constituie colecția de documente istorice, intitulată „*Diplome maramureșene din secolele XIV și XV*", precum și cele din secolele XVI-XVIII, apărute sub îngrijirea lui Ioan Mihaly de Apșa în anul 1900, unde prin intermediul actelor de atestare a proprietăților feudale, ies la lumină, printre multe alte informații, o multitudine de aspecte geografice (Mihaly de Apșa, I., 1900).

În anul 1876, Szilágyi I., în lucrarea monografică intitulată „*Descrierea Județului Maramureș*", face o radiografie a spațiului maramureșean unde sunt prezentate mai multe date statistice și chiar și o hartă a regiunii (Szilágyi I., 1876).

Prima parte a secolului al XX-lea a fost una destul de bogată în publicații cu caracter monografic și istoric, evidențiindu-se în acest sens Vornicu Gh. (1929), Marina M. (1939), Filipașcu Al. (1940), Morariu T. (1942), Bernea E. (1943) etc. Tot în această perioadă apar și studii importante legate de păstorit (Morariu, T., 1931; Kubijovic, Vl., 1934). De asemenea, merită evidențiată și apariția primei „*cărți de geografie*" a Maramureșului românesc, realizată de Dermer I. și Marin I. în anul 1934.

Începând cu a doua parte a secolului al XX-lea, studiile axate pe diverse problematici geografice se amplifică, contribuind astfel la o mai bună cunoaștere geografică a Maramureșului.

Dintre tezele de doctorat din domeniul geografiei care au analizat fie în totalitate, fie anumite areale ale Munților Maramureșului sau au atins tangențial diferite aspecte geografice, se remarcă:

- Stan I. (1986), *Depresiunea Maramureșului. Studiu de geografie fizică*;
- Haidu I. (1993), *Evaluarea potențialului natural al râurilor mici. Carpații Maramureșului și Bucovinei*;
- Pandi G. (1997), *Concepția energetică a formării și transportul aluviunilor în suspensie – Aplicație la NV României*;
- Ciangă N. (1998), *Turismul din Carpații Orientali. Studiu de geografie umană*;
- Ilieș Al. (1998), *Etnie, confesiune și comportament electoral în Crișana și Maramureș (Sfârșitul sec. XIX și sec XX). Studiu geografic*;
- Idu P. D. (1999), *Om și natură în Carpații Maramureșului și Bucovinei. Viața pastorală*;
- Ilieș Gabriela (2007), *Țara Maramureșului. Studiu de geografie regională*;

În domeniul geografiei umane au fost realizate o serie de lucrări și studii axate pe:

- geografia populației și așezărilor: Meruțiu V. (1929), Morariu T. (1939, 1970), Surd V. (1987, 1991, 1993, 2001, 2002), Maier M., Ciangă N. (1988), Iacob Gh. (1994), Raboca N. (1994), Ilieș Al. (1994, 1995, 1998, 2000), Ilieș M. (1999, 2000, 2004), Ilieș Gabriela (1998, 1999, 2000, 2002), Pop Gr. (1998), Nicoară N. (1999), Boar N. (2004);
- geografie economică: Dermer I. (1927), Hodiș D. (1929), Morariu T. (1931), Kubijovic Vl. (1934), Iacob Gh. (1960, 1961, 1971, 1980, 1981), Marin I., Erdeli G., Iacob Gh. (1989), Pop Gr., Benedek J. (1996), Radu D. (1997), Zincenco D. (1998), Bălănescu S., Achim V., Ciolte A. (2002);
- geografia turismului: Ciangă N. (1980, 1996, 1998, 2001, 2003), Cocean P. (1992, 1997, 1999, 2002, 2004), Ilieș Al. (1992, 1996, 1997, 1999), Ilieș Gabriela (1999, 2002), Ilieș M. (1999, 2004), Boar N. (1997, 1999, 2004), Hotea M. (2004);
- geografie socială și politică: Ilieș Al. (1995, 1998), Ilieș Gabriela (1998, 2000, 2007), Boar N. (2005);

- toponimie: Iordan I. (1963), Idu P. D. (1997, 1999), Sava A. (1980) Ungureanu Al., Boamfă I. (2006), Nicolae I. (2006), Velcea I. (1995);
- etnografie: Bănățeanu T. (1966), Dăncuș M. (1986, 2000);
- cartografie turistică: Ilieș M., Ilieș Gabriela, Boar N., (2001, 2002);

Pentru o cunoaștere mai bună a realităților locale au fost analizate și studiile monografice ale localităților Borșa (Mihali M. și Timiș N.. 2000), Moisei (Coman Gh., 2002), Poienile de sub Munte (Beuca A. și Zebreniuc Cristina, 2007), Ruscova (Horvath V. și Horvath Irina Liuba, 2005) și Vișeu de Sus (Man V., 1906, 2005 și Mihali N., 2001).

De o însemnătate aparte s-au bucurat și studiile de geografie fizică axate pe:

- geomorfologie: Sircu I. (1962), Ielenicz M. (1977), Morariu T., Mac I. (1980, 1990), Posea Gr. (1980), Goțiu Dana, Surdeanu V. (2007);
- hidrologie: Ujvari I. (1972), Donisă I., Barbu N., Ionesi L. (1973), Ilieș Al. (1992), Haidu I. (1993), Mîndrescu M. (2001, 2003);
- biogeografie: Coman A. (1971), Bereș Marta, Iurasciuc O., Moisei F. (2000);

În problematica vastă abordată în lucrare s-a făcut apel și la publicații istorice (Iorga N., 1915; Filipașcu Al., 1940, 1944, 1945; Popa R., 1969, 1997), silvice (Iuga G., 1936; Cherecheș D., 1999; Horj P., 2006), geologice (Bleahu M., 1962) etc. Dintre istorici s-au remarcat Al. Filipașcu cu lucrările *„Le Maramureș”* (1940) și *„Istoria Maramureșului”* (1997) precum și Radu Popa, printr-o contribuție istorică de mare valoare realizată în cadrul tezei de doctorat intitulată *„Țara Maramureșului în secolul al XIV-lea”* (1970).

Informații prețioase referitoare la acest teritoriu au fost oferite și de revistele Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmației – seriile Acta Maramorosiensis (2002-2008), diverse hărți istorice și cadastrale (sec XVIII-XIX) etc.

1.
POZIȚIA GEOGRAFICĂ ȘI LIMITELE

Munții Maramureșului, situați în extremitatea nordică a României, se prezintă sub forma unei culmi largi și fragmentate, fiind orientați pe direcția nord-vest – sud-est.

În ceea ce privește limitele acestui spațiu au existat controverse în literatura de specialitate. Dermer I. și Marin I. (1931), în lucrarea intitulată *„Maramureșul românesc”* consideră limita sud-estică a Munților Maramureșului la Valea Țibăului și Bistrița Aurie. De aceeași părere este și Morariu T., Posea Gr. și Mac I. (1980) în articolul întitulat *„Regionalizarea geomorfologică a Carpaților Orientali și a Carpaților de Curbură”*.

În lucrarea monografică *„Județul Maramureș”* a autorilor Posea Gr., Moldovan C., Posea Aurora (1980), Munții Maramureșului se întind în partea sud-estică până la Valea Cârlibaba și includ și Obcina Țapului sau Munții Țibăului, aflați pe teritoriul administrativ al județului Suceava. Barbu N. (1976) în lucrarea *„Obcinele Bucovinei”* împărtășește același punct de vedere atunci când evidențiază limita de vest a Obcinelor Bucovinei.

În tratatul de *Geografia României*, vol. III (1987), se consideră că Munții Maramureșului ocupă întreg spațiul de pe dreapta Vișeului până în granița țării, de la Valea Vișeului, din defileul Tisei și până la pârâul Cârlibaba.

Stan I. (1988, p. 5) în rezumatul tezei de doctorat *„Depresiunea Maramureșului. Studiu fizico-geografic”*, consideră că Munții Maramureșului se află într-un contact strâns cu Depresiunea Maramureșului *„încât rareori separarea celor două unități este clară”*.

Pop Gr. în lucrarea „*Carpații și Subcarpații României*” (2000, p. 45), împărtășește punctul de vedere al Valeriei Velcea și a lui Savu Al. din „*Geografia Carpaților și a Subcarpaților Românești*” (1982), atunci când consideră că Munții Maramureșului „*se desfășoară, pe aproximativ 70 de km, sub forma unui arc de cerc de la Tisa până la Pasul Prislop*”.

În stabilirea limitelor geomorfologice se iau în calcul mai multe elemente printre care alcătuirea petrografică, energia reliefului, altitudinea care influențează etajarea climei, vegetației și a solurilor etc. Din punct de vedere geografico-uman considerăm că un rol important în trasarea limitelor Munților Maramureșului, pe lângă cele amintite anterior, îl are și modul de organizare și exploatare a teritoriului de către societatea tradițională maramureșeană care întruchipează o îndelungată și aprofundată cunoaștere a mediului.

Datorită omogenității factorilor care concură la individualizarea acestui spațiu, considerăm că teritoriul studiat are ca limite în nord și est, granița cu Ucraina, în vest și sud, Valea Vișeului iar în sud-est, aliniamentul Pasul Prislop – granița cu Ucraina. Avându-se în vedere faptul că limitele acestui spațiu nu corespund în totalitate cu limitele administrative ale localităților componente, unele aspecte de geografie umană vor fi analizate la nivel administrativ. Menționăm de asemenea faptul că deși localitățile Leordina și Petrova au o dezvoltare areală preponderentă pe partea stângă a râului Vișeu, acestea sunt strâns legate de spațiul montan adiacent și ca atare vor fi analizate în acest studiu. Referitor la spațiul situat la est de aliniamentul Pasul Prislop – frontiera de stat cu Ucraina, deși județul Maramureș deține suprafețe considerabile de păduri, considerăm că prin umanizarea sa, această parte este legată într-o măsură mai mare de spațiul bucovinean.

Fig. 1. *Munții Maramureșului. Limite și extensiune teritorială*

În conturarea identității spațiale a Munților Maramureșului am avut în vedere pe lângă elementele de natură fizico-geografică, foarte importante dar nu definitorii pentru un studiu de geografie umană, pe cele politico-administrative, istorice, cultural-etnografice, funcționale, economice și de habitat, și nu în ultimul rând pe cele mentale. Trebuie să menționăm faptul că prin modul de trăire și de percepție a comunităților umane locale asupra teritoriului, acest spațiu aparține Țării Maramureșului.

2.
PREMISELE GEOGRAFICE ALE POPULĂRII TERITORIULUI

2.1. Premise fizico-geografice

2.1.1. Considerații geologice

Munții Maramureșului se încadrează din punct de vedere geologic în trei domenii structurale (Moldovan C., 2000): domeniul cristalino-mezozoic, domeniul flișului și domeniul transcarpatic sau maramureșean panonic.

a. Domeniul cristalino-mezozoic

Are extensiunea cea mai mare în cadrul Munților Maramureșului fiind reprezentat de șisturile cristaline, în cadrul său distingându-se trei serii (Moldovan C., 2000):

- seria anteproterozoică superioară mezometamorfică, constituită din micașisturi, șisturi sericitoase, amfibolite, pegmatite, localizate în bazinul inferior al Văii Vaserului, în bazinul superior al Văii Bistra și Frumușaua precum și la Poienile de sub Munte;
- seria proterozoic superioară-paleozoic inferioară epimetamorfică formată dintr-un complex terigen peste care se suprapune unul vulcanogen, localizată în bazinul Vaserului, Țâșlei și la Poienile de sub Munte;

- seria paleozoică epimetamorfică, reprezentată prin calcare cristaline, filite, șisturi cloritoase, întâlnită pe Valea Vaserului, pe cursul mijlociu al Văii Peștilor și pe Valea Bistra.

Permianul, Triasicul și Jurasicul constituie cuvertura sedimentară a zonei cristalino-mezozoice, *„cu o dezvoltare restrânsă, ca sinclinale prinse în cristalin și petice de acoperire ale pânzei cristalino-mezozoice fie ca olistolite în fliș"*. (Moldovan C., 2000, p. 19).

b. Domeniul flișului

Localizat în partea nord-estică a Munților Maramureșului, include roci care aparțin Triasicului inferior și mediu (gresii cuarțitice, șisturi argiloase violacee și calcare), Jurasicului mediu (conglomerate cuarțitice, gresii micacee negre, șisturi argiloase cu intercalații de piroclastite bazice), precum și Jurasicului superior și Cretacicului inferior (flișul negru) (Moldovan C., 2000). Flișul negru poate fi întâlnit în zona Farcău-Mihailecu, bazinul superior al Vaserului și Ruscovei și în extremitatea nordică a localității Poienile de sub Munte. Flișului negru se suprapun straturile de Vinderelu (Bleahu M., 1962) constituite din gresii feldspatice, microconglomerate, gresii, șisturi argiloase și grezoase.

c. Domeniul transcarpatic sau maramureșean panonic

Cuprinde formațiuni care aparțin Paleocenului, Eocenului, Oligocenului și Miocenului inferior, amplasate la limita sud-vestică a masivului cristalin a Munților Maramureșului cu o dezvoltare mai mare în golfurile Borșa și Ruscova. (Moldovan C., 2000).

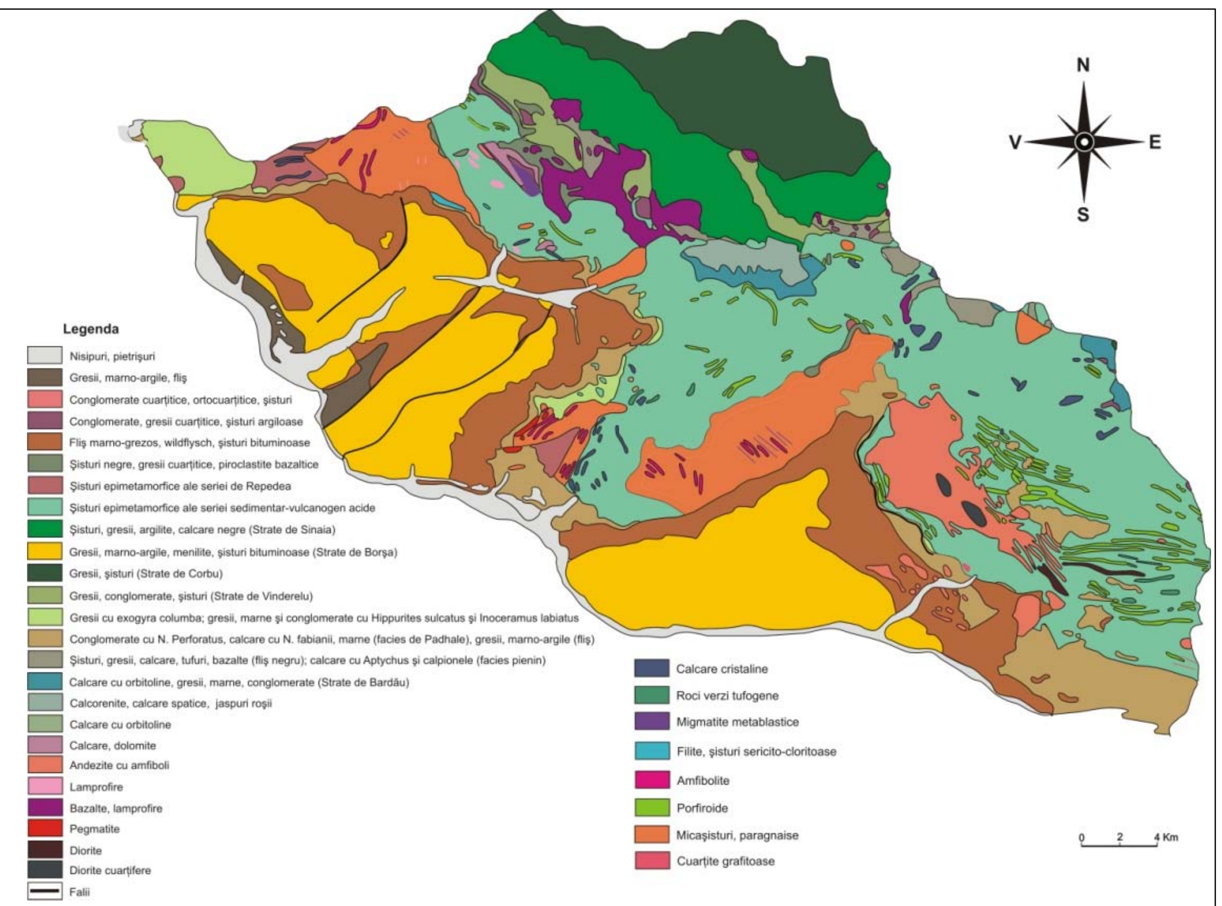

Fig. 2. *Harta geologică a Munţilor Maramureşului*

(prelucrare după Harta geologică a Republicii Socialiste România, Foaia Vişeu, scara 1: 200000, 1968)

Magmatismul neogen a dus la formarea corpului subvulcanic andezitic Toroioaga – Țiganu iar în partea sudică a acestuia, la o serie de intruziuni sub formă de sill-uri și dyck-uri. Zincenco D. (1999) consideră că rocile intruzive de la Baia Borșa aparțin arcului oriental al magmatitelor post-colizionale din Miocenul superior.

2.1.2. Particularități ale reliefului

2.1.2.1. Munții Maramureșului. Subunități de relief

Din punct de vedere fizico-geografic, Munții Maramureșului prezintă o multitudine de caracteristici comune, fapt ce permite individualizarea lor în raport cu unitățile adiacente.

În cadrul limitelor stabilite anterior, pot fi evidențiate mai multe subunități:

- *Muntele Muncelul*, situat în extremitatea nord-vestică a Munților Maramureșului și delimitat de râurile Tisa, Vișeu și Bistra. Altitudinea maximă este de 1318 m, în Vf. Muncelul;
- *Masivul Pop Ivan*, care culminează în vârful Pop Ivan (1937 m), din care se desprind câteva culmi foarte interesante (ex. Culmea Șerban);
- *Muntele Oloha*, cu un statut destul de incert, a cărui altitudine se ridică la 948 m, în Vârful Olohii. Este delimitat de râurile Bistra, Vișeu și Frumușaua;
- *Muntele Cetina*, cu altitudini care se apropie sau depășesc ușor 1100 m: Vf. Vivodinu (1063 m), Vf. Hodea (1162 m), Vf. Cetina (1184 m);
- *Muntele Micu*, în partea nordică, include Holovaciu, Bendreasca Mezipotoki, Micu Mic și Micu Mare;
- *Muntele Bărsănescu – Stogu*, între Roșușu Mic, Roșușu Mare și de-a lungul frontierei cu Ucraina;
- *Muntele Farcău – Mihailecu*, între Repedea, Ruscova, Socolău și Roșușu Mic, include cel mai înalt vârf din Munții Maramureșului

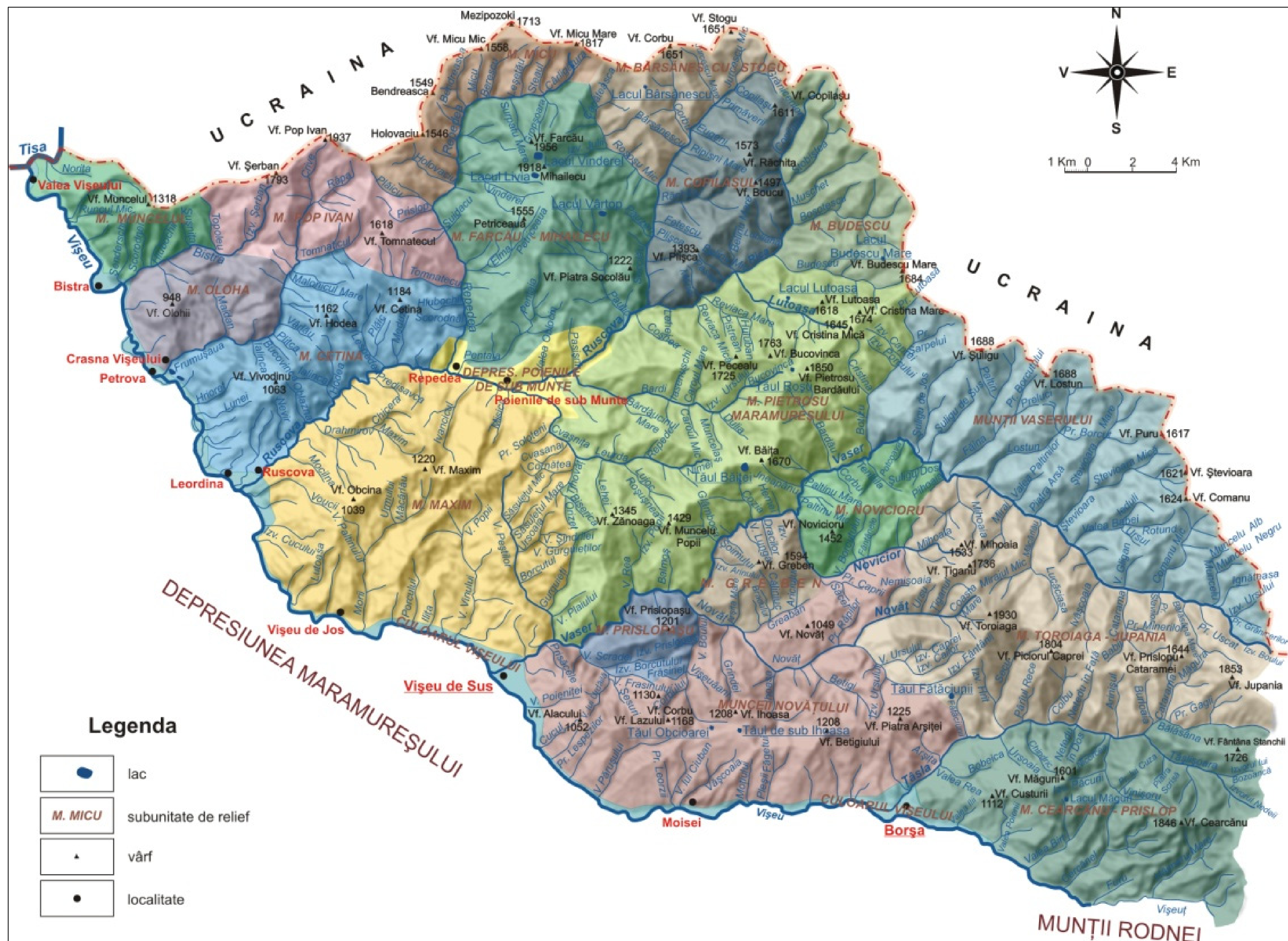

Fig. 3. *Munţii Maramureşului. Subunităţi de relief*

(Vf. Farcău, 1957 m). Creasta Mihailecului prezintă în partea nord – estică un abrupt destul de accentuat cauzat de existența unei linii de falie. În înșeuarea ce separă Vf. Farcău de Vf. Mihailecu (1918 m) se află Lacul Vinderel;

- *Muntele Copilașul*, între râurile Socolău, Rica și Copilașul;
- *Muntele Budescu*, între râurile Budescu, Rica și de-a lungul frontierei cu Ucraina, cu altitudinea maximă în Vf. Budescu Mare (1684 m);
- *Depresiunea Poienile de sub Munte*, sculptată de văile Cvașniței, Bardiului, Ruscovei, Pentaiei și Repedea;
- *Muntele Maxim*, între văile Ruscovei, Vișeului, Valea Peștilor, Gurguieți, Orizeț, Tinovăț și Cvașnița, cu altitudinea maximă în Vf. Maxim (1220 m);
- *Munceii Novățului*, între văile Vișeului, Vaserului, Valea Scradei, Valea Frasinului, Frăsinel, Valea Boului, Novățului, Greabănului, Noviciorului, Nemișoarei, Izvorul Fântânii, Fătăciunii și Țâșlei, atingând altitudinea maximă în Vf. Piatra Arșiței (1225 m);
- *Muntele Prislopașu*, între Valea Vaserului, Novățului, Valea Scradei, Valea Frasinului și Valea Boului;
- *Muntele Pietrosu Maramureșului (Bardăului)*, între râurile Ruscova, Rica, Budescu, Botizu, Vaser, Valea Peștilor, Gurguieți, Orizeț, Tinovăț și Cvașnita, culminează în Vf. Pietrosu Bardăului la 1850 m;
- *Muntele Greben*, între văile Vaserului, Novățului, Greabănului și Noviciorului, cu altitudinea maximă în Vf. Greben (1594 m);
- *Muntele Novicioru*, între văile Vaserului, Noviciorului și Plihoaiei, cu altitudinea maximă în Vf. Novicioru (1452 m).
- *Munții Vaserului*, între Văile Vaserului, Botizului, Pârâului Lutoasa și de-a lungul frontierei cu Ucraina, cuprind o serie de vârfuri ce depășesc 1600 m (Vf. Șuligu – 1688 m, Vf. Lostun – 1688 m, Vf. Puru – 1617 m, Vf. Ștevioara – 1621 m, Vf. Comanu – 1624 m);

- *Muntele Toroioaga - Jupania*, cu altitudinea maximă în Vârful Toroioaga (1930 m) iar în partea estică, Vf. Jupania se înalță la 1853 m;
- *Muntele Cearcănu - Prislop*, între Văile Vișeului, Vișeuțului, Țâșlei și Bălăsânei, cu altitudinea maximă în Vf. Cearcănu (1846 m).
- *Culoarul Vișeului* prezintă o serie de îngustări și lărgiri sub forma bazinetelor depresionare (Moldovan C., 2000): Bistra (tectono-eroziv), Petrova, Vișeu de Jos și Vișeu de Sus (de eroziune diferențială), Ruscova și Borșa (depresiuni golf de transgresiune paleogen-neogen și eroziune), Valea Vișeului (la confluența Vișeului cu Tisa) și Baia Borșa (la confluența pârâului Secu cu Țâșla).

Relieful, prin alcătuire și resurse, a constituit o premisă importantă pentru dezvoltarea funcțiilor geografico-umane.

2.1.2.2. Tipuri de relief

a. Relieful glaciar

Reminiscențele glaciațiunii cuaternare pot fi identificate în două masive din Munții Maramureșului (Farcău-Mihailecu și Pietrosu Bardăului). În zona Vârfului Pop Ivan, pe versantul românesc nu există urme ale ghețarilor cuaternari dar există în schimb pe versantul ucrainean. (Sîrcu I.,1962)

În zona Farcău-Mihailecu, pot fi observate câteva forme depresionare pe care localnicii le numesc „gropi". În urma cercetărilor efectuate de Sîrcu I. (1962) s-a ajuns la concluzia că doar în două locuri („gropi"), sunt urme ale ghețarilor cuaternari:

- „Groapa" Vârtop, situată pe versantul sudic al Mihailecului;
- „Groapa" Iulia, aflată între Mihailecu și Farcău.

În Masivul Pietrosul Maramureșului, același autor consideră că există două circuri glaciare principale, situate pe versantul nordic al culmii care unește Pietrosul Bardăului de Lutoasa.

Pentru celelalte zone înalte ale Munților Maramureșului, cercetările efectuate până în prezent, au dus la concluzia că nu au existat ghețari cuaternari.

b. Relieful periglaciar

Prezența periglaciarului în Munții Maramureșului este susținută de Sîrcu I. (1962) care evidențiază existența unor importante depozite periglaciare de tipul grohotișurilor, a aglomerărilor de pietre, a morenelor nivale și a nisipurilor, în masivele Farcău, Mihailecu sau Toroiaga. Același autor identifică în Masivul Toroiaga, la altitudinea de 1670 m, unele acumulări masive de produse de gelifracție, în spatele cărora pot fi identificate circuri nivale sau morene nivale iar pe versanții abrupți ai masivului s-au dezvoltat mai multe culoare de avalanșă care datează probabil tot din pleistocen.

Chiar dacă nu mai au aceeași intensitate ca și în trecut, procesele periglaciare actuale se întâlnesc la altitudini de peste 1600 m, în cadrul etajului subalpin, iar cunoașterea lor este importantă având în vedere creșterea presiunii antropice asupra spațiului montan.

c. Relieful dezvoltat pe roci cristaline

Prezența rocilor cristaline se răsfrânge în aspectul de cupolă al masivelor precum și în formele domoale și prelungi ale culmilor. Râurile Ruscova și Vaser, adâncite în aceste formațiuni prezintă versanți abrupți și defilee.

d. Relieful structural

Este prezent în masivele din partea nordică a Munților Maramureșului (Bărsănescu-Stogu, Copilașu și Budescu) unde s-a dezvoltat un *„relief selectiv și inversiuni de relief pe conglomerate și clipe calcaroase*". (Moldovan C., 2000, p. 23)

e. Relieful dezvoltat pe calcare

Cu câteva mici excepții (abrupturile calcaroase din Pietriceaua și Mihailecu), Munților Maramureșului nu le este specifică morfologia carstică de suprafață.

Morfologia carstică de adâncime este destul de bine reprezentată prin cele două avene aflate în Muntele Pietriceaua și bazinul Văii Bistra și 27 de peșteri, de mici dimensiuni. Peșterile sunt localizate în bazinul Văii Repedea, la Smereceni și Pietriceaua (6), bazinul Văii Socolău la Piatra Socolăului (3), în bazinul Bistrei (3), bazinul Văii Țâșla la Cearcănu (9). Peșterile izolate au fost identificate la Mihailecu, Cvașnița, Piatra Băiței (Baia Borșa), obârșia Văii Rica, Muncelașu, Izvorul Dracului și Koștila (Valea Vaserului), Cearcănul-Dealul Negru. (PNMM, 2008)

f. Relieful fluviatil

Rețeaua hidrografică a Munților Maramureșului este de vârstă sarmato-pliocenă (Donisă I., Barbu, N., Ionesi L., 1973). În funcție de categoria rețelei hidrografice, particularitățile substratului litologic și specificul scurgerii, albiile minore ale râurilor din arealul dat prezintă o serie de caracteristici. În accepțiunea lui Haidu I. (1993) între limitele altitudinale de 1200 – 1650 m, cursurile de apă mici au până la 3-4 albii care își transferă reciproc rolul de curs principal datorită unor procese morfo-hidrodinamice foarte accentuate. În schimb, la altitudini de peste 1650 m și sub 1200 m, râurile au albii destul de stabile datorită sculptării lor în roci rezistente la eroziune.

Terasele fluviale s-au dezvoltat în zonele de confluență ale Vișeului cu celelalte râuri. Conform lui Moldovan C. (2000), acestea se află situate la următoarele altitudini relative: 150 m, 110 m, 75 m, 50-57 m, 35 m, 20-25 m, 10 m și 2-3 m (terase de luncă).

g. Relieful vulcanic

Este prezent în masivele Farcău, Mihailecu, Rugașu, fiind constituit din bazalte de vârstă mezozoică, cu mare rezistență la eroziune, iar în masivul Toroiaga este reprezentat de corpurile subvulcanice neogene scoase la zi de eroziune. Acestora li se adaugă sill-urile și dyck-urile localizate în șisturi cristaline și formațiuni sedimentare. (Moldovan C., 2000)

2.1.3. Premise climatice

Prin poziția lor în extremitatea nord-vestică a Carpaților Orientali, Munții Maramureșului se încadrează în linia climatului temperat continental moderat, cu influențe ale maselor de aer vestice iar în sectorul nord-estic cu influențe baltice.

Altitudinea, expoziția versanților, panta, morfologia de detaliu sunt doar câteva variabile care își pun amprenta în formarea unor topoclimate distincte (Ilieș Gabriela, 2007): topoclimatul de culoar (Culoarul Tisei și Vișeului), topoclimatul culmilor montane, topoclimatul versanților cu expunere nordică, sudică, estică și vestică față de masele de aer oceanic și topoclimatul de adăpost (în bazinetele depresionare).

Temperatura aerului

Este un parametru climatic care variază în timp și în spațiu având în vedere neuniformitatea structurii teritoriului, determinând diferențieri termice de la un loc la altul. Temperatura medie multianuală variază între +4°C și - 2°C iar izoterma de 0°C este situată la peste 1850 m altitudine.

Cea mai călduroasă lună a anului este iulie când se înregistrează, fără excepție, temperaturi medii pozitive dar care prezintă ecarturi valorice diferențiate, care cresc dinspre zona montană (8-12°C) spre Culoarul Vișeului (17°C). Temperatura maximă absolută, de + 39,2°C, s-a înregistrat la stația meteorologică din localitatea Vișeu de Sus, în data de 22 august 1943.

La polul opus, temperaturile medii multianuale cele mai scăzute, se înregistrează în luna ianuarie (-6° – -10°C) în Masivul Farcău-Mihailecu, Masivul Pop Ivan, în Masivul Copilașul, Masivul Pietrosu Maramureșului, iar în partea estică în Culmea Ștevioara, Masivul Toroiaga-Jupania. (Moldovan C., 2000). Minima absolută a fost înregistrată la stația Vișeu de Sus pe data de 26 ianuarie 1954 (-31,6°C). Tot aici menționăm faptul că frecvența inversiunilor termice este maximă iarna când aerul rece coboară de pe culmi, cantonându-se pe fundul văilor și răcindu-se în continuare radiativ.

În analiza regimului termic al teritoriului sunt luați în calcul și alți parametri climatologici. Astfel, primele zile cu îngheț survin în medie la începutul lunii octombrie iar ultima zi de îngheț în jurul datei de 1 mai. Numărul zilelor fără îngheț variază între 120–180 de zile iar umiditatea aerului are valori cuprinse între 80–88%.

Precipitațiile

Particularitățile pluviometrice ale climatului Munților Maramureșului sunt tributare poziției acestora în raport cu dinamica atmosferică dominantă a maselor de aer vestice.

Conform Atlasului R.S.R. (1974-1978), precipitațiile cresc altitudinal de la peste 800 mm/an (Culoarul Vișeului), la peste 1200 mm/an (până la 1200 m altitudine), ajungând la peste 1400 mm/an în masivele Farcău-Mihailecu, Pietrosu Bardăului, precum și unele părți din Șuligu, Ștevioara, Toroiaga-Jupania, Cearcănu-Prislop.

În funcție de expoziția versanților și desigur de altitudine, precipitațiile sunt mai bogate cu 300-400 mm pe versanții cu expoziție vestică față de cei cu expoziție estică.

Cel mai ploios anotimp este vara, cu precipitații lunare care variază între 143,6 mm (iunie) – 111,1 mm (august). La polul opus este iarna, unde la stația Făina s-au înregistrat 50,1 mm. Numărul mediu anual de zile cu precipitații este de 150–170 iar al celor cu strat de zăpadă este de 75–150. (Moldovan C. 2000).

Configurația muntoasă creează în anumite locuri premisele formării avalanșelor (sub vârfurile Toroioaga și Pop Ivan), cu consecințe nefaste asupra arboretelor și chiar pierderi de vieți omenești.

O caracteristică importantă a regimului precipitațiilor o constituie creșterea intempestivă cotidiană a cantității de precipitații în funcție de evoluția ariilor ciclonale. În acest sens putem menționa cantonul silvic Bardi, din Depresiunea Poienile de sub Munte, unde cantitatea de apă provenită din precipitații a fost de 100–120 mm/24 de ore (1998).

Vânturile

În general, predomină vânturile aferente maselor de aer oceanice din direcție vestică precum și din partea nordică și nord-estică. Pe culoarele văilor principale se canalizează frecvent mase de aer rece care contribuie la întreținerea unui climat răcoros.

Viteza vântului variază în funcție de altitudinea reliefului, cu valori medii ce cresc de la 3 m/s în zona joasă, la peste 50 m/s în zona montană înaltă. În zona montană, intensificările de vânt, provoacă adeseori pe timpul verii, doborâturi de copaci, evaluate uneori la mii de m^3, cum au fost cele din 1973, 1976, 1978, 1992 și 2006 de pe Valea Vaserului, la Făina, Șuligu și Botiz, pe văile Repedea, Bardiu și Cvașnița". (Moldovan C., 2000)

2.1.4. Potențialul hidrologic

Rețeaua hidrografică a Munților Maramureșului este de vârstă sarmato-pliocenă, fiind una dintre primele rețele hidrografice care au apărut în cadrul Carpaților Orientali. În perioada sarmațian-pliocen superior când cea mai mare parte a Carpaților Orientali era exondată, bazinul Țării Maramureșului era încă acoperit de ape. Exondarea sa a avut loc la sfârșitul pliocenului și începutul cuaternarului când în această zonă s-a format un singur organism hidrografic (Iza) spre care se îndreptau afluenții de pe versanții munților din jur. Albia râului

Fig. 4. *Reţeaua hidrografică a Munţilor Maramureşului cu posturile hidrometrice şi pluviometrice*

Vișeu s-a format ulterior prin captarea afluenților Izei dinspre Munții Maramureșului. (Donisă I., Barbu N., Ionesi L., 1973)

Cu excepția Tisei și a Vișeului, râurile intră în categoria celor mici, cu bazine hidrografice de ordinul 3-4, conform sistemului de clasificare Horton-Straler (Haidu I., 1993)

Rețeaua hidrografică este colectată în totalitate de Tisa prin intermediul afluentului Vișeu. Regimul hidrologic al Tisei este de tip carpatic având volumul maxim al scurgerii în luna aprilie și minim în timpul iernii (Ujvari I., 1972).

Râul Vișeu, cu o lungime de 80 de km, și-a creat o vale destul de largă, cu două îngustări semnificative (Defileul Leordinei și Defileul Vișeului, între Bistra și Valea Vișeului). Pe cursul superior, primește afluenți de pe ambele părți, pentru ca în aval de Moisei, să devină un colector submontan al afluenților de dreapta. La vărsare, are un debit mediu multianual de 30,7 m^3/s.

Bazinul hidrografic al Vișeului are o suprafață de 1606 km^2 dar care nu aparține în totalitate arealului Munților Maramureșului. Cele mai mari organisme hidrografice în cadrul bazinului Vișeu sunt Ruscova și Vaserul, la acestea adăugându-se Țâșla, Bistra și Frumușaua.

Tabelul 1. *Caracteristicile morfometrice ale afluenților Vișeului*

Nr. crt.	Cursul de apă	Lungimea (km)	Panta medie (‰)	Suprafața bazinului (km^2)	Altitudinea medie (m)
1.	Bistra	10	127	24	911
2.	Frumușaua	15	89	53	898
3.	Ruscova	38	28	435	1079
4.	Valea Morii	8	59	19	807
5.	Valea Vinului	7	31	20	780
6.	Vaser	48	25	410	1090
7.	Țâșla	20	48	103	1214
8.	Cercănel	5	83	13	1204

(după Atlasul Cadastrului Apei, 1994)

Râul Ruscova este afluentul Vișeului cu cel mai extins bazin de recepție (435 km^2) și cu o lungime de 38 de km. Scurgerea abundentă este indicată de valorile debitului multianual la vărsare (11,3 m^3/s, la stația Ruscova) iar debitul minim este de 2,2 m^3/s. (Coman T., 2000)

Ruscova se formează prin unirea a două râuri importante – Rica și Socolău – iar izvoarele sale sunt localizate sub Vârful Copilașu (1611 m). Primește afluenții săi, relativ simetric, pe ambele părți însă cei de dreapta se caracterizează prin debite și dimensiuni mai mari.

Afluenții de stânga cei mai importanți sunt Rica cu pâraiele Copilașu, Stobiștea, Muschet, Lubliana, Budescu, Boșotescu, Belinu Mic, Belinu Mare, Lutoasa, Pestaia, Reviaca Mică, Reviaca Mare, Lehei iar în aval de confluența cu Socolăul mai importanți sunt Coșnea, Bardi (cu o suprafață de 32 km^2 și o lungime de 11 km), Cvașnița (cu o suprafață de 34 km^2 și o lungime de 11 km), Misica, Ivancicul și Drahmirov.

Principalii afluenți de dreapta ai Ruscovei sunt Socolăul și Repedea. Râul Socolău are o suprafață de 72 km^2 și o lungime de 13 km iar ca afluenți, pâraiele Jurcescu Mic, Jurcescu Mare, Corbu, Bârsănescu, Roșoșu Mic și Pauzen. Râul Repedea, cu o suprafață de 42 km^2 și o lungime de 10 km, are ca principali afluenți, pâraiele Holovaciu, Plăicu, Vinderel, Prislop, Tomnatecu, Hlubochii și Scorodnâi.

Vaserul este râul cu cea mai mare lungime din Munții Maramureșului (48 km) și cu un bazin colector destul de extins (410 km^2). Cei mai importanți afluenți ai săi sunt Valea Peștilor, Valea Scradei, Novăț, Novicior, Botizu, Făina, Lăstun și Măcârlău. Cu un debit mediu multianual de 9,1 m^3/s la confluența cu Vișeul, râul Vaser dispune de un potențial energetic important, în sprijinul acesteia venind și fostul baraj de la Măcârlău.

***Tabelul 2.** Caracteristicile morfometrice ale afluenților Vaserului*

Nr. crt.	Cursul de apă	Lungimea (km)	Panta medie (‰)	Suprafața bazinului (km²)	Altitudinea medie (m)
1.	Valea Peștilor	8	49	23	861
2.	Valea Scradei	5	55	13	1119
3.	Valea Boului	6	87	12	903
4.	Novăț	16	64	88	987
5.	Novicior	10	94	24	1080
6.	Botizu	8	86	26	1130
7.	Făina	8	77	15	1242
8.	Lostun	8	79	15	1270
9.	Măcârlău	6	129	13	1270

(după Atlasul Cadastrului Apei, 1994)

Râul Țâșla, cunoscut și sub numele de Cisla, cu o lungime de 20 de km și un bazin de recepție de 103 km², se formează în aval de Burloaia, prin unirea a două pâraie (Țâșlișoara și Bălăsâna).

Dintre ceilalți afluenți mai importanți ai Vișeului, trebuie să menționăm *Frumușaua* (cu o suprafață de 53 km² și o lungime de 15 km) și *Bistra* (cu o suprafață de 24 km² și o lungime de 10 km).

Rețeaua hidrometrică este compusă de 9 posturi hidrometrice cu regim permanent și 6 puncte pluviometrice care au un rol important în determinarea diferiților parametrii hidrologici și a variației acestora în spațiu și timp, în vederea prevenirii fenomenelor hidrometeorologice periculoase.

Lacurile și tăurile sunt reduse ca număr și ca suprafață iar cele din zona montană înaltă sunt numite de localnici „*ochiuri de mare*", pe seama cărora circulă mai multe legende. Dintre cele de interes turistic local, amintim lacurile Vinderel, Băița, Livia („*Rectangular*") și Vârtop.

Lacul Vinderel, de un pitoresc aparte, este situat la altitudinea de 1684 m pe șaua ce face legătura între vârfurile Farcău și Mihailecu. Parametrii morfometrici ai lacului de formă ovală, orientat pe direcția est - vest nu excelează prin dimensiuni: suprafața atinge 0,90 ha, adâncimea maximă de 5,5 m, lungimea maximă de 155 m iar lățimea maximă este de 85 m. (Coman T., 2000).

În ceea ce privește originea lacului au existat mai multe ipoteze. Astfel s-a considerat că lacul este de natură tectonică (Sîrcu I., 1963), periglaciară, prin acumularea apei într-o depresiune nivală (Mac I., Covaci I., Moldovan C., 1990) sau glaciară (Mîndrescu M., 2001). Dovezile aduse de Mândrescu M. (2001) în urma studiilor morfohidrologice detaliate, ne îndreptățesc să înclinăm în favoarea genezei glaciare. În accepțiunea acestuia, cuveta lacului este o depresiune de subsăpare glaciară fiind un rezultat al ghețarului de platou cantonat în Șaua Vinderel. În partea sa estică, la doar câtiva metri, se deschide spectaculosul abrupt al Gropii Julii.

Tăul Băița este o mlaștină oligotrofă, cu o suprafață de 2 ha, la altitudinea de 1450 m. Se pare că acest tău, situat la nivelul cumpenei de apă *„s-a dezvoltat fie datorită unor linii de decroșare, fie datorită drenajului deficitar”*. (Mîndrescu M., 2003, p. 52)

Lacul Livia este situat la altitudinea de 1788 m, în înșeuarea dintre Masivele Mihailecu și Rugașu. Lacul, menționat în anul 1963 de Sîrcu I. cu denumirea generică de *„lac rectangular”*, mai este cunoscut de localnici și sub numele de *„Lacul Pătrat”*, datorită formei sale rectangulare.

Mîndrescu M. (2003), consideră că Lacul Livia este unul dintre cele mai înalte lacuri alpine din Carpații Orientali dar care nu excelează totuși, prin elementele sale morfometrice (suprafața de 350 m^2, perimetrul de 74,3 m iar adâncimea maximă de 3,15 m).

Referitor la originea lacului, același autor afirmă că geneza glaciară ar putea fi argumentă de *„proximitatea unor situri glaciare”* iar *„prezența crestei dedublate dintre Vârtop și bazinul Vinderel și litologia carbonată conduce spre o origine complexă, de alunecare prin gravitație și ulterior carstică”*, dar nu exclude nici ipoteza glacio-carstică. (Mîndrescu M., 2003, p. 55)

Tăul Vârtop, situat în extremitatea sud-vestică a Culmei Rugașu, se înscrie în categoria celor de origine glaciară, având dimensiuni mai reduse.

Lacurile de luncă sunt foarte puține și se găsesc în vechile albii sau meandre părăsite. Dintre acestea, se evidențiază cele două ochiuri de apă din localitatea Petrova (spre localitatea Crasna Vișeului), având o suprafață de circa două hectare.

Lacuri antropice de însemnate nu există, dar în ultimii ani au început să apară mici amenajări piscicole (în general pentru creșterea păstrăvului – *Salmo trutta*).

Regimul hidrologic prezintă o ușoară variabilitate spațio-temporală fiind încadrat la două tipuri: regimul carpatic oriental (specific cursului superior al Vișeului) și regimul carpatic vestic (restul râurilor). Debitele mari se formează îndeosebi primăvara și începutul verii iar debitele minime apar iarna.

Regimul hidrologic este influențat în foarte mare măsură de relief. Astfel, scurgerea medie multianuală scade odată cu altitudinea de la valori de 900–1000 mm (25-30 $l/s/km^2$), în zona montană, la 200 mm (5-6 $l/s/km^2$), la confluența cu râul Vișeu. (Coman T., 2000). Umiditatea ridicată conduce la existența unei scurgeri multianuale relativ uniforme în timp.

Un fenomen hidrologic cu valențe practice însemnate este cel al scurgerii extreme, cu creșteri de debite intempestive și care este specific mai ales bazinului Văii Ruscovei. Viiturile au o frecvență mai ridicată în perioada martie-iunie atunci când pe fondul unor ploi abundente are loc și topirea zăpezilor. Dintre viiturile extreme, amintim pe cele din octombrie-noiembrie 1998 și iulie 2008 când au fost afectate drumuri, poduri, terenuri agricole, forestiere și vetre de localități.

Un fenomen de poluare naturală mai rar întâlnit este generat de prezența șisturilor grafitoase friabile de suprafață, care la ploi abundente conduc la poluarea râului Repedea.

2.1.5. Elemente biopedogeografice

Învelișul biopedogeografic se constituie într-o sinteză fidelă a condițiilor geografice generale ale teritoriului fiind și un element definitoriu al peisajului geografic.

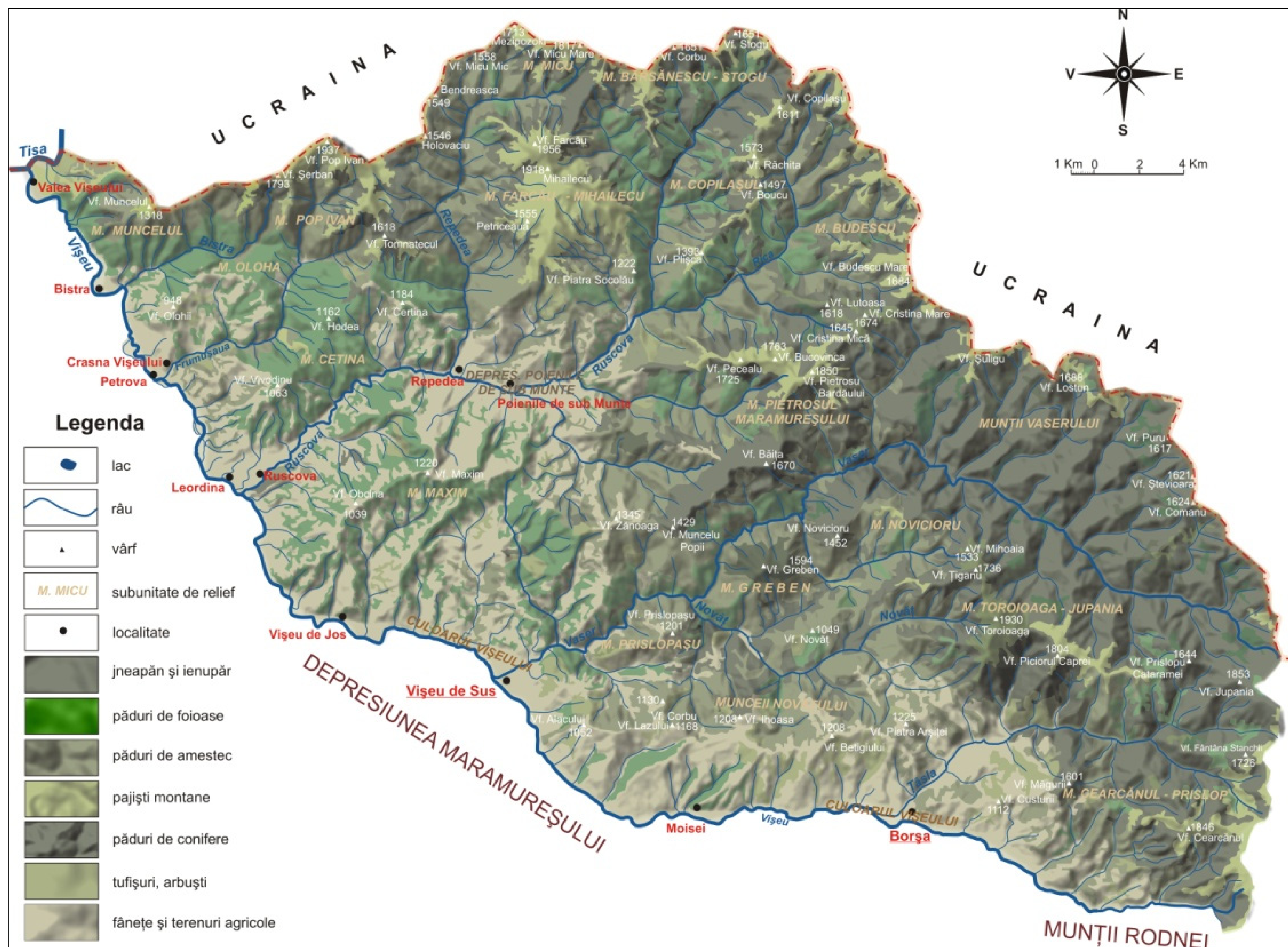

Fig. 5. *Harta vegetaţiei Munţilor Maramureşului*

Învelișul vegetal

Vegetația Munților Maramureșului corespunde poziției geografice și treptelor de relief care se desfășoară în cuprinsul său. Altitudinea reliefului, care variază de la 338 m (la confluența Vișeului cu Tisa) la 1957 m (Vf. Farcău), a determinat apariția următoarelor etaje de vegetație: etajul colinar, etajul montan, etajul subalpin și etajul alpin.

Structura vegetației forestiere pe tipuri de pădure se prezintă astfel: molidișuri pure (22%), amestecuri de molid, brad și fag (20%), brădet-făget (9%), făgete pure montane (35%), făgete pure de deal (7%), gorunete-făgete (7%). (Bereș Marta, Iurasciuc O., Moisei F., 2000)

<u>Etajul colinar</u>

Etajul colinar apare de-a lungul afluenților inferiori ai Vișeului și include asociații de *Querco petraeae – Carpinetum,* alături de care se mai întâlnesc *Populus tremula*, *Acer platanoides*, *Betula pendula*. Făgetele (*Symphoto cordato Fagetum*) se dezvoltă pe văile cu expoziție nordică. Dintre speciile ierboase amintim: *Galium odoratum*, *Anemone nemorosa, Asarum europaeum*, *Aposeris foetida, Asplenium trichomanes, Ajuga reptans, Cardamine impatiens, Campanula persicifolia, Cruciata glabra, Dactylis glomerata, Dryopteris filix – mas, Hepatica nobilis, Salvia glutinosa.* (Bereș Marta, Iurasciuc O., Moisei F., 2000)

Conform acelorași autori, la marginea pădurilor apar asociații de porumbar și păducel (*Pruno spinosae-Crataegetum*), în locurile mai joase, de-a lungul pâraielor se instalează asociația *Eupatorietum cannabini*, în apropierea apelor, pe prundișuri și soluri nisipoase se dezvoltă asociația *Salici purpureae* iar de-a lungul cursurilor de apă, cu soluri aluvionare umede, apar arinii.

Pajiștile, folosite frecvent și ca fânețe naturale, constituie o importantă sursă meliferă dar și de plante medicinale.

<u>Etajul montan</u>

În cadrul acestuia se disting trei subetaje: inferior, mijlociu și superior.

Subetajul montan inferior se desfășoară între 700 și 1200 m iar elementul specific este fagul (*Fagus sylvatica*), urmat de alte esențe lemnoase: frasin (*Fraxinus excelsior*), ulm (Ulmus glabra), paltin de munte (*Acer pseudoplatanus*), mesteacăn (Betula pendula). În luminișuri și la marginea pădurii, stratul arbustiv este reprezentat de alun (*Coryllus avellana*), măceș (*Rosa canina*) etc.

Subetajul montan mijlociu, constituit din păduri de amestec (fag, frasin, brad, molid) apare la altitidini cuprinse între 1000–1400 m.

Subetajul montan superior se dezvoltă la altitudini de peste 1300 m unde predomină molidul (*Picea abies*). Pe locurile unde pădurile de molid au fost defrișate, s-au instalat pajiști secundare cu diverse specii (păiuș roșu, măcrișul iepurelui, țăpoșica etc.).

Ca element de raritate, amintim existența pe Valea Bistrei, a trei exemplare de tisa (Taxus baccata).

Etajul subalpin

Caracteristice etajului subalpin sunt tufărișurile de jneapăn (*Pinus mugo*), cu suprafețe extinse în masivele Pop Ivan, Șerban, Poloninca, Paltin, Pietrosu Bardăului, Bucovinca și Jupania, care creează pe alocuri fitocenoze compacte, de nepătruns, cu rol important în păstrarea echilibrului ecologic.

Suprafețele cu ienupăr (*Juniperus sibirica*), extinse în trecut, s-au redus mult datorită defrișărilor pentru pășunat, ceea ce a condus la fenomenul de degradare a solului. (Bereș Marta, Iurasciuc O., Moisei F., 2000).

Habitatul primar de tufărișuri mai este reprezentat prin smârdar (*Rhododendron myrtifolium*) și afin (*Vaccinium myrtillus*), cu extensiune mai mare în masivele Farcău-Mihalecu și Pop Ivan (areale din zonele Pop Ivan, Șerban și Poloninca).

Pajiștile subalpine, formate în mare parte în urma defrișării tufărișurilor, sunt folosite vara pentru pășunatul oilor.

În ariile cu stâncării calcaroase (Socolău și Farcău), se întâlnește una dintre cele mai valoroase specii calcofile, floarea de colț (*Leontopodium alpinum*), declarată monument al naturii, fiind ocrotită prin lege.

<u>Etajul alpin</u>

Ocupă cele mai reduse suprafețe, la peste 1900 m, fiind reprezentat de pajiștile și tufărișurile alpine. Dintre speciile întâlnite putem aminti: tufărișurile scunde (*Vaccinium gaultherioides*, *Vaccinium myrtillus)*, o serie de graminee (*Campanula alpina, Pulsatilla alba, Primula minima etc.*) și alte diferite specii ierboase. (Marta Bereș, Iurasciuc O., Moisei,F., 2000)

În ponderi reduse, în structura vegetației alpine mai apar mușchii și lichenii care sunt ocrotiți prin lege.

Importanța învelișului vegetal din arealul studiat este mare nu numai din punct de vedere economic (industrial, furajer, melifer, medicinal, alimentar) ci și din perspectiva protecției mediului (prevenirea unor catastrofe precum inundațiile, alunecările de teren, eroziunea accelerată a solului).

Solurile

Cuvertura de soluri este un rezultat al interacțiunilor dintre substratul geologic cu roci dure (metamorfice, eruptive și sedimentare), agenții hidrografici, clima, vegetația și fauna, de-a lungul unei perioade mai îndelungate de timp.

Datorită fragmentării pronunțate a reliefului și înclinării mari a versanților care favorizează deplasarea produselor dezagregate și alterate, în Munții Maramureșului predomină scoarța de alterare autohtonă de mică grosime. Solurile au caracteristici scheletice pronunțate, doar în ariile depresionare scoarța de alterare fiind acumulativă. (Geografia României, vol. I, 1983)

Conform lui Moldovan C. (2000, p. 31-32), solurile din arealul studiat aparțin următoarelor tipuri:

- *rendzine și soluri brune eumezobazice, local litosoluri*, asociate zonelor de pădure, pășunilor și fânețelor;
- *solurile brune luvice (podzolice), solurile brune acide* (pe cursul superior al Vișeului, pe versanții cu altitudini de 500-950 m), în zonele cu pășuni, fânețe și culturi agricole (îndeosebi cartofi);

- *solurile brune acide* (în bazinul Văii Ruscovei, Vaserului, Masivul Pop Ivan, la altitudini de 450–1937 m) pe care se dezvoltă păduri, pășuni, fânețe și culturi agricole;
- *solurile brune și solurile brune feriiluviale (podzolice)* se întâlnesc la altitudini cuprinse între 1000–1600 m, iar în partea nordică și estică a Masivului Farcău – Mihailecu depășesc chiar și 1600 m, fiind specifice zonelor de pădure și pășunilor;
- *solurile brune feriiluviale (podzolurile), local litosolurile* (Vf. Muncelu Popii, la est de Vf. Pietrosu Maramureșului și Masivul Toroioaga), cu păduri, pășuni și fânețe;
- *podzoluri și solurile brune criptopodzolice, local litosoluri*, se dezvoltă la altitudini de peste 1800 m în masivele Farcău-Mihailecu, Pietrosu Maramureșului, Toroioaga, Jupania, Fântâna Stanchii, Cearcănu, Cornu Nedeii, coborând pe alocuri la 1720 m în Vf. Pecealu sau chiar 1669 m în Vf. Băița.

2.1.6. Arii și situri protejate

În cadrul Munții Maramureșului există o diversitate biologică foarte importantă care a constituit premisele apariției Parcului Natural Munții Maramureșului, înființat prin hotărârea de guvern nr. 2151 din 2004. Un rol important în apariția parcului l-a avut și cerința Uniunii Europene de conservare a 20% din suprafața României. Parcul deține o suprafață de aproximativ 150.000 ha (se extinde și în afara arealului Munților Maramureșului) și include în cadrul său toate localitățile arealului studiat.

Scopul parcului este *„de menținere a interacțiunii armonioase a omului cu natura prin protejarea diversității habitatelor și peisajului, promovând păstrarea folosințelor tradiționale ale terenurilor, încurajarea și consolidarea activităților, practicilor și culturii tradiționale ale populației locale. De asemenea, oferă publicului posibilități de recreere și turism și se încurajează activitățile științifice* și educaționale”. (www.muntiimaramuresului.ro, 20 martie 2007).

Fig. 6. *Munţii Maramureşului. Rezervaţiile naturale şi zonele de conservare specială* (*Sursa datelor: PNMM, 2008*)

Conform clasificării realizate de Uniunea Internațională a Conservării Naturii (UICN), în spațiul Munților Maramureșului există 3 areale protejate incluse în categoria a IV UICN (PNMM, 2004):

- *Rezervația faunistică de cocoș de mesteacăn Cornu Nedeii – Ciungii Bălăsânii*, constituită în anul 2000, cu o suprafață de 800 ha. Este un areal de protejare a cocoșului de mesteacăn (*Lyrurus tetrix*) și a cocoșului de munte (*Tetrao urogallus*), fiind constituit pe mai mult de jumătate din suprafață, de pajiști de munte precum și din păduri de conifere și jnepenișuri (habitatul specific al cocoșului de mesteacăn);
- *Rezervația Farcău – Vinderel – Mihailecu*, arie de conservare și protejare geologică, hidrologică, speologică, floristică și faunistică. Rezervația s-a constituit în anul 2000 având o suprafață de 150 ha;
- *Rezervația Poiana cu narcise Tomnatic – Sehleanu.* Este o rezervație floristico-peisagistică care s-a constituit în anul 2000 și are o suprafață de 100 ha.

În cadrul parcului mai sunt incluse și următoarele zone de conservare specială (ZCS) (PNMM, 2004):

- *ZCS Zaslău – Runc – Hlubochi*, arie de conservare și protejare geologică, hidrologică, speologică, floristică și faunistică (745 ha);
- *ZCS Șerban – Pop Ivan – Huțuțeanca*, arie de conservare și protejare geologică, floristică și faunistică (1050 ha);
- *ZCS Piatra Socolăului*, arie de conservare geologică, hidrologică, speologică, floristică și faunistică (613 ha);
- *ZCS Tarnița – Boșotin - Budescu*, arie de conservare și protejare geologică, hidrologică, speologică, floristică și faunistică (890 ha);
- *ZCS Lutoasa – Pecealu – Băița*, arie de conservare și protejare geologică, hidrologică, speologică, floristică și faunistică (930 ha);
- *ZCS Băița – Bardău – Tunel CFF – Terchila*, arie de conservare și protejare geologică, floristică și faunistică (1.095 ha);
- *ZCS Comanu Mic*, arie de conservare și protejare geologică, floristică și faunistică (300 ha);

- *ZCS Izvorul Boului – Jupania*, arie de conservare și protejare floristică și faunistică și zonă umedă (745 ha).

Flora Parcului Natural Munții Maramureșului constituită din 169 de specii de macromicete, 128 de specii de licheni, 286 de specii de briofite și 682 de cormofite are în componența sa și 15 specii care figurează pe lista roșie a Academiei Române cu plante superioare (PNMM, 2004):

- specii amenințate cu dispariția: *Cypripedium calceolus L., Gentiana lutea L., Leontopodium alpinum Cass*;
- specii vulnerabile *Angelica archeangelica L., Agrostemma githago L., Cochlearia pyrenaica CD. Ssp Borzeana, Narcissus stellaris Haworth, Taxus baccata L.*;
- specii rare (*Aquilegia nigricans Baum.mg, Armerica pocutica Pawl, Bortrychium multifidium Rupr, Bupleurum longifolium L., Malva moschata L., Woodsia ilvensis L. R.Br., Scheuchzeria palustris L.*).

Dintre ariile de conservare floristică se evidențiază în primul rând, arealul cu narcise din Rezervația *„Poiana cu narcise Tomnatec – Sehleanu"*, cu varietatea *Narcissus radiiflorus* pe care localnicii o numesc *„aiuț de munte"* și a cărei arie de concentrare este în zona Tomnatec-Sehleanu.

Un alt element floristic care constituie un simbol al păcurarilor și al florei montane este păstăiata (*Lunaria rediviva*), aceasta fiind purtată la pălărie de ciobani (*păcurari*, în Maramureș). Acestora li se adaugă, floarea de colț (*Leontopodium alpinum*), una dintre minunățiile munților noștri, apoi smârdarul sau bujorul de munte (*Rhodendron myrtifollium*), floarea dragostei (*Botryclium lunaria*) etc.

Fauna, specifică Carpaților Orientali, se bucură de o mare biodiversitate, cu sute de specii de vertebrate (clasa păsări – 224, clasa mamifere – 56, clasa pești – 40, clasa amfibieni – 14, clasa reptile – 11, clasa cyclostome – 1) iar nevertebratele sunt de ordinul miilor, fiind înregistrate o serie de specii endemice, rare chiar și în Europa. (PNMM, 2004)

Clasa păsărilor iese în evidență printr-o raritate faunistică la nivelul României și anume cocoșul de mesteacăn (*Lyrurus tetrix*) al cărui habitat s-a restrâns mult datorită influențelor impactului antropic.

Mamiferele sunt destul de bine reprezentate, zona cuprinzând și o serie de mamifere rare sau pe cale de dispariție, cum sunt liliacul pitic (*Pipistrellus pipistrellus*), liliacul lui Brandt (*Mzotis brandtii*) sau nurca (*Mustela lutreola*). (Ardelean G., Bereș I., 2000)

Ihtiofauna, influențată în trecut de exploatările miniere, este reprezentată de specii reofile valoroase precum păstrăvul indigen (*Salmo trutta fario*), lipanul (*Thymallus thymallus*) sau babetele (*Cottus poecilopus*) iar dintre speciile endemice amintim cleanul dungat (*Leuciscus souffia agassizi*) și porcușorul de vad (*Gobio uranoscopus*) care este o specie endemică la nivelul Carpaților Orientali. (Ardelean G., Bereș I., 2000)

O altă specie de importanță ihtiofaunistică deosebită și monument al naturii este lostrița (*Hucho hucho*). Dacă în trecut era prezentă pe mai mulți afluenți ai Vișeului, astăzi se regăsește doar pe râurile Vaser și Repedea, pe unele sectoare ale Vișeului și pe râul Tisa.

2.2. Premise geografico-umane

2.2.1. Caracteristici geografico-istorice

Munții Maramureșului au constituit dintotdeauna un spațiu care nu poate fi separat în evoluția sa de Țara Maramureșului, fiind o parte componentă a acesteia.

Țara Maramureșului, una dintre cele mai vechi și mai frumoase regiuni ale României, este un spațiu cu conotații geografico-istorice deosebite. Prezența ancestrală a populației în acest teritoriu este demonstrată de numeroase descoperiri arheologice, cele mai vechi urme de viață datând probabil, chiar din neolitic.

Importanța dimensiunii istorice a Maramureșului, în perioada romană, este demonstrată de existența unei însemnate entități teritoriale

dacice, unde, conform lui Filipașcu Al. (1940, p. 20) s-ar fi retras *„populația civilă și luptătorii daci care au supraviețuit înfrângerii”* din capitala dacică Sarmizegetusa Regia.

Continuitatea dacică de locuire este întărită și de Popa R. (1997, p. 43) care consideră că este foarte posibil ca *„urmele unor așezări dacice din a doua epocă a fierului să apară în viitor în număr cât mai mare”*, excluzând existența, în acest spațiu, a unor *„așezări romane propriu-zise, fie chiar și sub forma castrelor romane temporare sau a exploatărilor miniere de metale prețioase”* iar *„cele câteva monede romane descoperite nu pot proveni decât din schimburile comerciale dintre teritoriul provinciei romane și populațiile din afara ei”*.

În perioada marilor migrații, datorită relativei izolări generată de particularitățile reliefului muntos, elementele etnice venite din exterior, au avut o influență redusă. Filipașcu Al. (1940, p. 24) apreciază că *„amintirea unor barbari, longobarzi, bastarni s-au păstrat numai în legendele populare”*. În lipsa unor dovezi arheologice pentru această perioadă, s-ar putea face doar presupuneri pe baza unor toponime. (ex. antroponimul *„Coman”* care, în zilele noastre, este destul de frecvent întâlnit în așezările de pe cursul superior al Vișeului, poate ilustra prezența cumană).

Documentele scrise existente nu menționează, înainte de secolul al XIV-lea, pe românii din Maramureș dar se poate *„afirma cu certitudine că societatea românească din Maramureș, în formele ei de viață și de organizare cu care ne apare din documentele acestui din urmă veac, prezintă toate trăsăturile unei societăți autohtone evoluate în Maramureș pe parcursul unui îndelungat proces social-economic și politic local. În liniile ei generale, istoria dinainte de 1300 a românilor maramureșeni face parte din problema originii poporului și a limbii române și nu poate fi despărțită de cea a continuității de viață a unei populații autohtone romanizate, la nord de Dunăre, în decursul primului mileniu al erei creștine”*. (Popa R., 1997, p. 50)

Diplomele maramureșene din secolul al XIV-lea evidențiază prin termenii utilizați (ex. *Terra Maramorosiensi*), independența politică și administrativă a Maramureșului iar într-un document din anul 1336,

Maramureșul și Ungaria sunt prezentate ca două provincii autonome, menționându-se chiar *„existența unui drum ce ducea din Maramureș spre Ungaria / transit quandum Stratum publicau de Maramorysio versus Hungariam ducentum"*. (Filipașcu Al., 1940, p. 38)

Conform aceluiași istoric, Filipașcu A. (1940, p. 38), *„odată cu nimicirea ultimelor triburi avare se inaugurează o perioadă mai liniștită de care maramureșenii au profitat pentru a-și desăvârși organizarea lor politică și militară."* A urmat așadar perioada de formare a cnezatelor și voievodatelor.

Referitor la organizarea administrativ-teritorială a Munților Maramureșului, trebuie făcută încă de la început precizarea că spațiul luat în analiză nu a constituit niciodată de-a lungul timpului o unitate administrativă de sine stătătoare ci a fost dintotdeauna înglobată unei entități de rang superior a Maramureșului sub diferite denumiri (țară, comitat, cnezat de vale, voievodat, județ, district).

2.2.1.1. Forme de organizare administrativ-teritorială până în secolul al XIV-lea

Conform mențiunilor documentare anterioare secolului al XIV-lea, primele toponime utilizate pentru regiunea în care se află și Munții Maramureșului au fost *„Maramorusio"*, *„Maramorisium"*, *„Maramorosium"*, *„Maramwrisso"* precum și cel de *„pădure regală"*. Ultimul termen are un sens juridic *„de proprietate de drept a regelui și dispare din documente la sfârșitul secolului al XIII-lea, în anul 1299 când este înlocuit cu termenul – Terra Maramorus"*. (Popa R., 1997, p. 184)

Majoritatea istoricilor (Filipașcu, Al., 1940, Popa R., 1997 etc.) consideră că prima formă de organizare administrativ teritorială menționată a fost cea a obștilor sătești, organizate pe cnezate de sat și cnezate de vale.

La începutul secolului al XIV-lea, clasa cnezilor maramureșeni era împărțită în două categorii, și anume cnezii de sat și cnezii de vale. Cnezii de sat constituiau o categorie importantă a feudalității românești

din Munții Maramureșului. Aceștia aveau în stăpânire un sat iar în unele situații chiar și două sate. Cnezii de vale reprezintă o altă categorie de feudalitate fiind compusă din câteva familii care stăpâneau mai multe sate (4-18 sate). Aceștia se aflau într-o poziție superioară cnezilor de sat, între aceștia existând o serie de legături administrativ-juridice și chiar militare. (Popa R., 1997, p. 184)

Primele informații scrise despre așezările din Munții Maramureșului apar începând cu secolului al XIV-lea când se semnalează începuturile pătrunderii în Maramureș a autorității regatului medieval maghiar.

În secolul al XIV-lea existau în Maramureș 7 cnezate de vale: Cnezatul de Vale al Bogdăneștilor, Cnezatul Cosăului, Cnezatul Marei, Cnezatul Varaliei (Subcetate), Cnezatul Talaborului, Cnezatul Văii Bârjava și Cnezatul Câmpulungului.

Cnezatul de Vale al Bogdăneștilor cuprindea așezările de pe Valea Vișeului și pe cele din amonte de Defileul Surduc (Bârsana), având în componența sa, 22 de sate.

Toate satele Munților Maramureșului din secolele XIV-XV aparțineau Cnezatului de Vale al Bogdăneștilor a cărui reședință era la *Cuhea* (satul Bogdan Vodă de astăzi). Totuși în spațiul Munților Maramureșului mai erau incluse încă 3 cnezate de sat, și anume, Cnezatul Bârsana (care se prezinta sub forma unei fâșii late de circa 7 km din Vf. Văratec până în Vf. Pop Ivan), Cnezatul Rona de Sus și Cnezatul Rona de Jos, care ocupau părți din extremitatea nord-vestică a spațiului montan dar care, la vremea respectivă, nu includeau nici o așezare umană.(fig. 7)

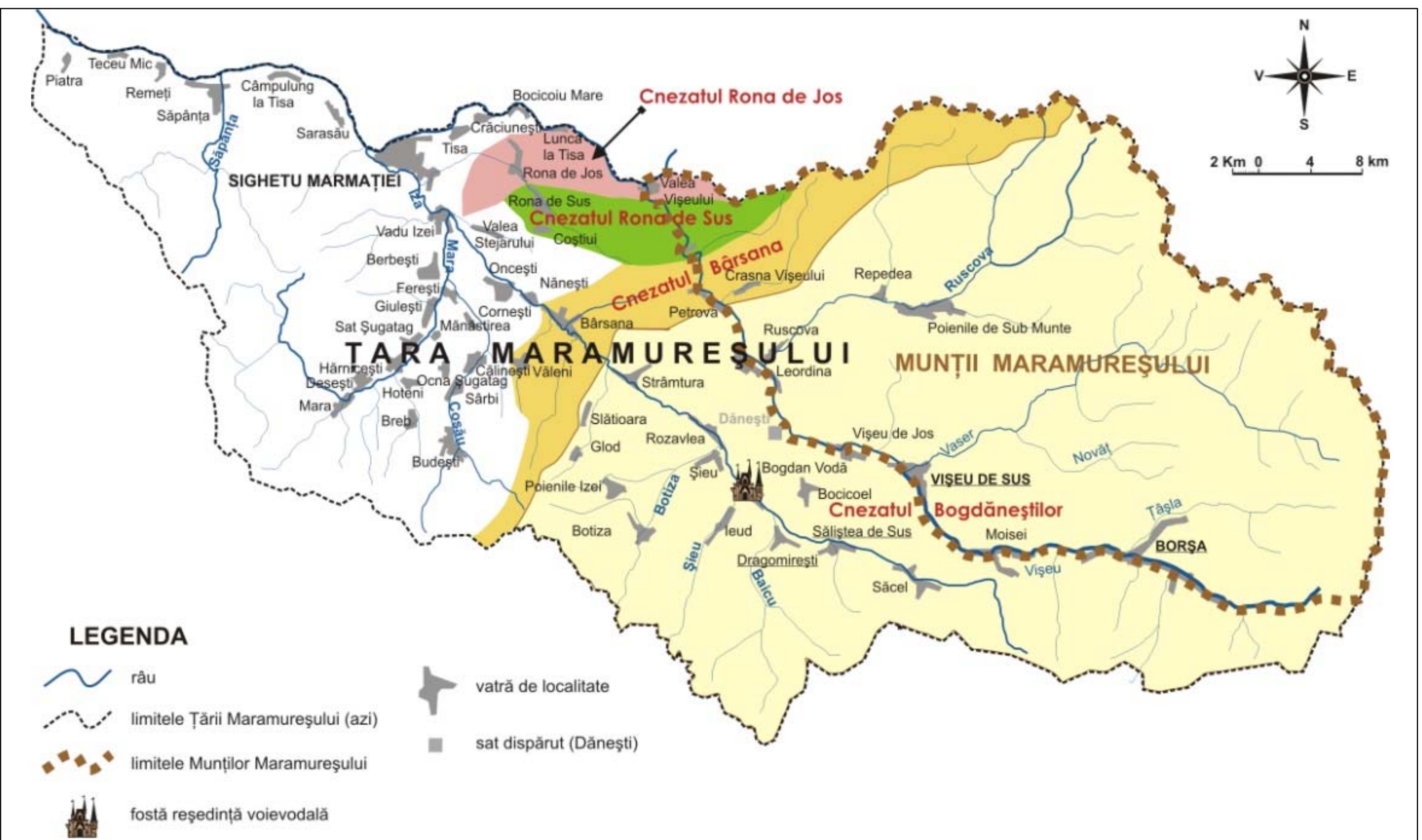

Fig. 7. *Cnezatele de sat și de vale ale Munților Maramureșului în secolul al XIV-lea*

(pe baza unor documente scrise, după Popa R., 1997)

Conform istoricului Radu Popa (1997, p. 160), cnezatul de vale *„a reprezentat o treaptă intermediară - teritorială, social-politică și cronologică – între stăpânirea feudală simplă a cnezatului de sat și organismul politic feudal de tipul voievodatului. Această epocă trebuie considerată drept cel mai avansat stadiu de evoluție de sine stătătoare a societății locale, dinainte de contactul efectiv cu autoritatea regatului medieval maghiar"*.

2.2.1.2. Forme de organizare administrativ-teritorială din secolele XIV-XXI

Pe parcursul secolului al XIV-lea a avut loc trecerea de la organizarea de tip *„voievodat"* la cea de *„comitat"* (specifică regatului maghiar). Aceasta s-a realizat pe parcursul mai multor ani deoarece *„întărirea treptată a autorității regale și suprimarea autonomiei locale nu s-a putut produce, decât prin atragerea feudalității românești și cu sprijinul acesteia"* (Popa R., 1997, p. 199)

În timpul domniei lui Carol Robert, apare în documente și termenul de *district* (*„Districtu Maramorisiensi"*), pe lângă termenul general uzitat de *„Terra Maramorus"*. Noțiunea de district are un sens aparte care îmbină *„autonomia locală recunoscută tacit românilor maramureșeni, cu autoritatea de drept a comitelui, exercitată în limite și forme greu de reconstituit"* iar *„la mijlocul sec XV, termenul de district va fi folosit pentru desemnarea unei subdiviziuni teritorial-administrative a comitatului Maramureș, corespunzând probabil unui fost cnezat de vale."* (Popa R. 1997, p. 197)

În timpul lui Ludovic I, în anul 1360, se emit o serie de diplome cu *„drept nobiliar"* care *„împreună cu echivalarea la 1366, ca drepturi personale, a cnezilor întăriți cu nobilii, au creat condițiile apariției comitatului nobiliar în Maramureș."* (Popa R., 1997, p. 199)

Termenul de *„comitat"*, corespunzător celui din regatul maghiar, este folosit pentru prima dată în anul 1368 și va persista ca denumire până la începutul secolului al XX-lea, mai exact în anul 1918.

Coexistența celor doi termeni *„voievodat”* și *„comitat”* până la mijlocul secolului al XIV-lea a fost mai simplă deoarece *„comitele exercita prin castelanul cetății regale o autoritate superioară și adeseori fictivă, constând în special din încasarea unor venituri și din organizarea cetei de luptători maramureșeni în cadrul armatei regale. O asemenea autoritate nu afecta în mod practic nici autonomia și nici viața internă a voievodatului maramureșean”*. (Popa R., 1997, p. 201).

Cu timpul a avut loc o restrângere a autorității voievodale prin acordarea unor titluri nobiliare cnezilor maramureșeni, conducând la dispariția termenului de *„voievodat”*, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, iar după unii autori (Popa R., 1987), la începutul secolului al XV-lea, și apariția termenului de comitat.

Unitățile de rang inferior ale comitatului au suferit de-a lungul timpului modificări teritoriale și de denumire. Astfel în secolul al XVIII-lea, comitatul era împărțit în 4 *„cercuri”* (*„processus”*): *„Cercul de Sus”* (*Processus superioris*), *„Cercul de Jos”* (*Processus inferioris*), *„Cercul Sighet”* și *„Cercul Cosău”*. (Meruțiu V., 1929)

Localitățile din Munții Maramureșului erau incluse în două cercuri și anume: *„Cercul de Jos”* care cuprindea un total de 47 de sate, unde era inclusă așezarea Bistra și *„Cercul de Sus”* (18 sate) cu localitățile Petrova, Leordina, Vișeu de Jos, Vișeu de Mijloc, Vișeu de Sus, Moisei, Borșa, Ruscova, Repedea și Poienile de sub Munte.

La sfârșitul secolului al XIX-lea (recensământul din 1880), comitatul era împărțit în 5 plase (Teceu, Valea Tisei, Sighetu Marmației, Valea Izei, Vișeul de Sus) iar la începutul secolului al XX-lea la recensămintele din 1900 și 1910 în 6 plase (Teceu, Valea Tisei, Sighet, Valea Izei, Vișeu și Șugatag).

Începând cu anul 1926, *„comitatul”* își schimbă numele în *„județ”* dar denumirea unităților de rang inferior – *plasă* -, rămâne, acestea fiind în număr de 3 (Vișeu, Iza și Sighet) iar la recensământul din 1941 apare o organizare în 6 plase (Ocna Șugatag, Dragomirești, Vișeu de Sus, Sighetu Marmației, Rahău și Teceu). Facem mențiunea că la aceste

recensăminte localitățile Munților Maramureșului au fost incluse în totalitate la *Plasa Vișeu* având ca reședință localitatea Vișeu de Sus.

O altă modificare, o întâlnim la recensământul din 1956 când *„județul”* își schimbă denumirea în *„regiune”* iar *„plasele”* devin *„raioane”* (Vișeu și Sighet). Odată cu recensământul din anul 1956, satul Vișeu de Mijloc intră în componența localității Vișeu de Sus, iar cătunele Hețca (din localitatea Poienile de Sub Munte) și Lespedea (din localitatea Ruscova) vor aparține de localitatea Repedea. Odată cu legea reorganizării administrativ-teritoriale din anul 1968 apar denumirile de județ, oraș și comună iar localitatea Borșa devine oraș.

Actualmente pe teritoriul Munților Maramureșului există două orașe (Borșa și Vișeu de Sus) și 8 comune (Moisei, Vișeu de Jos, Leordina, Petrova, Bistra, Ruscova, Repedea și Poienile de Sub Munte). Singura comună care are sate aparținătoare este Bistra care include satele Valea Vișeului, Crasna Vișeului și Bistra.

Schimbările politice care au avut loc în timp au determinat modificări ale structurii etnice prin colonizarea în spațiul maramureșean și a altor etnii (ucraineni, germani, evrei, maghiari etc.) care s-au adaptat în timp la mediul de viață maramureșean. (Popa, R., 1970)

3.
CARACTERISTICI GEODEMOGRAFICE

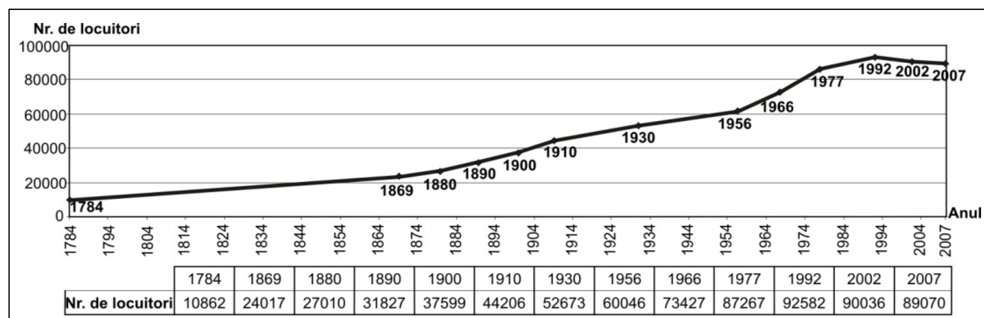
Pentru studiul potențialului demografic al localităților din Munții Maramureșului am recurs la analiza evoluției populației pe un interval considerabil de timp, 1784 – 2007, pe baza datelor statistice de la recensămintele din această perioadă și a fișelor localităților obținute de la Direcția Județeană de Statistică Maramureș (DJSMM, 2008).

3.1. Evoluția numerică a populației în spațiu și timp

Evoluția numerică a populației din Munții Maramureșului și distribuția ei spațială pe localități este rezultatul unui proces evolutiv îndelungat. Studiul datelor statistice pe o perioadă de peste 200 de ani a scos în evidență o serie de aspecte.

3.1.1. Evoluția numerică a populației pe întregul areal

Urmărind reprezentarea grafică cu evoluția numerică a populației de pe întreg teritoriul Munților Maramureșului (fig. 8), observăm o creștere continuă a populației până în anul 1992. După acest an, populația a scăzut constant cu o medie anuală de 219 locuitori.

	1784	1869	1880	1890	1900	1910	1930	1956	1966	1977	1992	2002	2007
Nr. de locuitori	10862	24017	27010	31827	37599	44206	52673	60046	73427	87267	92582	90036	89070

Fig. 8. *Evoluția numerică a populației din Munții Maramureșului*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Pentru cei 223 de ani luați în calcul (perioada 1784-2008), se evidențiază pentru întregul areal, un spor absolut de 78.208 locuitori, cu o medie anuală de 350,70 locuitori și un volum al creșterii de 720,01%. Ritmul mediu anual de creștere (R_{mac}) și ritmul mediu anual al sporului (R_{mas}) prezintă ponderi destul de mari. (tabelul 3)

Tabelul 3. *Indicatorii statistici* (*)*ai evoluției populației în perioada 1784-2007*

Nr. crt.	Indicator statistic	Munții Maramureșului		
		Total	**Urban**	**Rural**
1.	Sporul absolut (S_a) [loc.]	78208	40476	37732
2.	Sporul mediu anual (S_{ma}) [loc.]	350,70	181,50	169,20
3.	Ritmul de creștere pe întreaga perioadă (R_c)	720,01	984,81	558,82
5.	Ritmul mediu anual de creștere (R_{mac}) [%]	0,948	1,074	0,849
6.	Ritmul mediu anual al sporului (R_{mas}) [%]	3,228	4,416	2,505

(*) *formulele indicatorilor, după Ilieș A, Stașac M, 2000, pag. 28-29*

Sursa datelor INS-BDL 2008

La sfârșitul anului 2007, populația totală a arealului studiat se ridica la 89.070 de locuitori (tabelul 4) fiind încadrată la două așezări urbane și opt așezări rurale (fig. 9). Din comparația datelor pe cele două medii (urban și rural), remarcăm o relativă asemănare, mediul urban având totuși valori puțin mai ridicate ale acestor indicatori statistici.

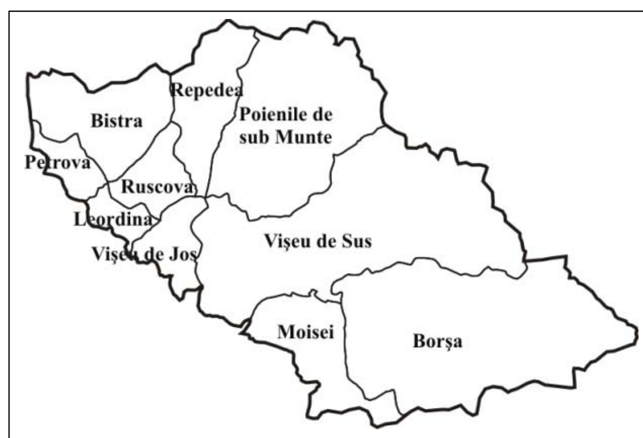

Fig. 9. *Munții Maramureșului. Unități administrative*

Tabelul 4. *Populația totală a Munților Maramureșului la data de 31.12.2007*

Nr. crt.	Localitatea	Nr. de locuitori
1.	Bistra	4269
2.	Petrova	2540
3.	Ruscova	5190
4.	Repedea	4904
5.	Poienile de sub Munte	10282
6.	Leordina	2532
7.	Vișeu de Jos	5509
8.	Vișeu de Sus	16698
9.	Moisei	9258
10.	Borșa	27888
Total		**89070**

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

3.1.2. Evoluția numerică a populației, pe localități

Până în anul 1930, toate localitățile au avut o evoluție numerică ascendentă însă la nivel de localități, evoluția populației prezintă o serie de diferențieri. În cadrului teritoriului studiat s-au conturat 3 serii de tipuri evolutive contrastante.

a. Localități cu curbă evolutivă ascendentă continuă

În această categorie sunt incluse localitățile Borșa, Moisei, Ruscova și Repedea. Primele două așezări (fig. 10 și fig. 11) evidențiază o situație oarecum surprinzătoare pentru ultimii ani, știut fiind faptul că dețin ponderi foarte mari la numărul de persoane plecate în străinătate. Explicația constă în faptul că migrația nu este definitivă și că sporul natural prezintă un ușor trend ascendent.

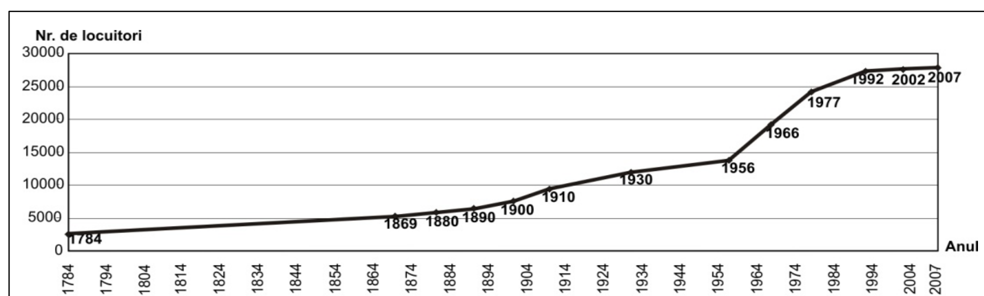

Fig. 10. *Evoluția geodemografică a localității Borșa*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

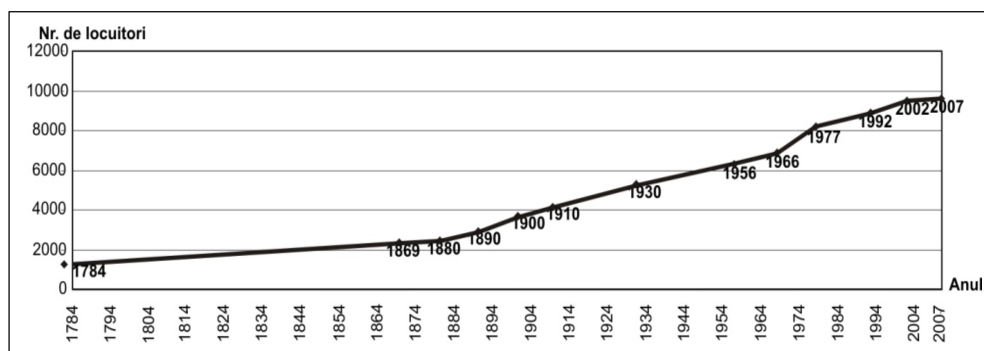

Fig. 11. *Evoluția geodemografică a localității Moisei*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

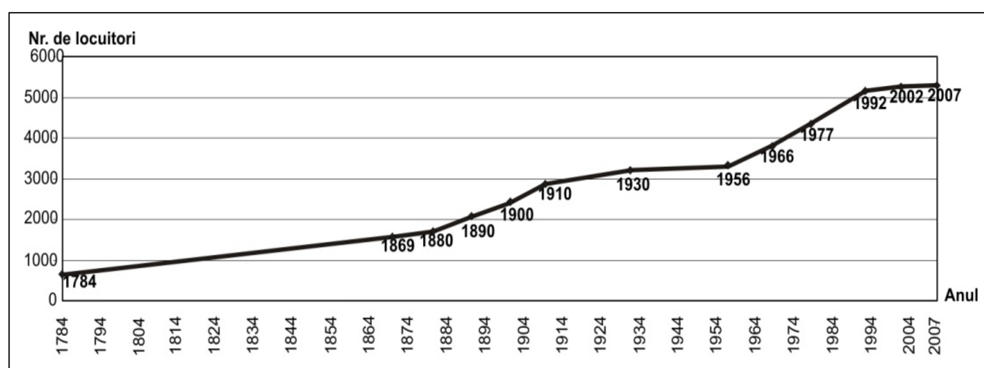

Fig. 12. *Evoluția geodemografică a localității Ruscova*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Făcând apel și la alte surse documentare, pe care însă nu le putem considera certe, aflăm că în anul 1365 în Moisei locuiau 260 de persoane, în totalitate români (*Coman Gh., 2004*), ceea ce conduce la un spor absolut de 8993 de locuitori, pentru o perioadă de 643 de ani. Pentru localitatea Borșa, primele date cifrice legate de populație sunt din anul 1600 când populația se ridica la 1500 de locuitori (*Mihali N., Timiș N., 2000*), ceea ce conduce la un spor absolut de 26.388 de persoane pentru un interval de 407 ani.

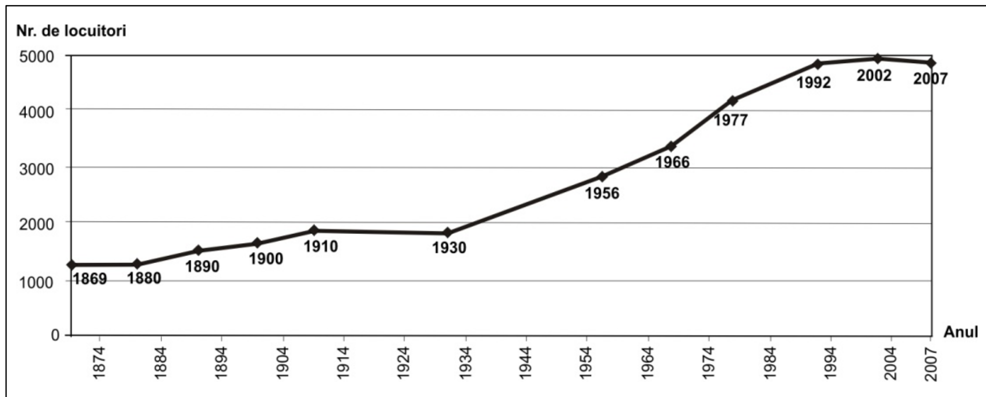

Fig. 13. *Evoluția geodemografică a localității Repedea*
*(Sursa datelor: DJSMM, 2008) (*primele date după reorganizarea administrativă sunt din anul 1869)*

Ruscova și Repedea (fig. 12 și fig. 13) sunt localități cu populație preponderent ucraineană în care predomină modelul familial cu mulți copii. Pentru localitatea Ruscova dispunem de date de populație din anul 1365, când numărul locuitorilor se ridica la 23 (*Horvat V., Horvat Irina, Liuba, 2005*) ceea ce implică un spor absolut de 5167 de locuitori pentru o perioadă de 643 de ani.

b. Localități cu curbă evolutivă ascendentă discontinuă

Această serie de tip evolutiv cuprinde localitățile Poienile de sub Munte, Vișeu de Jos și Leordina. Evoluția lor este determinată de migrarea tinerilor spre mediul urban iar în ultimul timp de scăderea severă a natalității.

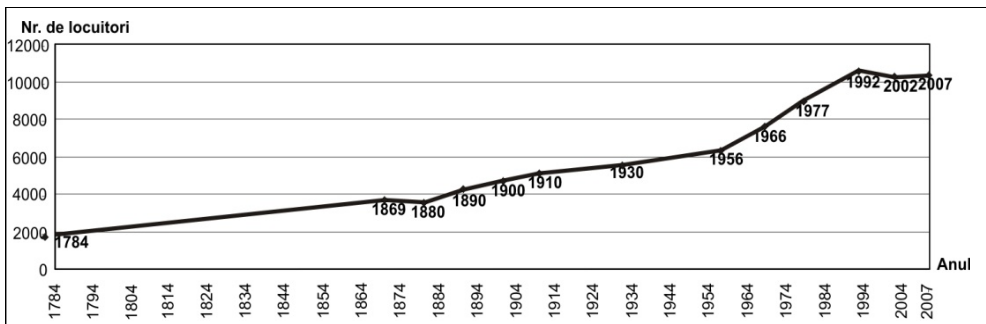

Fig. 14. *Evoluția geodemografică a localității Poienile de sub Munte*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

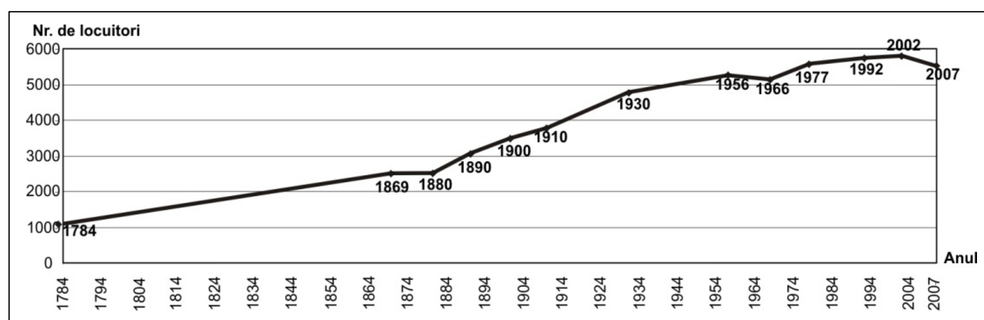

Fig. 15. *Evoluția geodemografică a localității Vișeu de Jos*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Localitatea Poienile de sub Munte (fig. 14) a avut o evoluție ascendentă până în anul 1992, cu o inflexiune negativă insignifiantă în intervalul 1869-1880, legată de bolile de ciumă și de holeră. Primele informații despre numărul de locuitori le avem din anul 1353, localitatea având 13 locuitori (*Beuca A., Zebreniuc Cristina, 2007)* ceea ce face ca pentru o perioadă de 654 de ani să existe un spor absolut de 10269 locuitori. Pentru perioada următoare previzionăm o relativă linearitate a evoluției numărului de locuitori pentru această localitate.

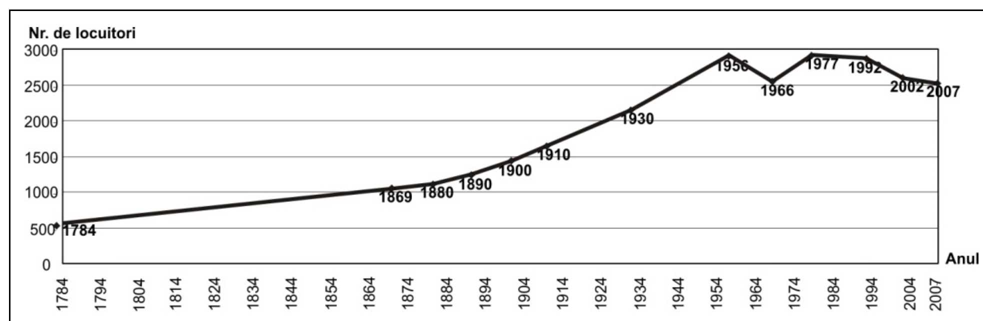

Fig. 16. *Evoluția geodemografică a localității Leordina*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Localitățile Vișeu de Jos (fig. 15) și Leordina (fig. 16) au avut o evoluție ascendentă până în anul 1977, respectiv 2002, cu o inflexiune negativă în perioada 1956-1966. În perioada actuală se manifestă un trend descendent.

c. Localități cu curbă descendentă pe parcursul sec. XX (cu an de debut variabil)

Localitățile din această categorie contrastează cu celelalte prin evoluția lor descendentă începând cu anul 1930 (Petrova), 1966 (Repedea) și 1977 (Vișeul de Sus). Pentru orașul Vișeu de Sus (fig. 17) trebuie să facem menționarea că scăderea efectivă a populației se înregistrează începând cu anul 1985 când are loc o scădere a populației de la 21.682 de locuitori (maximul înregistrat) la 18.810 locuitori în anul 1986. Cauza principală a evoluției descendente a fost generată de plecările masive ale etnicilor germani (Vișeu de Sus) și migrația tinerilor spre centre urbane mai mari (Sighetu Marmației, Baia Mare etc.).

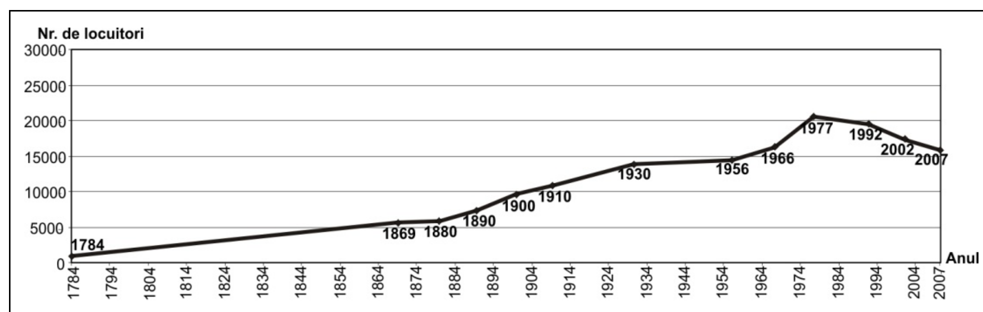

Fig. 17. *Evoluția geodemografică a localității Vișeu de Sus*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

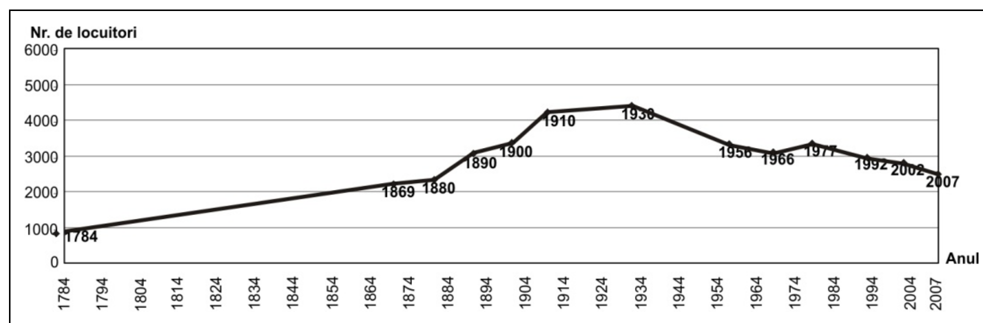

Fig. 18. *Evoluția geodemografică a localității Petrova*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

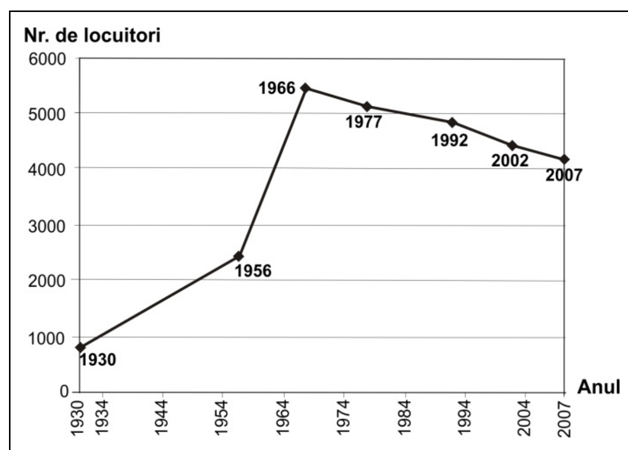

Fig. 19. *Evoluția geodemografică a localității Bistra*
*(*primele date după reorganizarea administrativă sunt din anul 1930) (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

Bistra, care este o comună de sine stătătoare doar de la începutul secolului XX, se evidențiază printr-o creștere a populației de aproximativ 600%, într-o perioadă de 36 de ani (fig. 19). Această creștere se explică prin sporul natural ridicat dar la care se adaugă și aportul adus de satele care îi intră în componența administrativă în această perioadă și anume Crasna Vișeului și Valea Vișeului. Astfel se explică și pierderile de populație înregistrate de comuna Petrova după anul 1930 prin cedarea celor două localități, la comuna Bistra.

3.1.3. Evoluția numerică a populației pe cele două medii, rural și urban

Urmărind graficul cu evoluția populației din mediul rural și urban (fig. 20), evidențiem o simetrie aproape perfectă. Ambele au o evoluție ascendentă până în anul 1992, după care urmează o curbă descendentă continuă. De-a lungul timpului, mediul rural a concentrat cea mai mare parte a populației până în anul 1966. Perioada 1966-1992 se caracterizează printr-o concentrare mai mare a populației în mediul urban (perioada de industrializare). Intervalul 2002-2007 evidențiază o pondere mare a ruralului care este depășit totuși de urban în anul 2007 (50,05%).

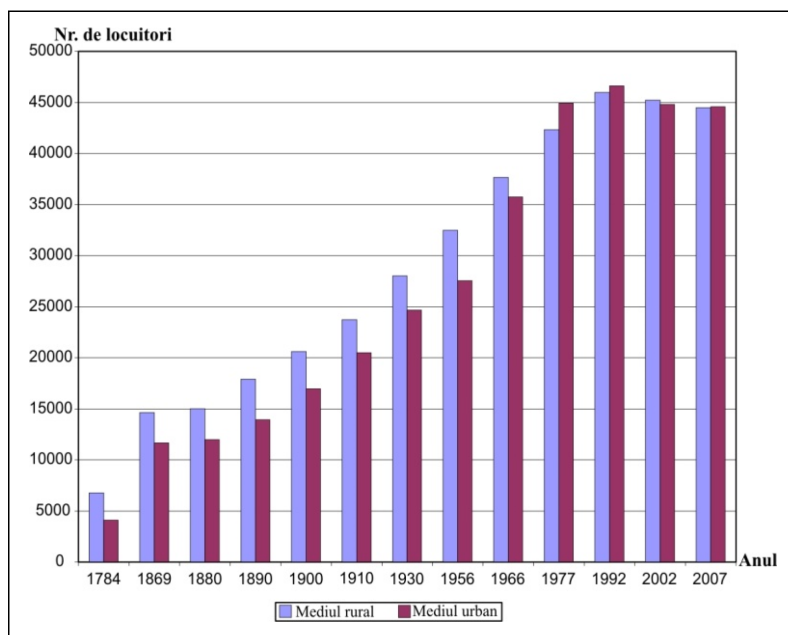

Fig. 20. *Evoluția geodemografică a populației pe cele două medii*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

În mediul urban, cel mai mare oraș este Borșa, cu o populație de 27.888 de locuitori (anul 2007) și cu o tendință de evoluție a populației ascendentă. În urmă cu 223 de ani (1784) numărul locuitorilor se ridica la 2419, ceea ce reprezintă 8,67% din populația actuală. Constatăm de asemenea că deși activitățile miniere (importantă activitate economică a zonei care a concentrat un număr mare de persoane) s-au redus, numărul locuitorilor nu a scăzut, aspect explicat prin faptul că cea mai mare parte din foștii mineri s-au stabilit în Borșa. La aceasta se adaugă un spor natural susținut și o predominare a migrației temporare pentru muncă în străinătate.

Vișeu de Sus este al doilea oraș din acest areal, cu o populație de 16.698 de locuitori. În anul 1784 erau înregistrate 1691 de persoane ceea ce reprezintă 10,1% din populația actuală. Interesant este faptul că această localitate a deținut supremația la numărul de locuitori pentru o perioadă de aproape 100 de ani (intervalul 1869-1966), în fața localității Borșa.

3.2. Repartiția teritorială a populației

<u>*Densitatea generală a populației*</u>

Un indicator important al analizei relației dintre populație și teritoriu este și densitatea generală a populației, exprimată în locuitori/km^2.

Este semnificativ în acest sens faptul că Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE, 2008) utilizează doar acest indicator pentru definirea spațiului rural. Astfel, conform acesteia, așezările în care densitatea populației este mai mică de 150 loc./km^2, sunt considerate rurale, iar Oficiul Statistic al Uniunii Europene (Eurostat) propune o densitate a populației de 100 loc./km^2.

Pentru a evidenția variațiile acestui indicator, au fost utilizate datele statistice care acoperă un interval temporar de peste un secol (1900–2008).

Densitatea generală a populației Munților Maramureșului a suferit modificări de-a lungul timpului, pe fondul evoluției componentei geodemografice. Analizând datele tabelului de mai jos (*tabelul 5*), se pot observa o serie de transformări în privința repartiției geografice a populației, în decursul perioadei care face obiectul acestui studiu.

Tabelul 5. *Munții Maramureșului. Densitatea generală a populației (loc./km^2)*

Așezare/ Anul	**1900**	**1910**	**1930**	**1956**	**1966**	**1977**	**1992**	**2002**	**2008**
Borșa	18.29	22.03	26.39	32.06	44.9	58.01	64.72	65.26	65.75
Vișeu de Sus	20.81	25.15	30.37	31.49	37.71	45.85	43.25	38.67	37.68
Vișeu de Jos	62.5	68.78	85.96	93.41	91.03	101.51	102.33	102.71	98.37
Moisei	31.05	36.22	46.37	56.07	58.91	71.37	79.3	81.88	81.92
Leordina	48.46	55.74	73.38	95.85	85.67	96.12	94.12	88.17	84.56
Petrova	79.66	100.57	101.64	75.54	72.15	79.19	70.29	65.11	60.4
Bistra	-	-	7.15	18.2	41.42	38.15	37.02	33.82	32.24
Ruscova	58.77	69.79	77.04	77.18	91.82	107.09	126.44	126.29	126.61
Repedea	14.01	15.73	15.32	25.3	29.76	36.19	42.68	43.19	43.13
Poienile de sub Munte	16.38	17.81	19.23	21.46	26.16	30.08	35.99	35.01	35.04
Total	**22.26**	**26.17**	**31.19**	**35.55**	**43.48**	**51.67**	**54.82**	**53.31**	**52.74**

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Astfel, dacă în anul 1900, valoarea densității populației era de 22,26 loc./km², în anul 1992 ajunge la 54,82 loc./km² (cea mai ridicată valoare din intervalul analizat), pentru a avea o evoluție regresivă până în anul 2008 (52,74 loc./km²). (fig. 21)

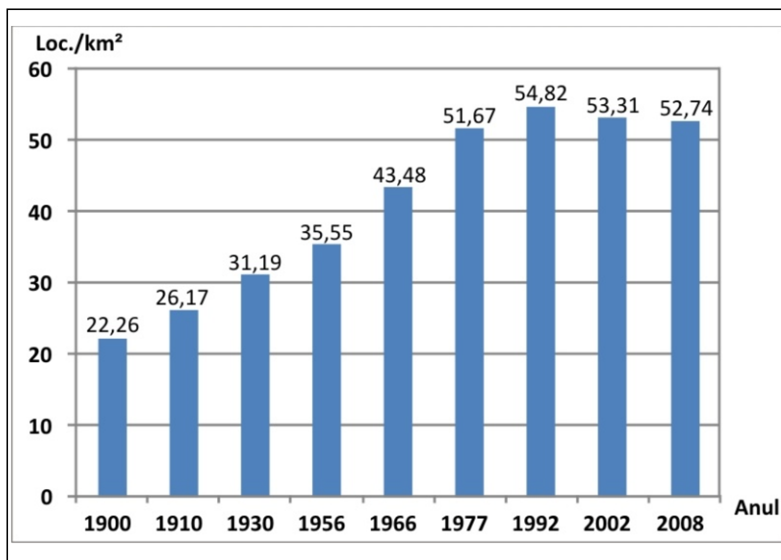

Fig. 21. *Munții Maramureșului. Variația densității populației*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

La nivel de unități administrative există abateri substanțiale de la valorile medii. În anul 1900, cele mai scăzute valori s-au înregistrat în localitățile Repedea (14,1 loc./km²), Poienile de sub Munte (16,38 loc./km²), Vișeu de Sus (20,81 loc./km²) și Borșa (18,29 loc./km²), sate cu suprafețe mari de teren, iar valoarea maximă a fost consemnată în Petrova (79,66 loc./km²).

În perioada 1910 – 2008, satele cu suprafețe mari de teren (Borșa, Vișeu de Sus, Repedea și Poienile de sub Munte), înregistrează constant valori sub media arealului, pentru anii respectivi. Începând cu anul 1930, la aceste sate se mai adaugă Bistra, ca rezultat al modificărilor administrativ-teritoriale. Din anul 1966, Borșa înregistrează valori peste media regiunii.

În funcție de caracterul ascendent sau descendent al evoluției densității generale a populației, la nivelul unităților administrativ-teritoriale, pot fi evidențiate trei categorii de așezări:

- *așezări în ascensiune*: Ruscova (cu o creștere de 67,84 loc./km^2, în anul 2008 față de 1900), Moisei (cu o creștere 50,87 loc./km^2, în anul 2008 față de 1900) și Borșa (cu o creștere de 47,46 loc./km^2, în anul 2008 față de 1900);
- *așezări în relativă stagnare*, după perioade îndelungate de creșteri: Repedea și Poienile de sub Munte;
- *așezări în declin* de la un anumit moment de referință: Petrova (cu o scădere de 41,24 loc./km^2 în anul 2008 față de 1930), Leordina (cu o scădere de 11,56 loc./km^2 în anul 2008 față de 1977), Bistra (cu o scădere de 9,18 loc./km^2 în anul 2008 față de 1966), Vișeu de Sus (cu o scădere de 8,17 loc./km^2 în anul 2008 față de 1977), Vișeu de Jos (cu o scădere de 4,34 loc./km^2 în anul 2008 față de 2002).

La nivelul anului 2008, în cadrul arealului Munților Maramureșului, se individualizează trei areale de densitate:

- *redusă* (sub 40 loc./km^2): Poienile de sub Munte, Bistra și Vișeu de Sus;
- *moderată* (41–90 loc./km^2): Petrova, Leordina, Moisei, Repedea și Borșa;
- *ridicată* (peste 90 loc./km^2): Vișeu de Jos și Ruscova.

În concluzie, densitatea populației în Munții Maramureșului este mult inferioară mediei pe țară (90,9 loc./km^2), înregistrând valoarea maximă în anul 1992 (54,82 loc./km^2), corespunzător vârfului de potențial demografic. Așezările cu densitate generală mult superioară mediei arealului studiat ocupă suprafețe mai mici iar cele cu densitatea mai redusă deși au un potențial geodemografic ridicat, beneficiază de o extensiune teritorială mai mare.

În vederea reliefării *„presiunilor"* exercitate de populație asupra teritoriului agricol, la nivelul anului 2008, am făcut apel la următoarele tipuri de densități specifice: densitatea pură, densitatea fiziologică și densitatea agricolă.

Densitatea pură, definită ca *„raport între numărul populației și suprafața teritoriului care contribuie în mod efectiv la întreținerea ei"* (Vert C., 2001, p. 50), avea valoarea medie de 1,9 loc./ha teren agricol. La nivel de unități administrativ-teritoriale, cea mai mare parte a așezărilor (6) sunt incluse în categoria celor cu densitate pură între 1 și 2 loc./ha teren agricol, iar 4 așezări (Borșa, Vișeu de Sus, Ruscova și Poienile de sub Munte) au valori de peste 2 loc./ha teren agricol. Densitatea pură maximă este înregistrată în localitatea Vișeu de Sus (2,6 loc./ha teren agricol). (tabelul 6)

Tabelul 6. *Munții Maramureșului. Densități specifice (loc./ha)*

Nr. crt.	Unitatea administrativă	Densitatea pură	Densitatea fiziologică	Densitatea agricolă
1.	**Borșa**	2,1	52.7	25.4
2.	**Vișeu de Sus**	2,6	53.8	21.7
3.	**Vișeu de Jos**	1,4	16.3	11.2
4.	**Moisei**	1.9	8.6	7.1
5.	**Leordina**	1,4	6.5	4.7
6.	**Petrova**	1.02	6.5	4.4
7.	**Bistra**	1.04	13.5	8.1
8.	**Ruscova**	2.4	24.1	10.7
9.	**Repedea**	1.6	51.1	22.3
10.	**Poienile de sub Munte**	2.4	43.2	21.6
	TOTAL	**1.9**	**22.9**	**12.2**

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Densitatea fiziologică, exprimată ca *„raport între numărul total al populației și suprafața cultivată"* (Surd V., 2001, p. 165) înregistrează o valoare medie de 22,9 loc./ha teren arabil, cu mult peste media națională (2,5 loc./ha). Evidențiem discrepanța mare care există între localitățile Petrova, Leordina și Moisei (6,5–8,6 loc/ha) și localitățile Borșa, Vișeu de Sus și Repedea (peste 50 loc./ha), cu populație numeroasă și suprafețe cultivate reduse. (tabelul 6)

<u>Densitatea agricolă</u>, definită ca *„raport între numărul total al populației agricole active și suprafața cultivată”* (Surd V., 2001, p. 165) prezintă o valoare medie de 12,2 loc./ha cu mult peste media națională (0,4 loc./ha). Valorile ridicate ale acestui indicator, în toate așezările Munților Maramureșului sunt o reflectare a condițiilor oro-pedologice și a presiunii exercitate de populația activă (tabelul 6).

3.3. Dinamica populației

3.3.1. Dinamica naturală

Sporul natural cu cele două componente ale sale (natalitatea și mortalitatea), plasează acest areal pe unul dintre primele locuri la nivel național.

Privit evolutiv, sporul natural a înregistrat valori constant mari de-a lungul timpului. Astfel la nivelul anului 1966 se înregistra o medie pe areal de 17,36‰ având valorile cele mai ridicate la Ruscova (25,23‰) iar cele mai mici la Petrova (12,15‰). În ceea ce privește natalitatea, toate localitățile înregistrau valori de peste 20‰ cu excepția localității Petrova, care înregistra o valoare puțin mai redusă (19,38‰). Valorile cele mai mari ale natalității s-au înregistrat în localitatea Ruscova (33,47‰).

Conform recensământului din anul 1977, sporul natural a crescut la valoarea de 21,04‰, fapt explicabil prin decretul de interzicere a avorturilor din anul 1966. Valorile cele mai mari ale sporului natural s-au înregistrat în localitățile ucrainene Repedea (29,16‰), Ruscova (25,51‰), Poienile de sub Munte (23,9‰) dar și în localitatea Borșa (25,64‰). Natalitatea înregistra la nivelul anului 1977, valori ridicate având o medie pe Munții Maramureșului de 29,38‰. Valori ridicate ale natalității se înregistrau în toate localitățile, cele mai mari fiind cele din satele ucrainene, Repedea (37,18‰), Poienile de Sub Munte (36,02‰), Ruscova (35,76‰) și Bistra (30,28‰). Dintre celelalte localități se evidențiază Borșa cu 32,75‰.

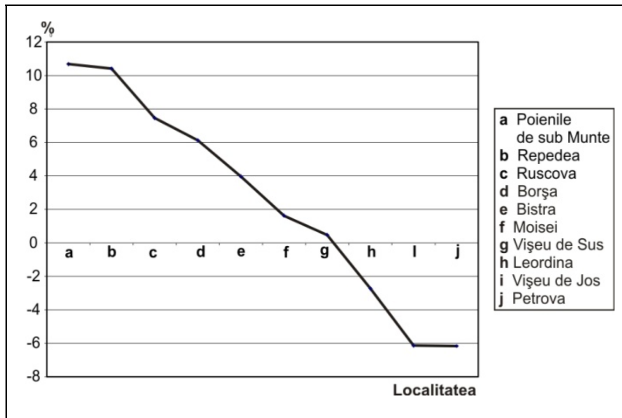

***Fig. 22.** Sporul natural în Munții Maramureșului (2006)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Pentru anul 2006, la nivelul arealului există diferențieri marcante în cadrul sporului natural, cuprinse între 10,68‰ la Poienile de sub Munte și – 6,17‰ la Petrova. Valori mari ale sporului natural sunt caracteristice și comunei Repedea iar valori medii sunt la Ruscova și Borșa. În contrast cu acestea sunt cele 3 localități cu spor natural negativ, și anume Leordina, Vișeu de Jos și Petrova.

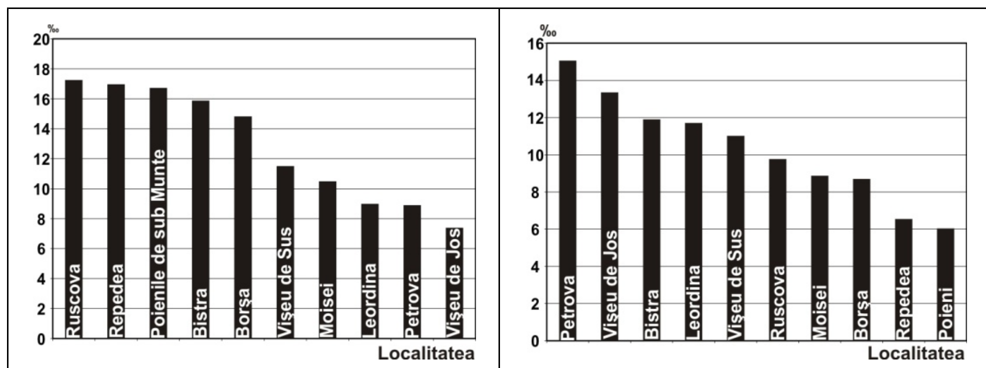

***Fig. 23.** Natalitatea în Munții Maramureșului (2006)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

***Fig. 24.** Mortalitatea în Munții Maramureșului (2006)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Natalitatea este elementul care înregistrează oscilații mai mari în timp și spațiu. Valori ridicate (peste 16‰) sunt caracteristice localităților ucrainene, la care se adaugă cu valori medii, localitățile de pe cursul superior al Vișeului (Borșa, Vișeu de Sus și Moisei), cu valori cuprinse între 10-15‰.

Mortalitatea variază între 15,05‰ la Petrova și 6,02‰ la Poienile de sub Munte. Evidențiem valorile ridicate ale mortalității în localitățile cu natalitate scăzută.

Reprezentarea grafică pe același sistem de coordonate a valorii natalității și a mortalității, în ordinea descrescătoare a valorii sporului natural, a evidențiat faptul că așezările din Munții Maramureșului se află în stadii diferite ale evoluției demografice:

- localități cu spor natural ridicat bazat pe natalitate mare și mortalitate mică: Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte și Repedea;
- localități cu spor natural în jurul valorii de 0‰: Moisei și Vișeu de Sus;
- localități cu spor natural negativ de până la - 6,17‰, bazat pe diferența dintre natalitate și mortalitate la valori mari (Petrova, Vișeu de Jos) sau la valori mici (Leordina).

3.4. Caracteristici ale migrației

Migrația nu constituie un fenomen nou pentru acest spațiu, fiind menționată încă din secolul al XIV-lea, în documentele maramureșene. Chiar dacă nu se face o referire strictă la spațiul analizat, începând cu secolul al XV-lea sunt consemnate emigrările spre regiunile învecinate, în strânsă corelație cu lipsa terenurilor agricole dar și a unor calamități care au afectat întreg Maramureșul (holera, ciuma, foametea). Destinațiile erau și în funcție de statutul social. Astfel, iobăgimea *„emigra de preferință în Moldova și Bucovina unde primea pământ destul pentru cultură, care cu timpul, devenea proprietatea ei”* iar nobilii *„emigrau mai mult în Chioar, Valea Lăpușului, Ugocea, Sătmar și Năsăud”*. (Filipașcu Al., 1997, p. 156)

Arealul Munților Maramureșului este marcat de o importantă diversitate etnică, culturală și lingvistică, generată de particularitățile minorităților etnice sosite de-a lungul timpului în acest spațiu. În acest sens, poate fi menționată venirea ucrainenilor în *„Țara Maramureșului, în*

trei valuri" (Petrovai I., 2007, p. 26), care a condus la întemeierea așezărilor ucrainene de pe Valea Ruscovei. O altă grupare etnică care a venit și s-a integrat în acest spațiu a fost cea evreiască dar care a avut mult de suferit din cauza deportărilor din perioada 1940–1944.

În a doua parte a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XX-lea, pentru exploatarea resurselor forestiere de pe Valea Vaserului (Vișeu de Sus), au fost colonizați germani, cunoscuți și sub denumirea de „*țipțeri*". Au existat mai multe valuri de sosiri, primul fiind la sfârșitul anului 1778. După o prezență destul de îndelungată în acest spațiu și o bună conviețuire cu populația locală, în perioada comunistă, din cauza numeroaselor restricții, etnicii germani își manifestă dorința de a emigra în Germania. Emigrările au fost facilitate de încheierea unor acorduri de repatriere între România și Republica Federală Germania (1956). Totuși, cel mai mare val de emigrație a fost înregistrat în anii 1990 și 1991.

În perioada comunistă, maramureșenii erau cunoscuți prin faptul că străbăteau țara întreagă în vederea prestării diferitelor munci sezoniere. Prezența lor în toate regiunile țării ieșea pregnant în evidență datorită faptului că se deplasau în grup, purtau anumite componente ale portului tradițional și își duceau cu ei uneltele de lucru de acasă. Agricultura, butinăritul și construcțiile erau principalele activități pentru care erau solicitați iar perioadele de revenire acasă erau în strânsă corelație cu marile sărbători religioase (Paști, Rusalii, Sâmpetru, Sfânta Maria Mare și Crăciunul).

Începând cu anul 1990 se creează premisele migrației internaționale pentru muncă, fenomen motivat de discrepanța foarte mare dintre veniturile care se puteau obține în România și cele din țările occidentale. Trebuie să specificăm faptul că acest tip de migrație nu este nou, informațiile documentare menționând existența unor importante emigrări pe continentul nord american la începutul secolului al XX-lea. (Filipașcu Al., 1997)

Pentru a avea o imagine cât mai fidelă a realității migraționale, în anul 2008, am reușit să obținem, pe teren, o serie de informații legate de

mișcarea migratorie în mediul rural. Pentru mediul urban, în lipsa informațiilor oficiale nu putem decât să estimăm, pe baza surselor din teren, faptul că ponderile celor plecați la muncă în străinătate sunt cu mult mai mari decât cele din mediul rural.

În perioada 1990–1997, principalele țări atractive erau Israelul, Germania, Austria și Italia, însă migrația a fost sporadică și nu a înregistrat valori semnificative.

Migrația internațională pentru muncă începe să se amplifice începând cu anul 1998 când începe valul masiv de emigrație, predominant spre țările latine (Italia, Franța, Spania și Portugalia).

Conform informațiilor din teren, numărul persoanelor plecate la muncă în străinătate (anul 2008) era de 7336 de persoane (4075 familii), ceea ce reprezintă 16,49% din populația totală a mediului rural. Cele mai mari ponderi le dețin localitățile Ruscova (26,12%) Moisei (25,78%), Repedea (24,32%) și Leordina (19,62%). Cel mai redus procentaj este înregistrat la Petrova cu doar 2,75%.

La momentul actual, Italia este preferată de 28,55% dintre locuitorii din mediul rural din Munții Maramureșului. Pe următoarele poziții sunt Spania (20,02%) și Portugalia (18,3%). Cu valori ridicate (13-15%) se prezintă și Franța și Belgia. Celelalte destinații urmate de locuitorii din Munții Maramureșului sunt Marea Britanie, Croația, Canada, Grecia, Austria și Irlanda. Majoritatea celor plecați se îndreaptă spre marile aglomerații urbane și extrem de puțini, spre cele rurale.

Dacă la început, muncile prestate se încadrau în categoria celor cu un grad redus de specializare, în prezent a crescut foarte mult și ponderea persoanelor specializate în diverse domenii.

Majoritatea celor plecați, revin periodic la domiciliu (de obicei în luna august), stau foarte puțin timp acasă (2-4 săptămâni), după care pleacă din nou.

În afara celor plecați pentru o perioadă mai îndelungată, există și *„euro-navetiștii”*, o categorie aparte de emigranți pentru perioade scurte (1-3 luni), în general lucrători în agricultură în Olanda, Germania și Italia. Cunoașterea cu exactitate a numărului acestora, este practic imposibilă.

Fig. 25. *Munții Maramureșului. Migrația internațională pentru muncă a locuitorilor din mediul rural*

(Sursa datelor: Date de teren)

Pentru Munții Maramureșului, migrația internațională pentru muncă a unei ponderi însemnate din totalul populației are o serie de implicații majore atât pozitive dar mai ales negative, cu repercusiuni nebănuite, care încep deja să fie resimțite.

3.5. Structuri geodemografice

3.5.1. Structura populației pe grupe de vârstă și sexe

Structura populației pe grupe de vârstă și sexe este analizată în anumite momente de referință, și anume, recensămintele din anii 1910, 1966, 1977, 1992 și 2002, pe baza cărora au fost identificate o serie de aspecte.

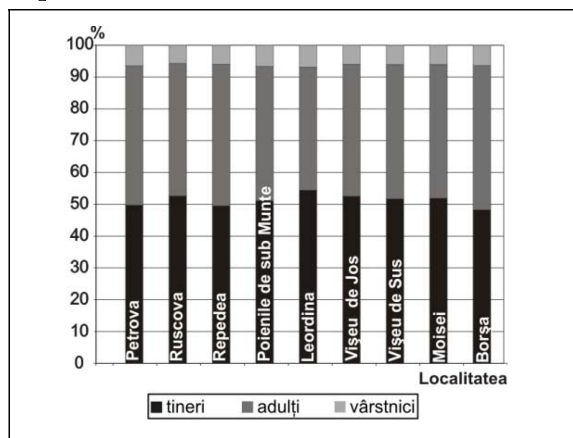

Fig. 26. *Structura populației pe grupe mari de vârstă (1910)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Pentru anul 1910, se evidențiază prezența unei populații tinere (0-20 de ani) în pondere de peste 50% din populația totală. Populația adultă are de asemenea ponderi ridicate, în medie de peste 40%. Reprezentarea grafică (fig. 26) evidențiază similitudinile procentuale între diferitele localități ale Munților Maramureșului. Pentru acest an, nu există nici o localitate care să dea semne de îmbătrânire demografică.

Reprezentările grafice pentru anii 1966 (fig. 27) și 1977 (fig. 28) reliefează o scădere procentuală a populației tinere și o creștere a populației adulte. În localitățile Vișeu de Sus și Vișeu de Jos se resimt emigrările etnicilor germani („*țipțeri*”), îndeosebi înspre Germania.

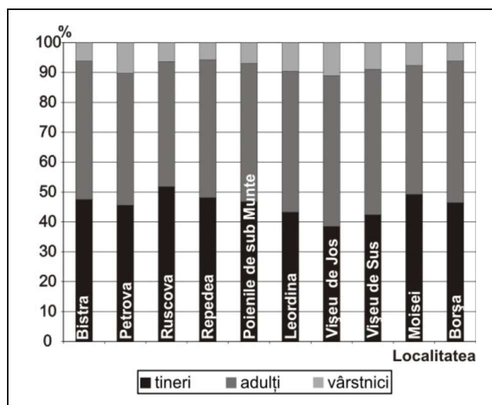

Fig. 27. *Structura populației pe grupe mari de vârstă (1966)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

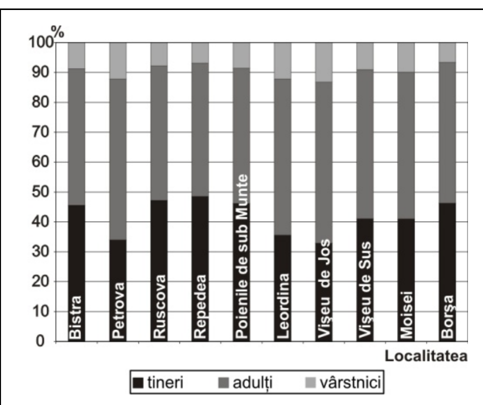

Fig. 28. *Structura populației pe grupe mari de vârstă (1977)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

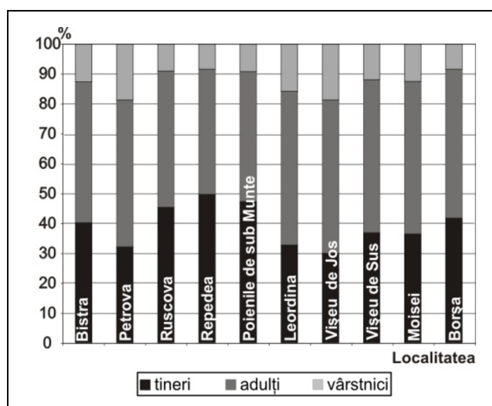

Fig. 29. *Structura populației pe grupe mari de vârstă (1992)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

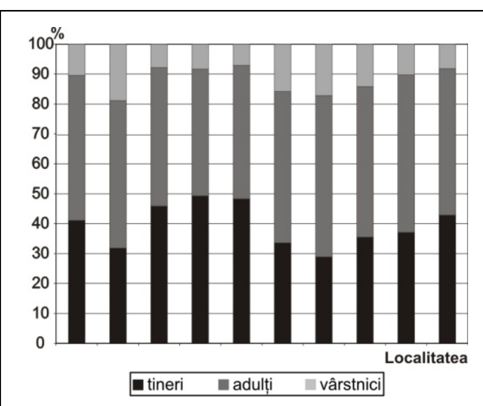

Fig. 30. *Structura populației pe grupe mari de vârstă (2002)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Recensămintele din anii 1992 și 2002 (fig. 29 și fig. 30) evidențiază continuarea procesului de scădere a populației tinere și creșterea procentuală a populației adulte. Ponderi mai ridicate ale populației tinere dețin localitățile cu populație preponderent ucraineană, Ruscova, Repedea și Poienile de sub Munte, la care se mai adaugă localitatea Borșa. Procesul de îmbătrânire demografică se accentuează treptat în localitățile Petrova, Leordina și Vișeu de Jos, pe fondul unui spor natural redus.

Tabelul 7. *Munții Maramureșului. Evoluția populației tinere în perioada 1910-2002*

Nr. crt.	Localitatea	Anul				
		1910	1966	1977	1992	2002
1	Bistra	-	47.5	45.6	40.2	41.1
2	Borșa	48.2	46.4	46.3	41.8	42.9
3	Leordina	54.4	43.3	35.6	32.8	33.6
4	Moisei	51.9	49.2	41	36.5	37.1
5	Petrova	49.7	45.6	34	32.2	31.8
6	Poienile de Sub Munte	51.1	46.8	46.2	47.3	48.3
7	Repedea	49.5	48.1	48.5	49.7	49.3
8	Ruscova	52.6	51.8	47.2	45.4	45.9
9	Vișeu de Sus	51.7	42.4	41.1	36.9	35.5
10	Vișeu de Jos	52.5	38.5	32.9	30	28.9

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

O adevărată radiografie a populației, care sintetizează trecutul și indică viitorul demografic al unei entități teritoriale este reprezentarea grafică a populației pe grupe de vârstă și sexe (piramida vârstelor).

La nivelul întregului spațiu analizat, remarcăm că *„piramida vârstelor”* la recensământul din anul 2002, are o formă triunghiulară foarte clar evidențiată cu o bază totuși ușor subțiată (grupele de vârstă de la 0-4 ani și de la 5-9 ani).

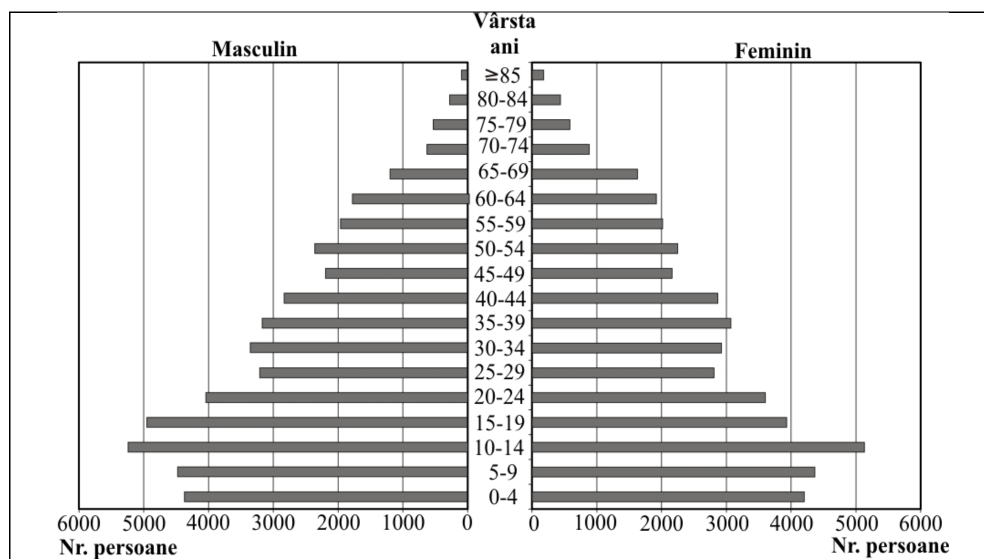

Fig. 31. *Munții Maramureșului. Populația pe grupe de vârstă și sexe în anul 2002*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

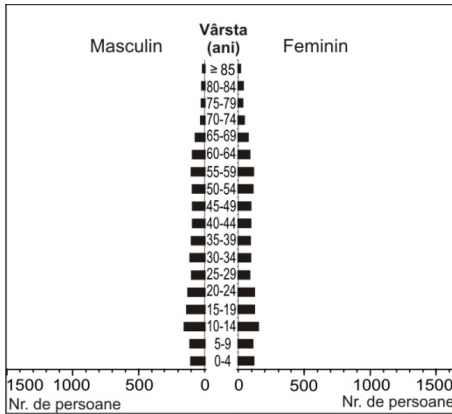

Fig. 32. *Leordina. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

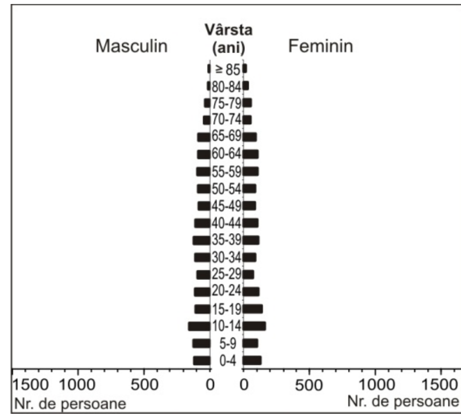

Fig. 33. *Petrova. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

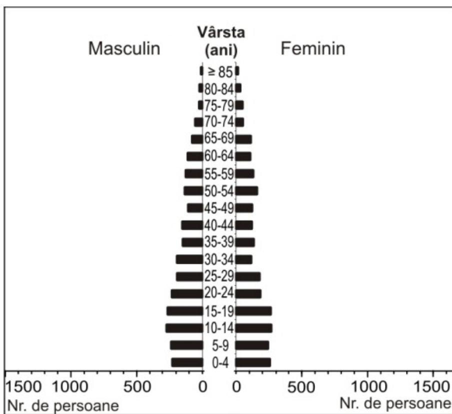

Fig. 34. *Bistra. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

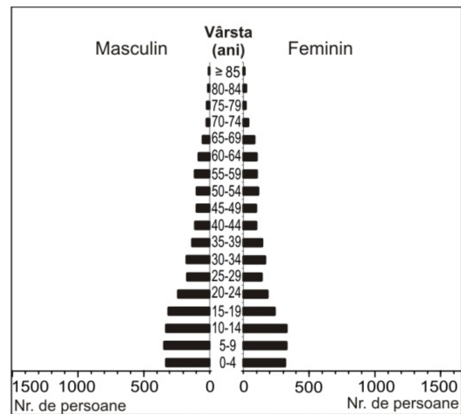

Fig. 35. *Repedea. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

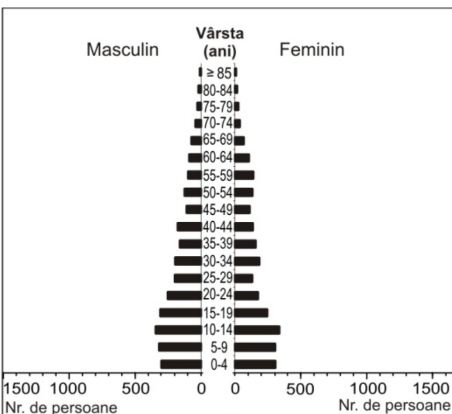

Fig. 36. *Ruscova. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002).* (Sursa datelor: DJSMM, 2008)

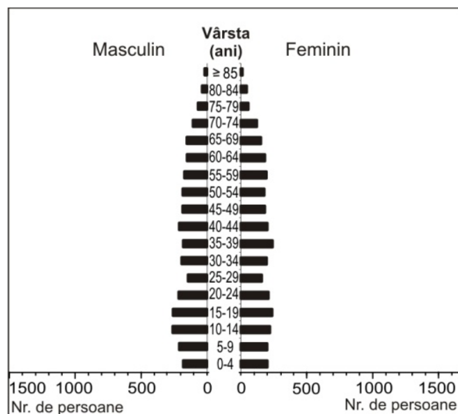

Fig. 37. *Vișeu de Jos. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002).* (Sursa datelor: DJSMM, 2008)

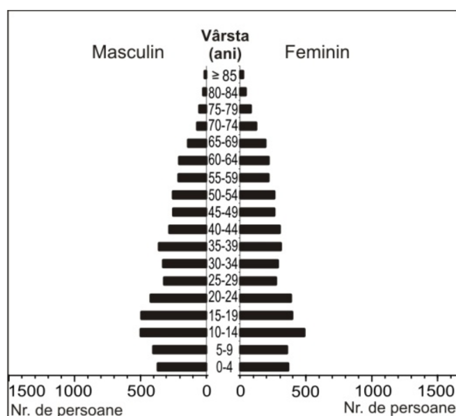

Fig. 38. *Moisei. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

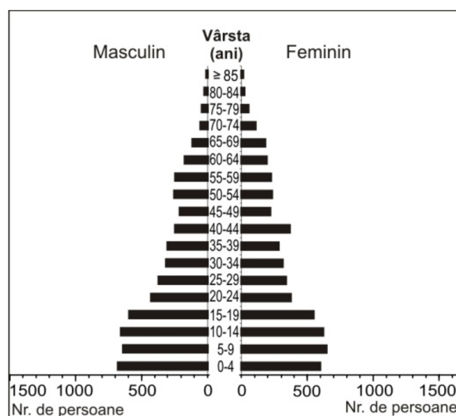

Fig. 39. *Poienile de sub Munte. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

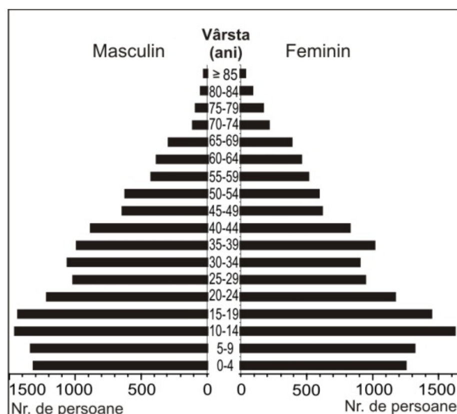

Fig. 40. *Borșa. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

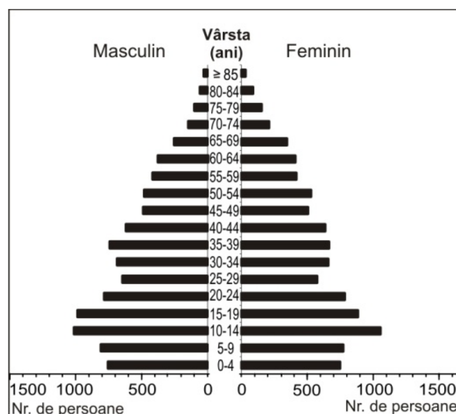

Fig. 41. *Vișeu de Sus. Populația pe grupe de vârstă și sexe (2002). (Sursa datelor: DJSMM, 2008)*

Urmărind reprezentările grafice ale structurii populației pe grupe de vârstă și sexe (fig. 32-41) remarcăm în cadrul localităților analizate, 2 tipuri de „*piramide*" care evidențiază:

- șapte localități cu populații de tip progresiv, cu o vigoare demografică deosebită, prezentând o piramidă de formă triunghiulară. Este vorba despre localitățile Borșa, Vișeu de Sus, Moisei și cele ucrainene, Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte și Bistra;
- trei localități cu populații de tip staționar care se caracterizează printr-un relativ echilibru între grupele de vârstă. În această categorie se includ localitățile Petrova, Leordina și Vișeu de Jos.

3.5.2. Structura etnică

Având în vedere evenimentele care și-au pus amprenta asupra configurației etnice a arealului studiat, am făcut apel la documentele maramureșene din secolele XIV-XV și la datele statistice din anii 1881, 1900, 1910, 1930, 1941, 1956, 1966, 1977, 1990 și 2002.

Pe baza analizei diplomelor maramureșene din secolele XIV-XV (Mihaly de Apșa I., 1900), se poate vorbi de existența unor minorități etnice începând cu sfârșitul secolul al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. Prezența acestora nu poate fi luată în discuție înainte de secolul al XIV-lea, decât din perspectivă toponimică.

Primele informații documentare legate de prezența ucraineană sunt din afara arealului studiat, pe Valea Neagovei și Valea Bârjavei, dar care indică *„cel puțin pentru această etapă, și direcția de pătrundere a grupurilor rutene, coborând dinspre nord-vest spre sud-est. Singurul caz aparte îl constituie satul Ruscova, din colțul SE al Maramureșului, sat probabil rutean încă de la mijlocul secolului al XIV-lea, prins între munte și masa compactă a satelor românești de pe văile Vișeu și Iza, precum și Poienile de sub Munte, întemeiat la sfârșitul aceluiași veac în legătură cu Ruscova"*. (Popa R., 1997, p. 53)

Un alt istoric, Filipașcu Al., (1997, p. 53) menționează faptul că *„voievodul Ioan de Rozavlea a colonizat după anul 1359, de-a lungul văii „Apa Rusului" (azi Ruscova), un grup de coloniști ruteni care au întemeiat satele rutenești și iobăgești Poienile de sub Munte, Repedea și Ruscova, de unde mai târziu nobilii din Petrova au colonizat câteva familii în cătunele Frumușeaua, Bistra și Valea Vișeului"*.

Cu timpul, au mai pătruns în acest spațiu și alte etnii. Astfel, pentru funcțiile administrative, începând cu secolul al XV-lea, sunt aduse câteva familii maghiare. În vederea exploatării resurselor forestiere, în secolul al XVIII-lea, pe Valea Vaserului, au fost aduși de administrația austriacă, coloniști de origine germană. Toate etniile pătrunse în timp în acest spațiu au reușit să se adapteze rapid la condițiile din regiune și să trăiască în armonie cu românii.

Datele pe care le avem la dispoziție pentru anii 1881, 1900 și 1910 referitoare la structura etnică a populației, lasă loc interpretărilor deoarece la vremea respectivă nu exista o corespondență totală între naționalitate și limba vorbită, iar criteriul de înregistrare a etniei a fost limba vorbită. Reprezentările grafice (fig. 42) evidențiază faptul că

majoritatea populației era constituită din români iar în cadrul minorităților etnice, ponderile cele mai mari le dețin ucrainenii, germanii și maghiarii. Nu lipsită de importanță este și prezența slovacilor și croaților.

Ponderea ridicată a minorității germane se explică prin faptul că la populația de origine germană („*țipțeri*", din Vișeu de Sus), s-a înregistrat și populația evreiască (vorbitorii de limbă idiș).

Structura etnică a populației din anul 1930 reliefează creșterea constantă a populației românești iar în cadrul minorităților etnice, iese în evidență ponderea ridicată a ucrainenilor (22,8% din total). Mozaicul etnic include pe lângă evrei (9,7%), germani (5,9%), slovaci (5%), maghiari (2,3%) și armeni, romi, sârbi, tătari, polonezi, ruși, și turci. Ponderea mai ridicată a slovacilor (o minoritate de etnie germană provenită din regiunea *Spiš* (în germană *Zips*), din nord-estul Slovaciei), comparativ cu alte recensăminte, se datorează faptului că aceștia erau înregistrați în trecut, la populația germană.

La recensământul din anul 1941, ucrainenii dețin 20,6% din populația totală, maghiarii și evreii ating pragurile maxime de 16,3% respectiv 14,4% , iar populația germană, aflată în scădere, atinge abia 4,2%.

Structura etnică a Munților Maramureșului înregistrează transformări majore după cel de-al doilea război mondial. Schimbările politico-administrative au generat mobilitățile unor etnii, în special evrei, germani și maghiari. Reprezentarea grafică pentru anul 1956 reliefează din nou, ponderea ridicată a românilor (64,2%), urmați de ucraineni (22,6%), evrei (5,1%) și maghiari (4,3%). După acest an, numărul evreilor scade rapid datorită emigrărilor masive.

Reprezentările grafice ale structurilor etnice din anii 1966, 1977, 1992 și 2002 evidențiază ponderile ridicate ale românilor și ucrainenilor. Ponderea românilor, raportată la întregul areal, a crescut constant (65,9% în 1966, 68,4% în 1977, 69,2% în 1992 atingând 70,2% în 2002), având maximul de populație în anul 1992, după care populația a scăzut ca număr de locuitori. Populația de etnie ucraineană a înregistrat de asemenea, ponderi de peste 25% (26,4% în 1966, 25,1% în 1977, 26,9% în 1992 atingând 26,6% în 2002), consemnând maximul de populație în anul 1992 (peste 24.000 de locuitori), după care a intrat într-un ușor declin. Dintre celelalte etnii, doar cea germană și maghiară ies evidență, însă ponderile lor sunt reduse (puțin peste 1,3%, în anul 2002).

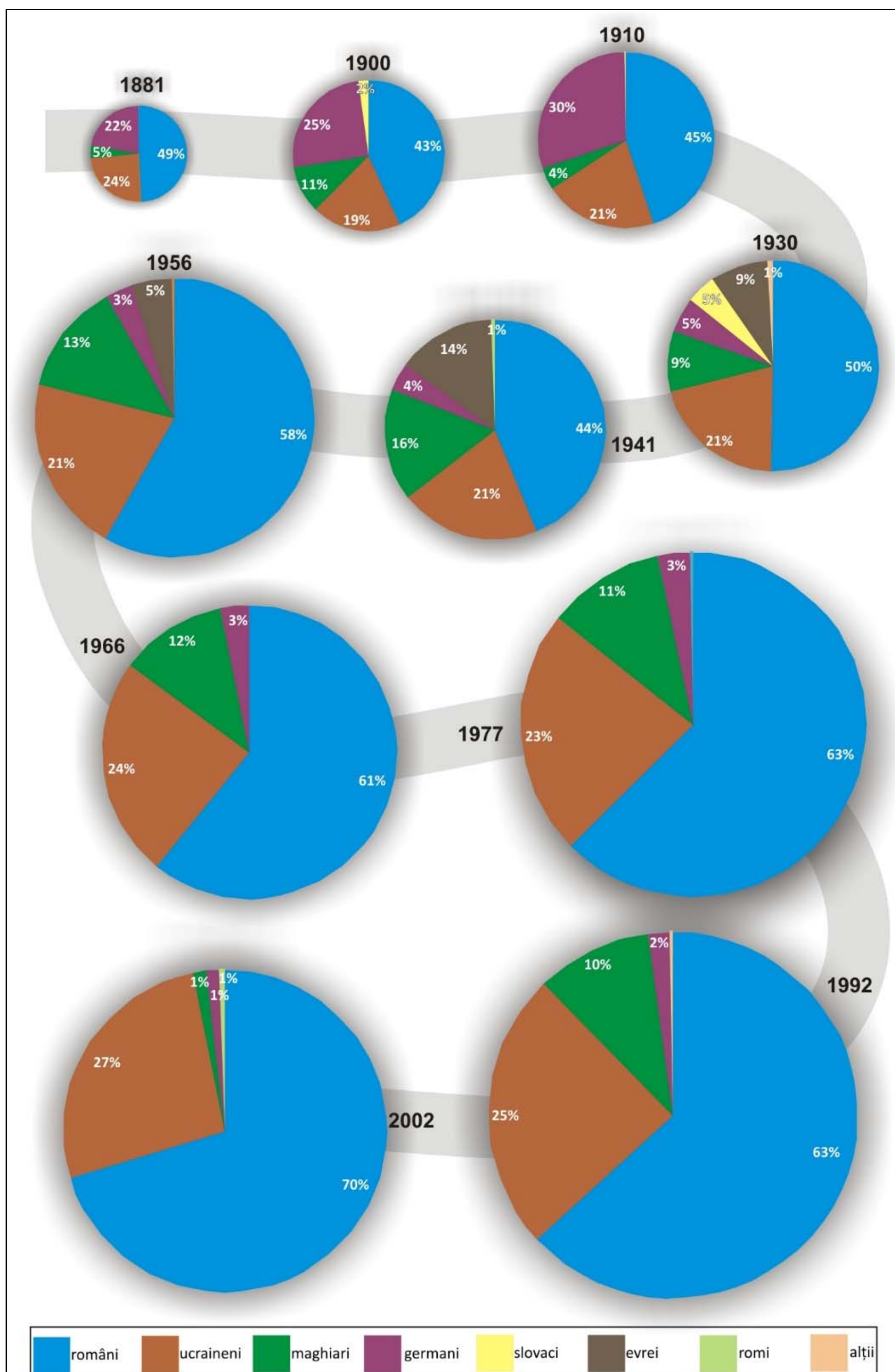

Fig. 42. *Munții Maramureșului. Evoluția structurii etnice (1881–2002)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Analiza evoluției structurii etnice a populației Munților Maramureșului în perioada 1881-2002, rezultat al evoluției sale istorice, scoate în evidență o diversitate etnoculturală foarte interesantă. În cadrul populației, românii au avut întotdeauna ponderea cea mai ridicată, cu o evoluție ascendentă continuă, cu un prag maxim de populație înregistrat în anul 1992 (64.060 de locuitori). Aceeași evoluție ascendentă a urmat și populația ucraineană până în anul 1992, după care a urmat o pantă descendentă (anul 2002). În acest mozaic etnic mai intră încă 17 etnii (germani, maghiari, evrei, slovaci, armeni, polonezi, ruși, greci, bulgari, lipoveni, turci, cehi, tătari, italieni, romi, sârbi, croați) cu ponderi variabile în timp.

Dintre etniile prezente în acest spațiu, se evidențiază în primul rând ucrainenii, germanii, maghiarii și evreii (fig. 43). Etnia ucraineană a avut creșterea cea mai spectaculoasă, având un spor absolut de 16.952 de locuitori, fiind însă pe un trend descendent din anul 1992. Populația evreiască a înregistrat maximul de persoane în anul 1941 (14,4% din totalul populației), după care a scăzut vertiginos. Numărul maxim de persoane al populației germane a fost înregistrat în anul 1910, după care a scăzut brusc, prin plecări masive până în anul 1966, având în anul 2002, o pondere de 1,35% din total. Etnia maghiară a avut ponderea maximă în anul 1941 (16,39% din total) ajungând în anul 2002 (1137 de persoane), la o cifră asemănătoare anului 1881.

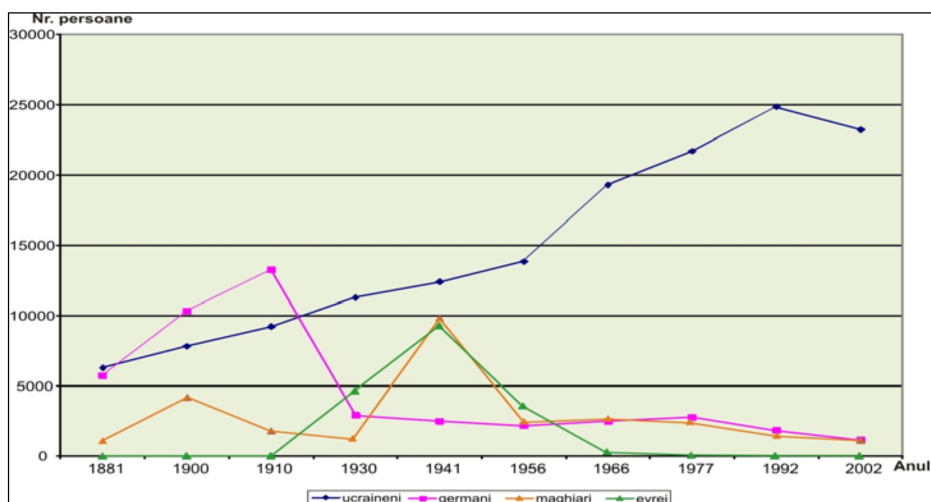

Fig. 43. *Evoluția principalelor etnii, în perioada 1880-2002*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

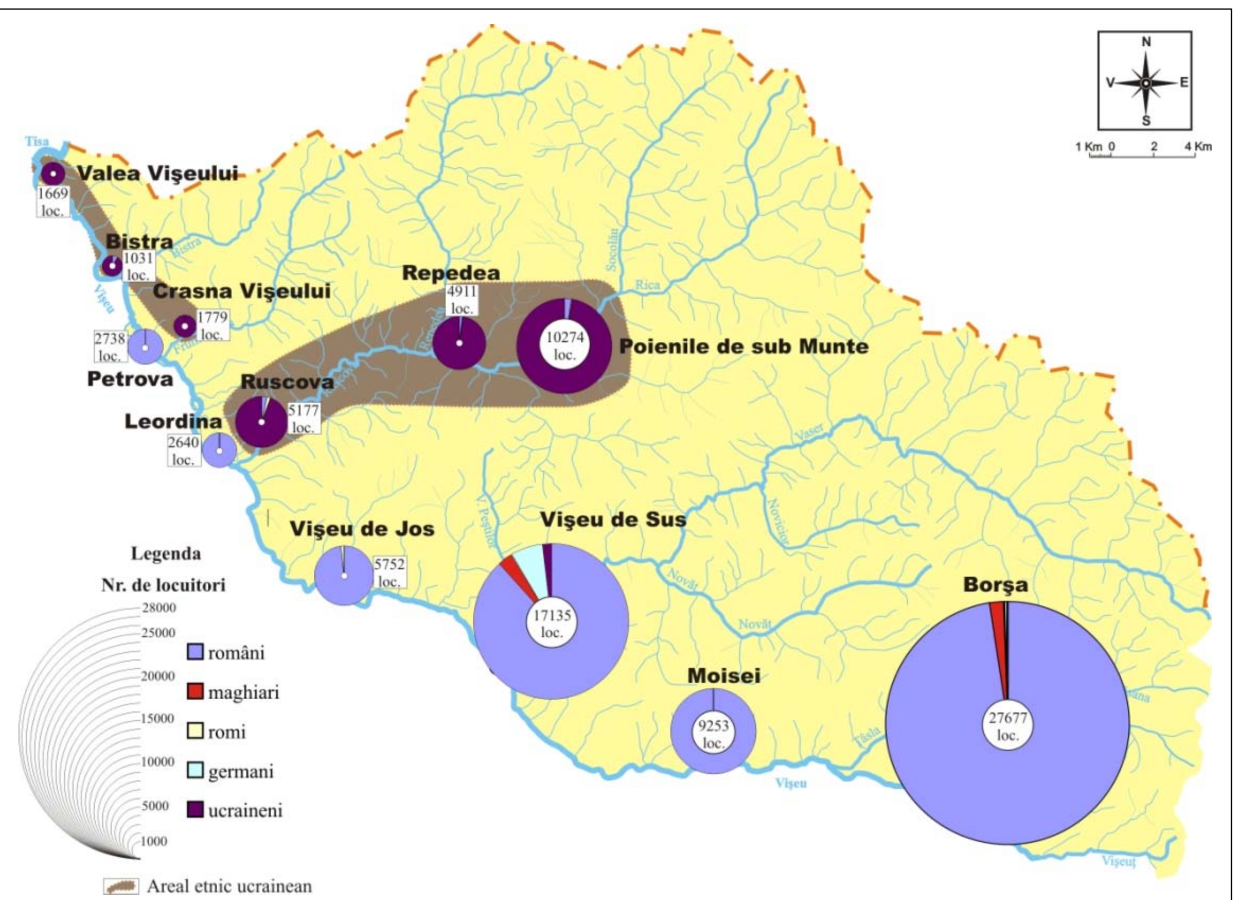

Fig. 44. *Structura etnică a populației din Munții Maramureșului în anul 2002*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Urmărind reprezentarea grafică a structurii etnice a populației în anul 2002 (fig. 44), pe întregul areal al Munților Maramureșului și pe localități, remarcăm faptul că populația românească deține ponderile cele mai mari (70,2% din total), fiind majoritară în localitățile de pe cursul mijlociu și superior al Vișeului (Petrova, Leordina, Vișeu de Jos, Vișeu de Sus, Moisei și Borșa).

Populația ucraineană cu ponderi de 26,6% din total, este concentrată în bazinul Ruscovei (localitățile Poienile de sub Munte, Repedea și Ruscova), pe Valea Frumușeaua (satul Crasna Vișeului) și pe cursul inferior al Vișeului (satele Bistra și Valea Vișeului). Dintre celelalte etnii, remarcăm prezența germanilor în localitatea Vișeu de Sus și a maghiarilor în localitatea Borșa.

Arealele cu populație de aceeași etnie (românească, ucraineană sau germană) *„se caracterizează printr-o relativă omogenitate observabilă la nivel de organizare a spațiului, mod de asigurare a existenței populației, mentalități, obiceiuri, modele"*. (Ilieș Gabriela, 2007, p. 123)

3.5.3. Structura confesională

Structura confesională a populației din spațiul analizat, este în strânsă corelație cu structura etnică, fiind influențată de-a lungul timpului, de o serie de circumstanțe istorice.

Pe baza analizei și sintetizării recensămintelor din anii 1881, 1900, 1910, 1930, 1941, 1956, 1966, 1977, 1990 și 2002, se evidențiază o serie de contraste.

În lumina documentelor maramureșene reiese faptul că populația era în trecut, majoritar ortodoxă însă odată cu înființarea bisericii greco-catolice (Biserica Română Unită cu Roma), în anul 1698, structura confesională înregistrează modificări la nivelul întregului areal precum și la nivel de localitate.

Potrivit datelor recensământului din anul 1881, populația de confesiune greco-catolică deținea ponderi de 69,4% din total, fiind urmată de cea mozaică (22,4%) și cea romano-catolică (7,9%).

În anul 1900, structura confesională nu suferă transformări semnificative, aceleași trei confesiuni înregistrând ponderile cele mai ridicate (greco-catolicii – 59,2%, mozaicii – 23% iar romano-catolicii – 15%).

Situația se prezintă asemănător și la recensământul din anul 1910 când cultul mozaic ajunge la un sfert din populația arealului studiat. Greco-catolicii rămân majoritari cu o pondere mai ridicată decât în 1900 (65,9%), fiind urmați de romano-catolici cu 8,4%.

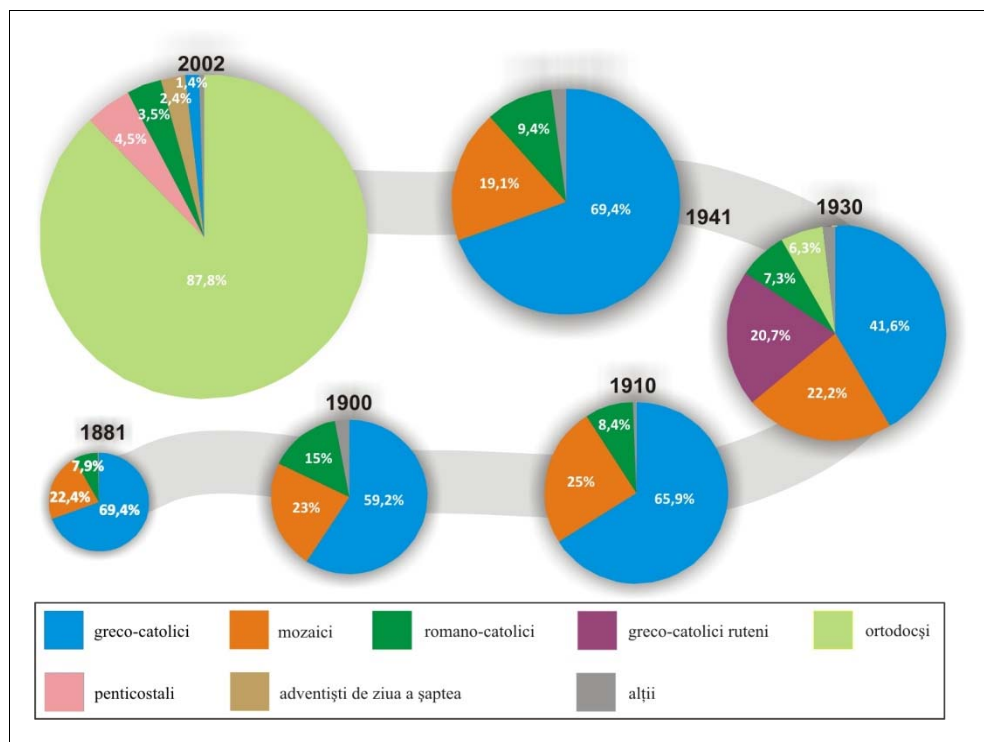

Fig. 45. *Munții Maramureșului. Evoluția structurii confesionale (1881–2002)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Începând cu recensământul din anul 1930, se consemnează o diversificare a cultelor religioase. Deși în scădere, atât procentual cât și numeric, față de recensământul din anul 1910, confesiunea greco-catolică are ponderile cele mai mari (41,6%). Cultul mozaic atinge pragul maxim numeric de 11.919 persoane (22,2%), depășind în unele localități chiar 40% din totalul populației (Petrova, Bistra, Vișeu de Sus). Remarcăm de asemenea apariția și procentul ridicat al confesiunii greco-catolice rutene unite de 20,7%. Dintre celelalte confesiuni, ponderi mai semnificative consemnează confesiunea romano-catolică (7,3%) și ortodoxă (6,3%).

Recensământul din anul 1941 consemnează pragul maxim numeric atins de confesiunea greco-catolică, de 41.711 persoane, cu un procentaj asemănător celui din anul 1881 (69,4%). Ponderi ridicate mai dețin cultul mozaic (19,1%) și romano-catolic (9,4%).

Structura etnică a populației cunoaște o serie de modificări după recensământul din anul 1941. Cea mai importantă schimbare produsă în structura confesională a fost generată de desființarea în anul 1948, în perioada regimului comunist, a cultului greco-catolic. În urma acestui eveniment se formează o nouă majoritate, prin revenirea greco-catolicilor la ortodoxism.

O altă schimbare importantă este consemnată în dinamica societății evreiești, care prin acțiunea conjugată a mai multor factori (ex. proclamarea statului evreu, instaurarea regimului comunist, schimbări majore în regimul proprietății etc.) a generat o emigrare masivă în valuri succesive. În acest context, se explică diminuarea numerică a evreilor și implicit a cultului mozaic.

Analiza spațială a distribuției confesiunilor la nivelul întregului areal al Munților Maramureșului, în anul 2002 (fig. 46), evidențiază ponderea ridicată a cultului ortodox (87,8%) care este majoritar în toate localitățile.

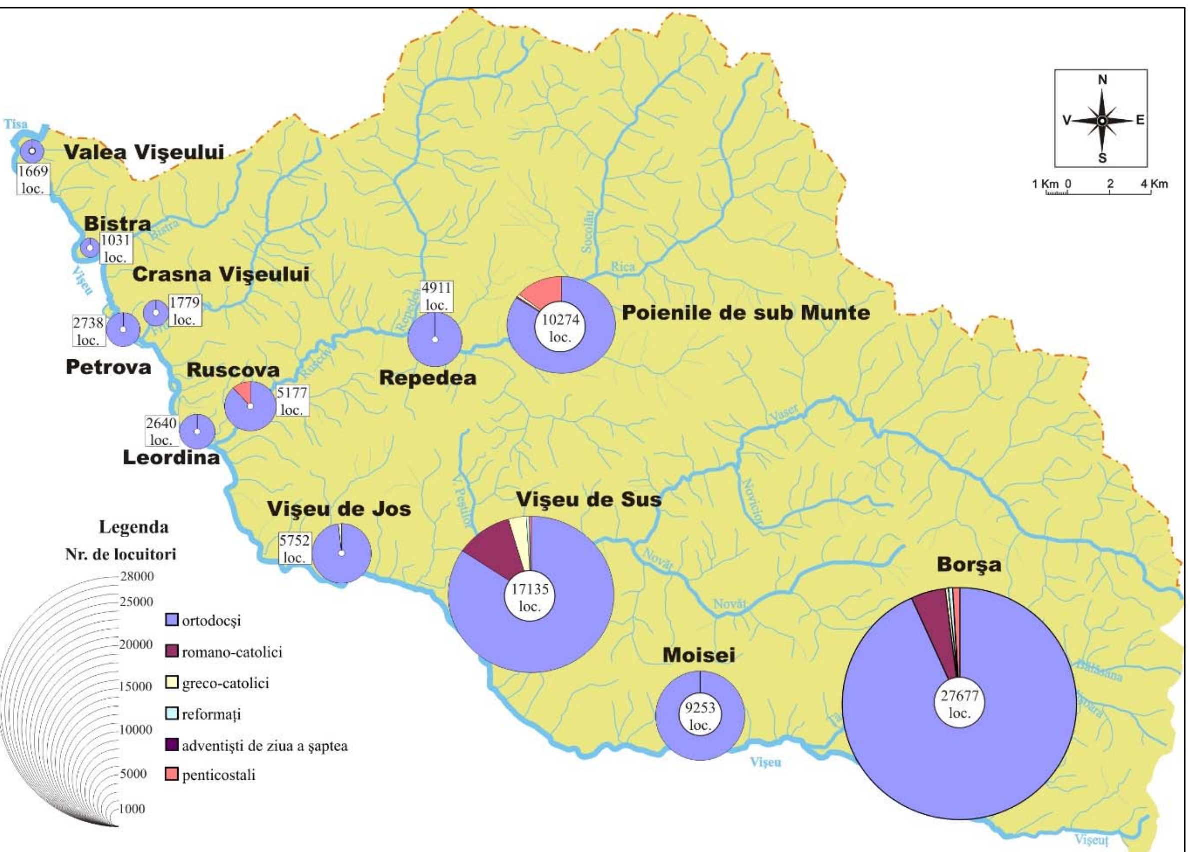

Fig. 46. *Structura confesională a populaţiei din Munţii Maramureşului în anul 2002*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

A doua confesiune ca reprezentare numerică este cea a penticostalilor (5,1%). Ponderile cele mai ridicate sunt consemnate în localitățile cu etnici ucraineni, și anume, Repedea (31,3%), Poienile de sub Munte (13,7%) și Ruscova (11,3%).

Confesiunea romano-catolică este pe poziția a treia ca reprezentare în arealul Munților Maramureșului (4,1%) având ponderile cele mai ridicate în cele două orașe, Vișeu de Sus (11,2%) și Borșa (4,2%).

Dintre celelalte culte, cu ponderi ușor mai ridicate este cel adventist de ziua a șaptea (2,8%) având ponderile cele mai ridicate în Leordina (11,4%), Vișeu de Jos (7,3%), Moisei (5,4%) precum și în localitățile ucrainene Poienile de sub Munte (3,2%), Repedea (3,2%), Ruscova (1,9%) și Bistra (1,7%).

Confesiunea greco-catolică care începe să fie recunoscută oficial după căderea regimului comunist, în anul 1990, consemnează ponderi reduse (1,6% din total), înregistrând cele mai ridicate ponderi la Vișeu de Sus (3,6%) și Vișeu de Jos (3,7%).

3.6. Resursele umane

Analiza cantitativă, structurală și calitativă a resurselor umane, ne oferă o imagine de ansamblu asupra perspectivelor de dezvoltare locală durabilă ale acestui teritoriu.

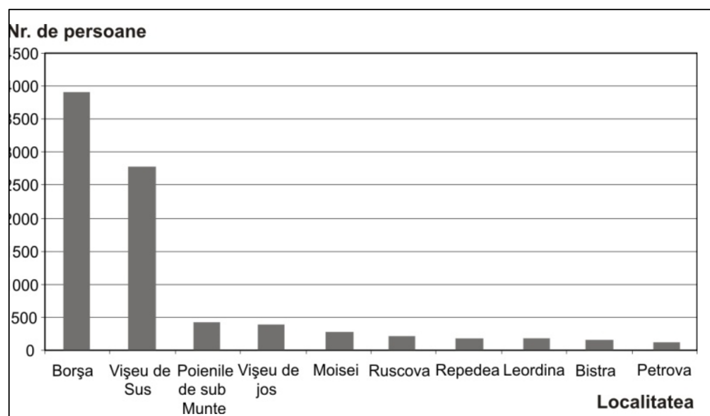

Fig. 47. *Numărul de salariați pe localități (2006)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

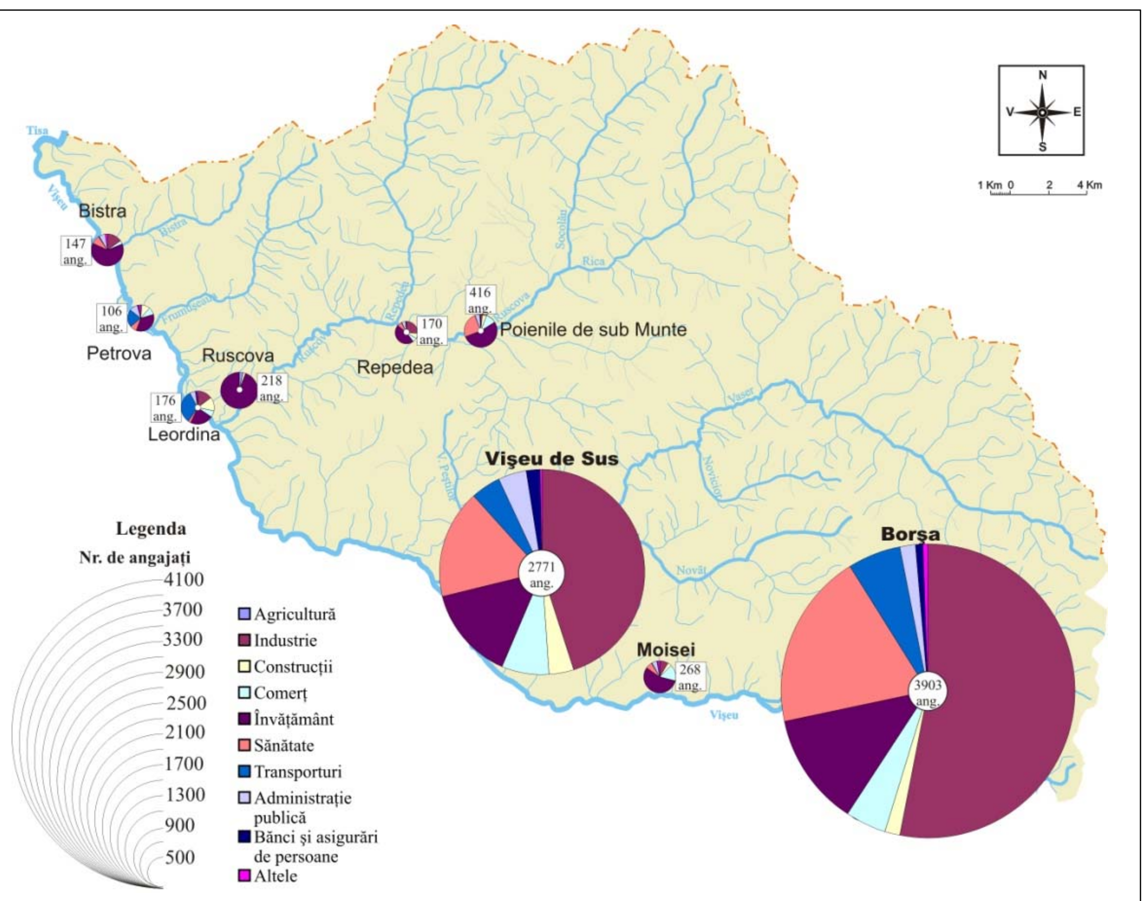

Fig. 48. *Structura populaţiei pe activităţi (2006)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Urmărind reprezentarea grafică cu structura populației pe activități în anul 2006 (fig. 48), se poate remarca faptul că cele două așezări urbane, Borșa și Vișeu de Sus prezintă profiluri relativ asemănătoare, cu predominanță industrială și de servicii. În localitatea Vișeu de Jos predomină activii din industrie și transporturi (feroviare și rutiere). Celelalte localități rurale se caracterizează prin ponderi foarte reduse ale populației salariate iar aportul adus de sectorul de învățământ este cel mai mare.

Cea mai mare parte din populația ocupată este deținută de cei cu studii liceale și profesionale (53%), urmată de cei cu studii gimnaziale (21%) și studii superioare (13%). Nivelul mai scăzut de instruire al populației ocupate se înregistrează pe măsură ce se înaintează în grupele de vârstă.

În ceea ce privește numărul salariaților, acesta este de asemenea foarte mic, și anume 8.550 de persoane, ceea ce reprezintă 9,7% din populația acestui spațiu (fig. 47). Cel mai mare număr de angajați este înregistrat în localitățile urbane Borșa și Vișeu de Sus, dar raportat la populația existentă, aceste cifre sunt foarte mici. Celelalte localități rurale au în general, sub 400 de salariați.

În ansamblu, resursele umane ale acestui spațiu prezintă următoarele caracteristici:

- populația activă este în scădere, creionându-se și pe viitor un trend descendent, cu efecte negative pe piața muncii;
- populația urbană predomină în servicii și unele sectoare industriale;
- cea mai mare parte a populației rurale este ocupată în agricultură;
- rata șomajului este mai scăzută decât la nivel județean sau național datorită migrației internaționale pentru muncă;
- se constată fenomenul de mobilitate intersectorială, prin redistribuirea populației ocupate în industria minieră și reorientarea acesteia spre industria lemnului, agricultură precum și la munca în străinătate;
- trend ascendent al populației pentru un nivel superior de educație și specializare.

4.
SPECIFICITĂȚI DE HABITAT

4.1. Vechimea așezărilor

Habitatul uman ca sinteză a condițiilor de viață, trebuie văzut ca *„o verigă dintr-un lanț care vine din urmă și se desfășoară înainte”* (Conea I., 1937, p. 43) impunându-se ca element de bază al peisajului geografic.

Prin dinamismul lor în cadrul sistemelor teritoriale, așezările umane din perimetrul arealului studiat vor fi abordate într-o perspectivă evolutivă.

Descoperirile arheologice confirmă existența unor comunități umane în spațiul Munților Maramureșului încă din timpuri străvechi însă datorită particularităților sale istorice, mențiunile documentare nu apar decât începând cu secolul al XIV-lea. De asemenea, trebuie făcută precizarea că prima menționare documentară a unei așezări nu precizează anul întemeierii, ci intrarea în circuitul juridic al proprietății feudale garantate de stat.

Atestarea documentară, pentru prima dată a unei așezări, este explicată de Popa R. (1970, p. 58), ca putând fi datorată unei hotărnicii *„fiind amintite, ca aflându-se dincolo de hotarele domeniului hotărnicit și fără a se preciza cât sunt de vechi”* sau se datorează unei fapte *„îndeplinite de o persoană originară din acel loc, aproape totdeauna de către cneazul satului, funcționând ca om al regelui sau ca martor într-o procedură ce nu are nici o legătură cu satul respectiv”*, iar pentru cele care apar cu ocazia unei danii *„nu se specifică niciodată întemeierea lor recentă, ci se precizează de obicei că*

dania privește satul cu hotarele sale vechi, adevărate și cunoscute, fiind deci vorba de o situație preexistentă, ce coboară dincolo de începuturile veacului al XIV-lea."

Conform informațiilor documentare, satele Munților Maramureșului făceau parte din domenii mai vaste (ex. Domeniul Bogdăneștilor) iar unele sate și-au schimbat denumirea de mai multe ori, având în unele cazuri, denumiri diferite față de cele din documentele maramureșene.

În diplomele maramureșene din secolul al XIV-lea și al XV-lea, așezările umane erau desemnate prin mai mulți termeni (Popa, R., 1997):

- *Possessio* – cu sensul de stăpânire, domeniu și moșie fiind cel mai utilizat termen (ex. *possessio Borsa, possessionis Mayze, possessionum utrarumke Wiso, possessio Zpin – Dănești/Spineni, possessionum Orozviz - Ruscova*);
- *Villa* – cu semnificația de sat, dar și de vatră a satului sau vatra împreună cu hotarul său; (ex. *villa Dan – Dănești/Spineni; villa Visa inferiori*);
- *Haza* sau *Falva* – utilizat ca sufix a unei denumiri de așezare umană, fiind precedat de termenul „*possessio*" sau „*villa*"; (ex. *possessione Orozfalu – Ruscova, Ordonafalva - Leordina*);
- *Keneziatus* – putând desemna unul sau mai multe sate, având sens asemănător celui de *possessio*, diferențiindu-se prin faptul că precizează caracterul „*de drept cnezial*" al acelei stăpâniri (ex. *Kenezyatum Moysey*);
- *Tera* – cu sensul de țară (ex. Terra Maramorosiensi) precum și cel de *possessio* (ex. *terre Danowa – Dănești/Spineni*);
- *Descensus* – în arealul dat, doar cu sensul de *stână* (așezare păstorească de vară) deoarece mai are și sensul de reședință;
- *Praedium* – cu sensul de sat pustiit.

Vechimea așezărilor abordată prin prisma informațiilor documentare, în special a diplomelor maramureșene din secolul al XIV-lea și al XV-lea, evidențiază o serie de aspecte.

Borșa este menționată în documentele maramureșene sub diferite denumiri. Astfel în anul 1365, când teritoriul este confiscat și dăruit *„drăgoșeștilor”*, apare sub numele de *„Bors”* ” (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 57). A aparținut până în anul 1450 *„domeniului bogdăneștilor”* fiind inclusă, ca de altfel toate localitățile din arealul Munților Maramureșului, în Cnezatul de Vale al Bogdăneștilor, cu sediul la Cuhea. În anul 1450 apare cu denumirea de *„possessio Borsa”* și aparține cnezilor de Vișeu *„Nicolai et Luce filiorum Stephani ac Naan fily Hoghko de Wisso, quomodo quedam possessio ipsorum Borsa”* iar în anul 1456, apare cu ocazia unei donații a regelui Ladislau pentru fii lui *„Hothko de Visso”* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 350 și 382).

Moisei făcea parte în anul 1353, din Domeniul Bogdăneștilor (*„terris seu possessionibus Bogdan Woyvode”*) iar în 1365 apare cu denumirea de *„Moyse”* printre alte sate *„villis”*, care aparțineau de Cuhea - azi Bogdan Vodă- (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 32 și 57). La mijlocul secolului al XV-lea (anul 1450), cu ocazia unei danii, apare sub denumirea de *„totalis possessionis Mayze”* iar când se revocă dania în 1453, apare sub *„Kenezyatum Moysey”* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 345 și 369).

Vișeu de Sus este menționat în anul 1365 sub denumirea *„Două Vișaie”* (*„Kethuyssou”*) (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 57), printre alte așezări aflate în domeniul Cuhei (*„possessionem Kuhnya”*) având o situație patrimonială identică cu cea a Vișeului de Jos. Această denumire comună s-ar putea explica prin faptul că cele două așezări erau întemeiate de aceleași familii. În Diploma numărul 51 din anul 1385, așezarea apare cu denumirea actuală, *„Viso superiori”* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 85) iar în anul 1549 apare cu denumirea *„Între râuri”* (Filipașcu Al, p. 87)

Vișeu de Jos era încadrat, în anul 1353, în Domeniul Bogdăneștilor *„terris seu possessionibus Bogdan Woyvode”* - (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 32). În anul 1365, apare cu denumirea de *„Două Vișae”* (*„Kethuyssou”*) printre alte sate *„villis”*, aflate în *„possessionem Kuhnya”* (domeniul Cuhei) iar denumirea de Vișeu de Jos (*„Viso inferiori”*) apare pentru prima dată în anul 1385. (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 57 și 85). În anul 1451, așezarea este amintită printr-o persoană *„Petro Mandra de Wyso”* iar în 1453 apare din nou același Petrus Mandra împreună cu un anume Nan, ca cnezi de Vișeu (*„Kenezy de Wiso”*) cu ocazia unei întăriri de stăpânire (*„possessionum utrarumke Wiso”*) (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 367-368), întărire care conform lui Popa R. (1997, p. 94) privea și *„râurile Vaser și Vișeu, de la izvoarele lor”* care din vechime aparțineau de *possessio „utriusque Wiso”*.

Leordina se afla în anul 1353, în teritoriul fiilor lui Iuga, apărând în documente în cadrul *„moșiei principale Cuhea și cele ținând de ea”* (Popa R. 1997, p. 87). În anul 1373 apare cu denumirea *„Vysso”* iar în 1385 ca *„Viso superiori”* printre *„villis succesione paterna”* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 66 și 85). În anul 1411 apare în cadrul *„possessiones nostras regias”* sub numele de *„Leorgina”* iar în 1450 sub numele de *Ordonafalva*, când este amintită și o persoană *„Michaele Orda de Ordonafalva”* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 167 și 351). Popa R. (1997, p. 87) consideră că acest *„Vysso”* sau *„Viso”* nu se poate confunda cu celelalte 3 sate care poartă numele de Vișeu (Vișeu de Sus, Vișeu de Mijloc și Vișeu de Jos) deoarece este enumerat între satele *Orosviz* (Ruscova) și *„villa Iohannis woyvode”* (Rozavlea).

Așezarea Spineni sau Dănești, aflată în apropierea vetrei satului Leordina, pe Valea Spinului, azi sat dispărut, se afla în 1353, în domeniul fiilor lui Iuga, în cadrul *„moșiei principale Cuhea”*. În anul 1385, în diploma 51, apare o *„villa Dan”* printre *„villis succesione paterna”* (Popa R. 1997, p. 85). În anul 1411, atunci când sunt menționate toate așezările, această *„villa Dan”* nu apare, dar în diploma 128 din 27

septembrie 1418 o regăsim sub numele de *„possessio Zpin"*, pentru ca în 1471 să reapară cu numele de *„terre Danowa"* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 224 și 509).

Petrova se afla în anul 1353 în *„teritoriul întărit și hotărnicit fiilor lui Iuga"* sub denumirea de *„moșia principală Cuhea"* (Popa R. 1997, p. 92) iar în 1385 apare ca *villa „Visa inferiori"* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 85). În 1411 apare cu formele *„Petrowa"* printre „possessiones nostras regias" și *„Petrova "* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 168-167).

Poienile de sub Munte este consemnată pentru prima dată în documente, în anul 1411 sub numele de *„Rwzkopolanya"* (documentul din 21 aprilie 1411) și *„Ruszko-Polyana"* (documentul din 22 aprilie 1411) printre *„possessiones nostras regias"* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 167-168). În diploma din 27 iulie 1411, în *„mandatul regelui Sigismund pentru reambalare metale"* apare sub denumirea de *„Polyna"* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 175).

Ruscova este *„întărită și hotărnicită în 1353 fiilor lui Iuga împreună cu celelalte sate ale domeniului ca „moșia principală Cuhea""*(Popa R. 1997, p.94) a cărui limite de sat, trec pe lângă *„fluvy Orozuiz"* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 31-32). În anul 1373 apare sub denumirea de *„possessionum Orozviz"*, în 1390 ca *„possessione Orozfalu"* iar în 1411 ca *„Ruzkowa"* (Mihalyi de Apșa I., 1900, p. 66 98 și 175).

Cele mai multe așezări sunt atestate în secolul al XIV-lea, și anume, Borșa, Moisei, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos, Leordina și Ruscova. În ceea ce privește repartiția teritorială a acestor așezări este de remarcat faptul că majoritatea sunt situate pe cursul superior și mijlociu al Vișeului, în strânsă corelație cu Cnezatul de Vale al Bogdăneștilor.

Așezările situate în zone mai greu accesibile și uneori cu un grad mai ridicat de izolare (pentru vremea respectivă) sunt atestate documentar în secolul al XV-lea. Acestea sunt în majoritate ucrainene, excepția constituind-o localitatea Petrova.

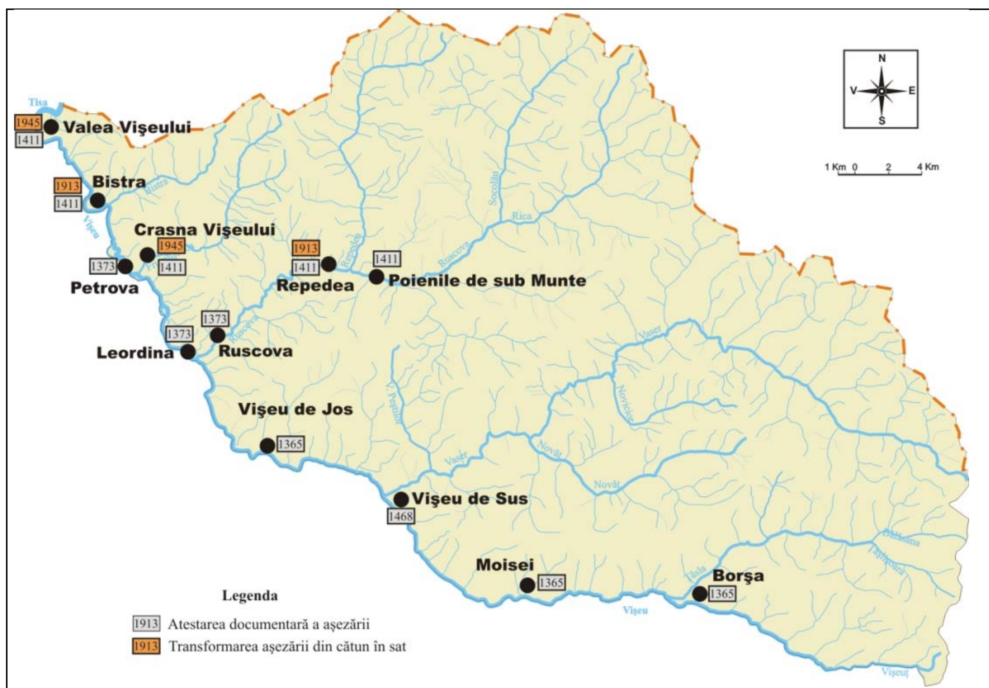

Fig. 49. *Atestarea documentară a localităților*
(prelucrare după Mihalyi de Apșa, I., 1900)

4.2. Caracteristicile rețelei de așezări

Rețeaua de așezări este *„pe de o parte un rezultat al evoluției istorice, economice și sociale, iar pe de altă parte este o sinteză a modului în care a reușit să valorifice avantajul pozițional oferit de suma elementelor cadrului natural”*. (Ilieș Gabriela, 2007, p. 130)

Configurația actuală a rețelei de așezări a Munților Maramureșului este moștenită, în linii mari, din perioada medievală, cu câteva ajustări legate de fenomenul de roire demografică și de contopire a unor sate.

Ruralitatea acestui areal este dovedită de structura sa compusă din două orașe (Borșa și Vișeu de Sus) și 8 comune care includ la rândul lor 10 sate, fiecare subdivizat în foarte multe cătune.

Documentele maramureșene din secolele XIV și XV oglindesc existența unui bloc compact de așezări românești, după care, începând cu secolul al XIV-lea, încep să fie consemnate și așezări ucrainene.

Întemeierea satelor ucrainene

Referitor la întemeierea așezărilor ucrainene, istoricul Filipașcu Al. (1997, p. 55) consemnează că în secolul al XIV-lea *„un grup de ruteni s-a strecurat în Maramureș, în ținutul stăpânit de voievodul Ioan de Rozavlea, care i-a colonizat de-a lungul văii, numită după ei, „Apa Rusului", unde au întemeiat satele rutenești și iobăgești Poienile de sub Munte, Repedea și Ruscova de unde mai târziu nobilii din Petrova au colonizat câteva familii în cătunele Frumușaua, Bistra și Valea Vișeului"*. Se consideră că acest grup ar fi pătruns dinspre Galiția.

Unii autori apreciază că ucrainenii ar fi pătruns în Maramureș în trei valuri. Primul val a pătruns în secolele XIII-XIV, *„venind dinspre Galiția, și s-a instalat pe Valea Ruscovei, întemeiend localitățile Poienile de sub Munte, Repedea și Ruscova"*, al doilea val nu pătrunde în arealul Munților Maramureșului, stabilindu-se pe Valea Tisei, iar al treilea val a fost favorizat de o conjunctură politică favorabilă și anume anexarea Galiției la Imperiul Habsburgic, *„act prin care granița dintre acest ținut și Transilvania este practic desființată iar prin acest fenomen complex al migrației în secolul al XVII-lea, ucrainenii populează Valea Vișeului, întemeind satele Crasna Vișeului, Bistra și Valea Vișeului"*. (Petrovai I, 2007, p. 26-27).

Istoricul Popa R. (1997, p. 53) consideră că *„satele din mediul cnezatelor de vale românești ce s-au rutenizat în secolele XV-XVII, au aparținut în toate cazurile cel puțin pentru o anumită perioadă, visteriei regale sau unui mare feudal, fapt de natură să explice aducerea în acel loc a unor grupuri de iobagi ruteni"*.

Conform diplomelor maramureșene, așezările ucrainene s-au constituit în cadrul hotarelor unor așezări românești *„nemneșești"* (de viță nobilă), dar în zonele cu o favorabilitate redusă și unde populația avea statut de iobagi. Alte eventuale documente scrise sau dovezi arheologice ar putea aduce mai multă lumină în cercetările viitoare.

În categoria așezărilor dispărute, menționăm satul Dănești – *„villa Dan"* (pe Valea Spinului, Leordina), care, conform istoricului Radu Popa (1997) ar fi fost o reședință voievodală în secolul al XIV-lea.

Conform istoricului Filipașcu Al. (1997), satele Bistra, Valea Vișeului (numit *„Gura Tisei"*) și Crasna Vișeului (numit *„Frumușaua"*) erau în trecut, cătune iobăgești ale satului Petrova.

În anul 1910, în arealul Munților Maramureșului, 5 așezări rurale (Poienile de sub Munte, Vișeu de Mijloc, Moisei, Repedea și Petrova) aveau cătune recenzate separat. În urma reorganizărilor administrative de la începutul secolului XX (1913), satele Bistra și Crasna Vișeului se separă de Petrova iar satul Valea Vișeului *„a luat naștere prin contopirea mai multor cătune desprinse din comune diferite"*. (Ilieș, Gabriela, 2007, p. 131). Este vorba de cătunele „Rona Plai" din satul Rona de Sus și Trebușa (Delove), actualmente în Ucraina.

Satul Repedea a fost înființat în anul 1913, prin unirea mai multor cătune aparținătoare așezărilor rurale Poienile de sub Munte și Ruscova. Din localitatea Poienile de sub Munte cel mai important cătun era Lespedea iar din Ruscova era Hecica.

Satul Vișeu de Mijloc a apărut în anul 1600 prin fenomenul de roire iar actualmente este inclus la Vișeu de Sus.

În anul 1920, ca urmare a Tratatului de la Trianon, prin trasarea frontierei dintre România și Cehoslovacia pe cursul Tisei, satul Trebușeni (Trebușani) a fost *„rupt"*, dând naștere actualului sat, Valea Vișeului. În așezarea rămasă pe partea ucraineană, cunoscută azi sub numele de Dilove (reședința comunei Trebușeni a raionului Rahău, regiunea Transcarpatia), Societatea Geografică a Imperiului Austo-Ungar a amplasat în anul 1887, un obelisc care ar marca centrul geografic al Europei.

4.3. Repartiția spațială a așezărilor

Distribuția teritorială a așezărilor constituie o componentă importantă a habitatului, putând fi abordată din punct de vedere *cantitativ* și *morfologic*.

4.3.1. Distribuția cantitativă

Poate fi exprimată prin intermediul următorilor indicatori: densitatea așezărilor, indicele de dispersie, coeficientul de arealitate, distanța medie dintre două localități și potențialul de polarizare al centrelor de comună. Menționăm faptul că unii indicatori au fost calculați doar pentru comuna Bistra (singura comună cu trei sate) iar datele utilizate sunt cele din anul 2007.

a. *Densitatea așezărilor* este influențată în foarte mare măsură de factorii fizico-geografici. Calculată la nivelul întregului areal al Munților Maramureșului, densitatea medie a așezărilor este de 1,2 sate/100 km^2, o valoare cu mult sub media națională (5,6 sate/100 km^2), fiind o consecință a numărului mare de sate mari și foarte mari. În cazul comunei Bistra, densitatea medie este de 2,27 sate/100 km^2.

b. *Coeficientul de arealitate* exprimă raportul dintre suprafață și numărul de așezări. Valoarea acestui indicator la nivelul Munților Maramureșului este de 82,14 km^2/localitate, valoare mult superioară mediei naționale (18,1 km^2/localitate). Pentru comuna Bistra acest indicator se ridică la 44,14 km^2/localitate în timp ce pentru celelalte așezări coeficientul de arealitate coincide cu suprafața comunelor.

c. *Distanța medie dintre două localități* calculată pe baza coeficientului de arealitate (distanța medie = $1{,}2\sqrt{a}$) are la nivelul întregului areal valoarea de 10,87 km, cu mult peste media națională (5,1 km). În cazul comunei Bistra, distanța medie dintre două localități este de 7,97 km.

d. *Indicele de dispersie* este un alt indicator ce reflectă gradul de grupare a populației în vatră. Pentru calcularea acestuia s-a utilizat formula lui A. Demangeon: $I = (N - N')xn/N$ (unde I – Indicele de dispersie; N – numărul total al locuitorilor; N′ – numărul locuitorilor din satul reședință; n – numărul satelor nereședință). Valoarea indicelui de dispersie pentru comuna Bistra este de 1,4 care raportat la nivelul României, încadrează această așezare în categoria satelor cu indice de dispersie redus.

e. *Potențialul de polarizare al centrelor de comună* reliefează gradul de atracție demografică al reședințelor de comună în teritoriul pe care îl administrează. Este calculat pe baza formulei elaborate de Surd I. și

Nicoară L. (1990): $P_{pc} = (N - N')xn/P_c$ (unde P_{pc} – potențialul de polarizare al centrelor de comună; N – populația totală a unității administrative; N′ – populația centrului administrativ; n – numărul așezărilor; P_c – populația așezărilor convenționale). Singura comună pentru care s-a calculat acest indicator este Bistra care înregistrează o valoare de 2,09.

4.3.2. Distribuția morfologică

În repartiția așezărilor pe trepte altitudinale și poziționarea vetrelor în raport cu unitățile morfologice își pun amprenta o serie de factori: fragmentarea și energia reliefului, modul de organizare a rețelei hidrografice, factorii bioedafici etc.

Așezările din Munții Maramureșului se extind pe un ecart altitudinal considerabil, zona centrală a vetrelor prezentând o dispunere altitudinală cuprinsă între 339 m (satul Valea Vișeului) și 673 m (orașul Borșa).

Treapta inferioară (300 – 400 m) cuprinde satele aparținătoare comunei Bistra (Valea Vișeului, Bistra și Crasna Vișeului) și satul Petrova. Pe treapta altitudinală de 400 – 500 m, s-au dezvoltat cele mai multe așezări (5), și anume Crasna Vișeului, Leordina, Ruscova, Vișeu de Jos și Vișeu de Sus. A treia treaptă altitudinală (500 – 600 m) cuprinde două sate de pe râul Ruscova (Repedea și Poienile de sub Munte) iar pe treapta altitudinală superioară (600 – 700 m) se află o așezare urbană de pe râul Vișeu (Borșa).

Trebuie să facem precizarea că aceste limite altitudinale sunt depășite în cazul tuturor localităților datorită existenței cătunelor sau a altor părți locuite ale așezărilor. Astfel, altitudinea maximă înregistrată cu așezări permanente o întâlnim în cătunul Lazu din satul Moisei la 1138 m iar în Poienile de sub Munte, cătunul Soloteanei s-a dezvoltat la 925 m.

Din perspectivă evolutivă se evidențiază *„fenomenul de scădere altitudinală a vetrelor odată cu extinderea satelor spre văile principale și cu strămutarea drumurilor de culme specifice perioadei medievale, în luncă sau pe*

terasele inferioare, situație care se menține până în zilele noastre" (Ilieș Gabriela, 2007, p. 132).

Prin prisma raportului cu elementele cadrului natural, se constată faptul că așezările urmăresc în general, culoarele de văi, cu dezvoltare pe ambele maluri, cu excepția satului Petrova (doar pe stânga râului Vișeu). Astfel se poate remarca existența a trei aliniamente de așezări:

a. aliniamentul de așezări al Culoarului Vișeului, cu vetrele pe terase, care oferă condiții favorabile habitatului (Borșa, Moisei, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos, Leordina, Petrova, Bistra și Valea Vișeului);

b. aliniamentul așezărilor de pe Valea Ruscovei (Ruscova, Repedea și Poienile de sub Munte), cu restrictivități în ceea ce privește dezvoltarea habitatului;

c. aliniamentul de pe Valea Frumușeaua (Crasna Vișeului), cu adaptări ale habitatului la condiționările factorilor orografici, gospodăriile urcând pe muchiile teraselor, pe terase, pe versanții însoriți iar pe alocuri chiar pe interfluviu;

4.4. Aspecte fizionomice ale așezărilor

Așezările rurale presupun existența și intercondiționarea pe principii sistemice a trei elemente fundamentale: populația (componenta dinamică), vatra și hotarul satului sau moșia.

Din punct de vedere peisagistic, vatra este cea mai relevantă parte a așezării iar fizionomia sa exprimă „*raporturile sau efectele intercondiționărilor dintre morfologia teritoriului și factorii economico-sociali dintr-o perioadă sau alta a istoriei lor*". (Vert Ct., 2001, p. 236)

Pe lângă mulți alți factori care intervin în aspectul vetrelor (factorii fizico-geografici, politici etc.), un rol important îl are și nivelul de dezvoltare al regiunii precum și materialele de construcție folosite.

După formă, în arealul munților Maramureșului toate satele au vetre de formă neregulată, trădând un mod spontan de ocupare a spațiului, cu dezvoltare progresivă în timp.

Fig. 50. *Structură adunată*
(Poienile de sub Munte, 2007)

Fig. 51. *Structură mixtă*
(Bistra, 2007)

Fig. 52. *Structură risipită*
(Cătunul Trevăi, Moisei, 2007)

Fig. 53. *Structură risipită (Cătunul Pentaia, Poienile de sub Munte), 2007*

Fig. 54. *Petrova – fizionomia vetrei*
(captură Google Earth, 2008)

Fig. 55. *Crasna Vișeului – fizionomia vetrei*
(captură Google Earth, 2008)

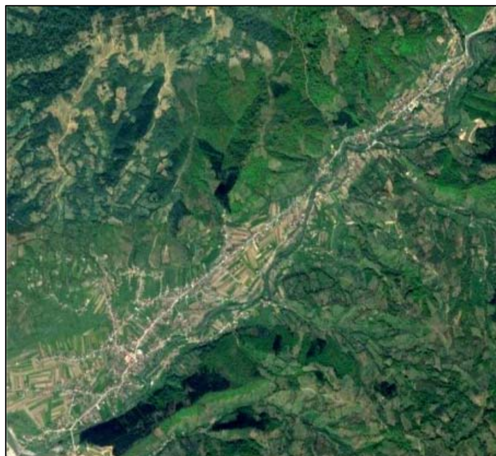

Fig. 56. *Ruscova – fizionomia vetrei*
(captură Google Earth, 2008)

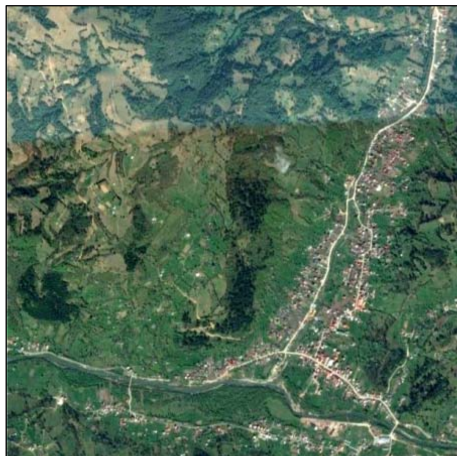

Fig. 57. *Repedea – fizionomia vetrei*
(captură Google Earth, 2008)

Fig. 58. *Valea Vișeului – fizionomia vetrei*
(captură Google Earth, 2008)

Fig. 59. *Bistra – fizionomia vetrei*
(captură Google Earth, 2008)

Textura vetrelor denotă modul de dispunere a rețelei de comunicații și a construcțiilor în cadrul vetrei. Evidențiem în acest caz două variante:

- textură liniară simplă în satele Ruscova și Leordina;
- structură liniar tentaculară în Valea Vișeului, Bistra, Petrova, Repedea, Poienile de sub Munte, Vișeu de Jos și Moisei, rezultat al extinderii în timp, de-a lungul văilor secundare;

Structura vetrelor este o expresie a gradului de concentrare a componentelor construite în cadrul vetrelor. În ceea ce privește modul de grupare a gospodăriilor, în Munții Maramureșului evidențiem o structură adunată în vatră iar în cătune, apare o structură răsfirată, cu tendințe de risipire pe alocuri, cauzată de fenomenul de roire demografică.

4.5. Tipuri dimensional-geodemografice de așezări

Dinamica naturală și mobilitatea teritorială a populației au determinat modificări semnificative ale numărului de locuitori în ultimele trei secole, fapt reflectat și în mărimea așezărilor. Pentru evidențierea acestui proces din spațiul Munților Maramureșului, au fost analizate datele statistice din anii 1784, 1869, 1880, 1890, 1900, 1910, 1930, 1956, 1966, 1977, 1992, 2002 și 2007.

În analiza numărului de locuitori ai așezărilor, am făcut apel la cea mai uzitată clasificare la nivelul României: *sate mici* (sub 500 de locuitori) cu subcategoria *sate foarte mici* (sub 250 de locuitori), *sate mijlocii* (între 501 și 1500 de locuitori), cu subcategoriile *sate mijlocii inferioare* (între 501 și 1000 de locuitori) și *sate mijlocii superioare* (între 1001 și 1500 de locuitori), *sate mari* (între 1501 și 4000 de locuitori) și *sate foarte mari* (peste 4000 de locuitori).

Din analiza diplomelor maramureșene din secolele XIV și XV reiese faptul că toate casele erau concentrate în cadrul vetrei dar nu există informații despre mărimea acestora. Extrapolarea unei inventarieri din anul 1418, din satul Dolha (Comitatul Bereg), care avea la vremea respectivă 25 de familii, considerăm că ar fi hazardată.

În anul 1784, populația rurală a Munților Maramureșului era de 6752 de locuitori, fiind concentrată în 6 așezări rurale, ajungându-se în anul 2007 la 8 comune cu 10 sate și la o populație de 44484 de locuitori. Este de remarcat faptul că localitățile Vișeu de Sus și Borșa aveau statut de așezări rurale până în anul 1968. Diferența numărului de localități (4)

între cele două momente (1784 și 2007) este consecința schimbărilor administrativ-teritoriale, a trecerii unor cătune în categoria satelor.

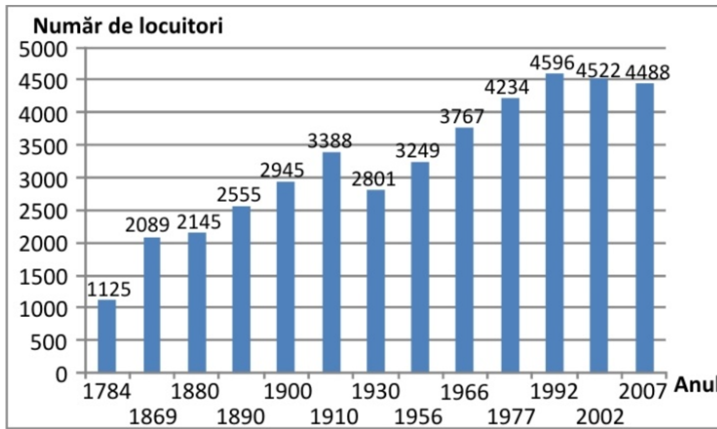

Fig. 60. *Mărimea medie a așezărilor rurale din Munții Maramureșului, în perioada 1784-2007*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Mărimea medie a satelor a crescut constant, de la 1125 de locuitori (în anul 1784) la 4522 de locuitori (anul 2002), pentru a scădea ușor în anul 2007, la 4448 de locuitori, cu mult peste media națională (circa 775 de locuitori).

La nivelul unităților administrativ teritoriale, apar diferențe semnificative în ceea ce privește dimensiunea medie a așezărilor rurale. Pentru anul 2002, variația se înscrie pe un ecart substanțial între 1474 locuitori (media comunei Bistra) și 10.282 de locuitori (Poienile de sub Munte).

Analiza mărimii demografice a așezărilor consemnează existența categoriilor de sate de mărime mică, mijlocie, mare și foarte mare iar nota de specificitate este dată de lipsa așezărilor rurale foarte mici.

Așezările rurale mici

Satele mici (< 500 de locuitori) nu constituie o subcategorie reprezentativă a spațiului Munților Maramureșului. Documentele din perioada 1784-1910 și cele din perioada 1956-2007, nu consemnează nici un sat de mărime mică. Apariția lor, doar la nivelul anului 1930, este

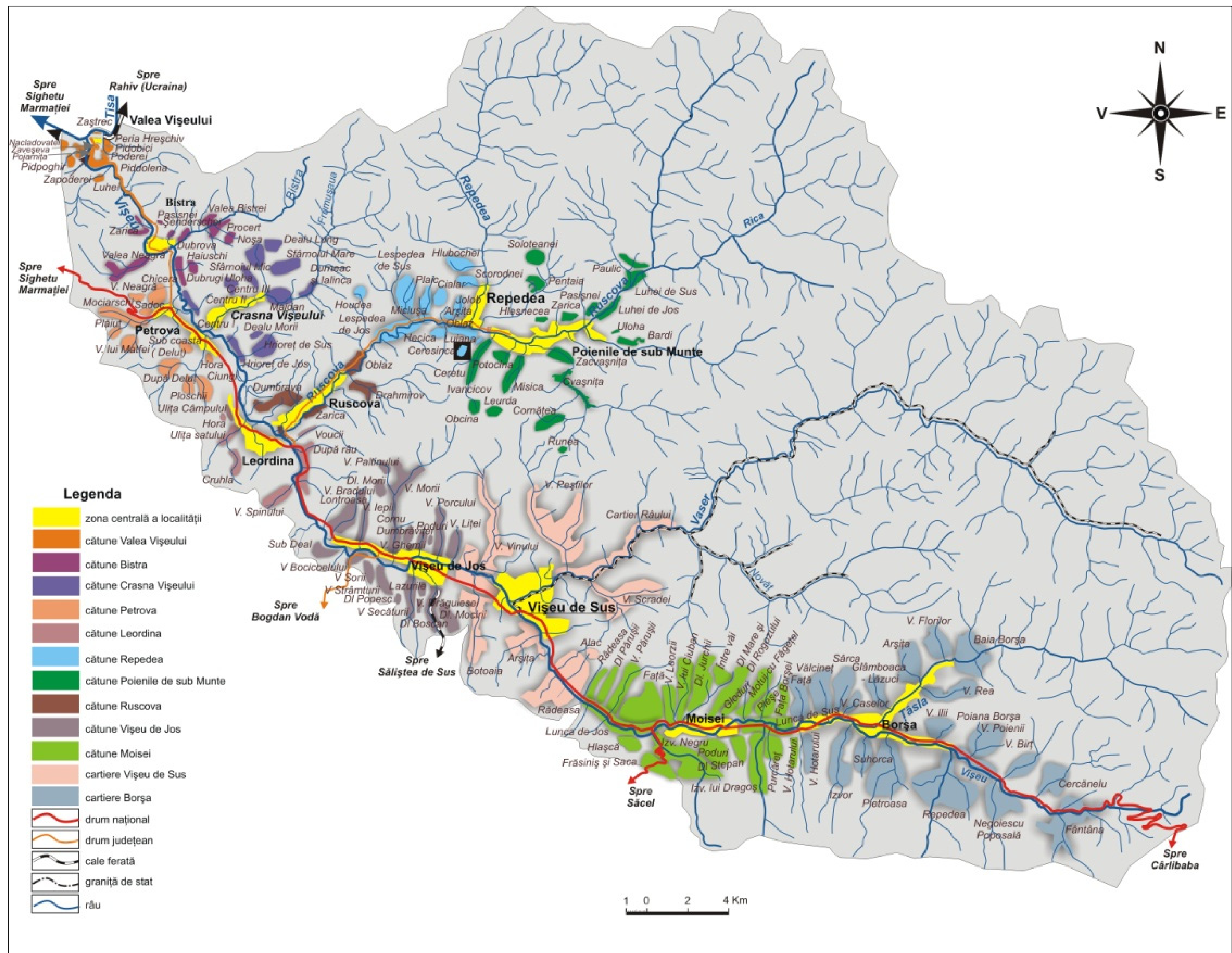

Fig. 61. *Munții Maramureșului. Distribuția cătunelor/cartierelor pe localități* (Sursa datelor: Date de teren, 2008) (Sursa datelor: Date de teren, 2008)

explicată prin reorganizarea administrativă a așezărilor, fiind un rezultat al transferului unor cătune, în categoria superioară, cea a satelor. Este vorba de satele Bistra, Valea Vișeului și Crasna Vișeului.

Așezările rurale mijlocii

Satele de mărime mijlocie, cu un potențial demografic cuprins între 501–1500 de locuitori, aveau în anul 1784, ponderea cea mai ridicată. Între cele două momente extreme de analiză, se remarcă o diminuare a numărului de sate de la 5, din cele 6 existente în anul 1784, la 2 în anul 2007.

În anul 1784 erau 3 sate (Leordina, Petrova și Ruscova) incluse în categoria celor mijlocii inferioare (501–1000 de locuitori) însă la următorul moment de referință (anul 1869) le găsim încadrate în alte categorii superioare. În anul 1956 apar alte 3 sate incluse în această categorie (Bistra, Crasna Vișeului și Valea Vișeului), așezări care au făcut saltul din categoria satelor mici. În intervalul 1966–2007, nu există nici un sat care să fie încadrat la această categorie.

În categoria satelor mijlocii superioare (1001–1500 de locuitori) sunt consemnate 2 sate în anul 1784 (Moisei și Leordina). În perioada 1869-1890 sunt înregistrate tot 2 așezări (Repedea și Leordina) iar în anul 1900 doar una (Leordina). În intervalul 1910–1992 nu este înregistrat nici un sat, fiind un rezultat al creșterii demografice. În intervalul 2002-2007, urmare a bilanțului natural pozitiv, apar din nou 2 sate care urcă în această categorie (Crasna Vișeului și Bistra).

Așezările rurale mari

Satele mari, cu o populație cuprinsă între 1501-4000 de locuitori, se constituie în categoria dimensională cu prezență continuă, de-a lungul intervalului analizat. Evoluția este semnificativă, astfel, de la o singură așezare de dimensiune mare în anul 1784 (Poienile de sub Munte) se ajunge la 7 așezări în anul 1966, pentru a se ajunge la 3 așezări în anul 2007, rezultat al creșterii demografice și a trecerii a 4 sate în categoria superioară.

Așezările rurale foarte mari

Satele foarte mari (peste 4000 de locuitori) sunt prezente în arealul studiat începând cu anul 1890 când Poienile de sub Munte era singura așezare care aparținea acestei categorii (cu 4150 de locuitori). În anul 1910, acestei categorii i se mai adaugă încă 2 sate (Petrova și Moisei) pentru ca în anul 2007 să fie prezente 5 așezări foarte mari (Repedea, Ruscova, Poienile de sub Munte, Vișeu de Jos, și Moisei).

Analiza statistică a potențialului demografic al localităților din Munții Maramureșului relevă o situație interesantă. Astfel, ies în evidență următoarele fenomene:

- cea mai mare parte a satelor se încadrează în categoria celor foarte mari (Poienile de sub Munte, Ruscova, Vișeu de Jos, Moisei și Repedea);
- două sate se încadrează în categoria celor mari (Leordina și Petrova);
- trei sate se încadrează în categoria celor mijlocii (Bistra, Crasna Vișeului și Valea Vișeului);
- nici un sat din cele existente nu se încadrează în categoria celor mici;
- nici o comună nu are sub 2500 de locuitori;
- în sate mijlocii locuiesc 4,79% din totalul locuitorilor din Munții Maramureșului;
- în sate cuprinse între 1500-4000 de locuitori trăiesc 5072 locuitori (5,69%);
- în sate cuprinse între 4000-6000 de locuitori trăiesc 15603 locuitori (17,51%);
- în sate cu peste 6.000 de locuitori trăiesc 19.540 de locuitori (21,93%).

Ca poziție geografică evidențiem prezența satelor mari pe Valea Ruscovei (Poienile de sub Munte, Repedea, Ruscova) și pe Valea Vișeului (Vișeu de Jos și Moisei).

4.6. Așezările urbane

Rețeaua de așezări urbane din spațiul Munților Maramureșului cuprinde 2 localități, Borșa și Vișeu de Sus declarate orașe în anul 1968. Aria lor de influență nu se suprapune decât într-o măsură foarte mică.

Orașul Borșa, cu 27.888 de locuitori, în anul 2007, este cea mai mare așezare a Munților Maramureșului. Localitatea s-a dezvoltat și a crescut ca număr de locuitori în strânsă corelație cu avântul industriei miniere. Dispune de un potențial turistic semnificativ pentru sezonul hibernal, în contrast mare cu toate celelalte areale turistice ale zonei. Aria de influență a orașului Borșa cuprinde doar o singură localitate rurală și anume Moisei.

Orașul Vișeu de Sus, situat la confluența râului Vișeu cu Vaser, cu o populație de 16.698 locuitori, în anul 2007, este a doua așezare ca mărime din arealul studiat. În componența sa administrativă este inclusă și fosta așezare, Vișeu de Mijloc (azi, un cartier al orașului) iar în aria sa de polarizare intră doar localitatea Vișeu de Jos. Celelalte localități de pe Valea Vișeului ca de altfel și cele de pe Valea Ruscovei sunt polarizate de orașul Sighetu Marmației. Evoluția orașului a fost mult influențată de exploatarea resurselor forestiere de pe Valea Vaserului. Sporul migratoriu negativ, îndeosebi spre Germania dar și spre alte țări europene, își pune amprenta asupra evoluției orașului (regres economic, îmbătrânire demografică).

Tabelul 8. *Repartiția populației din mediul urban pe cartiere*

Nr. crt.	Populația/cartier	Nr. de cartiere	Populația totală	Nr. de gospodării
1.	sub 100 loc.	1	52	9
2.	101 -200 loc.	9	1.436	412
3.	201 – 300 loc.	6	1.445	413
4.	301 – 400 loc.	2	726	218
5.	401 – 500 loc.	4	1.336	539
6.	501 – 1000 loc.:	7	5.022	1580
7.	peste 1500 loc.	1	6750	1350

(Sursa datelor: Primăriile din Borșa și Vișeu de Sus, 2008)

În cele două orașe au fost identificate în anul 2008, 30 de cartiere, 21 la Borșa și 9 la Vișeu de Sus (fig. 61). Pentru orașul Borșa, recensământul din anul 1941 evidenția existența a 28 de cătune (sau *„crânguri”*): Șesuri (Țibău), Fântâna, Negoiescu, Birț, Poiana, Repedea, Știubee, Pietroasa, Valea Poienii, Gârlea, Valea Tisei, Frăsinel, Cizla, Valea Rea, Baia Borșa, Secul, Râturi, Suhorca, Izvor Văi, Runc, Hutile, Valea Hotarului, Fața, Vălcineț, Valea Caselor, Podinoc, Valea Arșiței și Brusturi. (Mihali N., Timiș N., 2000)

Distribuția populației în teritoriu este destul de neuniformă. Cel mai mare cartier ca număr de locuitori este Baia Borșa cu peste 6000 de locuitori iar în orașul Vișeu de Sus, cu puțin peste 800 de locuitori, este Vișeul de Mijloc.

Cartierele din cele două orașe (fără zonele centrale) dețin o pondere de 40,93% din populația mediului urban. Numărul mediu de locuitori pe cartier este de 559 de locuitori variind de la 52 de locuitori (Cartierul Valea Ilii, din Borșa) la 6.750 de locuitori (cartierul Baia Borșa)

În ceea ce privește depărtarea cartierelor față de centrul orașelor s-au calculat timpii necesari deplasării pe jos, pe căile de comunicație, între *„centrul”* cartierului și centrul localității (punctul de reper a fost primăria) (fig. 62). Din populația totală a spațiului urban a Munților Maramureșului, 24,56% locuiește la distanțe mai mici de 1 oră față de centrul localității, 8,85% la o distanță cuprinsă între 1-2 ore și doar 4,01% între 2-3 ore.

Infrastructura rutieră de acces este acceptabilă dar există și unele grupuri de gospodării în cadrul cartierelor mărginașe unde accesul auto chiar cu mașini de teren este aproape imposibil, cum este cazul gospodăriilor de pe Valea Gurguiatu din cartierul Valea Peștilor (orașul Vișeu de Sus).

Trebuie să menționăm faptul că deși cele două localități sunt incluse în categoria orașelor, există anumite cartiere aflate în general la distanțe considerabile de zona centrală, a căror dotări edilitare sunt la nivelul cătunelor din mediul rural. În acest sens putem menționa cartierele Valea Peștilor, Valea Florilor sau Valea Scradei.

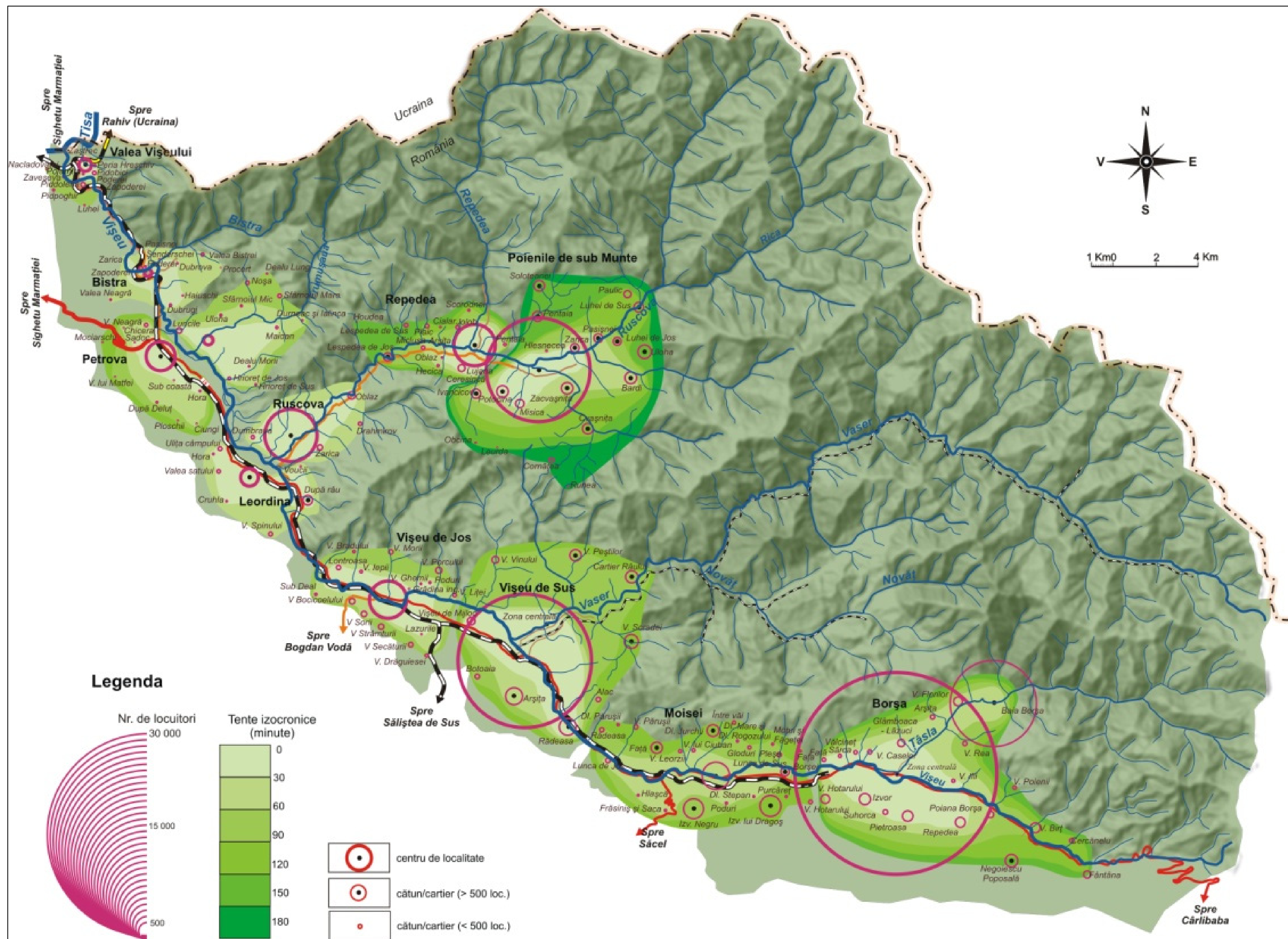

Fig. 62. *Munţii Maramureşului. Reprezentarea prin izocrone a timpului necesar deplasării pe jos, pe căile de comunicaţie, în raport cu centrele de localitate*

(Sursa datelor: Date de teren, 2008)

4.7. Așezările rurale

La scara timpului istoric, satul, reprezintă *„prima formă de habitat a colectivităților umane, organizată din punct de vedere teritorial, social și economic.”* (Vert Ct., 2001, p. 179)

Așezările rurale din arealul Munților Maramureșului cuprind un număr de 10 sate aparținând la 8 comune. În cadrul fiecărui sat, distingem trei paliere habitaționale: zona centrală (cu o densitate mare a caselor și dependințelor), cătunul și gospodăriile izolate sau solitare (locuite permanent sau temporar). La acestea se adăugă și *„văcăriștea”*, o așezare temporară estivală, cu spații de locuit și adăposturi pentru creșterea bovinelor, întâlnită în satele ucrainene Repedea și Poienile de sub Munte.

Cătunul reprezintă o formă intermediară între gospodăriile solitare și sat. Cunoscut sub denumirea de „hameau” (în franceză) sau „weiler” (în germană), cătunul este definit în literatura de specialitate ca un *„grup de gospodării rurale de mărime demografică redusă, cu caracter permanent, care reprezintă o parte componentă a unui sat, având în majoritatea cazurilor o denumire păstrată din trecutul îndepărtat*.” (Erdeli G., Cândea Melinda, Braghină Cr., Costache S., Zamfir Daniela, 1999, p. 68)

În ceea ce privește delimitarea cătunului de sat, nu există criterii foarte stricte. Comparativ cu zona centrală, cătunele se caracterizează printr-o populație mai redusă, construcții mai puține, infrastructură de slabă calitate, preponderența ocupațiilor agricole, la care se mai adăugă pe alocuri, unele dotări elementare (școală primară, mic magazin universal, biserică).

În studiul nostru vom folosi termenul de cătun pentru acea unitate teritorial-umană a unui sat, locuită permanent, situată la distanță mai mare sau mai mică de zona centrală a satului, de dimensiune spațială și populațională variabilă, având uneori profunde rezonanțe în mentalul colectiv. Tot în această categorie sunt incluse și câteva areale, a

căror delimitare de zona centrală ar putea lăsa loc interpretărilor, dar care, la momentul actual, prezintă o serie de particularităţi habitaţionale distincte (denumire specifică, o evidentă conturare în mentalul colectiv etc.).

Pe întreg spaţiul Munţilor Maramureşului au fost identificate în teren 125 de cătune aparţinând la 10 sate. Cel mai mare număr de cătune se înregistrează la Moisei (23) şi Poienile de sub Munte (19) iar cele mai puţine sunt la Ruscova (4). Numărul mare de cătune de la Poienile de sub Munte, Repedea şi Moisei se explică prin fenomenul de roire demografică, uneori la distanţe apreciabile faţă de vatra satului. Numărul mic de cătune al unor sate îşi găseşte explicaţia prin imposibilitatea realizării fenomenului de roire datorită lipsei unor terenuri favorabile pentru construcţii (Ruscova) sau pentru a evita morcelarea terenurilor agricole şi aşa reduse.

Tabelul 9. *Repartiţia populaţiei din mediul rural pe cătune*

Nr. crt.	Populaţia/cătun	Nr. de cătune	Populaţia totală	Nr. de gospodării
1.	sub 50 de loc.	43	1.132	397
2.	51 -100 loc.	23	1.846	532
3.	101 -200 loc.	27	3.735	1.226
4.	201 – 300 loc.	8	1.966	709
5.	301 – 400 loc.	1	310	69
6.	401 – 500 loc.	4	1.887	533
7.	501 – 1000 loc.	17	10.445	2.990
8.	1001 – 1500 loc.	1	1474	402
9.	peste 1500 loc.	1	1536	487

(Sursa datelor: Date de teren, 2008)

Analizând concentrarea populaţiei în cadrul localităţilor rurale am remarcat faptul că centrele de localitate deţin mai puţin de jumătate din populaţie, doar 5 sate având în zona centrală o pondere a populaţiei mai mare de 50%.

Cătunele din spaţiul Munţilor Maramureşului deţin 54,69% din populaţia mediului rural, respectiv 24,3% din populaţia totală a

Munților Maramureșului. Mărimea demografică a unui cătun *„este în strânsă corelație cu nivelul mediu de mărime a așezărilor rurale”* (Surd V. 2002, p.14). Majoritatea cătunelor (74,4%) au o populație mai mică de 200 de locuitori. Remarcăm prezența a 19 cătune, cu peste 500 de locuitori, care din punct de vedere numeric ar putea constitui fiecare câte un sat, însă deocamdată nu se pune în discuție acest aspect.

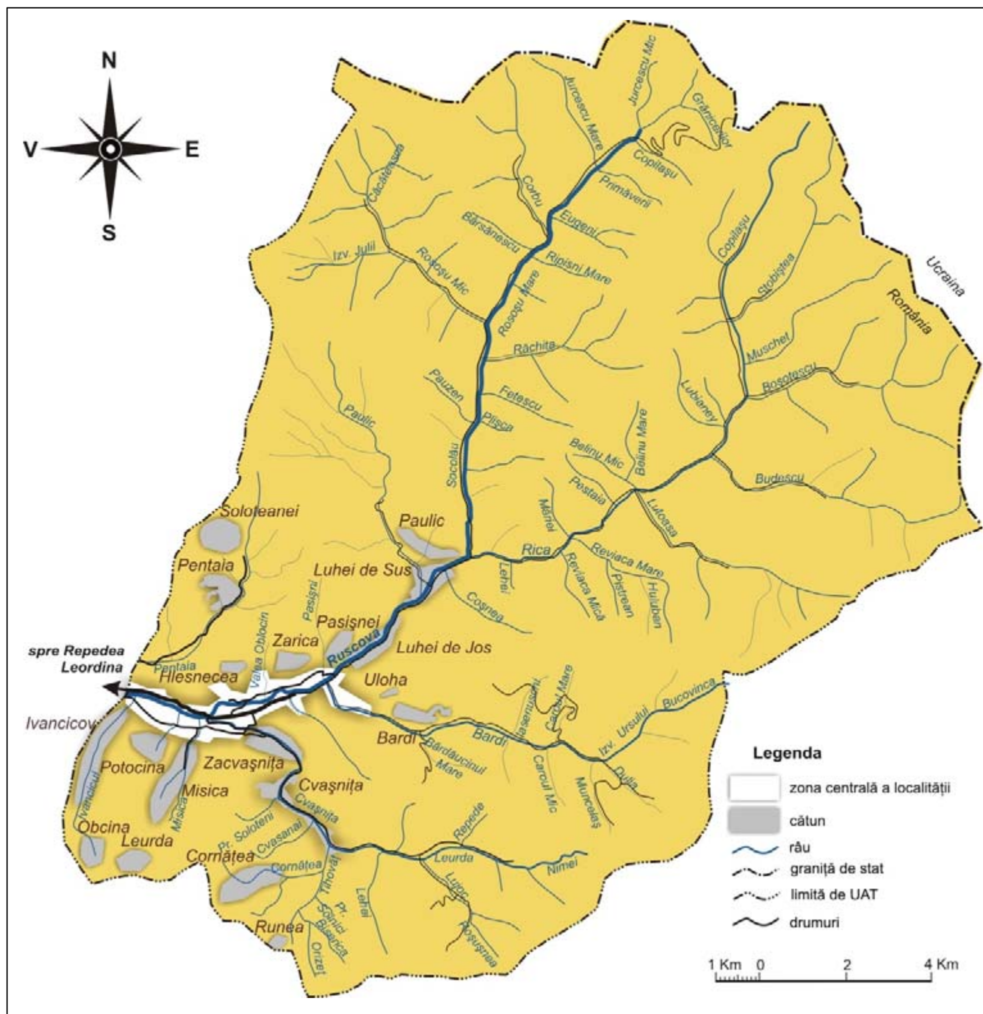

***Fig. 63**. Localitatea Poienile de sub Munte. Repartiția cătunelor în teritoriu*

(Sursa datelor: Date de teren, 2008)

În ceea ce privește categoria drumurilor care fac legătura dintre centrul localității și cătun, în majoritatea cazurilor acestea sunt neasfaltate, de proastă calitate și în general înguste. Există numeroase cătune unde chiar și accesul mașinilor de teren este îngreunat sau chiar inaccesibil din cauza terenului accidentat. Este cazul unor cătune din Poienile de sub Munte (Runea, Cornățea, Obcina, Uloha), Repedea (Houdea, Cialar, Scorodnei), Moisei (Dealul Jurchii, Între Văi, Dealul Mare și Dealul Rogozului, Gloduri, Pleșe).

Pentru a evidenția depărtarea cătunelor față de centrele de localitate am calculat pentru fiecare cătun, timpii necesari deplasării pe jos, pe căile de comunicație, între centrul cătunului și centrul localității (punctul de reper a fost primăria).

Tabelul 10*. Timpii necesari deplasării pe jos, pe căile de comunicație, în raport cu centrele de localitate, ca reflectare a izolării*

Nr. crt.	Distanțe	Nr. de cătune	Populația totală	Nr. de gospodării
1.	0-30 min.	39	5.795	1.697
2.	31-60 min.	36	5.880	1.818
3.	61-90 min.	22	4.752	1.368
4.	91-120 min.	19	6.542	2.100
5.	121-150 min.	6	2.326	602
6.	151-180 min.	3	235	59

(Sursa datelor: Date de teren, 2008)

Din populația totală a spațiului rural a Munților Maramureșului, 26,2% locuiește la distanțe mai mici de o oră față de zona centrală, 25,38% la o distanță cuprinsă între 1-2 ore iar 5,75% între 2-3 ore.

Depărtarea față de centrul localității conduce la o relativă izolare a populației cătunelor respective, izolare resimțită în lipsa unor dotări edilitare elementare. Amintim faptul că există cătune cu populație numeroasă în care nu există nici măcar un magazin alimentar, cum este cazul unor cătune din Poienile de sub Munte (Soloteanei - 674 locuitori, Paulic – 494 locuitori, Uloha – 914 locuitori, Bardi – 787 locuitori) precum și a câtorva cătune mici din Moisei, Repedea, Crasna Vișeului,

Valea Vișeului și Poienile de sub Munte, aflate la distanțe mari față de centrul localității. În unele cătune, aprovizionarea cu alimentele de bază se realizează, în general, cu ocazia târgului săptămânal.

4.8. Aspecte toponimice

Toponimia, prin informațiile oferite poate constitui o sursă importantă pentru unele aspecte istorice sau lingvistice, fiind considerată limba geografică a unui popor (Hașdeu B.P., 1875) sau *„istoria nescrisă a unui popor"* (Iordan I., 1963, p. 2).

Abordările pe această temă, relativ reduse, și în general pe subunități mai mici din cadrul arealului, fac ca toponimia acestor munți să fie puțin cunoscută în prezent. Dispunem, în momentul actual, de o importantă bază de date privind toponimia Munților Maramureșului, toponimele provenind de pe hărțile topografice la diferite scări, din registrele agricole ale comunelor, din diferite lucrări, precum și din cercetarea din teren.

Trecerea prin acest spațiu sau ocuparea acestui teritoriu de către diferite grupuri etnice pe perioade mai scurte sau mai îndelungate, precum și prezența în zilele noastre, a mai multor etnii (ucraineni, germani, evrei) este trădată de numirile pe care le-au primit diversele locuri din regiunea analizată. Desigur, stratul cel mai vechi și mai important aparține populației românești. Astfel, toponimul „Preluca Tătarilor" din Borșa își are originea de la locul unde s-a dat sângeroasa luptă din 4 septembrie 1717 dintre borșeni și tătari, care a condus la moartea a peste 10.000 de oameni (Mihali N., Timiș N., 2000). În localitățile cu populație predominant ucraineană, Poienile de sub Munte, Repedea, Ruscova, Valea Vișeului, Bistra și Crasna Vișeului, întâlnim o toponimie specifică.

Documentele maramureșene din secolele XIV-XV scot la lumină un mare număr de toponime. Radu Popa (2006, p. 24) consideră că *„aproape fără excepție, toponimia minoră traductibilă a fost tradusă în limba*

personalului cancelariilor, adică în limba maghiară iar toponimele intraductibile au fost deseori maghiarizate", prin adăugarea unor sufixe „*-haza, -falva, -havasa, -hege, -pataka etc.*" Putem menționa în acest sens Muntele Ignăteasa - „*montem Ignothavasa*" sau Muntele Toroioaga - „*Terhouasa*" (Mihaly de Apșa, I., 1900, p. 67). Excepțiile sunt date de câteva nume de munți și dealuri care nu au fost deformate – Bătrâna, Cearcănul, Muncelul (Radu Popa, 2006, p. 24). În pofida acestor influențe, în marea majoritate a localităților, microtoponimia este românească chiar și atunci când așezării i-a fost schimbată denumirea.

Ca și în toponimia altor spații, desemnarea multor nume de locuri s-a făcut prin două elemente (Nicolae I., 2006), unul *generic* care indică forma de relief, fenomenul hidrografic, tipul de unitate spațială și unul *specific* care individualizează locul în cauză, printr-o descriere sau o asociere cu o persoană sau un eveniment. (Ex. Creasta Mihalecu, Culmea Rugașu, Valea Neagră, Preluca Lungă etc.)

În sfera antropogeografică s-au obținut noi nume de localități prin adăugarea unor determinative de poziție: de sus, de mijloc, de jos, de munte. (Ex. Poienile de sub Munte, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos, Vișeu de Mijloc)

Existența unor pajiști extinse și de o calitate ecologică superioară a constituit o atracție și pentru multe alte localități ale Țării Maramureșului, prin fenomenul de transhumanță, menționat documentar încă din secolele XIV-XV. Acest lucru este trădat de prezența unor oronime provenite de la nume de sate (Ex. Muntele Bărsănescu, areal pe care își „*vărau*" și continuă să își „*văreze*" stânele de oi, locuitorii din satul Bârsana). Există și oronime care desemnează pe vechii proprietari (ex.: Groapa lui Bologa, Preluca Iurchii, Culmea Bilașcu etc.).

Fiind o zonă montană, numărul hidronimelor este foarte mare, o mare parte purtând denumirea muntelui din care izvorăsc (Ex. Bârsănescu, Jurcescu etc.).

Unele dintre fitotoponime, deși au această origine desemnează masive sau culmi montane (ex. Paltinul, Piciorul Răchita, Poiana

Narciselor), alte toponime sunt rezultatul activităților umane de pășunat și de despădurire (ex. Culmea Pășunei, Vf. Lazului, Vf. Runc etc.).

Concluzionând putem afirma că toponimia regiunii este în majoritate românească, de diverse origini. Toponimele ucrainene predomină la nivelul toponimiei minore în satele ucrainene fiind înconjurate în hotarul localităților de apelative românești.

5.
ASPECTE ETNOGRAFICE

Un element identitar important al acestui spațiu îl constituie și portul popular. Prin formă, croială, ornamentație, cromatică și funcționalitate, s-a scos în evidență puterea creatoare a locuitorilor din arealul Munților Maramureșului. Deși structura de bază este relativ unitară, la nivel de detaliu, elementele costumației evidențiază o serie de diferențe care permit identificarea locuitorilor după localitatea de proveniență.

Portul popular este un element dinamic aflându-se într-o continuă evoluție, adaptându-se transformărilor din societate, plecând de la transformarea ocupațională, ambientală a locuinței, a mobilierului, a modului de organizare a spațiului și până la transformarea mentalitară.

Deși în anumite momente ale istoriei, populației locale îi era interzis prin legile medievale să poarte anumite elemente de port venite din exterior (Ardelean Livia, 2013), considerăm că populația românească din acest spațiu era prea conservatoare și prea mândră de portul său pentru a renunța ușor la el și a prelua elemente alohtone.

O perioadă îndelungată de timp, în cadrul acestuia, predominau doar două culori, albul și negrul, datorită facilității obținerii lor din materiale naturale. În timp au fost introduse și alte culori obținute din diferite plante.

Dacă în trecut, cea mai mare parte a vestimentației era obținută în gospodărie și în instalații tehnice proprii sau obștești (Dăncuș M., 1986), astăzi în proporție foarte mare, sunt realizate doar de meșterii artizani. Materiile prime utilizate erau cânepa (pentru cămăși), paiele (pentru pălării), pieile de animale (pentru opinci, cizme, curele, cojoace, căciuli), lâna (pentru ciorapi, cioareci, gubițe) etc.

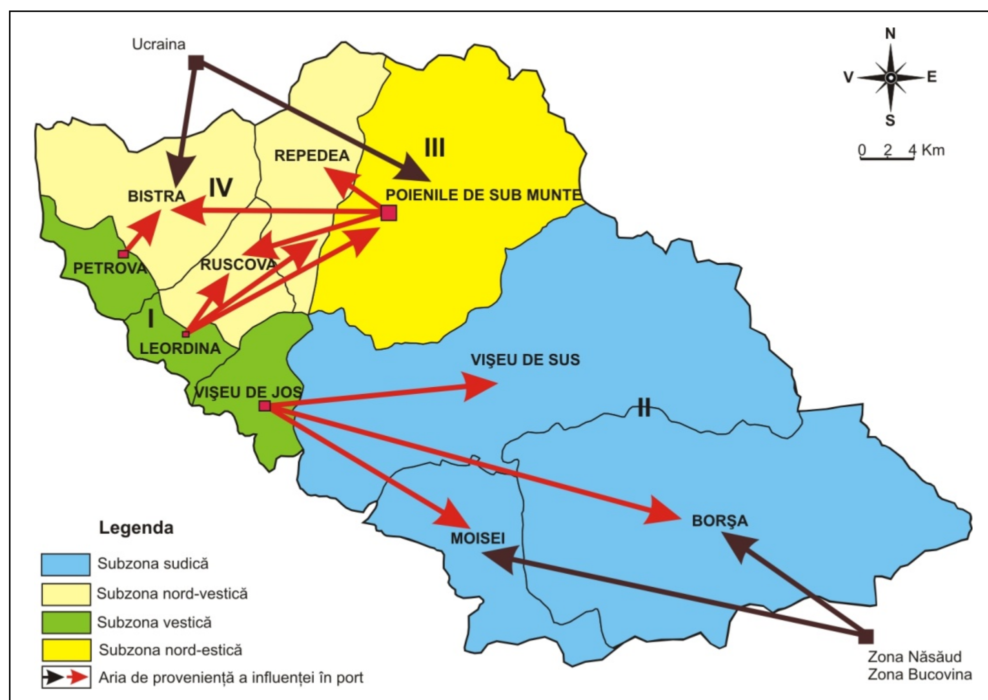

Fig. 64. *Zonarea elementelor de port popular*

Pe baza elementelor de port popular, și fără a insista pe elementele pur tehnice, considerăm că arealul luat în studiu poate fi delimitat în patru subzone (fig. 64):

1. Subzona vestică, pe cursul mijlociu și inferior al râului Vișeu;
2. Subzona sudică, pe cursul superior al Vișeului;
3. Subzona nord-estică, pe cursul superior al Ruscovei;
4. Subzona nord-vestică;

<u>1. Subzona vestică</u> include localitățile Leordina, Petrova și Vișeu de Jos. Prin trăsăturile generale ale elementelor de port, este *tipic maramureșean,* fiind asemănător cu cel de pe Valea Izei, cu diferențieri mici între elementele componente, acestea fiind sesizabile doar de anumiți cunoscători în domeniu.

Portul locuitorilor din aceste localități, este structurat pe următoarele categorii: portul copiilor, feciorilor și fetelor, adulților (a oamenilor căsătoriți), portul bătrânilor, portul de fiecare zi, portul de sărbătoare și portul de doliu.

Elementele componente ale portului bărbătesc sunt: pălăria („clopul”) și căciula („cușma”), cămașa („cămeșa”), puloverul („sfetărul”), pieptarul, cojocul, gatile și cioarecii, gubița și guba, cizmele, opincile și cureaua lată.

Fig. 65. *Port popular (Leordina, 2008)*

Fig. 66. *Port popular (Petrova, 2008)*

Portul femeiesc este constituit din batic („pânzătură”), cămașă („cămeșă”), pulover („sfetăr”), pieptar, cojoc, fustă („sumnă”), zadie, lecric, opinci de „oargă” (piele tăbăcită), obiele sau ciorapi de lână.

Ca element de podoabă, amintim „strutul” în „clop” (pălărie) la bărbați iar la fete, zgarda cu mărgele, dar din ce în ce mai rar.

În categoria accesoriilor este inclusă „traista” care poate îndeplini un triplu rol și anume cel de podoabă, element decorativ și obiect utilitar sau funcție latentă de obiect utilitar.

Prin trăsăturile generale ale elementelor de port, considerăm că este tipic maramureșean, fiind asemănător cu cel de pe Valea Izei.

2. Subzona sudică, include localitățile Borșa, Vișeu de Sus și Moisei. Portul popular din aceste localități evidențiază atât influențe maramureșene tipice cât și din zonele învecinate (Bucovina și Năsăud).

Fig. 67-68. *Port popular (2007, Borșa)*

Piesele componente ale portului bărbătesc sunt: pălăria de postav iar în perioada rece a anului „cușma" (căciula din blană de miel), cămașa albă din „pânzoaică" (țesătură din cânepă sau bumbac), gatiile, „cioarecii" (pantaloni groși din lână), pieptarul, „straiul" (un suman lung, purtat în perioada mai rece a anului) „rocul" (un suman cu o specificitate deosebită, la bărbații înstăriți, de inspirație bucovineană).

Portul femeiesc este compus din năframă (de culoare neagră la femeile vârstnice și viu colorată la celelalte categorii de vârstă), cămașă din „pânzoaică" cu multe elemente artistice ornamentale, zadii, poale albe din bumbac, strai și roc. Ca obiect de podoabă, se remarcă în jurul gâtului, „zgărdarul".

Vestimentația tradițională o întâlnim mai ales în zilele de sărbătoare iar unii bătrâni lasă cu „*limbă de moarte*" să fie înmormântați în costum popular (Mihali N., Timiș N., 2007).

<u>3. Subzona nord-estică</u> încadrează un port popular de <u>*tip huțul*</u> cu influențe maramureșene (dominant huțul). Este un port al etniei ucrainene întâlnit în comuna Poienile de sub Munte, în forma lui tradițională fiind *„confecționat numai din materiale provenite din gospodăria proprie (lână, cânepă, piele)*. (Beuca A., Zebreniuc, Cristina, 2007, p. 154)

Fig. 69-70. *Port popular (Poienile de Sub Munte, 2008)*

Elementele de bază ale portului popular bărbătesc din localitatea Poienile de sub Munte sunt gatiile (la început din cânepă iar după anul 1920, din bumbac), cioarecii din lână albă („choloșni"), cojocul („kiptari"), sumanul (confecționat din lână, cunoscut ulterior sub numele de „petek"), opincile, obielele (din lână albă iar ulterior colorată), pălăria cu boruri largi (de culoare neagră, maro sau verde) și pălăria din paie („solomneanke"), căciula (din blană de miel, de culoare albă sau neagră) și cămașa. (Beuca, A., Zebreniuc, Cristina, 2007)

Costumul popular femeiesc este constituit din zadii (numite „plate", atât în partea din față cât și în cea din spate, cu dungi orizontale), cojoc, suman, opinci, obiele (ulterior înlocuite cu ciorapi mai lungi numiți „kapciure"), năframă (de culoare neagră, țesută din lână de

miel), cămașă (din cânepă, iar după anul 1944 din bumbac care în funcție de modele, ornamente și culori poartă diferite denumiri „huțulka", „rușceanka", „uluciți", „ustavcena", „voloșka", „lapușnata", „veșiavka" etc.). Ca element de podoabă, se remarcă în zilele de sărbătoare la fetele de măritat, o coroniță („vinok") din frunze de „mirtă" („barvinok"). (Beuca, A., Zebreniuc, Cristina, 2007)

<u>4. Subzona nord-vestică</u> include comunele Bistra, Ruscova și Repedea, cu un port popular de tranziție între cel maramureșean și cel huțul. Portul popular din acest areal prezintă diferențieri între localități, preluând multe elemente de port din subzona vestică în detrimentul celui ucrainean, în special satele comunei Bistra (Valea Vișeului, Bistra și Crasna Vișeului) și mai puțin satul Repedea unde apar influențe din subzona nord-estică.

Fig. 71. *Port popular (Repedea, 2008)*

Fig. 72*. Port popular (Bistra, 2008)*

Satul Ruscova prezintă *„elemente constitutive aproape identice, ca formă, cu celelalte sate ale Maramureșului, mai puțin vechea cămașă purtată*

atât de bărbați cât și de femei”, numită „huțulcă”. (Horvat V., Horvat Irina Liuba, 2005, p. 81). Conform acelorași autori, costumul femeiesc cuprinde cămașa (din cânepă, pentru zilele de lucru și din bumbac pentru zilele de sărbătoare), poalele (din pânză albă), zadiile (cu dungi orizontale), pieptarul („laibek”), guba („petec” sau „reklec”, de culoare gri, din pănură de lână), baticul (din cașmir), iar ca element de podoabă iese în evidență zgărdanul. Costumul bărbătesc cuprinde gatiile, cioarecii din lână albă sau gri („holoșni”), pieptarul („laibek”), guba („petek” sau „reklek” din pănură), opincile („postole”), obielele groase de lână albă („onici”) sau ciorapi croșetați din lână albă.

Evoluția firească a societății și-a pus amprenta, în timp, și asupra portului popular. Era aproape imposibil ca portul popular tradițional de fiecare zi să nu fie influențat de o multitudine de factori (industrializarea de după cel de-al doilea război mondial, deplasările sezoniere pentru muncă în alte județe ale României în perioada comunistă sau migrațiile internaționale pentru muncă, începând cu anii 1990 etc.). Deși portul popular de fiecare zi, a pierdut foarte mult teren în ultimii ani, totuși, portul popular de sărbătoare se află la loc de cinste în toate comunitățile din arealul Munților Maramureșului.

6.
ACTIVITĂȚILE PRIMARE ȘI ECONOMIA LOCALĂ TRADIȚIONALĂ

6.1. Modul de utilizare a terenurilor

Pentru locuitorii din arealul Munților Maramureșului, agricultura a constituit o ramură de bază, fiind principalul pilon de susținere pentru economia rurală, constituind practic un mod de viață.

Particularitățile condițiilor de relief, fărâmițarea terenurilor agricole, productivitatea scăzută, sistemele de distribuție primitive precum și mecanizarea redusă au contribuit la existența unei economii bazate pe agricultura de subzistență. Gama culturilor și producțiile vegetale sunt influențate, pe lângă alți factori, de prezența, pe suprafețe extinse, a unor soluri puțin profunde, scheletice.

Tabelul 11. *Structura fondului funciar pe localități (anul 2007)*

Localitatea	Suprafața totală (m²)	Suprafața agricolă (ha)	Fond forestier (ha)	Alte suprafețe (ha)
Bistra	13,229	4440	8416	343
Petrova	4,205	2351	1617	258
Ruscova	4,099	2360	1613	425
Repedea	11,37	4020	7191	325
Poienile de sub Munte	29,336	9790	19194	352
Leordina	2,994	1740	1071	182
Vișeu de jos	5,6	3820	1551	696
Vișeu de Sus	44,306	7146	36166	1032
Moisei	11,263	7725	334921	254
Borșa	42,412	14181	26283	700
Total	**168,814**	**57573**	**438023**	**4567**

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

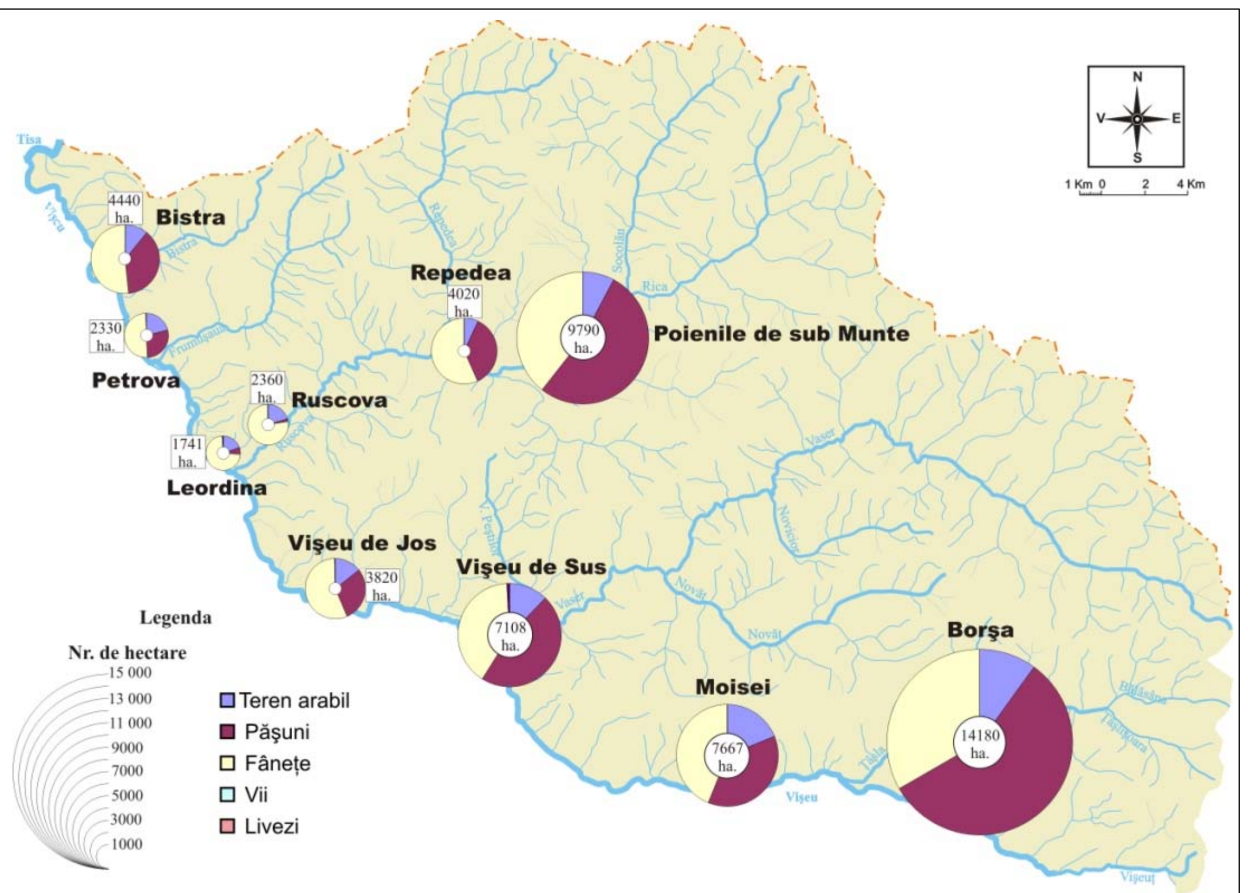

Fig. 73. *Structura terenurilor agricole în anul 2007*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Terenurile agricole au o pondere de 34,03% din suprafața totală. Urmărind ponderile la nivel de localități, observăm faptul că cele mai mari suprafețe sunt deținute de localitatea Borșa (24,6% din suprafața arealului) urmată de Poienile de sub Munte, Moisei și Vișeu de Sus, localități cu întinse suprafețe în zona montană propriu-zisă. Comuna Vișeu de Jos deși are o suprafață de teren agricolă mai redusă, în cadrul localității ponderea acesteia este mare, fiind de peste 68% din suprafața totală a localității.

Terenurile arabile ocupă o suprafață de 7.115 hectare, ceea ce reprezintă 4,21% din suprafața luată în studiu. Ponderi ridicate sunt înregistrate în localitățile Borșa și Moisei iar cele mai reduse în satul Ruscova.

Pășunile și fânețele naturale însumează 50.250 ha, ceea ce reprezintă circa 30% din întreaga suprafață luată în studiu (14,46% pășuni și 15,30% fânețe). Având în vedere că fânețele și pășunile formează baza furajeră principală, sectorul creșterii animalelor a fost și ar putea fi și pe viitor, un sector de perspectivă în Munții Maramureșului.

Cele mai mari suprafețe cu pășuni sunt deținute de localitățile Borșa (peste 8.000 ha) și Poienile de Sub Munte (peste 5.000 ha) iar cele mai reduse se întâlnesc la Ruscova (51 ha). La categoria fânețe, cele mai mari suprafețe sunt situate tot în cele două așezări, Borșa și Poienile de sub Munte care se apropie sau depășesc 4.000 ha, la care se adaugă și localitatea Moisei (3.358 ha). Cele mai reduse suprafețe sunt înregistrate la Petrova (1179 ha).

Categoria viilor nu este deloc reprezentată în Munții Maramureșului, iar cea de livezi are ponderi nesemnificative (91 ha), ceea ce reprezintă 0,05% din suprafața totală.

6.2. Cultura plantelor

Cultura plantelor nu reprezintă un punct forte în cadrul Munților Maramureșului datorită suprafețelor agricole reduse și cu grad ridicat de fragmentare. În peisajul agrar predomină culturile de cartofi, cereale (porumb, grâu) și legume.

O cultură foarte importantă în profilul agricol este cea a cartofului care găsește în acest spațiu condiții destul de bune, ocupând 45% din suprafețele terenurilor arabile. În plan teritorial, se detașează localitățile Borșa (79,78%) și Poienile de sub Munte (79,16%), la polul opus fiind localitatea Ruscova cu doar 64 de hectare. Cartoful poate fi regăsit în numeroase preparate culinare iar ca specificitate gastronomică locală, putem aminti mămăliga cu cartofi din localitatea Poienile de sub Munte.

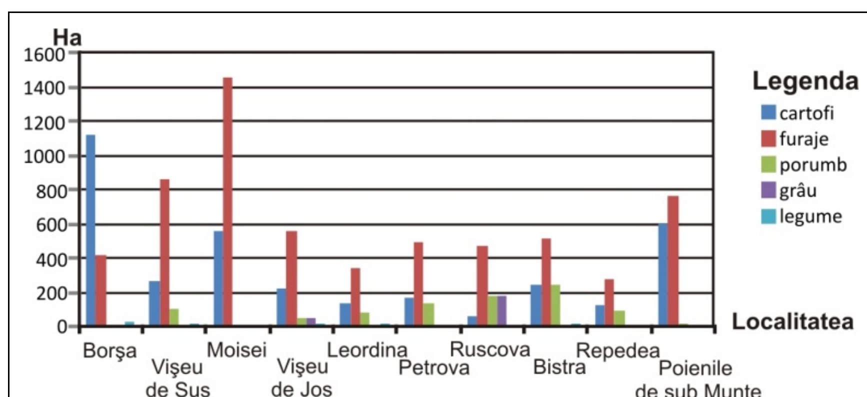

Fig. 74. *Structura suprafețelor cultivate în anul 2007*
(sursa datelor DJSMM, 2008)

Suprafețele cultivate cu cereale pentru boabe (porumb, grâu, secară, orz, ovăz) sunt foarte reduse. Porumbul introdus în cultură începând cu secolul al XIX-lea, a constituit un element de bază atât în alimentația umană cât și în hrana animalelor. Suprafața totală cultivată se ridică la 21,7% din suprafața arabilă. Grâul, cereala care asigură baza alimentației pentru majoritatea populației, deține doar 3,1% din suprafața arabilă.

Culturile de legume se regăsesc în toate unitățile arealului dar pe suprafețe restrânse (doar 1,6% din totalul terenurilor arabile). Pe localități, suprafețele cele mai mari cultivate se înregistrează la Borșa.

Pomicultura găsește condiții prielnice doar în zonele mai joase, unde se impune mărul și prunul.

Fig. 75. *Terasări agricole la circa 1000 m altitudine (Cătunul Lazu, Moisei, 2008)*

Lipsa terenurilor arabile a condus la valorificarea maximă a terenurilor disponibile. Așa se explică prezența la altitudini mari a teraselor agricole utilizate și în prezent. Acestea au fost întâlnite pe teren în zonele mai înalte la Vișeu de Sus, Crasna Vișeului, Ruscova, Repedea și Moisei. La Vișeu de Sus, Ruscova și Crasna Vișeului, terasele situate la altitudini mai mari, au intrat în „repaus" fiind invadate de vegetația lemnoasă (mesteacăn, arin) dar la Moisei chiar și în zonele cele mai înalte ele sunt angrenate în circuitul agricol. Ele sunt rezultatul unei intense exploatări agricole de-a lungul anilor prin arat, pe curbele de nivel (de-a curmezișul pantei).

Fig. 76. *Terasări agricole la circa 700 m altitudine (Dealul lui Roman, Valea Vinului, Vișeu de Sus, 2007)*

Fig. 77. *Terasări agricole la circa 1000 m altitudine (Sub Vf. Vivodinu, Ruscova, 2007)*

Din deplasările făcute pe teren, am observat o tendință de abandonare a livezilor situate la altitudini mai mari, acestea fiind invadate de vegetația forestieră. Asemenea cazuri au fost întâlnite în localitățile Moisei și Vișeu de Sus.

În ceea ce privește extremele altitudinale la culturile agricole, am semnalat cultivarea cartofului până la 1177 m (cătunul Lazu, localitatea Moisei) iar la orz și secară, culturile urcă până la 1084 m.

6.3. Caracteristici de ansamblu ale creșterii animalelor

În contextul existenței unor suprafețe extinse ocupate cu pășuni și fânețe naturale, creșterea animalelor constituie o ramură de bază a economiei agricole a Munților Maramureșului.

În urma analizei dinamicii șeptelului, în intervalul 1989 – 2007, s-a constatat o scădere a efectivelor în cazul tuturor categoriilor de animale iar tendințele, se pare că sunt în aceeași direcție. Spre exemplu, efectivele de bovine au scăzut cu 16,1% iar cele de porcine cu 10,1%.

6.3.1. Modalități arhaice de creștere a bovinelor

Pentru Munții Maramureșului nu este specifică creșterea bovinelor în ferme mari. Totuși, ca o specificitate locală, am putea menționa existența unui număr însemnat de *văcăriști*, a căror dimensiune variază de la 1–100 de bovine. Interesant este modul arhaic de creștere a animalelor și de valorificare a produselor. Putem distinge astfel, următoarele categorii:

a. *Văcăriști de dimensiuni mari*: circa 100 de bovine fiecare. Pot fi întâlnite în satele ucrainene, Repedea (15) și Poienile de sub Munte (7). Este o formă de asociere a unor familii care își duc animalele în afara vetrei satului dar la distanțe nu foarte îndepărtate de locuință. În cadrul acestora apare o variantă arhaică – un membru al familiei vine în fiecare zi și își recoltează laptele – și o variantă mai nouă, cu 1-2 angajați. Laptele este transformat în lapte bătut, dar este folosit numai pentru nevoile casnice.

b. *Văcăriști de mărime mijlocie (15-20 de bovine)*. Este situația în care, într-o poiană, există mai multe căsuțe de vară și fiecare familie vine cu bovinele pe timpul verii. Produsele sunt valorificate numai în familie.
c. *Văcăriști de mărime mică (1-2 bovine)*. Sunt locuințe temporare, în care un membru al familiei locuiește pe timpul verii.

Fig. 78. *Văcăriște de mari dimensiuni („Poiana cu narcise” Repedea, 2008)*

Fig. 79. *Văcăriște de mărime mijlocie (Clenja, Repedea, 2008)*

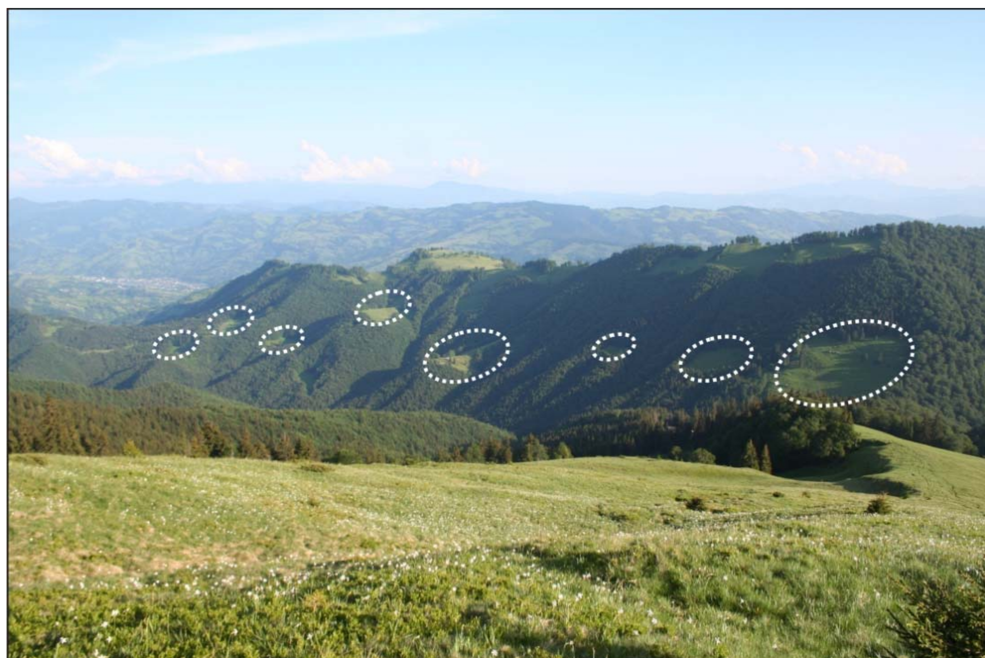

Fig. 80. *Valorificarea umerilor de terase în scop agricol și pentru creșterea animalelor (Culmea Vija, Repedea, 2008)*

Fig. 81. *Văcăriști la baza inferioară a rezervației de narcise Tomnatic-Sehleanu, Repedea, 2008*

Menționăm faptul că pentru toate categoriile de văcăriști, șederea la munte se face numai pe timpul verii, iar în perioada mai rece, se „*coboară*" în sat.

6.3.2. Păstoritul în Munții Maramureșului

Favorizat de existența unui fond funciar favorabil, păstoritul în acești munți este o activitate străveche, cu forme specifice de organizare, a căror rădăcini se pierd în negurile istoriei. Datorită faptului că construcțiile și ustensilele erau doar din lemn, descoperirile arheologice referitoare la viața pastorală sunt extrem de limitate. Primele mențiuni documentare apar începând cu secolele XIV–XV (acte de vânzare și diplome).

Pajiștile alpine ale Munților Maramureșului au oferit dintotdeauna „*condiții excepționale pentru creșterea oilor, vărate la stânele pe care*

documentele maramureșene din secolul al XIV-lea le numesc „loci estivales" sau „descensus in alpibus". (Popa R., 1997, p. 121)

Informațiile documentare maramureșene nu precizează dacă și vitele mari erau *„vărate"* în acești munți, așa cum se întâmplă în zilele noastre, datorită reducerii pășunilor de joasă altitudine în favoarea suprafețelor agricole. Pe baza acestor informații pășunatul la munte pare a se fi limitat doar la oi care reușea să asigure un surplus de produse, cu mult mai important decât cel din cultivarea pământului. Conform lui Radu Popa (1997, p. 121), „datul oilor" *sau* „quinquagesima ovium," *prestație în produse a românilor, reflectă tocmai deosebirile dintre diferitele ramuri ale economiei sub aspectul realizării unor produse care depășeau nevoile colectivităților sătești"*.

Consemnările scrise referitoare la *„datul oilor"* apar în documente începând cu anul 1360. Importanța creșterii oilor *„în ansamblul economiei maramureșene a avut ca rezultat și desprinderea din hotarul satelor a unor munți cu pășuni, care încep să figureze drept proprietăți distincte încă din secolul XIV. Munții erau considerați ca făcând parte din hotarul satului chiar atunci când nu făceau trup comun cu vatra ci erau la distanțe mari. Nu se știe dacă desprinderea munților din hotarul satelor și patrimonializarea lor distinctă a început cu pășunile alpine separate geografic de vatra satului, deși este firesc ca procesul să fi avut o asemenea evoluție"*. (Popa R., 1997, p. 122) Așadar există suprafețe de pășuni care deși sunt în teritoriul administrativ al localității respective, ele aparțin de alte primării sau persoane particulare din alte sate ale Țării Maramureșului.

Referitor la tipul de păstorit, în Munții Maramureșului se practică un păstorit pendulator (pendulare simplă și dublă), impus de faptul că numărul ovinelor depășește posibilitățile furajere oferite de pășunile naturale existente în hotarul satelor. Pendularea turmelor se desfășoară în cadrul a două zone: prima, în hotarul satelor, pe terenurile arabile și pe fânețe, iar cea de-a doua pe pășunile naturale din zona

montană. Pe lângă scopurile economice urmărite (produse din lapte, carne, piei, lână etc.) se realizează și o îngrășare permanentă a terenurilor.

Pășunatul oilor pe munte durează, în funcție de altitudinea la care este situată stâna (în general 4-5 luni), de la sfârșitul lunii mai până la începutul lunii septembrie în zona montană iar la altitudini mai coborâte, până în luna octombrie când se încheie de fapt, anotimpul pastoral de vară (de pe 23 aprilie când este sărbătoarea Sf. Gheorghe până pe 26 octombrie, sărbătoarea Sf. Dumitru).

În cadrul păstoritului cu pendulare simplă, turmele pendulează în fiecare an pastoral între sat și muntele de vărat, dar iernează întotdeauna în satele de origine. Primăvara oile pasc în zona fânețelor sau pe terenurile destinate culturilor agricole. Odată ce pășunatul este oprit în această zonă, în general în prima decadă a lunii mai, are loc „sâmbra oilor” („împreunatul”), obicei pastoral străvechi cu semnificații multiple, economice și sociale. Plecarea stânelor spre munte este sărbătorită așadar, printr-o serbare câmpenească într-un loc nu departe de vatra localității, și unde sunt prezente toate familiile proprietarilor de oi și alți invitați. Tot în acea zi se face și *măsuratul laptelui* pentru fiecare oaie, în funcție de care se primește cantitatea de brânză cuvenită.

Păstoritul cu pendulare dublă reprezintă o formă mai complexă decât păstoritul cu pendulare simplă. Primăvara turmele pasc în hotarul localității sau în zona fânețelor, vara pe pășunile montane, toamna turmele coboară în etape în zona fânețelor și mai apoi în preajma satelor pentru ca iarna să urce din nou în zona fânețelor (900 – 1300 m). Această formă de păstorit este condiționată de dezvoltarea treptată altitudinală a vegetației și de asigurarea bazei de hrană a ovinelor pe timpul iernii.

În ceea ce privește locul și modul de amplasare a stânelor, acestea sunt stabilite de *„vătaf”* și de *„sâmbrași”*. De regulă, stânele sunt amplasate în funcție de condițiile specifice de relief și urcă altimetric de la 600-700 m la circa 1900 m. În majoritatea cazurilor, stânele sunt așezate la adăpostul pădurii, înconjurate pe trei părți de aceasta, în

poienile din pădure sau la marginea pajiștii, în vecinătatea izvoarelor sau a altor surse de apă (pâraie, lacuri glaciare), într-un loc însorit, pe un teren cu o pantă mai redusă, în apropierea unor căi de acces. În ultima perioadă, au apărut și stâne care sunt amplasate în apropierea traseelor turistice putând constitui locuri de popas sau chiar de înnoptare.

Pe baza informațiilor documentare obținute de la primării, efectivele de ovine, au crescut pe parcursul a 100 de ani, de peste 3 ori, de la 13.277 ovine în 1895 la 51.500 în anul 1989 iar actualmente sunt 34.948 capete (2007). La aceste efective se mai adaugă încă 9.974 de capete, provenite din satele exterioare acestui spațiu, a căror stâne staționează în acest spațiu pe timpul verii (28 de stâne). Așadar numărul total de stâne se ridică la 95 iar numărul de oi la 44.922 de capete. Densitatea medie a ovinelor pe suprafața agricolă este de 78,18 ovine la 100 de ha teren agricol. Urmărind figura 82, se poate remarca faptul că numărul cel mai mare de stâne (23) aparține localității Poienile de sub Munte. Dintre acestea, numai 8 stâne sunt din localitate, restul provenind din alte localități. Vara vin în această localitate, pentru pășunare, stâne atât din spațiul Munților Maramureșului cât și de la distanțe mai mari. De pe Valea Izei vin constant 3 stâne de la Bârsana și o stână de la Strâmtura precum și de la distanțe apreciabile, din bazinul hidrografic al Marei (Călinești, Berbești și Vadu Izei) și de asemenea de la Rona de Sus, de pe Valea Ronișoara. Și la Repedea vin stâne atât de pe Valea Izei (Bârsana) cât și de pe Valea Marei (Vadu Izei, Giulești și Ocna Șugatag). Spre Petrova se remarcă o serie de fluxuri de pe Valea Izei (Bârsana, Strâmtura) și Ronișoarei (Rona de Jos). Spre Vișeu de Sus se îndreaptă îndeosebi stâne din localitățile mai apropiate dar situate în bazinul superior al Izei (Bocicoel, Bogdan Vodă, Săliștea de Sus). Semnificativ este faptul că la Borșa se îndreaptă din exteriorul acestui spațiu 12 stâne (din Rozavlea, Săliștea de Sus, Săcel precum și una de la distanță mai mare, din Ocna Șugatag).

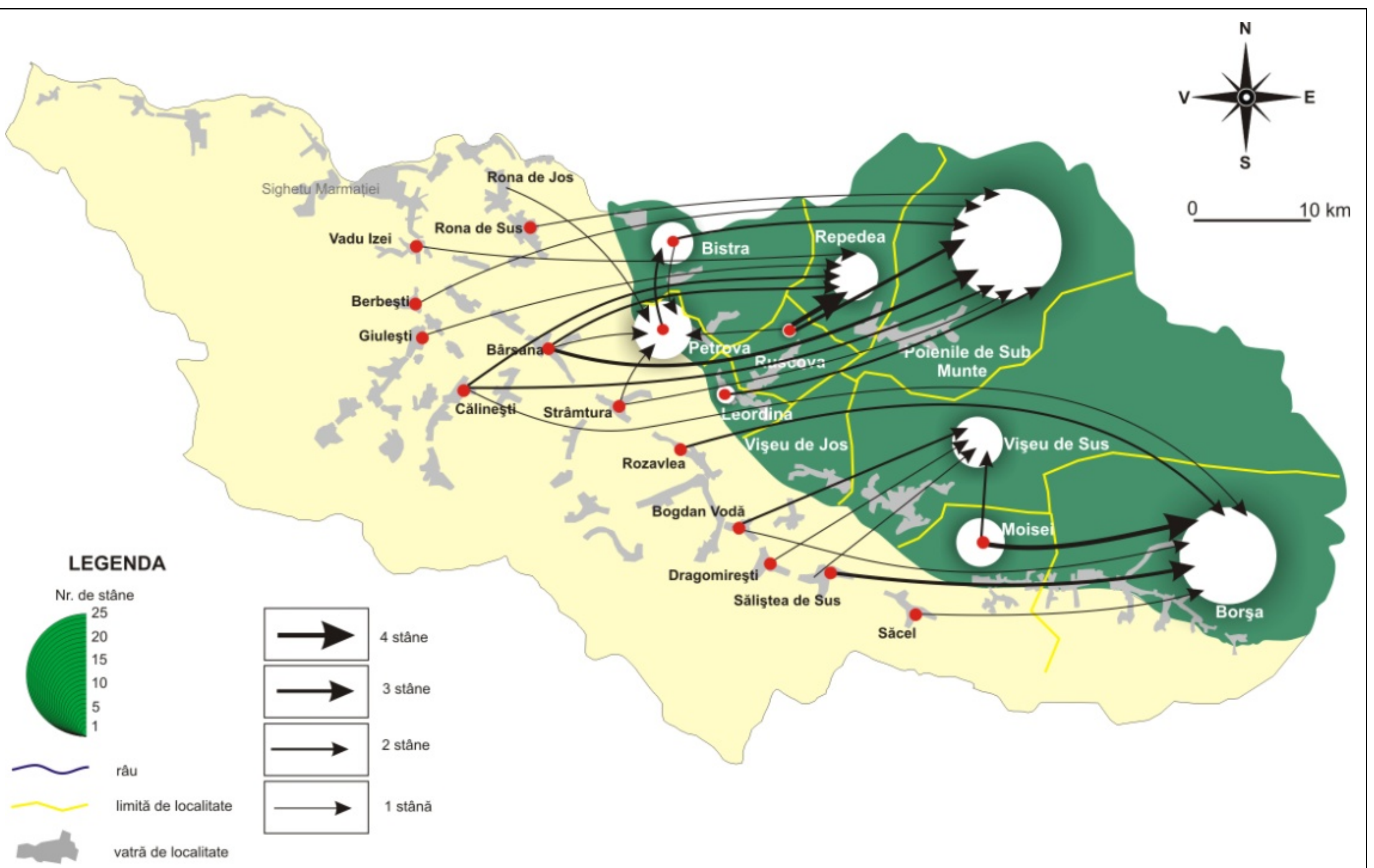

Fig. 82. *Fluxurile de stâne spre Munții Maramureșului în anul 2007*

(Sursa datelor: Date de teren, 2007-2008)

Aceste fluxuri pendulatorii durează de sute de ani. Transportul oilor se face pe jos și durează aproximativ 24–40 de ore, în funcție de distanță. Păcurarii folosesc cu regularitate și de secole aceleași drumuri. Astfel, localitățile de pe Valea Vișeului, dar mai cu seamă cele de pe Valea Izei, deficitare în pășuni montane, își îndreaptă turmele către Munții Maramureșului folosind drumurile ce urmăresc cursurile văilor Vișeu, Țâșla, Vaser și Ruscova. Așa au apărut și unele toponime legate de transportul oilor. Astfel, drumul care face legătura dintre Bârsana și Petrova se desfășoară de-a lungul unei văi care se numește Valea Muntelui iar cătunul prin care trece poartă aceeași denumire.

Stânele din Munții Maramureșului sunt constituite din vechime prin asocierea mai multor mici proprietari de oi numiți „sâmbrași". Erau rare cazurile când, în trecutul mai îndepărtat, existau mari proprietari de oi care aveau propria lor stână. Proprietarul de stână deține între 100-200 de oi iar media pentru „sâmbrași" este de 5-10 capete. Inițial, primăvara, oile sunt adunate în turme de 50-150 de oi numite „boteie", care sunt încredințate unui păcurar. Ulterior, în luna mai când are loc „ruptul" sau „sâmbra oilor", boteiele se adună în „stână" (300-500 de oi și mai rar peste 600) iar responsabilitatea pentru animale revine gazdei de stână. Criteriile de care țin cont sâmbrașii atunci când își aleg gazda de stână, sunt foarte diverse (cel mai mare număr de oi, bun gospodar, om de încredere, proprietarul unor întinse pășuni etc.).

Personalul de la stână, aflat sub autoritatea gazdei de stână, este alcătuit din „vătaf", „păcurari" și „strungași". De regulă, fiind un om mai în vârstă, bun gospodar, care cunoaște foarte bine munții și locurile de pășunat, „vătaful", este coordonatorul și personajul principal de la stână. „Păcurarii" au ca principală responsabilitate, însoțirea turmelor la păscut și paza animalelor. Aflați pe treapta inferioară în ierarhia personalului de la stână, „strungașii" se ocupă de oile sterpe, însoțesc uneori turmele la păscut și îndeplinesc diferite treburi gospodărești la stână.

Păstoritul este o activitate economică a cărei sferă de cuprindere nu se limitează numai la creșterea vitelor ci și la valorificarea produselor animaliere. Cum viața pastorală se desfășoară, cel mai adesea, în afara hotarului, la distanțe mari față de vetrele de sat, este firesc ca și laptele să fie prelucrat la stână, produsele obținute (caș, urdă, brânză) fiind destinate acoperirii nevoilor casnice, în primul rând, iar restul este destinat comercializării. Procedeul de preparare a cașului ca și celelalte produse din lapte și vasele de la stână sunt specifice unui tip pastoral vechi, cum de-altfel sunt și tehnicile folosite. Cantitatea de brânză obținută în medie, pe oaie este de 8-14 kg iar cantitatea totală obținută anual de pe întreg spațiul Munților Maramureș se ridică în medie la peste 250 de tone. Produsele obținute sunt valorificate în piețele agroalimentare din orașele Vișeu de Sus, Borșa și Sighetu Marmației iar cea mai mare parte este predată fabricilor de lapte din orașele Vișeu de Sus și Borșa. Numărul persoanelor angrenate în aceste activități se ridică la 524 de persoane.

Rasa predominantă este „țurcana" a cărei producție de lână se ridică la 2,5-4 kg anual. Lâna se regăsește în ponderi foarte mari în elementele portului tradițional de iarnă atât la bărbați cât și la femei, port care deocamdată este viu în acest spațiu. Lâna și pieile intră și în componența echipamentului modern („sfetăr" – un fel de pulover; „irha" – o haină groasă de iarnă). Trebuie menționat faptul că costumele țărănești sunt realizate în gospodărie, în instalații tehnice proprii.

În concluzie se poate spune că deși particularitățile geografice ale reliefului muntos nu sunt întru totul favorabile dezvoltării comunităților de aici, creșterea ovinelor găsește în Munții Maramureșului condiții excelente pentru dezvoltare și care până la urmă se răsfrânge pozitiv asupra întregii zone prin produsele care le furnizează. Scopul acestei activități este de a satisface cerințele gospodărești iar surplusul de produse este valorificat pentru acoperirea altor necesități.

7.
RESURSELE LOCALE ȘI VALORIFICAREA LOR

7.1. Resursele subsolului

Ca urmare a condițiilor de geneză și de evoluție, Munții Maramureșului etalează o gamă largă de resurse subsolice și de suprafață. Prezența acestor resurse ale subsolului care se exploatează sau care se află în diferite stadii de conservare a contribuit la dezvoltarea sectorului de extracție și de prelucrare primară.

Se evidențiază, în primul rând, zăcămintele de metale neferoase grele, o serie de roci de construcție, precum și alte categorii de roci. (PNMM, 2006)

Mineralizațiile metalifere

Mineralizații de pirită și de sulfuri polimetalice se găsesc în zona Baia Borșa și în bazinul Ruscovei (pe Valea Bardiu, la Poienile de sub Munte și Valea Pentaia, la Repedea). Cel mai bogat areal este cel de la Baia Borșa (între râul Vaser și Țâșlișoara) unde au fost exploatate mai multe areale: Gura Băii, Colbu, Burloaia Mină, Burloaia Sud, Burloaia Vest, Măgura II, Măgura II Complex, Dealul Bucății Vest, Dealul Bucății Centru, Dealul Negru și Părăul lui Bozoancă. Zăcământul de la Colbu a fost ultimul aflat în exploatare, fiind închis în anul 2007.

Mineralizații cuprifere, pe alocuri cu aur, au fost identificate și puse în exploatare, în zăcământul de la Toroioaga, în a doua jumătate a secolului trecut.

Mineralizații de fier apar la Valea Vișeului (Luhei) și Bistra (Preluca Bistrei) dar cu extensiune redusă și fără importanță economică.

Mineralizații de mangan de importanță redusă se întâlnesc pe Valea Vaserului (Glâmboaca), Valea Vinișorul (Baia Borșa), Valea Tomnatecului (Repedea) și Valea Topoleului (Bistra).

Fig. 83. *Arealul cu mineralizații aurifere din Masivul Pop Ivan, 2006*

Mineralizații aurifere, însoțite în cantități reduse de pirită, calcopirită, marcasit și pirotină s-au dezvoltat în zona Pop Ivan. Acest metal prețios *„apare sub formă de granule micronice (1-10 μm) localizat în sau pe fisurile din cuarț, prezentând o finețe ridicată, explicabilă și prin raportul Au:Ag ce variază între 1:2 până la 1:20”*. (Radu D., 1997, p. 18)

Mineralizații uranifere, cantonate în gresii permiene, au fost localizate pe Valea Repedea, în amonte de Smereceni (localitatea Repedea) și pe Valea Cvașnița (localitatea Poienile de sub Munte). Deși aceste zăcăminte au caracter secret, poziționarea lor este cunoscută de către localnici datorită efectelor induse de prezența lor. În perioadele 1972-1973 și 1988-1990 s-au făcut prospecțiuni geologice în aceste zone, forându-se 3 galerii la Repedea și alte 3 la Poienile de Sub Munte. Galeriile sunt destul de adânci, cea de la Poienile de Sub Munte ajungând la aproximativ 400 m (conform unor localnici, foști mineri care au lucrat la galerii). Conform măsurătorilor din teren, efectuate de diverse ONG-uri, gradul de radioactivitate depășește limitele normale.

Fig. 84. *Resursele de subsol ale Munților Maramureșului*

(Sursa datelor: PNMM 2006)

Pe teren, am consemnat existența a 3 halde mai mari de steril, 1 la Poienile de sub Munte și 2 la Repedea. De asemenea, menționăm faptul că printr-o galerie de mină de la Repedea ies la suprafață ape subterane contaminate cu diferiți compuși radioactivi. Sterilul scos din aceste galerii a rămas la suprafață, este spălat de precipitații și ajunge în râul Repedea.

Fig. 85. *Gura de intrare deschisă, în exploatarea uraniferă (Repedea, 2007)*

Fig. 86. *Panou de avertisment indicând periculozitatea zonei (anul 2007)*

Calitatea economică a zăcămintelor nu este cunoscută, deoarece cercetările care s-au făcut asupra acestor perimetre nu sunt publicate. Totuși, întreruperea activităților de exploatare ne face să credem că importanța lor este redusă.

<u>Rocile de construcție</u>

În această categorie, importanță mai mare prezintă andezitele, calcarele, gresiile, nisipurile și pietrișurile.

Calcarele eocene se întâlnesc pe Valea Socolăului (Poienile de sub Munte), Valea Luhei (Valea Vișeului), Valea Șenderschi și Valea Scorodnâi (Bistra), Valea Repedea (Repedea). Sunt întrebuințate ca piatră spartă la drumuri și la fabricarea varului. Conform informațiilor din teren, exploatarea calcarului pentru obținerea varului a început în perioada 1870-1875 la Bistra, odată cu venirea evreilor, ajungându-se ca în perioada interbelică să funcționeze 12 vărării (Primăria Bistra, 2006). Vărăriile de la Bistra, precum și încă 2 de la Poienile de sub Munte (pe

Valea Socolăului, puțin în amonte de confluența cu Valea Rica) au funcționat până în anul 1995, varul obținut fiind valorificat în arealul din împrejurimi.

Fig. 87. *Vărărie pe Valea Socolău (Poienile de sub Munte, 2008)*

Andezitele sunt exploatate în carierele de pe Valea Fătului, Valea Colbului, Valea Rea și Valea Secu la Baia Borșa, fiind folosite la întreținerea drumurilor sau ca piatră spartă la terasamentele căilor ferate.

Gresiile sunt exploatate în cariera de la Miclușa (Repedea) fiind folosite în construcții și la întreținerea drumurilor din zona Repedea-Poienile de sub Munte, supuse frecvent inundațiilor.

Nisipurile și pietrișurile sunt exploatate printr-o serie de balastiere amplasate în albiile râurilor, la Poienile de sub Munte, Repedea, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos, Leordina, Petrova și Bistra.

<u>Alte tipuri de roci</u>

În constituția litologică a Munților Maramureșului mai sunt prezente: *șisturile bituminoase*, cu conținut de carbon organic redus (la Valea Vinului, Valea Peștilor, Valea Crasnei și Valea Ruscovei),

travertinul (pe Valea Budescu, la Poienile de sub Munte și pe Valea Vinului la Vișeu de Sus), *doleritele* (pe Valea Socolăului și Valea Rica, la Poienile de sub Munte), *calcarele policrome* (în localitatea Vișeu de Sus, pe Valea Gurguiatu, un afluent al Văii Peștilor) etc.

7.2. Caracterele generale ale industriei

Dezvoltarea unor ramuri industriale importante în cadrul Munților Maramureșului a fost legată inițial de existența resurselor forestiere și miniere. Acestea au început să se dezvolte începând cu secolul al XVIII-lea odată cu pătrunderea capitalului străin (îndeosebi german). În timp, s-au adăugat ramuri industriale noi, ca alternative la cele care dispar (industria minieră) sau aflate în pericol de a dispărea (industria textilă).

Tabelul 12. *Indicele de localizare specifică a industriei din Munții Maramureșului (2006)*

Localizare	Număr de angajați în industrie	Număr total de angajați în industrie din Munții Maramureșului	Populația (loc.)	Populația totală a Munților Maramureșului (loc.)	Indicele de localizare specifică
Bistra	130	1701	4287	89471	1,595026
Petrova	15	1701	2590	89471	0,305547
Ruscova	23	1701	5221	89471	0,231713
Repedea	3	1701	4896	89471	0,032229
Poienile de sub Munte	50	1701	10299	89471	0,255360
Leordina	20	1701	2564	89471	0,410289
Vișeu de Jos	38	1701	5544	89471	0,360527
Moisei	40	1701	9243	89471	0,227627
Vișeu de Sus	754	1701	16887	89471	2,348533
Borșa	628	1701	27940	89471	1,182255
Rural	**319**	**1701**	**44644**	**89471**	**0,375842**
Urban	**1382**	**1701**	**44827**	**89471**	**1,621609**

(Sursa datelor: Primăriile din Munții Maramureșului, 2007)

Pentru aprecierea globală a fenomenului industrial din Munții Maramureșului, am recurs la indicele de localizare specifică (indicele Alexandersson). Acesta permite o apreciere calitativă prin combinarea distribuției pe ramuri de activitate cu cea de pe întregul areal (Cândea Melinda, Bran Florina, 2001).

Conform indicelui de localizare specifică (2006), spațiul industrial are o pondere mai mare în mediul urban, cea mai mare concentrare având-o localitatea Vișeu de Sus, deși ca număr de locuitori este cu mult mai mică decât Borșa (cel mai important centru urban al zonei). În mediul rural, indicele de localizare specifică prezintă valori mai mari în localitatea Bistra, urmată de Leordina, Vișeu de Jos și Petrova.

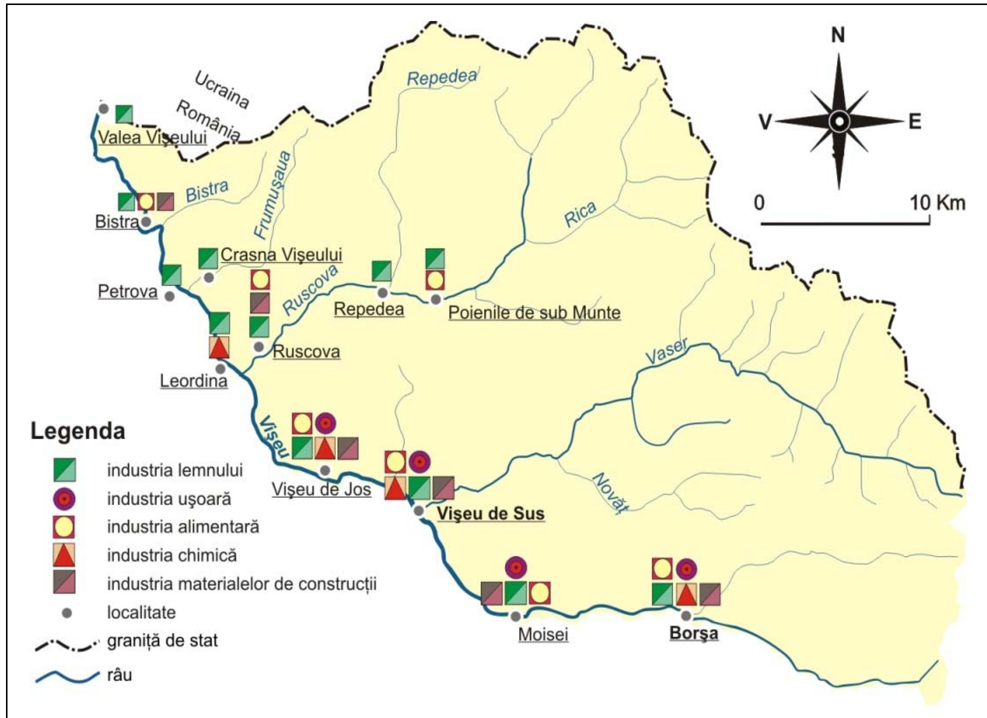

Fig. 88. *Munții Maramureșului. Forme de valorificare industrială*

(Sursa datelor: Primăriile din Munții Maramureșului, 2007)

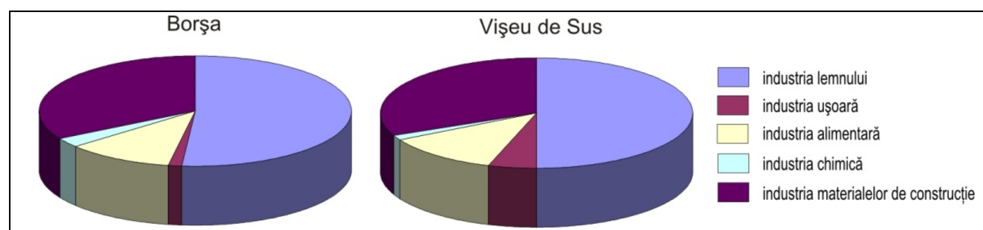

Fig. 89. *Structura industriei în localitățile urbane din Munții Maramureșului*
(Sursa datelor: Primăriile din Munții Maramureșului, 2007)

În cadrul Munților Maramureșului au fost identificate 247 de unități industriale aparținând industriei lemnului, chimice, alimentare, ușoare și a materialelor de construcții. Ponderea cea mai mare o deține industria lemnului (60,3%) urmată la mare distanță de industria materialelor de construcții (24,3%) și industria alimentară cu 9,7%. Industriile ușoară și chimică au ponderi reduse.

Urmărind structura industriei din localitățile urbane, observăm că cele două localități, Borșa și Vișeu de Sus, prezintă o relativă simetrie a ponderilor industriale.

În ceea ce privește repartiția teritorială a unităților industriale în teritoriu, se constată prezența industriei lemnului în toate localitățile arealului studiat. De asemenea, industria alimentară și a materialelor de construcții are o bună reprezentare în teritoriu. Totuși, concentrările cele mai mari de unități industriale și de valorificare superioară a materiei prime sunt în localitățile urbane Borșa și Vișeu de Sus.

7.3. Valorificarea economică a apelor minerale

Deși Munții Maramureșului concentrează numeroase izvoare minerale, exploatarea lor la scară industrială este realizată deocamdată doar pe raza localității Borșa, de două societăți comerciale (S.C. Delmar S.R.L. și S.C. Brădet S.R.L.), ambele amplasate la circa 150 m amonte de confluența Văii Vinișorul cu Valea Țâșlei, de o parte și de alta a drumului.

Potențialul de valorificare a apelor minerale este mare, rezervele exploatabile pentru Valea Vinișorului fiind estimate la 168 m^3/zi (IPEG, Baia Mare, 1995).

Societatea Delmar S.R.L. valorifică izvoarele minerale situate în apropiere, sub denumirea oficială de Alpina Borșa. Primul izvor, „Vinișorul Izvorul 1 bis”, este localizat pe Valea Vinișorul, la aproximativ 300 m de confluența cu Țâșla. Apa izvorului este alcalină, feruginoasă, hipotonă cu conținut ridicat în bor având o mineralizație totală de 1775,3 mg/l. Al doilea izvor, situat la 20 m amonte de primul, are o apă alcalină, carbogazoasă, hipotonă cu conținut foarte ridicat în bor și o mineralizație totală de 5318,0 (IPEG Baia Mare, 1995). În zona ambelor izvoare există depuneri de travertin. O altă captare făcută de cei de la Alpina Borșa o constituie *Izvorul nr. 2 Vinișorul*, localizat la aproximativ 250 m, de al doilea izvor.

Societatea Brădet S.R.L. comercializează apa minerală sub denumirea de „Aqua Nordica-Borșa”. Apa provine de la un izvor cunoscut pe plan local sub numele de „Izvorul Tămăduirii”, localizat în apropierea primelor două izvoare prezentate mai sus. Apa este alcalină, carbogazoasă, feruginoasă, hipotonă și de asemenea cu conținut foarte ridicat în bor. (IPEG, Baia Mare, 1995)

Ambele firme sunt de mărime mică atât în ceea ce privește bunurile imobiliare cât și numărul de angajați. La societatea Delmar S.R.L. înființată în anul 1998, numărul angajaților a crescut de la 8 persoane (anul 1998) la 36 de persoane (anul 2007) iar producția a crescut de la 6.240.800 l/an (1998) la 50.000.000 l/an (2007).

Apele îmbuteliate de societatea Delmar S.R.L., omologate de Societatea Națională a Apelor Minerale, sunt mai întâi deferizate apoi îmbuteliate și comercializate pe piață, în pet-uri de 0,5 l, 1,5 l, 2 l, 2,5 l și 5,5 l având ca piață de desfacere, în special nord-vestul României.

7.4. Pădurea și economia forestieră

7.4.1. Aspecte generale

Mediul forestier constituie *„condiția primară pentru apariția, menținerea și dezvoltarea comunităților umane"* iar *„cultura materială a majorității populației din spațiul maramureșean a izvorât mai semnificativ decât în oricare zonă a României, din pădure, regăsindu-se în prezent ca și altă dată în trecut, visurile și toate înfăptuirile noastre durabile, în case de lemn."* (Cherecheș D., 1999, p. 5)

Gradul de împădurire a Munților Maramureșului (50,58%) depășește cu mult media națională (28%). Acest procent este ridicat în condițiile în care *„pentru acoperirea nevoilor de lemn și îndeplinirea în bune condițiuni a celorlalte funcții ale pădurilor este necesar ca acest procent de împădurire să reprezinte cel puțin 25% din suprafața teritoriului luat în considerare"*. (Barbă V, Costea C. 1975, p. 2)

Vegetația forestieră, componentă esențială a învelișului biotic, a condus de-a lungul timpului, la constituirea și succesiunea unor biocenoze specifice. În funcție de condițiile de relief, litologice și mai ales climatice, se disting următoarele etaje de vegetație forestieră:

a. *Etajul pădurilor de conifere* a găsit condiții de dezvoltare foarte bune la altitudini de peste 1300 m. Uneori coboară până la altitudinea de 1000 m însă limita inferioară este situată la 1100 – 1200 m pe versanții umbriți și 1300 m pe cei însoriți. Cea mai extinsă și compactă suprafață de molidișuri o regăsim pe Valea Vaserului. Molidișurile plantate în afara arealului natural sunt supuse frecvent calamităților (doborâturi de vânt, rupturi de zăpadă).

b. *Etajul pădurilor de amestec* (fag, brad, molid) este prezent, în general, la altitudini cuprinse între 1000-1300 m. Suprafețe extinse se dezvoltă în bazinele Vaserului și Ruscovei (mai ales pe Valea Repedea și Valea Rica) la care se adaugă alte areale disjuncte.

c. *Etajul pădurilor de foioase* prezintă o concentrare mai ridicată în partea vestică, în timp ce pe cursurile superioare ale Vișeuțului, Țâșlei, Vaserului și Repedea sunt aproape inexistente.

Fondul forestier al Munților Maramureșului, încadrat la 4 ocoale silvice, este administrat de Direcția Silvică Baia Mare. Acestea sunt: Ocolul Silvic Poieni (19.194 ha), Ocolul Silvic Ruscova (21.459 ha), Ocolul Silvic Vișeu (36.166 ha) și Ocolul Silvic Borșa (29.632 ha) (Direcția Silvică Maramureș, 2007).

Ocoalele silvice cuprind în cadrul lor, fondul forestier al uneia sau a mai multor localități. Astfel, fondul forestier al comunei Poienile de Sub Munte este încadrat la Ocolul Silvic Poieni iar Ocoalele Silvice Vișeu și Borșa includ câte două localități și anume Vișeu de Sus și Vișeu de Jos, respectiv Borșa și Moisei. În schimb, Ocolul Silvic Ruscova cuprinde spațiile forestiere a mai multor localități și anume, Ruscova, Repedea, Leordina, Bistra, Petrova și Vișeu de Jos. Localitatea Vișeu de Jos are fondul forestier încadrat la două ocoale silvice (Vișeu și Ruscova).

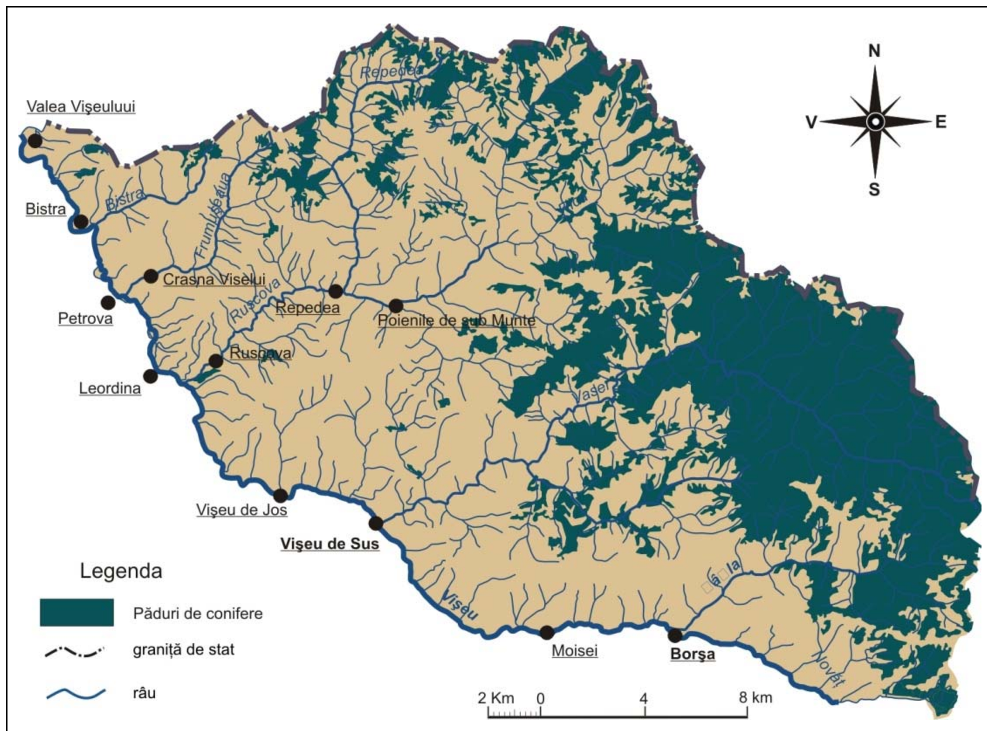

Fig. 90. Munții Maramureșului. Păduri de conifere

(Sursa datelor: Direcția Silvică Maramureș (DSMM), 2007)

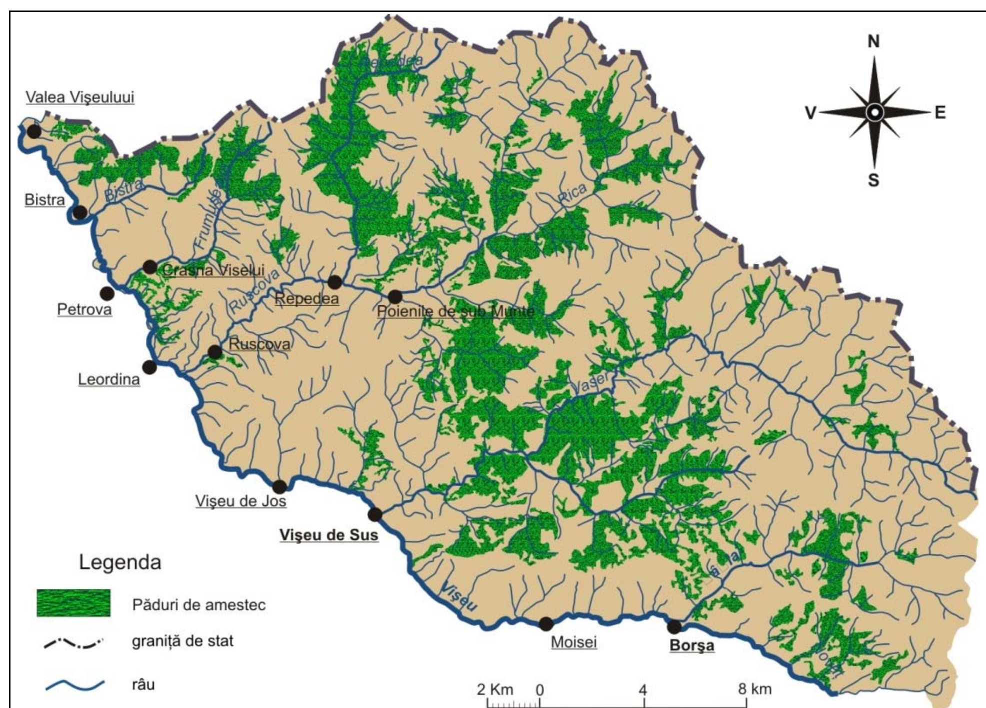

Fig. 91. *Munții Maramureșului. Păduri de amestec* (Sursa datelor: DSMM, 2007)

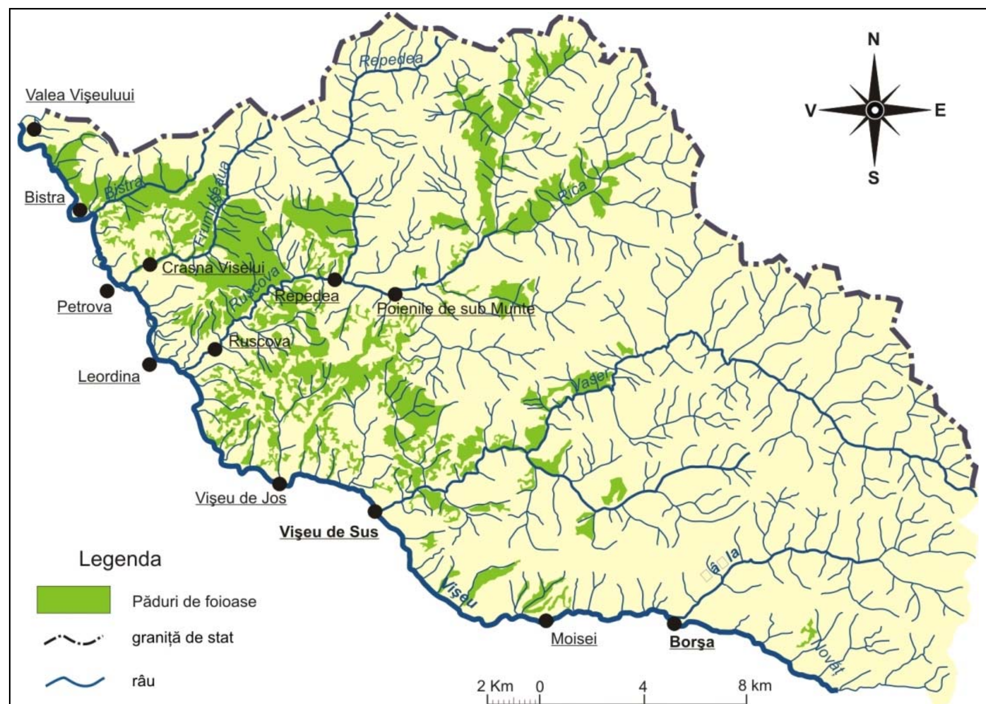

Fig. 92. *Munții Maramureșului. Păduri de foioase* (Sursa datelor: DSMM, 2007)

Tabelul 13. *Fondul forestier pe localități în anul 2007*

Localitatea	Suprafața totală (km²)	Fondul forestier	
		Ha	% din suprafața totală
Bistra	132,29	8416	**63,61**
Leordina	29,94	1071	**35,77**
Moisei	112,63	3349	**29,73**
Petrova	42,05	1617	**38,45**
Poienile de Sub Munte	293,36	19194	**64,42**
Repedea	113,70	7191	**63,24**
Ruscova	40,99	1613	**39,35**
Vișeu de Jos	56	1551	**27,69**
Borșa	424,12	26283	**61,97**
Vișeu De Sus	443,06	36166	**81,62**
Total	**1688,14**	**107726**	**50,58**

(Sursa datelor: DSMM, 2007)

Referitor la ponderea suprafețelor forestiere în cadrul localității, cea mai bine poziționată este localitatea Vișeu de Sus (peste 80%) fiind urmată de 4 localități cu ponderi de peste 60% (Bistra, Poienile de Sub Munte, Repedea și Borșa). Ponderea cea mai redusă se înregistrează în Vișeul de Jos, cu puțin sub 30%.

Privit evolutiv, între anii 1920-2007, fondul forestier a înregistrat o scădere de peste 7000 hectare. Cele mai mari suprafețe supuse despăduririlor s-au înregistrat în Petrova (77,4%) și Moisei (48,9%). Fondul forestier a crescut prin împăduriri în localitățile Poienile de Sub Munte (12,7%), Bistra (67,5%) și Repedea cu (81,9%).

În ceea ce privește grupele de valoare la care sunt încadrate suprafețele forestiere din Munții Maramureşului, se remarcă faptul că în toate ocoalele silvice grupa I deține procente ridicate.

Tabel 14. *Încadrarea suprafețelor forestiere pe grupe de valoare*

Nr. crt.	Ocolul silvic	Suprafața totală	din care	
			Grupa I (%)	Grupa II (%)
1.	Borșa	29.632 ha	76	24
2.	Poieni	19.194 ha	43	57
3.	Ruscova	21459 ha	43	57
4.	Vișeu	36 166 ha	100	0

(Sursa datelor: DSMM, 2007)

7.4.2. Economia forestieră

Prezența vegetației forestiere pe suprafețe extinse corelată cu existența unor meșteri artizani deosebiți a contribuit la integrarea acestui spațiu în așa numita *„țară a lemnului”* (Țara Maramureșului). Deși nu a intrat în sfera industrială decât începând cu secolul al XVIII-lea, lemnul a constituit materia primă omniprezentă în viața locuitorilor: construcții gospodărești, confecționarea uneltelor și obiectelor casnice, a pieselor de mobilier, a porților, a gardurilor, a bisericilor etc.

Începuturile valorificării industriale a lemnului din acest spațiu sunt legate de înființarea pe Valea Vaserului, a unui Centru Forestier pentru exploatarea pădurilor. În acest sens, Imperiul Habsburgic a colonizat zona cu germani din Salzburg, Tirol, Gmunden și o mare parte din Zips (Slovacia), de unde și denumirea lor de *„țipțeri”* iar cartierul din Vișeu de Sus unde locuiesc poartă numele de *„Țipțerai”*. Venirea acestora a generat o intensificare a exploatărilor forestiere pe Valea Vaserului și dezvoltarea plutăritului, o ocupație arhaică tradițională.

Avântul exploatărilor forestiere a condus la apariția în anul 1809, a primei unități de prelucrare a cherestelei în cartierul *„Țipțerai”* din Vișeu de Sus.

În perioada interbelică apar noi unități industriale de prelucrare a cherestelei la Făina în Vișeu de Sus (1922-1927), la Bistra unde în anul 1920 erau menționați 200 de muncitori, precum și fabrica de prelucrare a lemnului Vișeu Forest, de la Vișeu de Sus (fosta CAPS, ulterior UFET).

În prezent, exploatarea lemnului este destul de neorganizată. Problemele legate de gestiunea proprietăților *„favorizează abuzurile atât din partea firmelor private sau cetățenilor cât și chiar a ocoalelor silvice, antrenate nu numai în protecția pădurii ci și a exploatării ei. Falimentul unităților de stat a permis apariția unor puzderii de firme specializate în exploatarea și prelucrarea primară a lemnului, destinat exportului”*. (Boar N., 2005, p. 207)

Numărul total al unităților de prelucrare a lemnului se ridică la 140 ceea ce reprezintă 14,5% din numărul total al firmelor înregistrate în localitățile Munților Maramureșului. Cele mai multe societăți din acest domeniu sunt înregistrate în localitatea Vișeu de Sus (30% din total), urmată de Borșa (24,6%), Moisei (19,2%), Bistra (5,7%) iar Petrova, Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte și Leordina au ponderi mai mici (sub 5% din total).

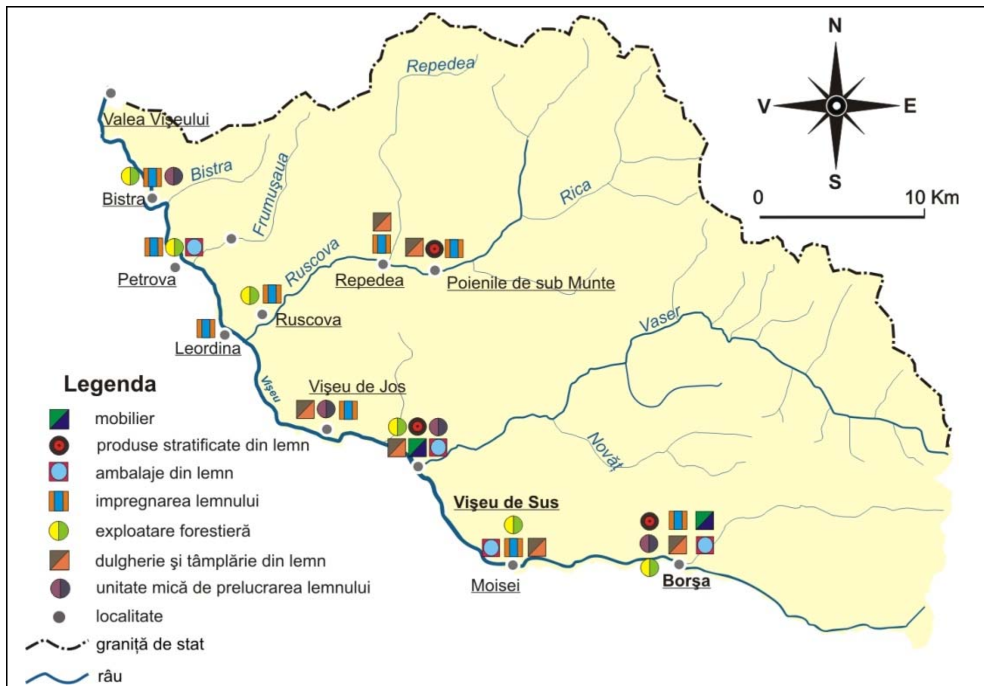

Fig. 93. *Munții Maramureșului. Unități de prelucrare a lemnului*

(Sursa datelor: Primăriile din Munții Maramureșului, 2007)

Unități de exploatare a lemnului se găsesc în majoritatea localităților însă, valorificarea superioară a masei lemnoase se face doar la Vișeu de Sus și Borșa unde există unități de producere a mobilierului. Gaterele sunt prezente în număr destul de mare (171) în toate localitățile, cele mai numeroase sunt în Borșa (49), Vișeu de Sus (47) și Poienile de Sub Munte (25). Multe dintre ele lucrează în ilegalitate iar materialul rezultat este transportat în străinătate.

Contribuția complexului de activități ce valorifică resursa forestieră, materializat în veniturile realizate, este relativ redus datorită predominării în general a valorificării primare a lemnului. Aceasta este orientată îndeosebi către cererea externă, ceea ce face ca principalul produs al industriei de prelucrare a lemnului, respectiv cheresteaua, să fie direcționat spre export în pondere foarte mare. Considerăm că industria bazată pe resursele lemnoase valorificate la nivel superior (ex. mobilier) are un potențial mare și poate contribui la dezvoltarea economică viitoare a acestui spațiu.

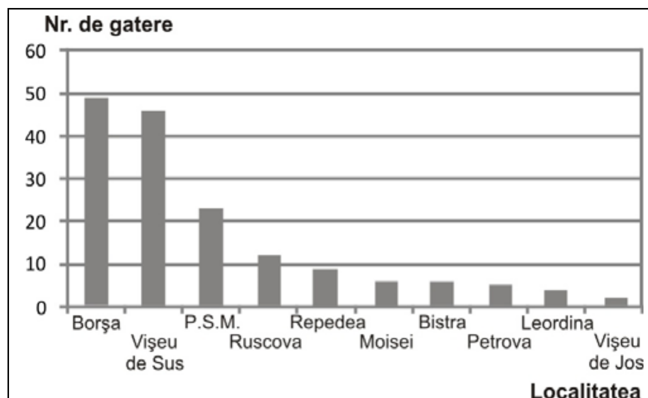

Fig. 94. *Numărul de gatere pe localități*
(Sursa: Date de teren, 2007)

7.5. Mineritul

Interesul pentru descoperirea, explorarea și valorificarea resurselor de subsol din acești munți, a fost generat din timpuri străvechi, de existența unor roci purtătoare de substanțe minerale utile. Printre cele mai importante resurse identificate și exploatate, putem menționa mineralizațiile cuprifere de la Vișeu de Sus (Măcârlău și Catarama) și Baia Borșa (Măgura), mineralizațiile de minereu de fier și mangan de pe Valea Vaserului precum și cele de substanțe minerale utile nemetalifere de la Baia Borșa (Colbu, Burloaia, Gura Băii, Dealu Bucății) și Vișeu de Sus (Novicior și Măcârlău).

Primele informații documentare legate de minerit se regăsesc într-o copie din anul 1782 a unui document din anul 1551, referitoare la exploatarea aurului și a argintului. (E.M. Baia Borșa, 2008)

Având în vedere particularitățile tehnologice, geografice (acces dificil la perimetrele miniere) și geologice (structura polimetalică a zăcămintelor și ponderea lor redusă), activitățile miniere au început să capete o anumită anvergură industrială începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, prin investițiile făcute de stat.

În anul 1790, statul a investit în activitățile miniere din zona Baia Borșa, după o perioadă mai îndelungată de întrerupere creând și prima topitorie de cupru. Cu timpul, își fac prezența în zonă și societățile cu capital străin. (austriac, maghiar, german, francez și englez). Astfel în anul 1859, investițiile erariale se regăsesc în proprietatea lui Vincenziu Manz Ritter von Mariansse, proprietar al unei topitorii de fier la Iacobeni (Suceava) iar în 1880 în proprietatea lui Hubert Petru Fasbender care deținea și o fabrică de produse chimice la Bocicoiu Mare unde erau valorificate o parte din produsele miniere. (Bălănescu S., Achim V., Ciolte A., 2002)

Trebuie menționat faptul că *„paralel cu minele erariale și cele cu capital străin, încă din vremuri vechi sunt semnalate proprietăți miniere particulare, care se mențin de-a lungul secolelor, căpătând însă o importanță mai mare în secolele XVIII și XIX.”*. (Bălănescu et alii, 2002, p. 80)

Activitățile miniere au înregistrat o serie de oscilații în timp, cu perioade de regres, întrerupere și intensificări în exploatare. Astfel, în anul 1901 se înregistrează o întrerupere a activităților urmată de o intensificare a lor în preajma primului război mondial (îndeosebi pirită), urmată de o nouă creștere în perioada interbelică.

Începând cu data de 11 iunie 1948, ca urmare a acțiunii de naționalizare, toate activitățile miniere trec în proprietatea statului care va întreprinde ample acțiuni de cercetare geologică și de exploatare a zăcămintelor. Renumite în acest sens au fost cercetările geologice efectuate în perioada 1948-1949 de inginerul Mircea Socolescu care a grupat mineralizația din zonă în 3 categorii: zăcămintele filoniene din Masivul Toroiaga (filoanele Emeric, Domnișoara, Caterina și Orania), zăcămintele filoniene și de contact din regiunea apofizelor de andezit și zăcămintele de pirită cupriferă din șisturile cristaline. (Mihali, N., 2000)

Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, prin investiții masive efectuate de stat, se reintroduc în circuitul productiv, unele mine vechi și se deschid noi exploatări (1970 – Gura Băii, 1977 – Dealul Bucății, 1977 – Măgura II, 1980 – Măgura II – Complex, 1985 – Novăț-Novicior, 1985 – Cornu Nedeii, 1985 – Măcârlău). (E.M. Baia Borșa, 2008)

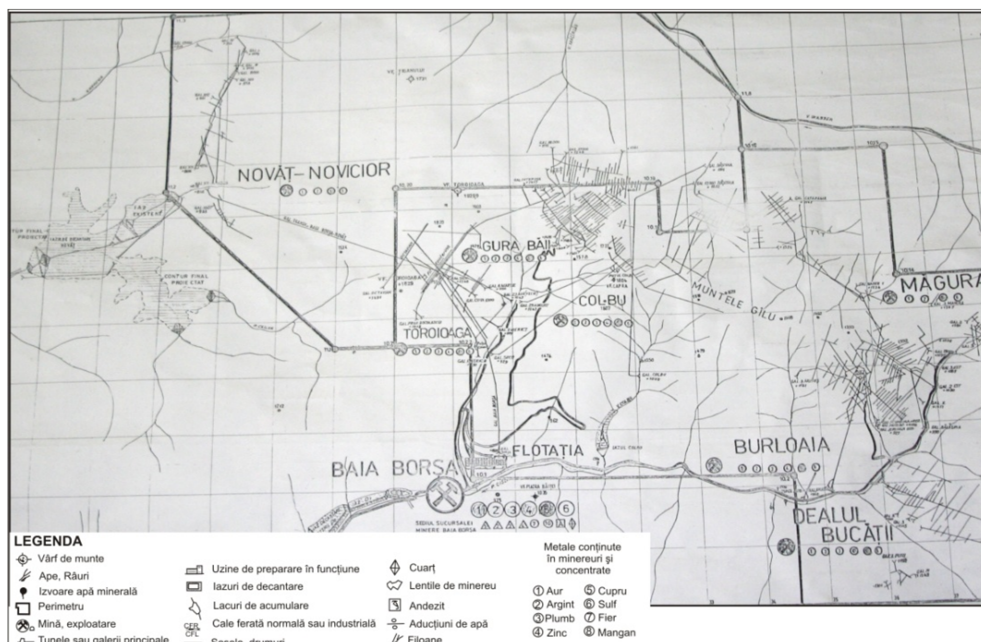

***Fig. 95.** Baia Borșa. Planul de ansamblu al perimetrelor miniere*

(Antonescu V., 1993, EM Baia Borșa, 2008)

Cele mai mari producții au fost înregistrate în ultimii trei ani de existență ai fostului regim comunist: 1987 (1084,6 mii tone), 1988 (1129,5 mii tone, cea mai mare producție înregistrată la Baia Borșa) și 1989 (1089,5 mii tone). Au ieșit în evidență producțiile realizate de Mina Gura Băii (625.000 tone/an), Mina Burloaia (340.000 tone/an), Mina Dealul Bucății (160.500 tone/an) și Mina Măgura II (90.000 tone/an). La vremea respectivă, extensiunea perimetrelor miniere se ridica la 8.476 ha. (Mihali N., 2000)

Fig. 96. *Atestarea documentară a intrării în funcțiune a minelor*

(prelucrare după datele de la E.M. Baia Borșa, 2008)

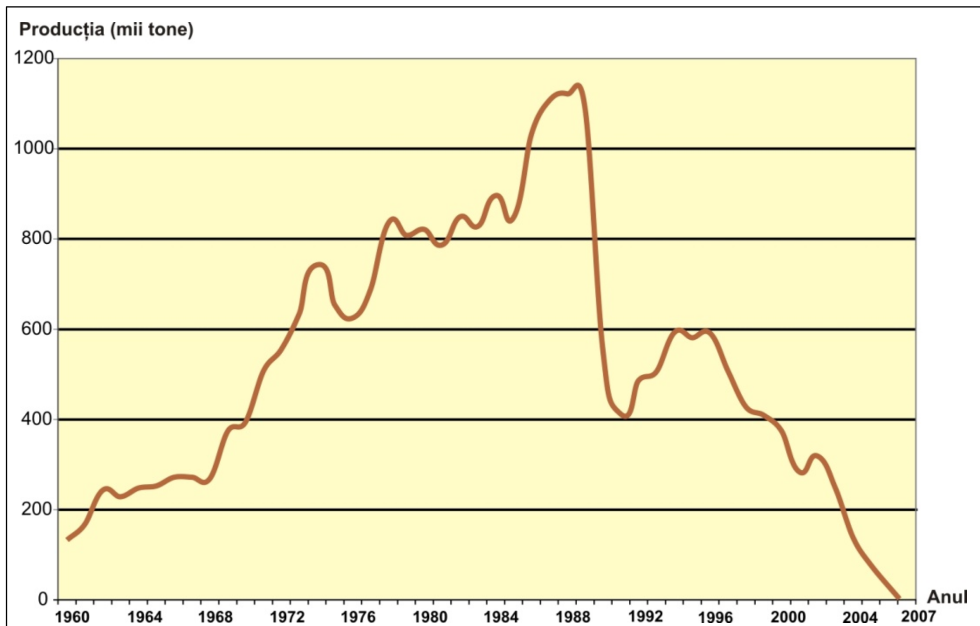

Fig. 97. *Evoluția Producției de minereu extras și prelucrat în perioada 1960-2007*

(prelucrare după datele de la E.M. Baia Borșa, 2008)

Schimbările apărute în economia românească odată cu trecerea la economia de piață, au condus la o scădere dramatică a producției în anul 1990 (cu 49,1% față de 1989). Acest proces a continuat și în anii care au urmat fiind în strânsă corelație cu programele de restructurare de personal și de închidere treptată a exploatațiilor miniere (Dealul Burloaia Vest și Măgura în 1991, Burloaia Sud în 1994, Toroioaga și Burloaia Centru în 1997 etc.).

Fig. 98. *Guri de mină închise (Mina 9 Mai, 2007)*

Fig. 99. *Reminiscențele mineritului la Baia Borșa (2007)*

Evoluția forței de muncă a fost influențată în timp, de volumul investițiilor, de extinderea sau restrângerea perimetrelor miniere, de implementarea unor noi tehnologii de lucru etc. Cea mai mare parte a angajaților era din localitatea Borșa, însă odată cu extinderea exploatațiilor miniere, a fost atras personal și din zonele învecinate (îndeosebi de pe Valea Izei, Valea Ruscovei, Valea Bistriței Aurii).

Urmărind figura 100, se poate remarca faptul că până în anul 1952 creșterea numărului de persoane care lucrau în minerit a fost lentă, a urmat o explozie de angajări după anul 1955 ca apoi să scadă treptat începând cu anul 1991. Creșterea din anul 1990 se explică prin angajările făcute după revoluția din decembrie 1989, dar care nu aveau o bază logică. Astfel s-a ajuns ca în anul 2004 numărul de persoane angajate să nu depășească 1000 de persoane.

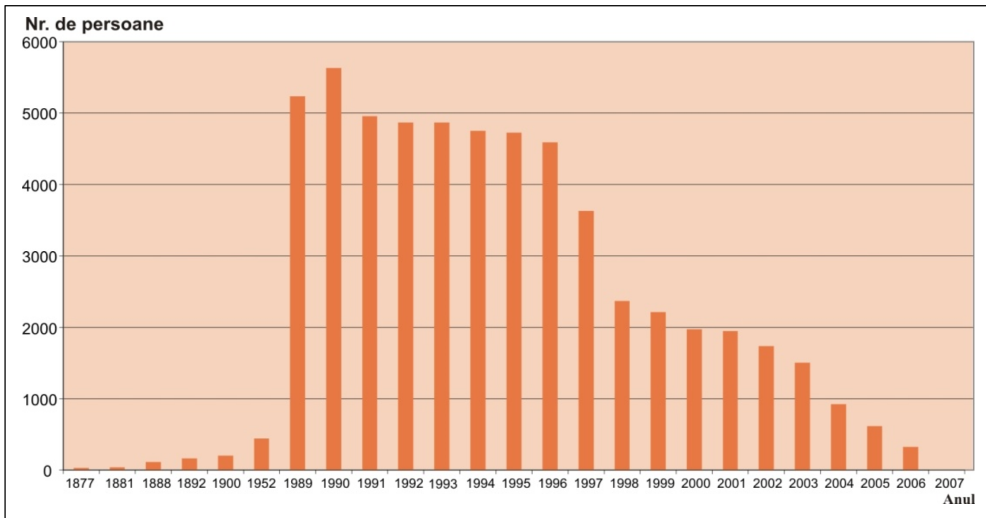

Fig. 100. *Evoluția numărului de angajați în industria minieră în perioada 1877-2007*
(prelucrare după datele de la E.M. Baia Borșa, 2008)

Începând cu anul 2007, toate exploatările miniere au fost închise și au intrat în conservare lăsând în urma lor un peisaj minier destul de dezolant.

Concluzionând, putem afirma că:

- Chiar dacă industria minieră a fost un motor al dezvoltării economice, regresul și ulterior dispariția acestei activități economice nu a condus la o dezvoltare regresivă a acestei zone. Capacitatea oamenilor din aceste locuri de a se adapta la nou, de a găsi noi alternative este binecunoscută. O mare parte a forței de muncă disponibilizată a migrat în străinătate (unii găsindu-și de lucru chiar în domeniul minier) iar navetiștii s-au integrat în localitățile aparținătoare (Moisei, Repedea, Poienile de Sub Munte, Ruscova etc.);
- Prin investiții private sau de stat și cu tehnologii noi, mineritul ar putea constitui pe viitor, o activitate de perspectivă;
- Pentru gestionarea aspectelor legate de mediu sunt necesare o serie de programe de monitorizare a minelor, a apelor de mină și a haldelor de steril;

- Pe lângă diversele activităţi care se pot desfăşura în acest areal, o alternativă interesantă ar putea fi dată şi de turismul minier (amenajarea unor guri de mină, a unui muzeu cu echipamente şi instalaţii miniere etc.).

7.6. Industria uşoară

Industria uşoară este ramura industrială ce valorifică cel mai bine forţa de muncă feminină. În acest spaţiu ea are o veche tradiţie, ştiut fiind faptul că în trecut toate textilele casei şi îmbrăcămintea membrilor familiei era realizată în gospodărie de către femei, prin diferite mijloace proprii.

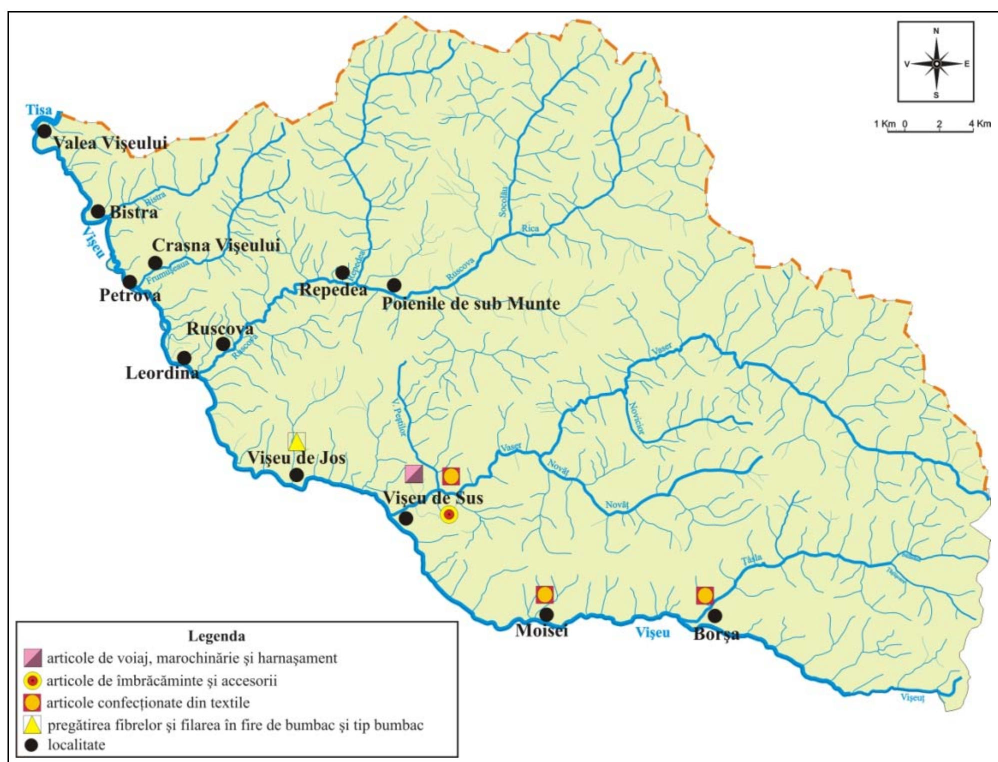

Fig. 101. *Munţii Maramureşului. Unităţi ale industriei uşoare*

(Sursa datelor: Primăriile din Munţii Maramureşului, 2007)

Dacă în perioada comunistă unul dintre obiectivele existenței acestei ramuri industriale era și de a atrage forța de muncă feminină în zonă, actualmente ea se dezvoltă doar prin prisma beneficiilor rezultate.

Unități ale industriei ușoare se găsesc în patru localități. La Vișeu de Jos există două societăți care se ocupă cu pregătirea fibrelor și filarea în fire de bumbac și tip bumbac, la Moisei și Vișeu de Sus se realizează articole confecționate din textile, la Borșa se realizează articole de îmbrăcăminte și accesorii iar articole de voiaj, marochinărie și articole de harnașament se produc în localitatea Vișeu de Sus.

Producțiile realizate nu sunt foarte mari deoarece firmele sunt de capacități mai reduse iar prin adoptarea sistemului de tip „*lohn*" o mare parte a producției este destinată exportului (Șteliac, Nela, 2004). Firmele existente trebuie să ducă o luptă destul de acerbă cu concurența de pe piața asiatică, deoarece de multe ori produsul finit provenit din acest spațiu este mai ieftin decât materia primă din România. În lipsa unui cadru adecvat, este posibil ca pe viitor unele unități mici să dispară.

7.7. Industria alimentară

Unități de procesare de mici dimensiuni (produse lactate, panificație, carne și produse din carne), sunt prezente în mai multe localități, cu ponderi mai mari, în cele două centre urbane, Vișeu de Sus (41,6% din total) și Borșa (29,1%). Unități de fabricare a pâinii și a produselor de patiserie se întâlnesc la Borșa, Vișeu de Sus, Moisei, Poienile de sub Munte, Ruscova și Valea Vișeului. La Vișeu de Sus există o fabrică de biscuiți, pișcoturi și alte produse similare.

Prelucrarea produselor din carne se face la Vișeu de Sus și Borșa iar unități de produse lactate și brânzeturi se află la Vișeu de Sus, Vișeu de Jos și Borșa.

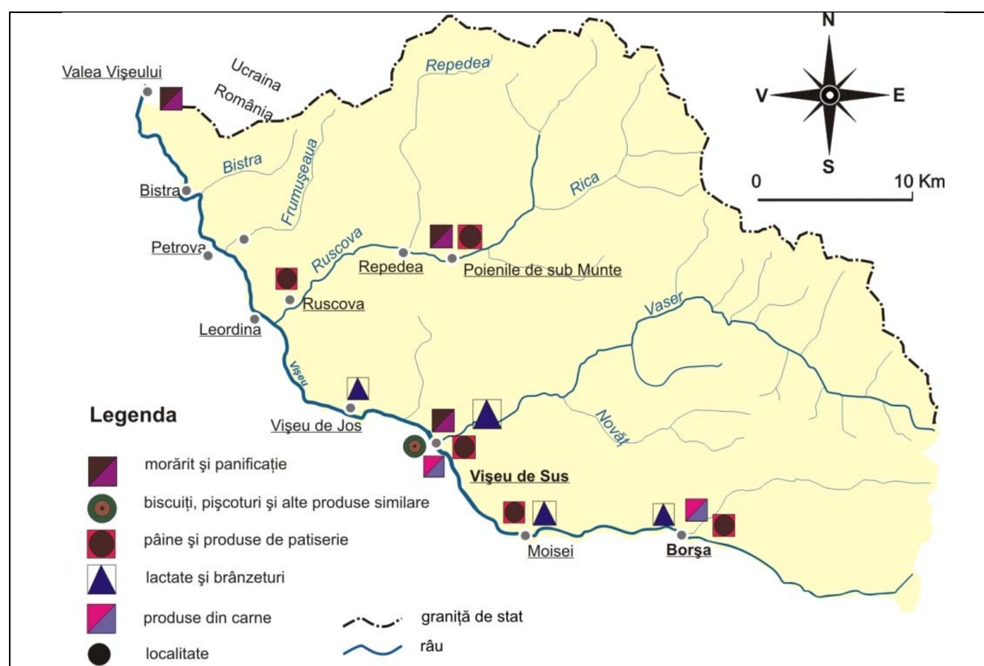

Fig. 102. *Munții Maramureșului. Unități ale industriei alimentare*
(Sursa datelor: Primăriile din Munții Maramureșului, 2008)

7.8. Alte ramuri industriale

Industria chimică, reprezentată prin câteva unități mici de prelucrare, este prezentă în patru localități. Fabricarea materialelor plastice în forme primare se realizează în două centre de producție, la Leordina și Vișeu de Jos. La Borșa sunt două unități care realizează articole de ambalaj din material plastic iar la Vișeu de Sus se produc vopsele, lacuri, cerneală tipografică și masticuri. Numărul persoanelor angajate în aceste activități este relativ redus.

La Vișeu de Sus funcționează începând din anul 1923, o societate renumită în fabricarea produselor medicamentoase de uz uman și veterinar (Meduman).

În domeniul construcțiilor există 60 de firme specializate în construcții metalice și părți componente ale structurilor metalice, fabricarea unor elemente de dulgherie și tâmplărie pentru construcții etc. Sunt răspândite în toate localitățile arealului, cu ponderi mai mari în localitățile urbane Borșa și Vișeu de Sus.

În concluzie putem remarca faptul că spațiul industrial al Munților Maramureșului este dominat de firmele de dimensiuni mici, lipsind unitățile productive de mare capacitate. Cea mai mare parte a acestora este concentrată în mediul urban dar sunt prezente și în majoritatea așezărilor rurale.

Considerăm că la momentul actual, dezvoltarea unei industrii de anvergură în spațiul Munților Maramureșului este greu de realizat datorită decăderii industriei miniere, reducerii fondului de exploatare forestieră cât și a forței umane care este angrenată în circuitul migrator pentru munca în străinătate. Alternativa ar putea-o constitui, crearea de noi unități de mici dimensiuni care să valorifice potențialul existent. Direcțiile actuale de dezvoltare trebuie să fie legate de valorificarea superioară a materialului lemnos iar o perspectivă, poate puțin mai îndepărtată, ar putea fi cea legată de reluarea activităților de minerit, prin pătrunderea capitalului privat.

8.
INFRASTRUCTURA TEHNICĂ A TERITORIULUI

8.1. Căile de comunicație și transport

8.1.1. Transporturile rutiere și feroviare

Căile de comunicație și transport reprezintă osatura de bază în vederea dezvoltării unui sistem economic viabil. Acestea au evoluat de-a lungul timpului ținând cont de configurația muntoasă a arealului, de necesitățile populației, ale investitorilor străini precum și de unele decizii politice luate în anumite momente ale istoriei.

Sistemul de transport al Munților Maramureșului este constituit dintr-o axă periferică principală – Valea Vișeului –, orientată pe direcția NV-SE către care converg o serie de drumuri paralele cu rețeaua hidrografică, a căror importanță este direct proporțională cu mărimea afluenților râului Vișeu. Acestea au în general, o orientare est-vest.

Infrastructura de transport include pe lângă o rețea densă de drumuri și o rețea feroviară cu trei tipuri de ecartament (normal, îngust și larg).

Datorită faptului că legătura feroviară Borșa-Vișeu de Jos a fost desființată în anul 1998 iar magistrala 409 nu deservește toate așezările Munților Maramureșului, localitățile Borșa, Vișeu de Sus și Moisei precum și cele din bazinul hidrografic al Ruscovei (Poienile de sub Munte, Repedea și Ruscova) și bazinul hidrografic Frumușaua (Crasna Vișeului) sunt nevoite să graviteze, pentru transportul feroviar de persoane, spre stațiile din Vișeu de Jos, Leordina respectiv Petrova. Practic, cele trei areale care nu sunt deservite de o rețea feroviară în cadrul propriei localități, dețin împreună 81,3% din populația Munților Maramureșului.

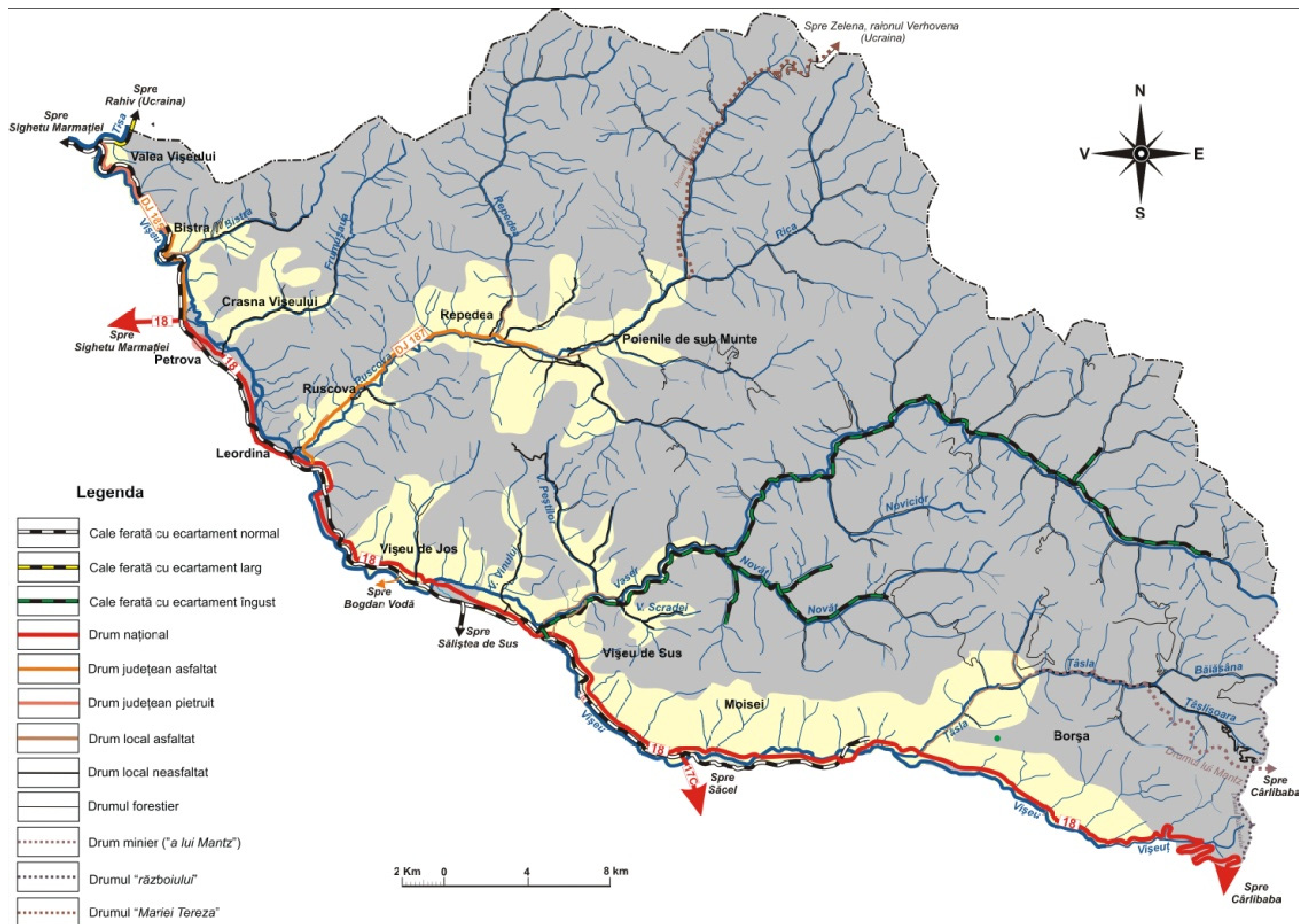

Fig. 103. *Munții Maramureșului. Rețeaua de căi de comunicație*

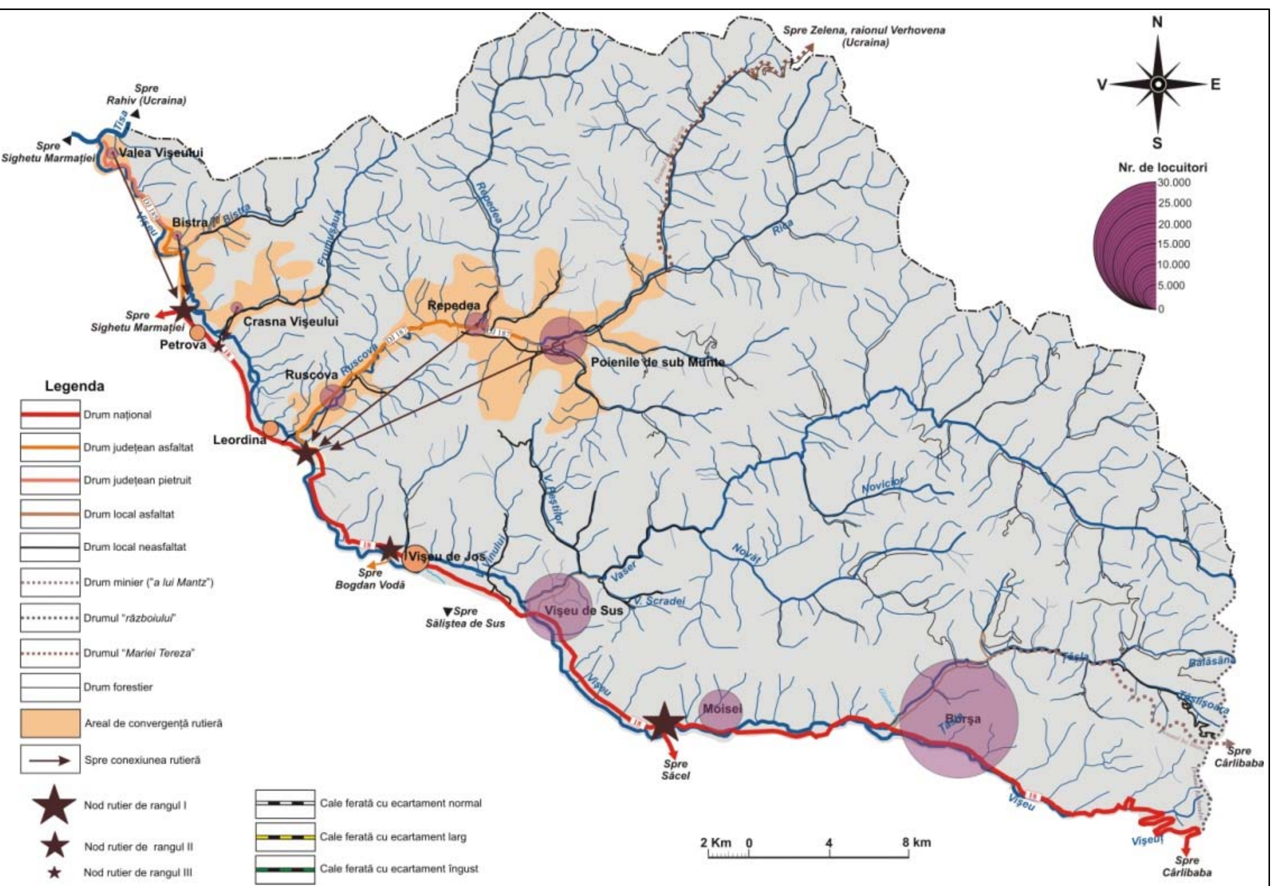

Fig. 104. *Munții Maramureșului. Sistemul de polarizare al căilor rutiere*

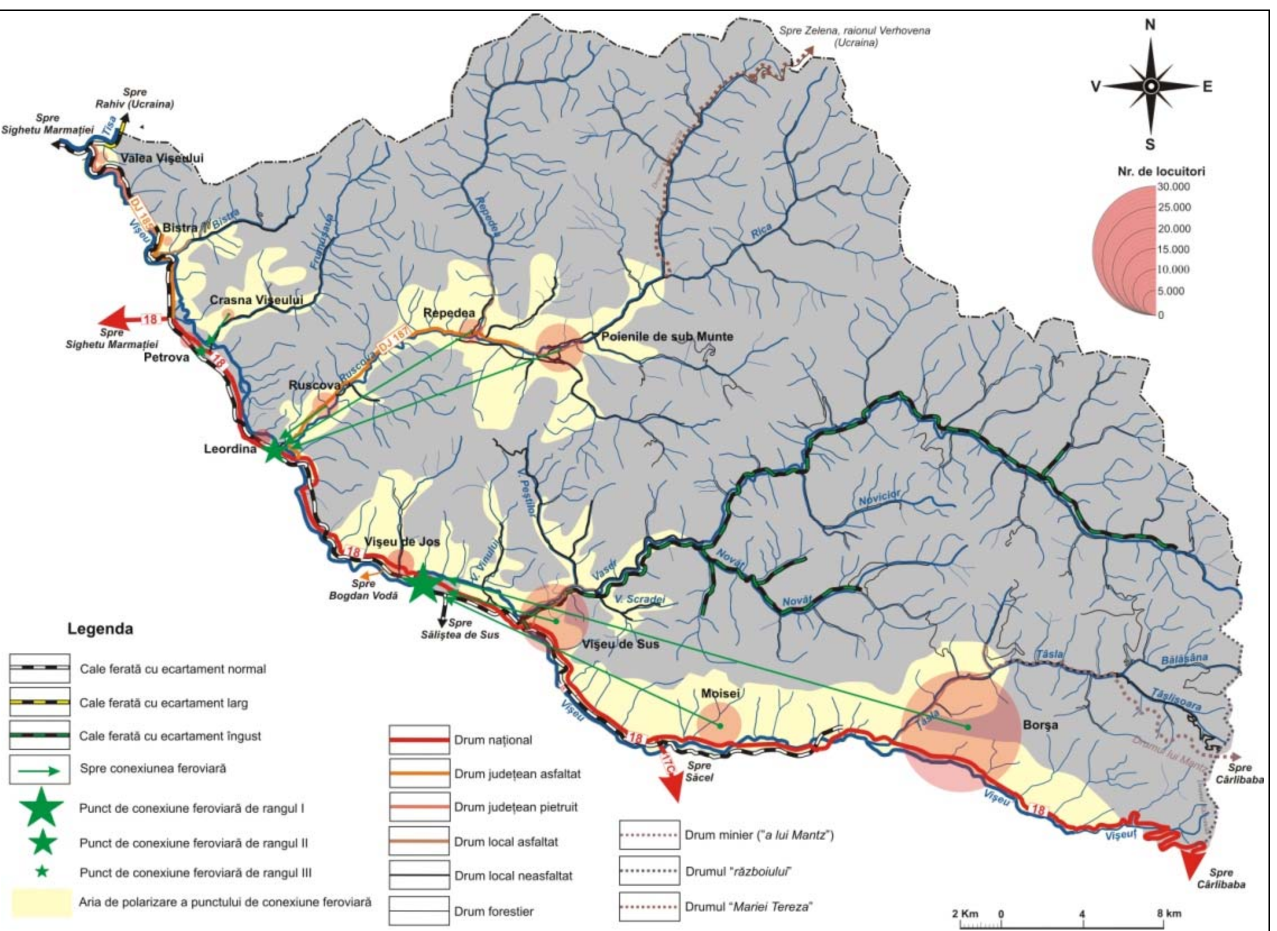

Fig. 105. *Munții Maramureșului. Sistemul de polarizare al căilor ferate*

Tabelul 13. Categorii de căi ferate în Munții Maramureșului

Nr. crt.	Tip de ecartament	Sector	Lungime
1.	Ecartament normal	Vișeu de Jos – Valea Vișeului	37,7 km
2.	Ecartament îngust	Doar pe Valea Vaserului: Gara CFF Vișeu de Sus – Izvorul Boului (46,3 km); Ștevioara – confluența Pârâului Ștevioara cu Vaserul (3 km); Novat Delta – Izvorul Cailor (13 km) Valea Boului – confluența Novăț – Izvorul Boului (3 km); Greben – confluența Novăț – Greabăn (2 km)	67,3 km
3.	Ecartament larg	Zona localității Valea Vișeului	3,6 km

Rețeaua de căi rutiere cuprinde 2 drumuri naționale, 3 drumuri județene, o serie de drumuri comunale parțial asfaltate și foarte multe drumuri forestiere. În cadrul sistemului rutier al Munților Maramureșului au fost identificate 3 tipuri de noduri rutiere, cel mai important fiind cel de la Moisei care conectează 2 drumuri naționale. Nodurile rutiere de rangul 2 (drum național - drum județean) sunt în număr de 3. De o importanță mai mare este cel de la Leordina spre care gravitează toate localitățile de pe Valea Ruscovei. Ca o consecință a deciziilor politice luate după primul război mondial, legăturile rutiere pe Culoarul Tisei au fost întrerupte iar imposibilitatea realizării la momentul actual a unui drum de legătură, face ca localitățile Valea Vișeului și Bistra să graviteze spre Petrova. Spre acest nod rutier gravitează 4,79% din populația Munților Maramureșului. Satul Crasna Vișeului fiind o așezare fără tranzit, este polarizată de Petrova.

Drumurile forestiere urmăresc în general cursurile de apă ale principalelor văi. Putem aminti în acest sens câteva drumuri forestiere importante:

- în bazinul hidrografic al Bistrei: drumul de pe Valea Bistrei, Valea Hlubochii și drumul de pe Topoleu;
- în bazinul Frumușaua: drumul forestier de pe Valea Frumușaua și cel de pe Maidan;

- în bazinul hidrografic al Ruscovei: drumurile forestiere de pe Socolău, Roşuşu Mic, Corbu, Răchita, Paulic, Rica, Lutoasa, Budescu, Boşotescu, Stobiştea, Bardi, Cvaşniţa, Lujoc şi Leurda;
- în bazinul hidrografic al Vaserului: Valea Rea, Ihoasa, Betigi, Valea Ursului, Glâmboaca, Cozia, Novicior, Pârâul Caprii, Bardău, Botizu, Şuligu de Sus, Mihoaia, Făina, Lăstun, Miraj, Măcârlău, Ştevioara, Ivăşcoaia, Catarama, Comanu Mic şi Muncelu;
- în bazinul hidrografic al Ţâşlei: Fătăciunii, Secu, Pârâul Rece, Vinişorul, Arinişul, Burloaia, Bălăsâna şi Ţâşlişoara.

Tabelul 14. *Categorii de drumuri în Munţii Maramureşului (anul 2008)*

Nr. crt.	Categoria	Indicativul	Traseul
1.	Drum naţional	DN 18	Petrova - Pasul Prislop
2.	Drum naţional	DN 17 C	Moisei - Săcel
3.	Drum judeţean	DJ 187	Leordina – Poienile de sub Munte
4.	Drum judeţean	DJ 185	Petrova - Bistra
5.	Drum judeţean neasfaltat	DJ 185	Bistra – Valea Vişeului

(Sursa CNADR, 2008)

Fig. 106. *Inundaţii pe DJ 187, Repedea, zona Micluşa (august, 2008)*

Calitatea drumurilor variază în funcţie de nivelul lor ierarhic iar o mare parte din segmentele lor sunt supuse presiunilor exercitate de inundaţii. Menţionăm faptul că acest fenomen nu este specific doar ultimilor ani ci caracterizează acest spaţiu de multă vreme. Documentele scrise din trecut evidenţiază faptul că pe alocuri *„puhoaiele lăsate în voie, schimbă după fiecare ploaie sărăcăcioasa cale de comunicaţie.”* (Dermer I., Marin I., 1931, p. 185)

Din punct de vedere evolutiv, primele informații despre căile de comunicație le avem din secolul al XIV-lea când drumurile erau divizate în mai multe categorii și anume „strata publica", „magna via", „via" sau „semita". (Popa R., 1997) Drumul de pe Valea Tisei era denumit „strata publica", cel de pe Valea Vișeului „magna via" iar celelalte „via" sau „semita". Rețeaua de drumuri lega așezările existente dar în același timp drumurile erau *„folosite ca limite de hotărnicie, fapt ce dovedește vechimea și constanța lor"*. (Popa R., 1997, p.128)

Considerăm că în secolele XIV-XVII drumurile nu aveau o lățime prea mare iar cele de pe văi erau supuse frecvent inundațiilor fiind întrebuințate îndeosebi în perioadele cu ape mici. Cercetările efectuate asupra diverselor documente istorice precum și cele din teren ne determină convingerea că pe parcursul secolelor XIV-XVII doar drumul de pe cursul râului Vișeu urmărea îndeaproape cursul apei, celelalte urmau anumite curbe de nivel sau pe alocuri cumpenele de ape. O mare parte dintre drumuri se prezentau sub forma unor poteci. Așezările ucrainene de pe Valea Ruscovei întrețineau schimburi comerciale nu numai cu satele românești de pe Valea Vișeului ci și cu cele din Galiția (Beuca A., Zebreniuc Cristina, 2007). În acest sens considerăm că au fost folosite printre altele, următoarele căi:

a. Poienile de sub Munte (Repedea) – Culmea Rugașu – zona Farcău-Mihailecu (pe sub vârfuri) iar de aici se urma una din cele 2 variante:
   - Culmea Farcău – culmea actuală de frontieră dintre România și Ucraina cu variante spre Văile Ceremușului sau Tisei (localitățile Bogdan, Rahiv, Yasinia, din Ucraina);
   - Culmea Dancului – coborâre în Valea Repedea - urcare pe piciorul dintre Bendreasca și Holovaciu, spre frontiera actuală iar în continuare se puteau urma diferite drumuri:
     - spre Bogdan: un drum care începea de sub Vf. Mezopotoki, pe interfluviul dintre Shaul și Kvasnyi; un alt drum se continua de la frontieră pe sub Vf. Pop Ivan, apoi pe interfluviul dintre Kvasanyi și afluentul acestuia Radomyr și în continuare pe Valea Kvasanyi; un alt drum mergea doar pe Valea Kvasanyii;

- spre Bogdan, Rahiv: din frontieră se continua pe sub Vf. Pop Ivan iar de aici se urmau cumpenele de ape, în funcție de direcțiile urmărite.

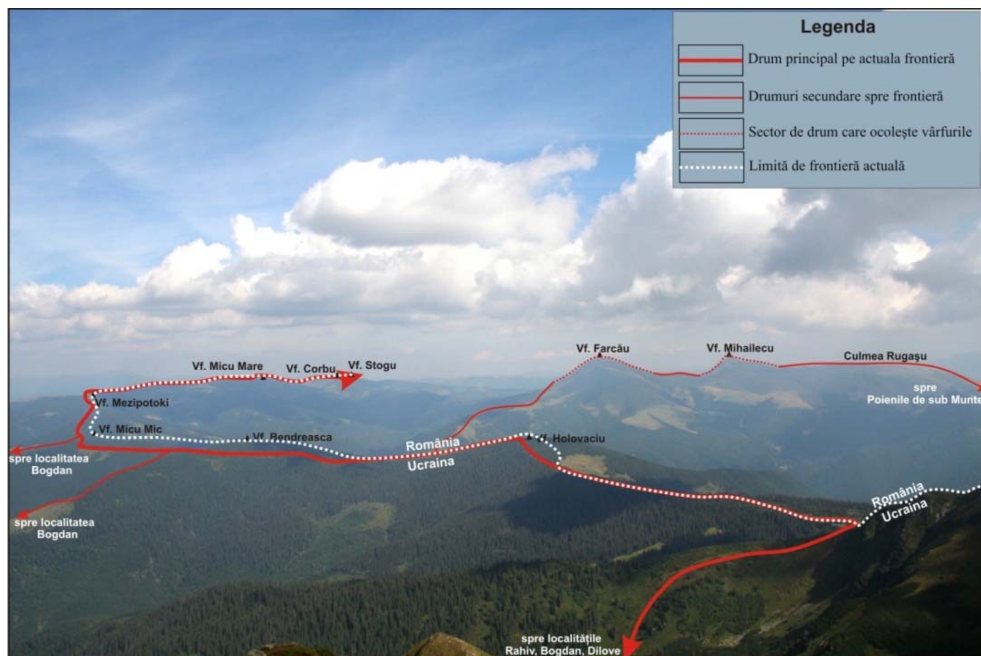

Fig. 107. *Sectoare de drumuri/poteci folosite frecvent în secolele XIV-XVII*

b. Localitatea Repedea – Valea Tomnatecu – Huțuțeanca – Valea Tomnatecu – actuala cabană Paltinu – Preluca lui Ionaș – Valea Bistra – Valea Vișeului;
c. Poienile de sub Munte – confluența Rica-Socolău – Copilașu – Galiția, cu 2 subvariante:
    - în perioadele cu nivel ridicat ale râului Socolău: de la confluența Rica-Socolău se avansa pe Piciorul Plișca, apoi Culmile Boucu, Pripiceasca, Răchita, Copilașu urmărindu-se cumpăna de ape dintre Socolău și Rica. Traseul era puțin mai dificil datorită alternanței de suișuri și coborâșuri, pe alocuri cu pante mai mari;

- în perioadele cu nivel scăzut al Socolăului, drumul mergea paralel cu râul până la confluența cu pârâul Copilașu, afluent de stânga al Socolăului iar în continuare se urma o potecă spre Vf. Copilașu. Acest drum prezenta avantajul că cea mai mare parte a traseului se făcea pe un drum în pantă redusă care nu era obositor nici pentru animale și nici pentru oameni. În secolul al XVIII-lea, acest drum a fost supus amenajării din ordinul Mariei Tereza, de aceea mai este cunoscut de unii localnici și sub numele de „Drumul Mariei Tereza". La începutul secolului al XX-lea, în timpul primului război mondial, drumul fiind considerat strategic a fost refăcut cu piatră de râu de către *„o armată germană, însărcinată să apere această trecătoare împotriva rușilor, care încercau să urce din Valea Ceremușului"* (Dermer I., Marin I., 1931, p. 186). Și în prezent (anul 2008), calitatea acestui drum pe porțiunea de la confluența Socolău-Copilașu până la frontieră este foarte bună. În aval de confluență, drumul a fost supus presiunilor exercitate de numeroase inundații și s-a deteriorat. Actualmente, se discută din nou posibilitatea reamenajării lui, posibil tot dintr-o perspectivă strategică, deoarece permite accesul mijloacelor auto până pe fâșia de frontieră.

Fig. 108. *„Drumul Mariei Tereza" (sub Vf. Copilașu, 2007)*

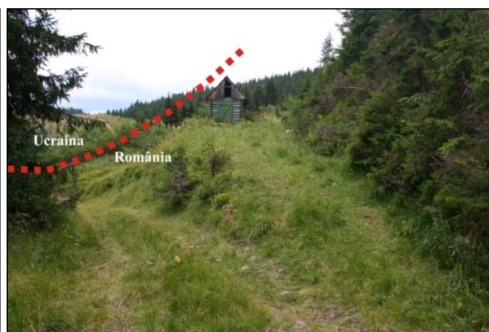

Fig. 109. *„Poarta de intrare" în Ucraina pe „Drumul Mariei Tereza" (2007)*

Fig. 110. *Drum forestier de vale amenajat cu trunchiuri de copaci dispuși transversal (Valea Berescu, Poienile de sub Munte, 2008)*

Fig. 111. *Drum pe frontieră (sub Vf. Pop Ivan, 2008)*

În anul 2008 a început derularea unui proiect al Primăriei din Poienile de sub Munte, finanțat de Uniunea europeană și intitulat „*Calea Poienilor – Cooperare transfrontalieră pentru deschiderea unui punct de trecere a frontierei pe Valea Ruscovei*". Proiectul urmărește realizarea unui studiu de fezabilitate privind oportunitatea deschiderii unui punct de trecere a frontierei, posibil la capătul românesc al „Drumului Mariei Tereza" cu localitatea Zelene din raionul Verhovena din Ucraina (Primăria Poienile de sub Munte).

Primele informații legate de amenajarea unui drum în Munții Maramureșului sunt legate de exploatările forestiere de pe Valea Vaserului din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, odată cu venirea coloniștilor germani. Materialul lemnos era transportat cu plutele iar pe malurile Vaserului s-a amenajat un drum de căruțe. Amenajarea drumului de pe Valea Ruscovei, prin pietruire a început în aceeași perioadă (anii 1775-1777) fiind legată tot de transportul prin intermediul plutelor „*bocore*". (Beuca A., Zebreniuc Cristina, 2007)

La mijlocul secolului al XIX-lea, inițiativa privată în domeniul exploatărilor miniere conduce la apariția unui drum minier ce lega Baia Borșa de Iacobeni. Drumul începea de la Burloaia, trecea pe la Piatra Scrisă, urca în Tarnița Nedeii, iar de aici cobora pe Valea Vâlcănescu mergând până la Cârlibaba. Denumirea drumului („Drumul lui Mantz")

provine de la numele proprietarului austriac Vincenziu Manz Ritter von Mariansse iar logica creării lui constă în transportarea zăcămintelor exploatate de la minele din Baia Borșa la fabrica metalurgică de la Cârlibaba (Portase, Al., 2003). Drumul este folosit și în zile noastre iar șaua „Tarnița Nedeii" constituia o altă „poartă de intrare" în Țara Maramureșului.

În anul 1894 își face apariția pentru prima dată în acest spațiu, transportul feroviar prin prelungirea liniei ferate de la Sighetu Marmației până la Valea Vișeului, unde a fost construit și un pod de legătură peste râul Tisa.

La începutul secolului al XX-lea, începând cu anul 1900 încep lucrările de realizare a liniei ferate Valea Vișeului – Borșa, finalizată în anul 1913, având ca scop valorificarea optimă a zăcămintelor miniere de la Baia Borșa. Tot în această perioadă s-a realizat și o cale ferată cu ecartament îngust de la Borșa la Baia Borșa cu o prelungire la Burloaia. (Mihali N., Timiș N., 2000)

Apariția acestei căi ferate a dat un impuls dezvoltării economiei din acest spațiu. Nu lipsit de importanță este faptul că la începutul secolului al XX-lea, din Valea Vișeului porneau zilnic spre Budapesta, trei trenuri directe. La aceste trenuri, locuitorii din spațiul munților Maramureș aveau acces prin intermediul sistemului de birje care era foarte bine pus la punct. (Man V., 1907) Apariția căii ferate a contribuit, de asemenea, și la creșterea populației evreiești din zonă (Ilieș Al., 1998).

În timpul primului război mondial importanța strategică a zonelor montane înalte din Munții Maramureșului a impus amenajarea unor drumuri și realizarea unor linii de cale ferată spre frontieră. Unele creste montane au devenit importante căi de comunicație iar *„pe vârfurile Copilașu și Prislop s-au construit adevărate orașe de barăci prevăzute cu electricitate*" (Filipașcu A., 1997, p. 198). La o parte din aceste lucrări și-au adus aportul și prizonierii ruși. Astfel, s-au amenajat:

- linia ferată Leordina-Socolău numită și „calea ferată militară";
- linia ferată îngustă Borșa – Iacobeni;

- funicularul militar de la Luh Oncin (confluența Socolău-Ripisni Mare) spre Vf. Răchita;
- drumul de pe Valea Vaserului;
- drumul Lutoasa (Poienile de sub Munte) – Bardău (Vișeu de Sus);
- drumul de pe Valea Socolău;
- drumul Petrova – Bârsana.

În perioada interbelică au fost edificate o serie de căi ferate forestiere cu ecartament îngust (760 mm) în vederea optimizării legăturilor dintre centrele de exploatare și prelucrare de la Vișeu de Sus și Leordina. În această perioadă s-au realizat următoarele tronsoane:

- Vișeu de Sus – Comanu, în perioada 1924-1932, grefată pe fostul drum forestier amenajat în perioada primului război mondial. Prezenta mai multe ramificații: pe Ștevioara, pe Novăț cu intrânduri pe Valea Boului și Valea Greabănului;
- Pe Valea Frumușeaua, până la cabana forestieră Paltinu;
- Pe Valea Ruscovei, până în Luh Oncin (puțin mai în aval de confluența Socolău - Ripisni Mare) cu ramificații pe Valea Roșușu Mic și pe Valea Repedea (aval de confluența Tomnatecu-Repedea); în perioada 1922-1930 s-au creat ramificații pe Văile Bardi și Cvașnița iar după al doilea război mondial s-a pătruns și pe Valea Rica, până la confluența cu Lubianey (Beuca A., Zebreniuc Cristina, 2007).

Unele căi feroviare forestiere au fost folosite și la transportul de persoane și a altor produse. Este cazul căii ferate de pe Valea Ruscovei care a funcționat din vara anului 1914 până la inundațiile din anul 1970. Începând cu anul 1960, pe traseul Socolău – Paulek – Poienile de Sub Munte – Leordina, circula un tren cu două vagoane. (Beuca A., Zebreniuc Cristina, 2007)

După al doilea război mondial s-a realizat conectarea sistemului feroviar al zonei la cel național, ceea ce a contribuit la ieșirea din monotonia izolării și la dinamizarea sectorului economic. Trebuie să

menționăm faptul că construcția căilor ferate nu a fost deloc ușoară datorită configurației muntoase, ridicând pe alocuri, multe probleme tehnice (ex. tunelul de la Valea Vișeului-Bistra).

În ceea ce privește sistemul de transport rutier actual, în cadrul Munților Maramureșului au fost înregistrate 54 de societăți (transport terestru de călători ocazional, sau pe bază de grafic, transport rutier de marfă etc.), ceea ce reprezintă 5,6% din numărul total al firmelor din acest spațiu.

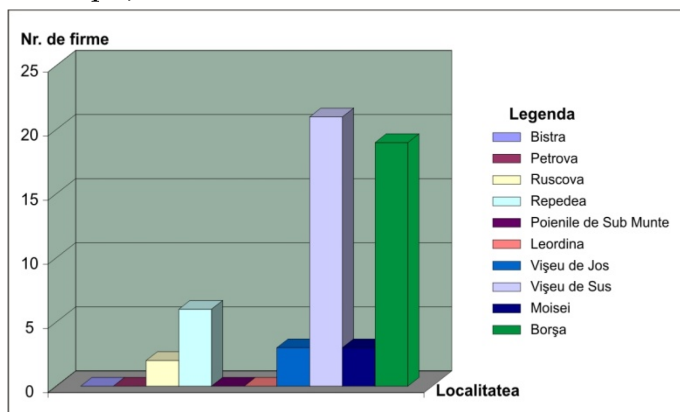

Fig. 112. *Numărul de firme din domeniul transporturilor*

(Sursa datelor:www.listafirme.ro, 2008)

Cea mai mare pondere de firme din domeniul transporturilor este deținută de orașele Vișeu de Sus și Borșa. Localitățile Bistra, Petrova, Poienile de sub Munte și Leordina nu au înregistrate nici o firmă în acest domeniu, fiind deservite de cele din împrejurimi.

Sistemul de transport de persoane, pe distanțe de până la 250 km, este dominat de transportatorii rutieri. Pentru distanțe mai mari, prioritatea este dată de transportul feroviar. Ca o excepție putem considera, legătura internațională Valea Vișeului – Rahiv (Ucraina), deschisă în anul 1996 cu curse bisăptămânale care a funcționat la capacitate maximă datorită „micului trafic de frontieră" până în anul 2008. Actualmente, această legătură este întreruptă tocmai din această cauză.

În lipsa unor investiții masive, având în vedere concurența transportului rutier, sistemul de transport feroviar va trebui să facă față unor provocări complexe pentru a continua să existe în acest spațiu.

8.1.2. Transportul pe apă (plutăritul)

Constituie unul dintre primele sisteme de transport organizat din Munții Maramureșului iar dezvoltarea sa este strâns legată de venirea coloniștilor germanii pe Valea Vaserului, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în vederea exploatărilor forestiere.

Dacă la început se practica un „plutărit sălbatic" prin care buștenii *„nu se legau în plute, ci li se dădea drumul pe albia râului, bucată cu bucată"* (Dăncuș M., 1986, p. 67), cu timpul, s-a trecut la „plutăritul dirijat".

Fig. 113. *Plutași pe Vaser*
(sursa: Fundația ProVișeu)

Plutăritul dirijat cuprindea, în linii mari, 4 etape: doborârea lemnului din pădure (cu topoare, joagăre), coborârea acestuia (trasul cu animale, „corhănirea" – rostogolirea dirijată a lemnelor), formarea plutelor și transportul propriu-zis.

Pentru optimizarea transportului pe apă, au fost amenajate opusturi (ex. Homoanca - cu un volum de 35000 m^3 de apă, Roșu Novăț, Ilhoasa etc.), canale de apă (Botiz, Făina, Lostun, Valea Babii) și baraje (Măcârlău, cu o înălțime de 10 m și un volum 172 000 m^3 de apă, în anul 1850). (Mihali N., 2006, p. 89)

Lemnul exploatat ajungea la locul numit *Grebla Vișeu* de unde se constituiau plutele care cuprindeau în mod normal între *„12 și 17 bușteni, cu lungimi de 10 și 11,5 m legați între ei cu cuie din lemn și bârne transversale"*, dar puteau fi constituite și jumătăți de plută. (Horj P., 2006, p. 45) Mărimea acestora era dictată de nivelul apei. Perioada cea mai favorabilă era primăvara și toamna când nivelul apei era mai ridicat. În continuare, urma transportul pe râurile Vaser și Vișeu, apoi pe Tisa până la Cămara (Sighetu Marmației) unde plutele erau încărcate cu sare.

De aici, plutele își continuau traseul de circa 3-4 săptămâni, pe râul Tisa, spre Szeged (Ungaria), Cantitatea de material lemnos plutărită ajungea la circa 50.000 m^3 anual. (Mihali N., 2006)

Informațiile documentare menționează cu ocazia unei inspecții anuale în anul 1779, la Grebla Vișeu, existența a *„90 de plute, 498 bușteni și mai urmau să sosească 704 plute și 1500 de bușteni (aproximativ 20.000 bușteni, cu un diametru mediu la mijloc de 50 cm și o lungime de 10-11,5 m"*. (Horj P., 2006, p. 45) Conform aceluiași autor, convoaiele de plute conduse de 3-5 plutași, depășeau cantitatea de 2000 m^3, la un transport.

Trebuie să mai menționăm faptul că plutăritul a găsit condiții favorabile și pe Valea Ruscovei, la Poienile de Sub Munte, începând cu anul 1775 (Beuca A., Zebreniuc Cristina, 2007), precum și în zona localității Bistra.

Acest sistem tradițional de transport s-a practicat intens până la apariția căilor ferate, după care a început să decadă treptat, fiind influențat și de stabilirea frontierei pe talvegul râului Tisa (1918). Reușește să supraviețuiască până în anul 1947, când dispare complet.

Chiar dacă odată cu trecerea anilor, plutăritul a intrat în legendă, considerăm că această formă de transport ar putea fi reînviată printr-o valorificare turistică adecvată care ar putea include chiar și „croaziere" pe apele Vaserului sau Vișeului.

8.2. Alimentarea cu energie electrică, apă și gaz

Alimentarea cu energie electrică

Conform datelor statistice (DJSMM, 2008), toate unitățile administrativ-teritoriale ale Munților Maramureșului sunt conectate la sistemul energetic național. Lungimea și gradul de acoperire a rețelei electrice variază de la o așezare la alta, în funcție de amplasarea locuințelor și particularitățile teritoriului.

Din analiza situației de pe teren, am remarcat unele disfuncționalități în alimentare, în aproape toate localitățile, atât în mediul rural

cât și în mediul urban. Acest fapt este generat de existența unor cătune (în mediul rural) sau grupuri de case izolate (în mediul urban), situate la distanțe apreciabile față de vatră, pentru care nu s-au găsit deocamdată resursele financiare necesare în vederea extinderii rețelei de distribuție a energiei electrice.

Alimentarea cu apă potabilă în sistem centralizat nu se ridică la standardele zilelor noastre. Deoarece rețelele de distribuție sunt limitate, cea mai mare parte a gospodăriilor, exploatează fântâni, puțuri forate sau izvoare aflate în apropierea proprietăților. Situația nu este satisfăcătoare nici în mediul urban. Conform recensământului din anul 2002, în orașul Vișeu de Sus sistemul de alimentare cu apă deservește doar 58% din totalul gospodăriilor. În anul 2008, se află în derulare un proiect finanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României prin care se urmărește implementarea unui sistem de alimentare cu apă complex pentru localitățile Vișeu de Jos, Leordina, Petrova, Bistra și Ruscova.

Fig. 114. *Rețeaua de alimentare cu apă în sistem centralizat (anul 2008)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Sistemele centralizate de *canalizare* constituie o altă mare problemă la nivelul întregului areal. Lungimea totală, de-abia se ridică la 30,6 km, din care 23,8 km sunt în mediul urban. În localitatea Borșa, sistemul centralizat de colectare a apelor uzate deservește doar 8% din populația orașului iar în Vișeu de Sus sunt deservite 25,8% din numărul total al gospodăriilor. Deversarea haotică a apelor uzate poate avea consecințe grave asupra sănătății publice și va conduce la deteriorarea mediului înconjurător.

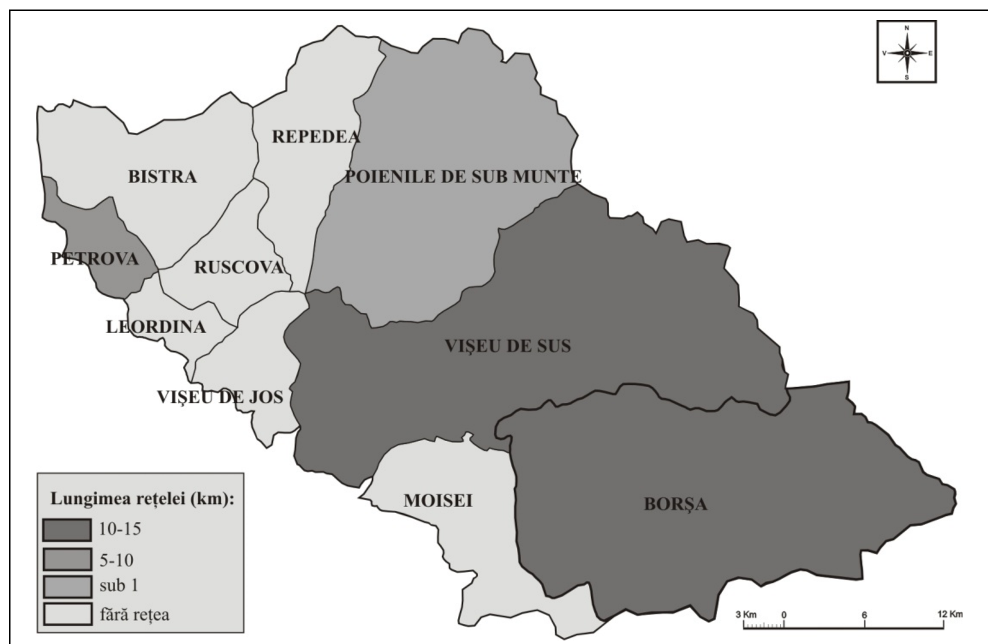

Fig. 115. *Rețeaua de canalizare (anul 2008)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Alimentarea cu gaz metan constituie obiectul unui proiect conceput în anul 2001 prin care se urmărește extinderea rețelei de la Sighetu Marmației la Borșa, conform PATR (Planului de Amenajare a Teritoriului Regional). La nivelul anului 2008, nu s-au găsit încă resursele financiare pentru a fi implementat.

8.3. Dotările socio-economice

Dimensiunea medie a locuinței

De-a lungul timpului, locuințele au suferit transformări majore în ceea ce privește materialele de construcție utilizate, numărul încăperilor, gradul dotărilor etc.

Romulus Vuia (1945, p. 6) spunea că „*casa este adăpostul în care se nasc, trăiesc și mor generații, din a căror succesiune continuă, se încheagă viața milenară a unui neam. Ea a fost adăpostul și mărturia continuă a vieții familiale și economice a păturii rurale.*"

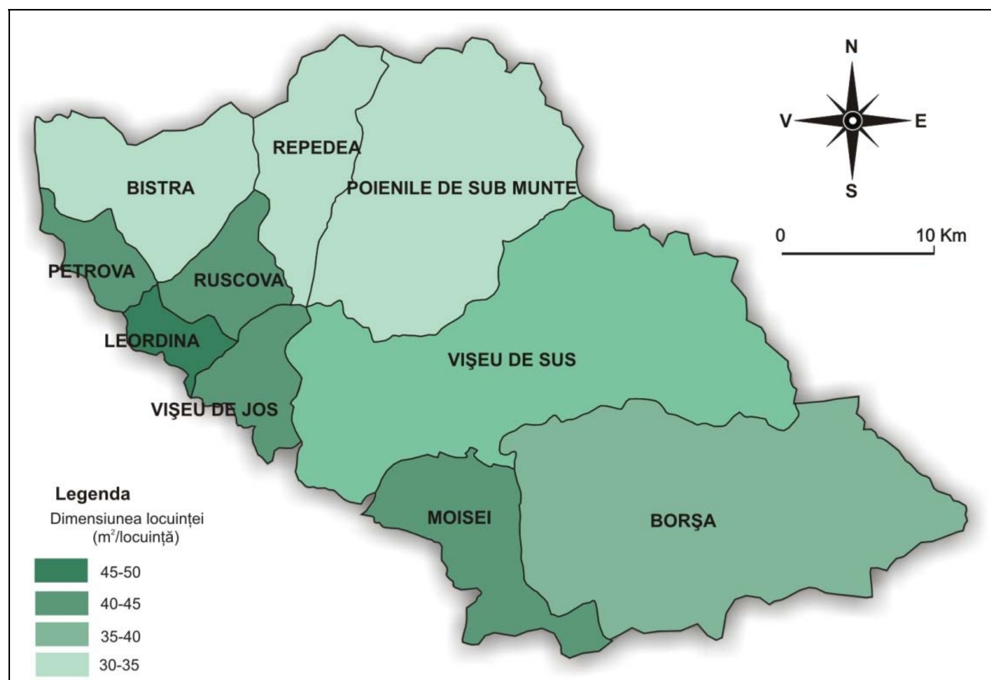

Fig. 116. *Dimensiunea medie a locuinței (anul 2008)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Dimensiunea medie a locuinței este un indicator care evidențiază gradul de confort al locuitorilor. Acesta înregistrează la nivelul întregului areal, o valoare medie de 39,77 m²/locuință. Valorile minime se regăsesc în localitățile ucrainene Poienile de sub Munte și Bistra cu

valori de 33,35 m²/locuință respectiv 34,66 m²/locuință. Cele mai mari valori sunt înregistrate la Leordina și Petrova (45,18 m²/locuință, respectiv 44,27 m²/locuință).

Dotarea locuințelor cu telefon fix

A crescut semnificativ în perioada 1997-2000 când a fost instalată o rețea modernă, cu fibră optică în toate localitățile rurale și urbane. Ponderea locuințelor cu telefon fix variază de la 17,74% (Bistra) la 44,07% la Vișeu de Sus. În ultima perioadă s-a semnalat o scădere a numărului de abonați datorită pătrunderii rețelelor de telefonie mobilă Orange, Vodafone și Cosmote.

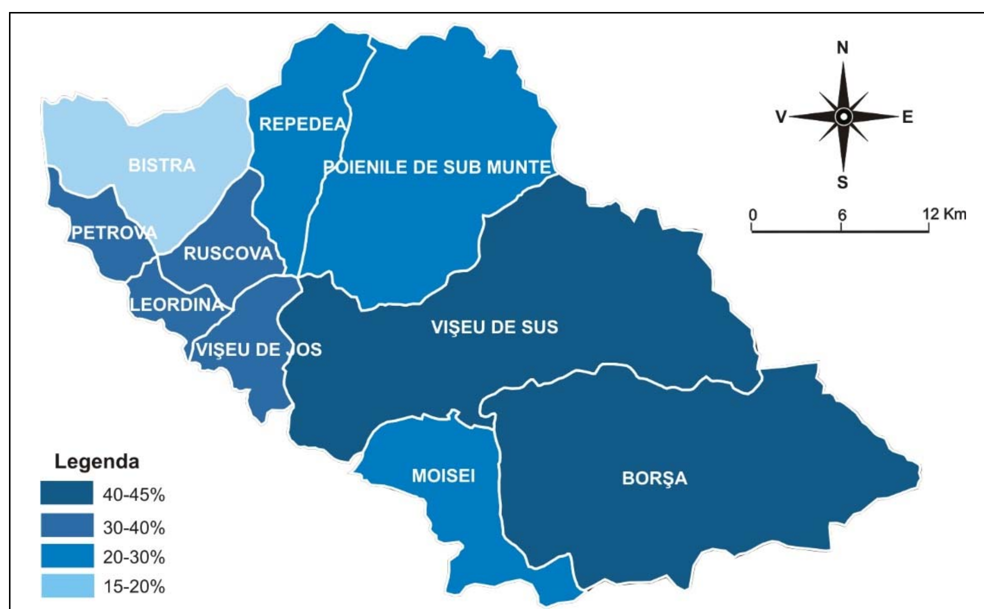

Fig. 117. *Dotarea locuințelor cu telefon fix (anul 2008)*

(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Dotarea locuințelor cu receptoare TV și radio

Acestea înregistrează, în general ponderi de peste 50%, din totalul gospodăriilor. Cea mai bine dotată din acest punct de vedere este localitatea Vișeu de Sus cu ponderi de 94,65% la radio și 84,61% la receptoarele TV. Orașul Borșa, cu 56,13% deține cel mai mic procent din tot arealul în ceea ce privește locuințele dotate cu aparate radio.

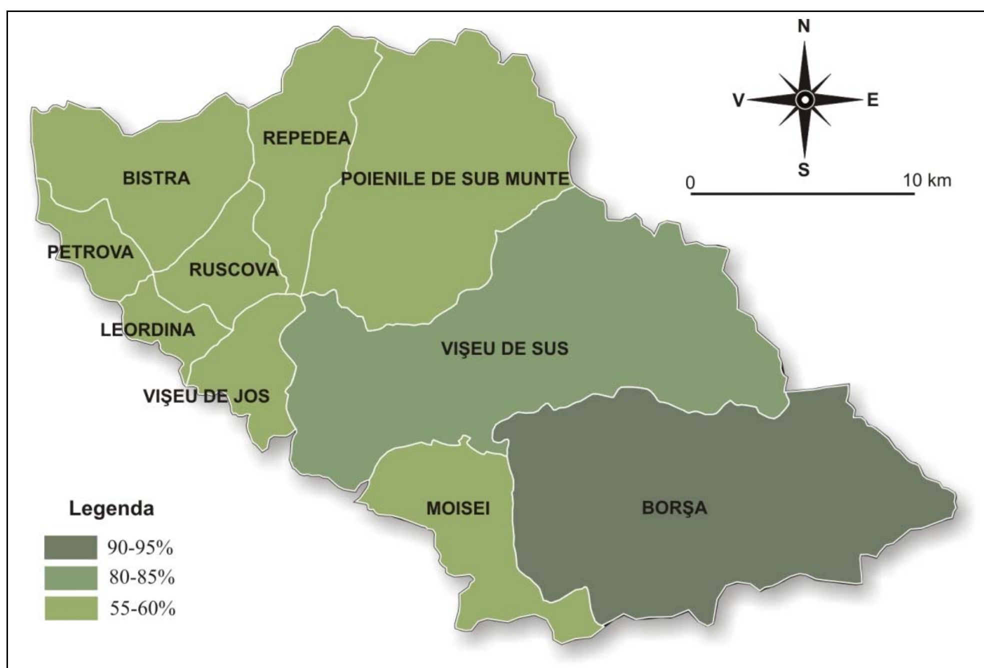

Fig. 118. *Dotarea locuințelor cu televizoare (anul 2008)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Fig. 119. *Dotarea locuințelor cu receptoare radio (anul 2008)*
(Sursa datelor: DJSMM, 2008)

Infrastructura școlară

Prin investițiile făcute în ultimii ani, infrastructura școlară s-a îmbunătățit considerabil însă prezintă multe carențe, în special în zonele mai izolate. În cele 12 așezări ale Munților Maramureșului funcționează 17 școli, 3 licee și 22 de grădinițe. La nivelul anului 2006, în aceste unități de învățământ, erau înscriși 12.365 de elevi, 2.448 de preșcolari iar personalul didactic era format din 1.003 persoane.

Infrastructura sanitară

Infrastructura pentru asigurarea serviciilor medicale este extrem de precară, cu decalaje foarte mari între mediul urban și rural. Asigurarea sănătății populației este în strânsă corelație cu indicele de 0,0007 paturi de spital/locuitor, existența a 2 spitale, 112 medici în sectoarele public și privat, 478 de asistente medicale, 4 dispensare, 29 de cabinete individuale de familie, 26 de cabinete medicale de specialitate și 17 farmacii. Polii de atracție principali sunt cele 2 orașe, dar în special localitatea Borșa unde se află un spital de recuperare specializat pe tratamente și proceduri naturale de recuperare neuromotorie a funcțiilor. Pentru problemele mai complicate, populația apelează la serviciile medicale din Cluj Napoca.

9.
EVALUAREA ȘI VALORIFICAREA POTENȚIALULUI TURISTIC

9.1. Potențialul turistic al resurselor hidrominerale

În arealul Munților Maramureșului au fost identificate un număr însemnat de izvoare minerale, care de-a lungul timpului au fost exploatate atât pentru cura internă (crenoterapie) cât și pentru cura externă, sub formă de băi. Cea mai mare densitate de izvoare minerale se află pe Valea Vinului (Vișeu de Sus) și pe Valea Vinișorului (Borșa). Existența unor izvoare cu proprietăți terapeutice deosebite, au determinat introducerea lor într-un circuit balnear local, în diferite perioade, începând cu secolul al XIX-lea. (Man V., 2005, PNMM, 2008)

Geneza izvoarelor carbogazoase este legată de manifestările postvulcanice ale lanțului vulcanic neogen Oaș-Gutâi-Țibleș și prelungirea acestuia (masivul izolat Toroioaga). Caracterul carbogazos al izvoarelor de pe Valea Vinului din Vișeu de Sus și a celor de pe Valea Cvașniței din Poienile de sub Munte, situate la distanțe apreciabile de eruptiv, s-ar putea datora existenței unor fracturi profunde ale fundamentului, generate de erupțiile vulcanice neogene, prin care gazele urcă la suprafață.

În urma cercetărilor documentare și de teren, am identificat un număr de 40 de surse, care datorită calităților terapeutice sunt pretabile la cura externă. Dintre acestea, 24 (2 sunt foraje) au fost întrebuințate în timp, pentru diferite afecțiuni, prin crearea unor „băi rudimentare”, iar celelalte sunt folosite tot la cura externă, dar prin transportul apei acasă,

la localnici. Băile create în timp, au fost identificate în 12 locații aparținând la 4 localități, și anume Vișeu de Sus (7), Borșa (2), Poienile de sub Munte (2) și Crasna Vișeului (1).

Facem precizarea că în cadrul Parcului Natural Munții Maramureșului, cu o extensiune puțin mai mare decât arealul luat în studiu, au fost inventariate 185 de izvoare minerale. (PNMM, 2008)

9.1.1. Băile din Poienile de sub Munte

În această localitate, există mai multe izvoare minerale care au fost valorificate de-a lungul timpului în diferite scopuri terapeutice. În acest sens pot fi menționate izvoarele de la Zarika, Gruni, Zacvașnița, Pentaia, Ivancicov, Obcina, Lutoasa, Gura Ricii, Belen și cele de pe Valea Cvașniței.

Pentru cura externă, au fost realizate amenajări simple la Belen, care au funcționat în perioada 1866–1958, și pe Valea Cvașniței. (Beuca Al., Zebreniuc Cristina, 2007)

Pe Valea Cvașniței sunt valorificate terapeutic 4 izvoare, în cadrul a două locații, numite de noi „Băile vechi" și „Băile noi", aflate la o distanță de circa 2000 m una față de cealaltă.

„Băile vechi" – Cvașnița

Băile, localizate la circa 5 km distanță de centrul comunei, în cătunul Cvașnița, valorifică 3 izvoare minerale aflate în imediata apropiere a amenajării. Izvoarele sunt încadrate cu puțuri din beton iar adâncimea apei este de circa 70 cm (izvoarele 1 și 3) și peste 100 cm (izvorul 2).

Efectele terapeutice ale apelor minerale de aici au atras atenția localnicilor încă dinaintea primului război mondial. Sursele documentare menționează existența unei cabane cu încăperi unde au fost amplasate căzi din stejar, la care *„aveau acces numai avuții satului sau musafirii veniți din alte părți"*. (Beuca Al., Zebreniuc Cristina, 2007, p. 139)

Fig. 120. *„Băile Vechi", Cvașnița (Poienile de sub Munte, 2008)*

Fig. 121. *Cele 3 izvoare minerale și adăpostul pentru încălzirea apei (2008)*

Fig. 122. *Clădirea băilor (2008)*

Perioada de maximă înflorire a acestor băi a fost cea interbelică, urmată de o diminuare treptată a importanței lor.

Începând cu anul 1968, băile intră în subordinea primăriei care reconstruiește clădirea și amenajează 4 camere în care se aflau câte una sau două căzi. Izvoarele minerale, folosite în tratarea reumatismului sau

a unor probleme gastro-intestinale și hepato-biliare, atrăgeau locuitorii satului dar și din împrejurimi la sfârșit de săptămână și cu ocazia unor sărbători religioase. (Beuca Al., Zebreniuc Cristina, 2007)

În prezent, infrastructura rudimentară este constituită dintr-o baracă din scânduri, separată în 3 incinte unde se găsesc 3 căzi. Apa este încălzită într-un vas mai mare la foc de lemn iar apoi este transportată în cele 3 căzi.

În forma actuală, băile nu au mari perspective de viitor, fiind folosite doar de unii locuitori din Poienile de sub Munte și foarte rar de persoane venite din alte părți. Realizarea unor investiții corespunzătoare în infrastructură corelate în primul rând cu o nouă analiză a compoziției apei și a unui foraj prin care să se obțină debite adecvate, ar putea crea premisele dezvoltării unei stațiuni de interes local.

„Băile Noi" – Cvașnița

Băile valorifică un izvor cu ape oligominerale, sulfuroase, localizat pe versantul stâng al Văii Cvașnița, la circa 3,5 km de centrul comunei. Apa, numită de localnici „apa neagră" este captată și transportată printr-o conductă la o gospodărie din apropiere.

Fig. 123. *„Băile noi" Cvașnița (Poienile de sub Munte, 2008)*

În prezent, se lucrează la amenajarea unor băi moderne cu patru camere și realizarea unei pensiuni turistice cu șase locuri. Inundațiile mari din luna august 2008, corelate cu amplasamentul nefericit, în apropierea firului de apă al Cvașniței, au încetinit lucrările de finalizare.

LEGENDA

- Băi rudimentare
- Băi moderne (în construcție sau nu se află momentan în circuitul turistic)
- Pensiune turistică
- Vilă turistică
- Căsuță camping
- Foste băi
- Foraj de apă pentru cura externă
- Izvoare minerale pretabile la cura externă

Fig. 124. *Munții Maramureșului. Băile rudimentare (2008)*

(Sursa datelor: Date de teren)

9.1.2. Băile din Crasna Vișeului

Localizate la intrarea în cătunul Hrioreț de Jos, băile din Crasna Vișeului valorifică 3 izvoare minerale sulfuroase, aflate pe un mic afluent al Vișeului (între râul Frumușaua și Pârâul Hrioreț).

Conform măsurătorilor efectuate în teren, primele două izvoare se află la altitudinea de 426 m, în apropiere unul față de celălalt. Cel de-al treilea izvor, situat puțin mai sus (432 m), este considerat de noi, ca fiind cel mai important din punct de vedere calitativ.

Clădirea băilor vechi, aflată în prezent în stadiu avansat de degradare, este situată în valea pârâiașului, la altitudinea de 428 m, la poalele a doi versanți destul de abrupți. Alimentarea cu apă se făcea prin captarea celui de-al treilea izvor, apa având o cădere de 3 m. Conform cercetărilor din teren și informațiilor furnizate de localnici, băile se făceau în două butoaie (unul alungit și unul normal), aranjate în cele două incinte ale clădirii rudimentare.

Fig. 125. *„Băile noi"*
(Crasna Vișeului, 2008)

Fig. 126. *„Băile vechi"*
(Crasna Vișeului, 2008)

Clădirea băilor noi este amplasată pe o terasă a Vișeului, la altitudinea de 403 m. Apa de la al doilea izvor este adusă prin aducțiune (diferență de nivel de 23 m) la clădirea nouă care are 2 camere. În prima cameră apa este încălzită cu lemne și apoi trimisă în cele 2 căzi din a

doua cameră. Atât aspectul exterior cât și modalitățile de pregătire a apei sunt rudimentare.

În situația dată, băile de la Crasna Vișeului nu au nici o șansă de dezvoltare. Prin amenajarea unei pensiuni turistice și valorificarea terapeutică a celor trei izvoare, băile de la Crasna Vișeului ar putea reintra în circuitul balnear.

9.1.3. Băile din Vișeu de Sus

În localitatea Vișeu de Sus au fost create de-a lungul timpului, amenajări de băi, pe Valea Vinului, Valea Vaserului (Novicior și Șuligu) și o baie comunală.

Băile de pe Valea Vinului

Valea Vinului concentrează cea mai mare densitate de izvoare minerale din spațiul Munților Maramureșului. În urma cercetărilor efectuate pe teren, am identificat 27 de izvoare minerale, dar facem precizarea că în Enciclopedia României din anul 1904 sunt menționate circa 100 de surse. În perioada interbelică s-au făcut chiar și îmbutelieri de apă. Calitățile terapeutice ale izvoarelor minerale au condus la apariția a patru locații de băi: „Corbanu", „Vancea", „Bucur" și „Găboroaiei".

Băile „Corbanu"

Primele dovezi despre băile carbogazoase de pe Valea Vinului apar în anul 1889. În perioada interbelică, băile erau cunoscute sub denumirea de „Băile Kulineak". (Portase A., 2006) Existau mai multe incinte pentru băi iar informațiile documentare menționează existența a *„50 de locuri de cazare și peste 1000 de băi calde ce s-au făcut în anii 1937, 1938 și 1939. Pentru comparație în aceeași ani, se făceau anual câte 600 de băi calde la Crăciunești, 500 la Apa Sărată, 500 la Șomcuta Mare (Băile Vitec),*

1000-1500 la Băile Feredeaua (Văleni), 1180 la Cărbunari, 1200 la Puturoasa și 1400-3700 de băi calde la Coștiui". (Portase A., 2006, p. 99)

Băile se află în locul numit „La Stupină", iar denumirea băilor este legată de porecla proprietarului (Tomoiagă Gheorghe) căruia i se spune „Corbanu".

În cadrul băilor sunt valorificate două izvoare. Apa de la cel mai important izvor este alcalino-teroasă, carbogazoasă, sulfuroasă, hipotonă, cu conținut ridicat în bor. (IPEG, Baia Mare, 1995). Efectul terapeutic este datorat hidrogenului sulfurat și dioxidului de bor. (Portase A., 2006)

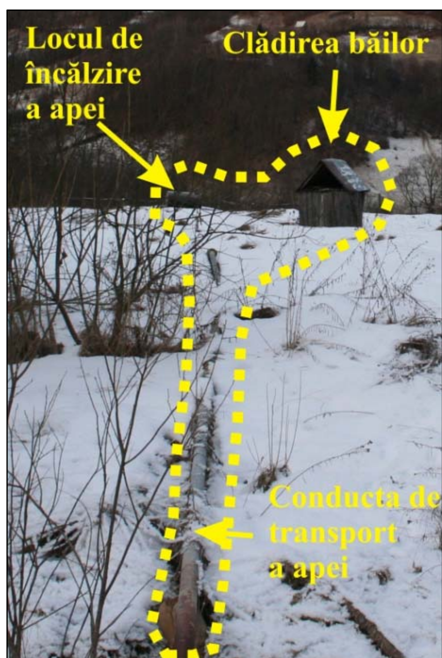

Fig. 127. *Amplasamentul Băilor „La Stupină" (2008)*

Fig. 128. *Cele 2 izvoare minerale ale Băilor „La Stupină" (2008)*

„Scăldușa" (denumire locală a băilor) este amplasată într-o baracă construită din scânduri unde se află o cadă. Apa de la izvor este dusă printr-o conductă, încălzită într-un recipient mare unde se pune și cetină

de brad iar apoi este transportată în incinta din apropiere. Conform informațiilor furnizate de proprietar, băile ar fi avut mai multe incinte amenajate, iar nămolul de lângă izvor ar fi fost folosit pentru proprietățile sale curative.

În perioada comunistă, băile au intrat în regres, tradiția lor continuând abia după anul 1989. Datorită condițiilor precare, numărul persoanelor care fac băi este foarte redus.

Băile „Vancea"

Apa izvorului din care se alimentează băile este alcalino-teroasă, sulfuroasă, hipotonă, cu o mineralizația totală de 2196,6 mg/l. (IPEG, Baia Mare, 1995)

De la izvor, apa este captată în 2 bazine (4 m/1,5 m), iar de aici pleacă 2 țevi cu apă, una spre cazanul din tablă unde va fi încălzită iar cealaltă urmează să fie folosită ca apă rece, la amestec. Băile sunt folosite în special de localnici, pentru afecțiunile reumatice.

Complexul „Bucur"

Tot în locul numit „La Stupină", a fost amenajat „Complexul Bucur", cu șapte căsuțe turistice și o pensiune cu 24 de locuri, dotată cu șase căzi și un bazin cu apă caldă. În acest scop, s-au făcut două foraje.

Apa din forajul numărul 1 (67 m adâncime) este bicarbonatată, sodică, carbogazoasă, cu o mineralizație totală care variază între 10.130 – 17.686 mg/l, iar rezervele exploatabile sunt estimate la 34 m^3/zi la curgere liberă și 129 m^3/zi, la pompare. Apa din forajul numărul 2 (116 m adâncime), cu o mineralizație totală care variază între 14.390–17.900 mg/l, este bicarbonatată-sodică, carbogazoasă, bromoiodurată cu concentrație mică unde pe baza debitului estimat s-ar putea realiza 57 de proceduri/zi la curgere liberă și 202 proceduri/zi, la pompare. (IPEG, Baia Mare, 1995)

Fig. 129. *Complexul „Bucur" (2008)*

Fig. 130. *Căsuțe turistice (2008)*

Fig. 131. *Micropeisaj (travertin) creat de apele bromoiodurate (2008)*

Fig. 132. *Forajul de la Complexul „Bucur" (2008)*

Apa folosită în cura externă, este recomandată de specialiști pentru afecțiuni ale aparatului locomotor și ale sistemului nervos periferic.

În spatele complexului s-au mai ridicat încă trei vile turistice, aflate în posesia altor proprietari. Din cauza infrastructurii de acces, complexul se află în declin.

<u>*Băile Găboroaiei*</u>

Începuturile acestor băi se regăsesc în anul 1920, când a fost amenajată o construcție din lemn și un adăpost pentru două căzi. Alimentarea băilor se făcea din două izvoare (aflate la distanță de 1 m, între ele), cu apă alcalină, carbogazoasă, feruginoasă, iodurată, hipotonă, cu un conținut foarte ridicat în bor. (IPEG, Baia Mare, 1995) Printr-un sistem primitiv de transport și încălzire, apa ajungea la cele două căzi.

Fig. 133. *Reminiscențele fostelor băi (2008)*

Conform surselor locale aceste ape erau recomandate atât pentru cura externă (băi carbogazoase) cât și pentru cura internă (afecțiuni gastro-intestinale, hepato-biliare etc.). Băile, a căror denumire derivă de la numele ultimei proprietare care a ținut băile în viață, și-au încetat activitatea în anul 2002.

Considerăm că printr-o intervenție susținută a factorilor decizionali (în infrastructura rutieră, utilități edilitare elementare etc.) și a întreprinzătorilor privați, având în vedere cadrul natural deosebit cu un bioclimat tonifiant, Valea Vinului ar putea deveni un centru de tratament important și o stațiune balneară de interes local. Turiștii viitoarei stațiuni ar putea proveni din întregul areal al Țării Maramureșului iar printr-o promovare bună, coroborată cu atuurile stațiunii și a brandului turistic „Maramureș”, s-ar putea atrage turiști și din alte regiuni ale României.

Baia comunală

Pe strada Fântânele, a existat o baie comunală care reușea să asigure până la 200 de proceduri/zi, pe baza apelor oligominerale carbogazoase dintr-un puț săpat. Actualmente pe locul băii s-a ridicat o vilă iar în apropiere s-a efectuat un foraj de 75 m adâncime. Apa carbogazoasă, feruginoasă, calcică, sulfuroasă, cu concentrație mică, cu o mineralizație totală de 2253-3709 mg/l, ar putea fi valorificată în tratarea unor boli digestive. (IPEG Baia Mare, 1995)

9.1.4. Băile de pe Valea Vaserului

Pe Valea Vaserului au fost inventariate 85 de izvoare minerale (sursa PNMM, 2008). Pentru cura externă, au atras atenția în mod

deosebit, prin calitățile terapeutice, izvoarele minerale de pe văile Șuligu și Borcutului.

Băile de pe Valea Borcutului

Localizate pe Valea Borcutului, afluent de dreapta al Noviciorului, băile au valorificat două izvoare minerale, primul cu apă alcalină, carbogazoasă, hipotonă cu conținut foarte ridicat în bor și o mineralizație totală de 8735,6 mg/l iar al doilea cu apă alcalino-teroasă, sulfuroasă, izotonă și o mineralizație totală de 9831,0 mg/l. (IPEG Baia Mare, 1995)

În amenajările inițiale, apa era captată printr-o aducțiune și adusă într-un bazin din apropierea unei clădiri unde se aflau băile. Frumusețea peisajului și climatul reconfortant ar putea contribui la crearea unei microstațiuni balneare, însă deocamdată accesul este destul de dificil.

Băile Șuligu

Băile de la Șuligu s-au bucurat de un prestigiu deosebit pe parcursul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Izvoarele minerale exploatate atât pentru cura balneară cât și pentru îmbuteliere erau recunoscute și în străinătate fiind *„printre cele mai eficiente ape medicinale ale țării* (Ungaria, la vremea respectivă)”. (Man V., 2005, p. 31)

Nu era de neglijat nici aportul financiar adus prin îmbuteliere. Astfel în anii 1860 *„apa acidulată de la Șuligu a fost transportată la distanțe mari, în cantități atât de mari, încât taxând fiecare butoi cu o coroană, la încheierea exportului, visteria a constituit un fond pentru Șuligu în valoare de 40.000 Ft*”. (Man,V., 2005, p. 31)

Prin realizarea unei infrastructuri adecvate, inclusiv de acces, Băile Șuligu ar putea fi resuscitate, având în vedere și cadrul natural de excepție.

9.1.5. Băile de pe Valea Vinișorul (Borșa)

O altă mare concentrare de izvoare minerale (peste 21) este pe Valea Vinișorului unde au existat două locații de băi: Băile de la „Galeria Alexandru” și Băile de la Pârâul Păcurii. Cele două băi erau alimentate din 6 surse.

Băile de la „Galeria Alexandru”

Izvorul, cu apă alcalină, carbogazoasă, feruginoasă, iodurată, izotonă, cu procentaj ridicat de bor și cu emanații de gaze (IPEG Baia Mare, 1995), provine dintr-o veche galerie de mină, fiind amintit documentar în anul 1753. La începutul secolului al XX-lea, apa izvorului era „*una dintre apele acidulate cele mai valoroase ale țării* (Ungaria, la vremea respectivă)”. (Man V., 2005, p. 40)

Băile situate în apropierea confluenței Țâșlei cu Vinișorul au funcționat în perioada 1870–1940 (sursa E.M. Baia Borșa) existând premise ca tradiția să fie reluată.

Băile de pe Pârâul Păcurii

Localizate pe Pârâul Păcurii, la aproximativ 500 m de confluența cu Vinișorul, băile exploatau 5 izvoare minerale. Conform unor surse locale, datorită infrastructurii precare, și-au încetat activitatea în jurul anului 1980.

9.1.6. Alte izvoare minerale pretabile curei externe

În vederea valorificării prin cură externă a izvoarelor minerale, în Munții Maramureșului am mai identificat 16 izvoare localizate pe Valea Vinului (6), Valea Rea (2), Valea Secu (1), între Valea Netedu din Față și Valea Colbu (1), între Valea Netedu din Față și Arinieș (1), Valea Vinișorul (2), Valea Birț (2) și Valea Cercănel (1).

Dintre aceste izvoare se evidențiază prin calitățile terapeutice Izvorul „Baritina” de pe Valea Țâșlei și cel de pe Valea Rea, de la Baia Borșa.

Izvorul „Baritina”, localizat la circa 50 m aval de confluența Țâșlei cu pârâul Vinișorul, pe marginea drumului, conține o apă alcalină, carbogazoasă, feruginoasă, iodurată, hipertonă, cu conținut foarte ridicat în bor, cu emanații de gaze. (IPEG, Baia Mare, 1995). S-a observat faptul că apa acestui izvor este întrebuințată frecvent de

localnici deși, în apropiere, tot pe marginea drumului, se asigură acces gratuit la o aducțiune de ape minerale de pe Valea Vinișorul, a societății de îmbuteliere. Valoarea acestui izvor este dată probabil și de conținutul ridicat în iod.

Izvorul de pe Valea Rea, încadrat de un trunchi de copac, conține o apă carbogazoasă, sulfuroasă care este folosită de localnici atât pentru cura externă cât și pentru cea internă.

Apa de la aceste izvoare, recomandată de „cunoscătorii" locali, este transportată și valorificată pentru cura externă, acasă la beneficiari. Pe viitor, în preajma acestor surse, nu este exclus să apară mici amenajări balneare.

În concluzie, calitățile terapeutice ale izvoarelor minerale din Munții Maramureșului au fost cunoscute din timpuri străvechi fiind valorificate în mod empiric o perioadă îndelungată de timp dar din cauza lipsei investițiilor, au intrat în declin. Pentru a fi resuscitate și puse în valoare la standardele actuale, se impune cu necesitate, dezvoltarea unor infrastructuri specifice (rutiere, feroviare, rețele de captare și de transport a apelor minerale etc.) precum și efectuarea unor noi cercetări geologice și analize de laborator a apelor minerale. Astfel, s-ar putea crea premisele dezvoltării unor centre balneare importante în acest spațiu.

9.2. Structuri turistice de primire cu funcție de cazare

Valorificarea potențialului turistic al Munților Maramureșului, la anumite standarde de calitate, nu este posibilă în lipsa unor structuri de primire turistică adecvate. Acestea au început să se dezvolte începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, prin crearea primului stabiliment balnear de pe Valea Vaserului (Șuligu), dar despre o infrastructură turistică de cazare, în adevăratul sens al cuvântului, nu se poate vorbi decât odată cu apariția stațiunii Borșa.

La începutul secolului al XX-lea, sursele documentare menționează existența unor structuri de cazare, în localitățile Borșa, Vișeu de Sus și Poienile de sub Munte. În Vișeu de Sus funcționau două hanuri („Hanul Casinou", cu 3 camere și „Hanul Társaskör", cu 2 camere) și un restaurant central cu 5 camere. (Man, V., 2005)

În prezent, în arealul Munților Maramureșului funcționează următoarele structuri turistice de primire cu funcție de cazare (DJSMM, 2008):

Hoteluri

Această structură de primire turistică care *„se caracterizează printr-o mare putere de adaptare oferind diferențiat confort superior tuturor celorlalte categorii și care pune la dispoziția solicitanților o gamă variată de servicii*" (Ciangă N., 2006, p. 147) se întâlnește doar în mediul urban, în localitățile Borșa și Vișeu de Sus. Prin cele 8 unități hoteliere, cele două orașe pun la dispoziție 191 de camere, cu o capacitate maximă de 409 locuri. În ceea ce privește numărul de stele, 4 hoteluri sunt de 2 stele, 3 de 3 stele iar o unitate hotelieră are doar 1 stea. După mărime, jumătate se încadrează în categoria hotelurilor mici, sub 50 de locuri, iar cealaltă jumătate în categoria hotelurilor mijlocii (50-200 de locuri), lipsind categoria hotelurilor mari și foarte mari.

Moteluri

Sunt prezente în localitățile Borșa (2) și Moisei (1) și dispun de 109 locuri de cazare în 53 de camere. Cele din Borșa prezintă în general, caracteristici funcționale și structurale asemănătoare unităților hoteliere, doar cel din Moisei atrage persoanele aflate în turismul de tranzit.

Pensiuni turistice

Sunt structurile de primire cele mai răspândite din arealul Munților Maramureșului. Cele mai numeroase se găsesc în Borșa (20), în strânsă legătură cu statutul de stațiune balneoclimaterică al orașului, apoi la Vișeu de Sus (7) și doar una la Moisei. Acestea dețin împreună un total de 403 locuri de cazare, în 157 de camere.

Fig. 134. *Structurile de cazare cu confort redus sau fără confort*

(Sursa datelor: Date de teren)

În ceea ce privește confortul, predomină pensiunile turistice de 2 stele. (22 de unități), 2 sunt incluse în categoria celor de 3 stele și 4 în categoria celor de 1 stea.

Vile turistice

Fac parte din categoria tradițională de cazare, fiind amplasate în stațiunile balneoclimaterice. În cazul de față este vorba despre localitatea Borșa unde se află o vilă turistică de 3 stele, cu o capacitate de cazare de 22 de locuri repartizate în 10 camere.

Pensiuni agroturistice

Potențialul turistic de care dispune spațiul rural maramureșean, creează un cadru favorabil dezvoltării agroturismului. La momentul actual, ponderea pensiunilor agroturistice în cadrul structurilor de cazare este redusă. Doar trei sate dispun de pensiuni agroturistice omologate, și anume Moisei (4), Vișeu de Jos (4) și Petrova (1). Cauzele sunt multiple, cele mai frecvente fiind legate de informațiile lacunare ale sătenilor, lipsa unor utilități elementare iar pe alocuri un stil de viață tradiționalist. În satele ucrainene se mai adaugă și lipsa spațiilor, în condițiile unei natalități mai ridicate.

Actualmente, cele 9 pensiuni omologate dispun de 93 de locuri de cazare, în 44 de camere dar informațiile culese pe teren ne determină să apreciem că numărul pensiunilor agroturistice din acest spațiu va crește în următorii ani.

În același timp, în două sate ucrainene, am remarcat existența unor pensiuni finalizate care funcționează în ilegalitate. Reticența proprietarilor de a nu-și omologa pensiunile este cauzată de teama unei fiscalități și mai ridicate.

Cabane turistice

Cabanele turistice existente au fost realizate în conformitate cu exigențele actuale de confort, fiind încadrate în categoria celor de 2 stele. Cele două cabane turistice din Borșa și Moisei dispun împreună de 24 de locuri, în 8 camere. În perspectivă, pe Valea Drahmirov, în localitatea Ruscova va fi dată în funcțiune o nouă cabană turistică.

Refugii turistice

În Munții Maramureșului există un singur refugiu montan. Inaugurat în anul 2008, refugiul Lucăciasa este amplasat pe șaua Lucăciasa (la 1635 m), pe cumpăna de ape dintre Vaser și Țâșla, fiind construit integral din lemn.

În urma demersurilor făcute de Administrația Parcului Natural Munții Maramureșului, un alt refugiu care se va realiza în viitorul apropiat va fi cel de la Băița Dos, pe teritoriul administrativ al localității Poienile de sub Munte.

Cabane de vânătoare

Existența unui fond de vânătoare important a condus la apariția a două cabane de vânătoare aparținând ocoalelor silvice din Vișeu de Sus și Poienile de sub Munte. Ca grad de confort, se încadrează în categoria celor de 2 stele având o capacitate de cazare de 24 de locuri în 9 camere.

În afara structurilor de cazare menționate mai sus, în Munții Maramureșului se mai poate face apel la unele *unități ale ocoalelor silvice* (cabane forestiere, cantoane silvice sau cabane montane neomologate). Numărul acestora este destul de mare (41), însă gradul de confort este redus sau inexistent.

În concluzie, pe întreg spațiul Munților Maramureșului, au fost identificate 53 de structuri de primire care dispun de 1077 de locuri, în 470 de camere. Trei din cele 10 localitățiii, și anume Repedea, Leordina și Bistra nu dispun de nici o structură de cazare omologată.

Referitor la circulația turistică, deoarece nu toate societățile de turism dețin evidențe cu privire la sosirile turiștilor, o analiză riguroasă a indicatorilor ce caracterizează circulația turistică este greu de realizat. Totuși pe baza informațiilor și a datelor din teren de la aceste structuri, se pot evidenția următoarele:

- numărul turiștilor a crescut de circa trei ori, în perioada 2003-2008;

- numărul înnoptărilor a crescut de aproximativ patru ori, în același interval;
- numărul turiștilor străini a crescut constant, evidențiindu-se în acest sens Valea Vaserului, unde predomină turiștii germani, francezi și maghiari;
- durata medie a sejurului a crescut în medie de la 1-2 zile în 2003, la 3-4 zile în 2008;
- gradul mediu de ocupare pentru structurile de primire este în prezent de circa 30%.

9.3. Tipuri și forme de turism pretabile

Pentru Munții Maramureșului, turismul reprezintă una dintre cele mai importante opțiuni de dezvoltare economică durabilă. Particularitățile arealului propun un panel de activități turistice, specific pentru fiecare perioadă a anului. Departe de a fi o clasificare exhaustivă, tipurile și formele de turism prezentate în continuare, se află într-o continuă evoluție cu lumea turismului.

9.3.1 Turismul climateric montan pentru odihnă și agrement

Este o formă de turism de sejur, cu amenajări turistice *„legate de componenta peisagistică mulată pe factorul relief, precum și pe condițiile climatice și bioclimatice stimulative pentru odihnă și agrement*”. (Ciangă N., 2001, p. 184)

Începuturile acestui tip de turism, în arealul Munților Maramureșului, sunt legate de perioada interbelică, când s-au făcut demersuri în vederea declarării localității Vișeu de Sus drept „comună balneară și climaterică” iar a Borșei ca și „comună climaterică”. Dacă la Vișeu de Sus, inițiativa primarului nu avut succes deoarece s-au opus consilierii locali (Horj P., 2006), în schimb, Borșa a fost declarată „comună climaterică” în anul 1939.

Localitatea Borșa dispune de un potențial turistic însemnat dar destul de puțin valorificat. Infrastructura de cazare este constituită, în

ponderea cea mai mare, din pensiuni turistice (67%), urmată de hoteluri însă, la numărul de locuri de cazare, ponderea cea mai mare o dețin hotelurile (45,8%) urmate de pensiunile turistice cu 38,5% (Primăria Borșa, 2008).

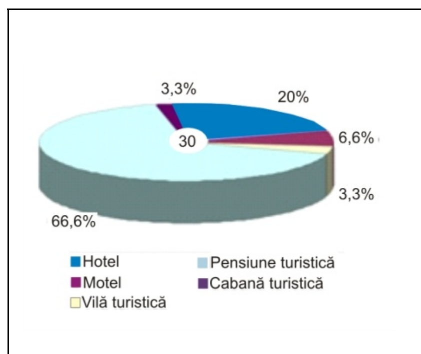

Fig. 135. Ponderea structurilor de primire (Primăria Borșa, 2008)

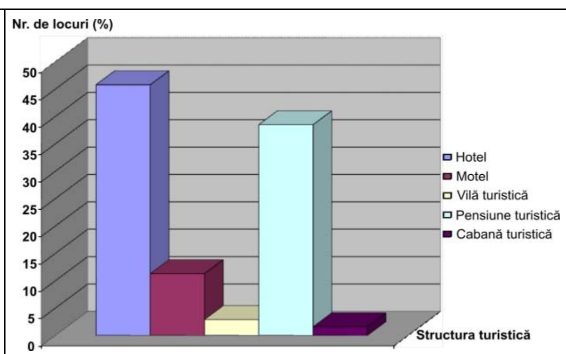

Fig. 136. Ponderea locurilor de cazare în cadrul structurilor de primire (Primăria Borșa, 2008)

Complexul turistic Borșa, legat de spațiul montan adiacent, Munții Rodnei, a beneficiat de amenajări importante. Baza de agrement include mai multe pârtii de ski și instalații de transport pe cablu. Prin amenajări corespunzătoare, de calitate, ar putea intra într-un circuit turistic internațional având-se în vedere și existența a 3 trambuline naturale, una de 90 m (cea mai mare de acest gen din Europa), una de 70 m și una de 30 m.

În Baia Borșa este amenajată o pârtie de schi, de nivel mediu, cu o lungime de 400 m, dotată cu instalație nocturnă, dar care nu poate rivaliza cu amenajările din Borșa Complex.

9.3.2 Turismul de agrement în Defileul Vaserului (cu „Mocănița")

Valea Vaserului este considerată a fi una dintre cele mai frumoase văi din spațiul Munților Maramureșului. Farmecul ei este pus în valoare de Defileul Vaserului atât sub aspect peisagistic cât și de circulația unui tren turistic cu ecartament îngust („Mocănița").

Această linie ferată construită în perioada interbelică, între anii 1924-1933, este o cale de acces extrem de importantă pe Valea Vaserului. Prezența acestui tren turistic special este strâns legată de exploatarea lemnului, în absența căreia, este destul de greu de presupus că ar putea circula, având în vedere cheltuielile foarte mari de întreținere a căii ferate, supuse frecvent distrugerilor, de către râul Vaser.

Deși lungimea căii ferate este de circa 60 km (43 de km până la stația Comanu iar restul pe Novăț), traseul turistic până la stația Făina are o lungime de 31,2 km, fiind parcurs în circa 4 ore, iar la întoarcere în 3 ore. Pe traseul său, „Mocănița” face mai multe opriri, care pot constitui puncte de plecare, pe traseele de drumeție din Munții Maramureșului.

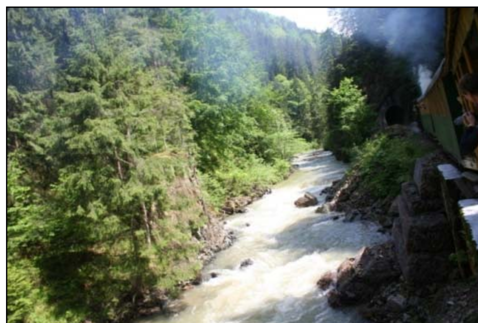

Fig. 137-138. *Peisaje pe Valea Vaserului (2008)*

Fig. 139. *Alimentarea cu apă a „Mocăniței” (2008)*

Fig. 140. *Sosirea turiștilor în stația „Făina” (2008)*

Fig. 141. Capela „Făina" (2008)

Fig. 142. Picnic pe Valea Vaserului, la Făina (2008)

Majoritatea turiștilor aleg însă ca punct terminus, stația Făina unde se ia masa de prânz, se poate degusta o apă minerală de la un izvor din apropiere sau admira o capelă din anul 1909.

La nivelul anului 2008, la Făina, nu exista nici o unitate de alimentație iar capacitățile de cazare sunt reduse ca număr și confort (1 cabană de vânătoare și 4 căsuțe turistice, amplasate impropriu, în lunca Vaserului).

Referitor la circulația turistică, pe timpul verii, „Mocănița" transportă zilnic 150-170 de persoane. Numărul total al turiștilor transportați cu Mocănița pe Valea Vaserului a ajuns în anul 2007 la 10869 persoane, iar numărul lor este în continuă creștere (CFF Vișeu de Sus, date interne, 2008).

Prin intermediul „mocăniței", Valea Vaserului se constituie într-o poartă larg deschisă turismului internațional.

9.3.3. Turismul de drumeție montană

Munții Maramureșului dispun de importante resurse turistice antropice dar se evidențiază, în mod special, resursele turistice naturale. Concentrarea lor în spațiu este neuniformă, apărând areale cu densități mai ridicate, în anumite zone.

La nivel național, din punct de vedere al amenajării traseelor montane pedestre, Munții Maramureșului au rămas foarte mult în urmă. Acest lucru a fost influențat de configurația geopolitică existentă până în anul 1989 care nu permitea accesul turiștilor în zonele de frontieră cu fosta URSS decât numai cu aprobări speciale. Din această cauză, au decurs în lanț, o serie de aspecte negative:

- accesul îngreunat spre interiorul zonei montane, cauzat de o infrastructură precară;
- inexistența, pentru o perioadă îndelungată de timp, a unor hărți turistice detaliate a Munților Maramureșului;
- apariția primului refugiu montan de-abia în anul 2008 (Refugiul Lucăciasa);
- posibilitățile de cazare limitate, cu câteva excepții, la cabanele forestiere;
- numărul redus de trasee turistice marcate;

Totuși, dacă privim dintr-o altă perspectivă, aceste aspecte negative au și o latură pozitivă, și anume faptul că mediul natural s-a păstrat relativ nealterat, datorită intervenției reduse a factorului antropic iar crearea Parcului Natural Munții Maramureșului nu poate să fie decât dătătoare de speranțe.

Cunoașterea cu exactitate a numărului de turiști este aproape imposibilă la momentul actual, datorită numeroaselor posibilități de pătrundere în interiorul acestor munți. Informațiile oficiale de care dispunem sunt legate de identificările realizate de *„rangerii”* Parcului Național Munții Maramureșului în punctul Paltin de pe Valea Vaserului și de intrările prin intermediul Mocăniței.

În perioada mai-octombrie 2008, numărul turiștilor identificați pe traseu, în punctul Paltin (Valea Vaserului), s-a ridicat la 1458 (PNMM, date interne, 2008). Ponderile cele mai mari au fost înregistrate în lunile iulie (25%), august (34%) și septembrie (19%).

Conform surselor noastre de informare (montagnarzi locali, personalul stânelor, localnici), turiștii cehi și polonezi au o pondere însemnată în special pe timpul verii. Pe lângă diverse alte motive,

Fig. 143. Borna de frontieră de pe Vf. Stogu (2008)

prezența acestora în acești munți ar putea fi asociată cu faptul că în anii 1920, Polonia și Cehoslovacia erau state vecine cu România, iar Vârful Stogu (1651 m) era limită de frontieră a trei state (România, Polonia și Cehoslovacia). În acest vârf care constituie un excelent punct de belvedere asupra împrejurimilor, se mai păstrează borna cilindrică din granit alb, de circa 1 m înălțime, pe care erau înscrisurile celor trei țări.

În Munții Maramureșului sunt marcate următoarele trasee (2008):

- Gara Valea Vișeului - Defileul Vișeului – sat Bistra – Valea Bistra – Preluca lui Ionaș – Cabana Paltinul (2 izvoare minerale, stână) – Valea Tomnatec (chei, cascadă) - Huțuțeanca – Poiana cu Narcise - Valea Tomnatecului (borcut) – sat Repedea. Traseul este marcat cu „triunghi roșu;
- Valea Repedea (sat Repedea) – Pietriceaua (văcăriște, aven, peșteră, floră calcofilă, stânci spectaculoase, stână) – Lacul Vinderel (floră calcofilă, floarea de colț, pe un areal restrâns) – Vf. Farcău (1956 m) – Culmea Rugașu – Runea (stână) – Leba (văcăriște) – Vf. Chicera (1189 m) – sat Repedea. Traseul este marcat cu „bandă albastră";
- Cătunul Luhei de Sus - Cabana Coșnea (sat Poienile de Sub Munte) – Cătunul Paulic – (se poate devia spre Piatra Socolăului (1222 m, cu floră calcofilă, floare de colț, 3 peșteri) – Stânișoara (stână) – Creasta Mihailecu (cu puncte de belvedere spre abrupturile Gropa Lupilor, Groapa lui Bologa) – Vf. Mihailecu (1918 m) – Lacul Vinderel (în apropiere, Groapa Julii) – Vf. Farcău. Traseul este marcat cu „bandă roșie";

- Cătunul Luhei - Cabana Coșnea (sat Poienile de Sub Munte) – Valea Coșnea – Văcăriștea de pe Pecealu – Vf. Pecealu (1725 m) – Bucovinca – Vf. Pietrosu Bardăului (1850 m, tăuri și mlaștini cu flora specifică de mlaștină, în apropiere) – Dosul Bardăului (stână) – Valea Bardău (cascade, abrupturi) – Valea Vaserului (Cabana Bardău). Traseul este marcat cu „bandă roșie”;
- Baia Borșa (localitatea Borșa) – Valea Secu (peisajul minier de pe Secu, iazurile de decantare) – Culmea Lucăciasa (refugiu montan) – Valea Măcârlău (peisajul minier) – Valea Vaserului – Cabana Măcârlău (Barajul Măcârlău). Traseul este marcat cu „cruce roșie”;
- Pasul Prislop (localitatea Borșa) – Preluca Cerbului – Vf. Corbul Nedeii (1763 m) – Vf. Strungi (1710 m) – Vf. Mare (1696 m) – Cabana Fântâna Stanchii – Tarnița Bălăsânii – „Drumul Războiului” (care înconjoară Jupania pe latura SV și V) – Preluca Prislopului – Vf. Prislopu Cataramei (1644 m) – Șaua Gâliu. Traseul este marcat cu „bandă roșie”;
- Confluența Bălăsâna cu Țâșlișoara (din Baia Borșa) – Preluca Buriceni – Dealul Bucății – Cabana Fântâna Stanchii. Traseul este marcat cu „punct roșu”;

În viitorul apropiat este prevăzută amenajarea unui alt traseu turistic (*„bandă roșie”*) care începe din Pasul Prislop (localitatea Borșa) și care este marcat până în Șaua Gâliu, spre refugiul montan Lucăciasa, Vârful Toroioaga (1930 m), Vârful Țiganul (1736 m), Vârful Mihoaia (1533 m), Creasta Făget, Preluca Tipii urmând a se ajunge în Complexul Făina iar de aici pe Valea Vaserului până la Cabana Bardău.

Datorită multitudinii elementelor de atracţie turistică și în mod special a frumuseților peisagistice, am propus marcarea a încă 16 trasee turistice, în diferite zone ale Munților Maramureșului.

Având în vedere că creasta Munților Maramureșului constituie limită de frontieră cu Ucraiana și în același timp, limită a Uniunii Europene, pentru toate traseele prezentate mai sus care se apropie de graniță, indiferent dacă sunt omologate sau propuse, este necesar un aviz din partea poliției de frontieră, ceea ce ar putea constitui un impediment pentru unii turiști.

Legenda

Traseu turistic existent

Traseu turistic în curs de marcare

Traseu propus

Subvariantă de traseu propus

Punctul de plecare/sosire

Fig. 144. *Trasee turistice în Munții Maramureșului (existente și propuneri)*

(Sursa datelor: PNMM (trasee existente) și date de teren (propuneri), 2008)

9.3.4. Turismul de evenimente

În această categorie sunt incluse evenimente culturale legate de anumite manifestări publice cu durată, în general de o zi, care reușesc să suscite, în funcție de anvergura lor, interesul unui public local, regional sau internațional. Acest tip de turism a cunoscut o creștere semnificativă în ultimul deceniu.

În unele localități (Petrova, Leordina) se desfășoară anual, pe timpul verii, manifestări tradiționale intitulate *„Întâlnirea cu fii satului”*. Ele constituie înainte de toate, o modalitate de divertisment dar și de întâlnire între locuitori, „fii satului” (plecați la muncă în străinătate sau stabiliți definitiv pe alte meleaguri) și un număr important de turiști.

Festivalurile predomină în mediul urban dar sunt prezente și în câteva așezări rurale (Bistra, Petrova și Repedea). Anvergura acestora a crescut mult în ultimii ani putând favoriza activitatea turistică și dinamismul regiunii.

Tabelul 15. *Manifestări culturale anuale din arealul Munților Maramureșului (2008)*

Nr. crt.	*Localitatea*	*Manifestarea culturală*	*Luna*
1.	*Borșa*	*Festivalul „Serbările zăpezii”*	*februarie*
2.	*Vișeu de Sus*	*Festivalul „Mărțișor moroșenesc”*	*martie*
3.	*Vișeu de Sus*	*Festivalul interjudețean de literatură și folclor „Armonii de primăvară”*	*mai*
4.	*Repedea*	*Festivalul „Sărbătoarea narciselor”*	*mai*
5.	*Bistra*	*Festivalul „Mira la huțuli”*	*mai*
6.	*Petrova*	*Festivalul „Bulbucului de munte”*	*iunie*
7.	*Borșa*	*Festivalul „Nopți de sânzâiene”*	*iunie*
9.	*Petrova, Leordina*	*„Întâlnirea cu fii satului”*	-
10.	*Vișeu de Sus*	*Festivalul „Sus pe Valea Vaserului”*	*august*
11.	*Borșa*	*Festivalul „Hora de la Prislop”*	*august*
12.	*Vișeu de Sus*	*Festivalul de colinde și obiceiuri de iarnă „Veniți creștini la Viflaim!”*	*decembrie*

(Sursa datelor: Primăriile din Munții Maramureșului, 2008)

Dintre aceste manifestări, de amploarea cea mai mare se bucură Festivalul *„Hora de la Prislop”*, care are loc, de obicei, în a doua duminică a lunii august, în Pasul Prislop (1416 m).

Festivalul a evoluat dintr-o nedeie, o sărbătoare a muntelui. Ion Ghinoiu consideră că nedeile *„aveau legătură cu celebrarea zeului focului și al soarelui”* (www.cimec.ro) iar alți autori afirmă că își au originile în obișnuința dacilor de a-și sărbători victoriile pe munte. În timp, ele au devenit și locuri de târg unde se comercializau unelte, animale, produse animaliere, cereale, îmbrăcăminte etc.

Prima informație documentară legată de termenul „*nedeie*” o găsim în documentele maramureșene din secolul al XIV-lea, din anul 1373, într-un oronim „*montem Wegsaghauasa alio nomine Nedele nominatum*”. (Mihaly de Apșa, I, 1900, diploma 36)

Unii autori (Botiș, I., Ivanciuc, T., 2005) susțin faptul că în evul mediu, în Munții Maramureșului, au existat mai multe locații pentru desfășurarea nedeilor, și anume: Cornu Nedeii (loc de întâlnire între bucovineni, năsăudeni și maramureșeni), Masivul Farcău (unde se întâlneau cehi, polonezi, huțuli, moldoveni și maramureșeni și care a durat până în anul 1970) și un alt loc, între vârfurile Șerban și Poloninca.

Prin poziția sa geografică, nedeia din Cornu Nedeii – Prislop, a avut cea mai mare importanță, reușind să se perpetueze până în zilele noastre, chiar dacă linearitatea desfășurării în timp, a fost întreruptă uneori de autoritățile vremii.

Fig. 145. *Pasul Prislop (2007)*

Fig. 146. *„Amfiteatrul” în aer liber din Pasul Prislop (2007)*

Fig. 147-148. *Primirea invitaților la „Hora de la Prislop" (2007)*

Festivalul este organizat de Consiliul Județean Maramureș, Centrul Județean pentru Promovarea și Conservarea Culturii Tradiționale Maramureș, Primăria și Casa de Cultură Borșa iar sloganul festivalului este „Acolo sus, în vârf de munte".

Referitor la numărul de participanți, din cauza intrării libere în zona de manifestare a evenimentului, nu dispunem decât de estimări apărute în diverse surse (presă, jandarmerie, cărți etc.). Astfel, la prima ediție în format nou (anul 1968), *„la doar câteva zile de la invadarea Cehoslovaciei de armatele URSS-ului"* au fost prezenți circa 30.000 de participanți (Ulian, P., 2008, p. 103). În general, numărul participanților a fost mereu ridicat (peste 10.000 – 15.000).

În perioada comunistă, manifestarea era așteptată cu nerăbdare atât de către adulți cât și de copii, după cum mărturisește Nicoară Mihali în ziarul „Graiul Maramureșului" (1990): *„Când era „Hora la Prislop", ne trezeam la 3 dimineața și băteam nerăbdători din picioare, precum caii nărăvași. De cu seară, lăsam deschisă poarta, ne căutam hainele de sărbătoare, în care secretoși, ne ascundeam bănuții strânși toată vara. La „horă", îmi cumpăram un fel de dulciuri, înșiruite pe o ață, nemaipomenit de gustoase."* (Ulian P., 2008, p. 103)

Diferențele majore față de edițiile din perioada comunistă constau în faptul că mulți participanți provin din regiuni mai îndepărtate ale României și chiar din străinătate, ceea ce determină o creștere a

numărului de turiști care rămân în zonă în structurile de cazare din Borșa și alte localități din apropiere.

În concluzie, considerăm că festivalurile din arealul Munților Maramureșului constituie vectorii de imagine ale colectivităților teritoriale contribuind la promovarea destinației turistice „Maramureș", mai ales prin atmosfera de sărbătoare și convivialitate.

9.3.5. Turismul religios

Turismul religios poate fi privit din 3 perspective (Knyszewski, Z., 2004): *spiritual* (mijlocul prin care o persoană se apropie de Dumnezeu, în calitate de credincios convins sau ca potențial credincios, a cărui credință se revelează în cursul călătoriei, a vizitării unui loc sacru), *sociologic* (mijlocul prin care credinciosul își cunoaște mai bine istoria cultului său religios) și *cultural* (modalitatea pentru persoana credincioasă sau necredincioasă de a înțelege mesajele transmise de religiile care au modelat și mai modelează încă societățile).

În schimb, pelerinajul este *„o cale spre eul profund, spre ceva, spre un loc, spre cineva care ne ajută să regăsim sensul experienței noastre de viață (...) Pentru ca o vizită să poată fi considerată pelerinaj, ea trebuie făcută cu pioșenie. O simplă oprire din curiozitate, o excursie turistică nu ajung nicidecum. Pelerinajul presupune dorința de venerație care este marca esențială a efuziunii spirituale*". (Roussel R. 1954, p. 239-240)

Pelerinajul constituie una dintre cele mai vechi forme de deplasare turistică (Mesplier Al., Bloc-Duraffour, P., 2005). La început de secol XXI, fenomenul se bucură de o dezvoltare considerabilă, fiind întâlnit în arealul Munților Maramureșului, îndeosebi la cultul ortodox și cel greco-catolic. Factorii care contribuie la deplasare sunt foarte diverși (cererea de ajutor sau binecuvântare, căutarea de răspunsuri la anumite întrebări sau de alinare datorate unei perioade mai dificile, găsirea păcii interioare, speranța unei vindecări, mulțumiri pentru un

eveniment pozitiv etc.) iar motivația generală a călătoriei se regăsește în convingerea profundă că rugăciunile și slujbele religioase sunt mai eficiente și își vor găsi împlinirea în localitățile legate de un anumit sfânt, de o mănăstire sau schit cu trăiri duhovnicești aparte.

În Munții Maramureșului am identificat 3 mănăstiri, 2 schituri religioase, 11 biserici din lemn și 25 din piatră. Fiecare lăcaș de cult are un hram prin care se cinstește sfântul sau sfinții ocrotitori ai bisericii respective. Acestea concentrează cu ocazia hramurilor, pentru una sau două zile, un număr mare de credincioși atât din localitățile apropiate dar și din alte zone în funcție de reputația edificiului religios. Cele mai multe dintre hramuri au loc pe perioada verii, reușind să atragă turiști prin vechimea și stilul construcției, pictura din interior dar și pentru valorile spirituale de care dispun.

Peisajul religios scoate în prim plan religia ortodoxă care este majoritară în arealul studiat, având ponderi de peste 75% în fiecare localitate. Religia greco-catolică, interzisă în perioada comunistă, apare începând cu anul 1990 în toate localitățile, iar cultele neoprotestante au ponderi mai ridicate în localitățile ucrainene.

Influența religiei este încă foarte bine sesizabilă în ceea ce privește opiniile și obiceiurile. Numărul divorțurilor este redus iar frecventarea lăcașurilor de cult este foarte ridicată. În general, populația dorește menținerea reperelor religioase a căror fundamente se regăsesc în moștenirea culturală și în credințele la care ea aderă. Conservatorismul este destul de ridicat dar începe să fie atacat odată cu plecarea populației, generată de migrația internațională pentru muncă, în special în rândul populației tinere. Prezența tradițiilor este o trăsătură caracteristică a peisajului religios maramureșean. Practicile sacramentale și îndeosebi mărturisirile se mențin la ponderi însemnate.

N
V
E
S
1 Km 0 2 4 Km

Valea Vișeului
Vișeu
Bistra
Bistra
Petrova
Crasna Vișeului
Frumușeaua
Repedea
Poienile de sub Munte
Rica
Ruscova
Ruscova
Ruscova
Leordina
Vișeu de Jos
Vișeu de Sus
Vaser
Vaser
Novicior
Novăț
Moisei
Țâșla
Vișeu
Borșa
Vișeu

Legenda
Biserică din lemn
Biserică din piatră
Capelă
Mănăstire/schit cu biserică din lemn
Mănăstire cu biserică din piatră
Lăcaș de cult penticostal
Lăcaș de cult adventist

Fig. 149. *Edificiile religioase din Munții Maramureșului (2008)*

(Sursa datelor: Date de teren)

În arealul Munților Maramureșului, turismul religios se manifestă sub forma vizitelor la lăcașurile sfinte (mănăstiri, schituri, biserici) sau a pelerinajelor religioase. De foarte multe ori se îmbină natura religioasă a călătoriei cu cea culturală care permite și vizitarea unor obiective culturale. În cadrul acestui tip de turism au fost identificate următoarele aspecte:

- vizitarea lăcașelor de cult: în special Mănăstirea Moisei (1672), biserica din lemn monument istoric din Borșa (1700), biserica din lemn monument istoric din Poienile de sub Munte (1788), Mănăstirea „Valea Neagră" din Petrova (2000), schitul de la Valea Vinișorului (2006) și alte biserici din lemn;
- atracția exercitată de brandul „Maramureș" care are incluse și conotații religioase cu ocazia marilor sărbători creștine (Crăciun, Paște, Rusalii);
- pelerinajele religioase la mănăstiri.

În ultimii ani, ansamblurile monahale si-au construit propriile case de oaspeți oferind cazare gratuită sau la prețuri modice dar cu obligația turiștilor de a respecta anumite norme de conduită pe durata șederii pentru a nu perturba rânduielile mănăstirii.

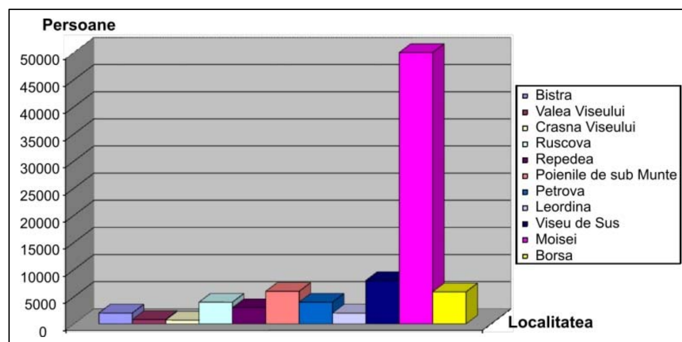

***Fig. 150.** Numărul pelerinilor la principalele hramuri religioase (2008) (Sursa datelor: Date de teren)*

Pe baza informațiilor culese pe teren și a celor obținute de la autoritățile locale și de la responsabilii siturilor religioase, la cele mai importante hramuri religioase, sunt prezenți anual circa 80.000 de pelerini. La aceste sărbători participă în

general, cea mai mare parte a comunității locale la care se adaugă, în funcție de reputația lăcașului de cult, un număr mai mare sau mai mic de persoane din alte localități. Fiecare localitate își organizează și se prezintă la hram cu propria procesiune religioasă („prosăsie", în grai local), unde ponderea cea mai mare o au fetele, care îmbrăcate în general, în haine albe, duc „prapurii" (steagurile bisericești). În față este o fetiță care duce crucea, fiind urmată de alte două fete care duc icoana specifică sărbătorii. Pentru turiști poate părea interesant să participe la ritualul primirii procesiunii vizitatoare de către „prosăsia gazdă", precum și la efectuarea înconjurului bisericii de trei ori, atât la sosire cât și la plecare.

Fig. 151. *Hramul din Moisei (2008)*

Fig. 152. *„Prosăsia" gazdă așteaptă „prosăsiile" vizitatoare (Repedea, 2008)*

Fig. 153-154. *„Prosăsii" la hramul din Moisei (2008)*

Fig. 155. Mănăstirea Moisei (2008)

Fig. 156. Schitul „Valea Vinișorul", Borșa (2008)

Fig. 157. Biserica monument istoric din Borșa (2008)

Fig. 158. Biserica monument istoric din Poienile de sub Munte (2008)

După slujba religioasă, turiștii și participanții veniți din alte părți, sunt invitați la o agapă oferită de localnici, conform unor tradiții mai vechi. Oferirea mesei își găsește explicația prin faptul că în trecut pelerinii veneau pe jos, de la distanțe mari.

Treptat, odată cu dezvoltarea infrastructurii de transport, s-a trecut de la deplasarea pe jos (acum câteva decenii), de la distanțe considerabile, la mijloace de transport moderne vizându-se în același timp, pe lângă destinațiile tradiționale (ex. Mănăstirea Moisei) și alte situri religioase.

Cel mai important centru religios polarizator este mănăstirea Moisei care concentrează anual, cu ocazia hramului (15 august), circa 50.000 de persoane. De-a lungul timpului, această mănăstire de călugări a constituit leagănul ortodoxismului maramureșean, fiind cea mai veche vatră monahală din acest areal (sec. XIV). Bisericuța din lemn a mănăstirii (sec. XVII) are hramul „Adormirea Maicii Domnului" și este o ctitorie a mitropolitului de Alba Iulia, Sava Brancovici.

Mănăstirea de la „Valea Neagră" (Petrova) este un alt centru religios important care prezintă ca specificitate faptul că serviciile religioase se săvârșesc atât în limba română cât și în ucraineană.

Fluxurile turistice religioase la mănăstiri și schituri se manifestă constant în ponderi ridicate și cu ocazia altor sărbători religioase, dar totuși, în procente mai mici, în comparație cu hramurile.

Oricare ar fi forma prin care este practicat – pelerinaje religioase, vizitarea lăcașelor de cult, contemplarea artei și a arhitecturii – turismul religios cunoaște o dinamică destul de accentuată, în ultimii ani în spațiul Munților Maramureșului. Spațiul analizat continuă să atragă turiști și pelerini care vor să trăiască experiențe sacre care să îi apropie de divinitate, sau pur și simplu vor să se conecteze la frumusețea și istoria locurilor vizitate.

9.3.6. Turismul speologic

Frumusețile naturale ale Munților Maramureșului nu se reduc numai la elementele de suprafață, o parte importantă, cu locuri remarcabile, este ascunsă sub pământ. Până în prezent, în limitele administrative a 5 localități (Bistra, Repedea, Poienile de sub Munte, Vișeu de Sus și Borșa), au fost identificate și cartate 30 de peșteri și 3 avene. Din informațiile culese pe teren, apreciem că în urma unor cercetări riguroase ar putea fi descoperite și alte cavități.

Rocile carstificabile ocupă suprafețe reduse și sunt răspândite în mai multe zone ale arealului montan. Formele exocarstice sunt reprezentate prin Izbucul de la Fântâna Stanchi (Borșa) și dolinele de la

Podu Cearcănului, Fântâna Stanchii, Dealul Frumos și Prislopul Laptelui (Borșa).

Deși ca mărime, peșterile nu se încadrează în categoria celor mari, unele ies în evidență prin măreția lor (ex. Peștera din Pietriceaua) sau prin elementele de unicitate (ex. Peștera Tunelului de la Piatra Scrisă, care prezintă o galerie de fugă a apei, aproape perfect rotundă).

Marea majoritate a cavităților s-au dezvoltat în calcare eocene (16) și triasice (10) dar se întâlnesc și în roci necarstificabile: conglomerate cretacice (Peștera din Stilo, Bistra, cu o dezvoltare de 17 m), cuarțite metamorfice (Peștera din Piatra Băiței, Baia Borșa, cu o dezvoltare de 32 m), bazalte mezozoice (Peștera Pivnița de sub Mihailec, cu o dezvoltare de 20 m), gresii oligo-miocene (Peștera Bursucina, Poienile de sub Munte, cu o dezvoltare de 57 m). (Clubul de Speologie „Montana", Baia Mare, 2008)

Tabelul 16. *Peșterile din Munții Maramureșului (în calcare triasice), 2008*

Nr. crt.	Denumirea	Localizarea	Dezvol-tarea
1.	Peștera din Pietriceaua vestică	Sub Vf. Pietriceaua (Repedea)	34,5 m
2.	*Peștera mare cu portal*, din Piatra Moloșnaia	Versantul stâng al Văii Repedea	190 m
3.	*Peștera cu monede*, din Piatra Moloșnaia	Versantul stâng al Văii Repedea	37 m
4.	*Peștera diaclazei de la cascadă*	Versantul stâng al Văii Repedea	14 m
5.	*Peștera mică cu portal*, din Piatra Moloșnaia	Versantul stâng al Văii Repedea	15 m
6.	*Peștera cu ferestre*, din Piatra Socolăului	Baza Pietrii Socolăului (Poienile de sub Munte)	17 m
7.	*Peștera diaclazei*, din Piatra Socolău	Piatra Socolău (Poienile de sub Munte)	18 m
8.	*Peștera din capătul vâlcelului*, din Piatra Socolău	Piatra Socolău (Poienile de sub Munte)	11,5 m
9.	*Peștera cu mondmilch*, din Peleșata vestică	Peleșata, versantul stâng al Văii Budescu Mare (Poienile de sub Munte)	14,7 m
10.	*Peștera cu 2 intrări*, din Peleșata vestică	Peleșata, versantul stâng al Văii Budescu Mare (Poienile de sub Munte)	11,7 m

(Clubul de Speologie Montana, Baia Mare, Date interne, 2008)

Dintre avene, se distinge cel din Pietriceaua (Avenul Izdocinâi), format în calcare triasice, care are cea mai mare dezvoltare din Munții Maramureșului (216 m). Celelalte două avene, dezvoltate în calcare eocene sunt Avenul Senderschi din Bistra, cu o dezvoltare de 17 m și *Avenul cu două intrări* din Podul Cearcănului, din Borșa, cu o dezvoltare de 21,5 m. (Clubul de Speologie „Montana", Baia Mare, 2008)

Tabelul 17. *Peșterile din Munții Maramureșului (în calcare eocene), 2008*

Nr. crt.	Denumirea	Localizarea	Dezvol-tarea
1.	Peștera nr. 1 (Coreniuc), de la cariera Senderschi	Versantul stâng al Văii Șenderschi (Bistra)	81 m
2.	Peștera nr. 2 de la cariera Șenderschi	Versantul stâng al Văii Șenderschi (Bistra)	13 m
3.	Peștera *Pivnița de sub Minciul*	Vf. Minciul, V. Cvașnița (Poienile de sub Munte)	17 m
4.	Peștera de sub Roșușnei	Vf. Roșușnei, V. Cvașnița (Poienile de sub Munte)	17 m
5.	Peștera Șura, din Cearcănul	La sud de Vf. Cearcănul	12 m
6.	Peștera nr. 1 din Piatra Scrisă	Versantul stâng al Văii Țâșlișoara	11 m
7.	Peștera nr. 2 (Hornurilor) din Piatra Scrisă	Versantul stâng al Văii Țâșlișoara	20 m
8.	Peștera nr. 3 din Piatra Scrisă	Versantul stâng al Văii Țâșlișoara	15 m
9.	Peștera nr. 4 (Hornului) din Piatra Scrisă	Versantul stâng al Văii Țâșlișoara	16,5 m
10.	Peștera nr. 5 (Tunelului) din Piatra Scrisă	Versantul stâng al Văii Țâșlișoara	18,5 m
11.	Peștera nr. 6 din Piatra Scrisă	Versantul stâng al Văii Țâșlișoara	13 m
12.	Peștera din Prislopul Laptelui	Prislopul Laptelui (Baia Borșa)	12 m
13.	*Peștera cu Târâș* din Podul Cearcănului	Podul Cearcănului (Borșa)	14,9 m
14.	*Peștera cu sală*, din Podul Cearcănului	Podul Cearcănului (Borșa)	25,3 m
15.	*Peștera cu două intrări (joncțiuniii)*, din Podul Cearcănului	Podul Cearcănului (Borșa)	12,2 m
16.	*Peștera modelată*, din Dl. Frumos	Dl. Frumos (Baia Borșa)	16,4 m

(Clubul de Speologie Montana, Baia Mare, Date interne, 2008)

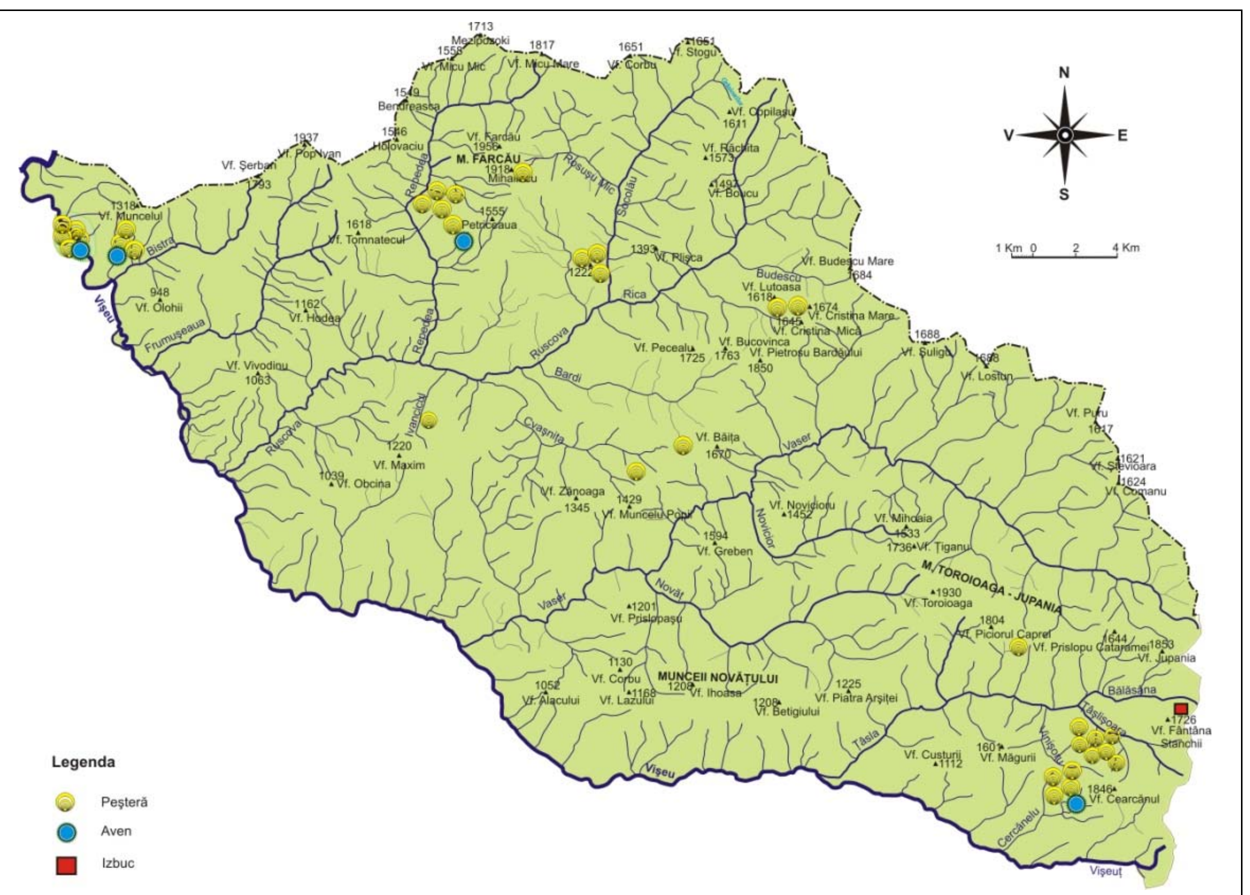

Fig. 159. *Localizarea peșterilor și avenelor din Munții Maramureșului (2008)*

(prelucrare pe baza datelor Clubului de Speologie Montana, Baia Mare)

Mai trebuie să menționăm faptul că în Dealul Tocarnea (Bistra), la limita arealului studiat, s-au dezvoltat 5 peșteri (4 în calcare eocene și 1 în marne, gresii eocene) și 1 aven.

În vederea protejării patrimoniului speologic și a zonelor adiacente este imperios necesară efectuarea unor cercetări științifice pentru a se cunoaște cu exactitate importanța acestora, posibilitățile de amenajare turistică și eventual introducerea unor peșteri în categoria celor de interes științific.

Din informațiile noastre de pe teren, apreciem că unele peșteri vor putea fi exploatate turistic doar sezonier, cu diferite restricții iar altele doar în interes științific deoarece habitatul adăpostește, în funcție de peșteră și de mediul subteran, diverse comunități de animale:

- peșteri cu lilieci: ex. Peștera Coreniuc, de lângă cariera Senderschi, unde am identificat câteva exemplare de lilieci. Circulația turistică trebuie controlată și interzisă în anumite perioade;
- habitatul subteran terestru: cu specii troglofile și troglobionte;
- mediul subteran superficial: unde se va urmări conservarea cuverturii vegetale și a solului din apropiere;

În acest scop, în funcție de sistemul cavernicol, sunt necesare diverse amenajări pentru a evita deranjul și pentru a menține condițiile microclimatice, precum și aplicarea normelor de comportament speologic.

În pofida potențialului speologic destul de însemnat, lipsesc în totalitate amenajările și facilitățile de acces pentru turiști. În consecință, la momentul actual, peșterile din Munții Maramureșului constituie un privilegiu doar al speologilor și al unor turiști pasionați și experimentați, doritori de suspans, mister și senzații aparte dar dotați cu echipamente speciale.

9.3.7 Turismul cultural

Este motivat de existența unui important patrimoniu cultural-istoric, etnografic și folcloric, fiind *„o formă reprezentativă a turismului itinerant din Carpații Orientali"*. (Ciangă N., 1998, p. 205)

În definirea identității culturale maramureșene, patrimoniul etnografic și folcloric a avut de-a lungul timpului un rol extrem de important. Munții Maramureșului dispun de un bogat tezaur etnografic și folcloric, de mare originalitate, cu elemente specifice (port popular, meșteșuguri tradiționale, un calendar bogat de târguri tradiționale, manifestări folclorice pe tot parcursul anului, datini și obiceiuri transmise din generație în generație) care scot în evidență măiestria, inteligența și sensibilitatea pentru frumos a locuitorilor.

Dintre obiectivele turistice de importanță mai mare amintim Muzeul de Istorie și Etnografie din Vișeu de Sus, Monumentul Eroilor din Moisei, Casa Martirilor din Moisei etc.

Monumentul comemorativ de la Moisei este închinat celor 29 de țărani uciși de trupele fasciste în data de 14 octombrie 1944 și înmormântați după două săptămâni, într-o groapă comună, odată cu revenirea localnicilor în sat. În semn de respect și cinstire, sătenii au ridicat deasupra locului respectiv o troiță din lemn (Primăria Moisei, 2008).

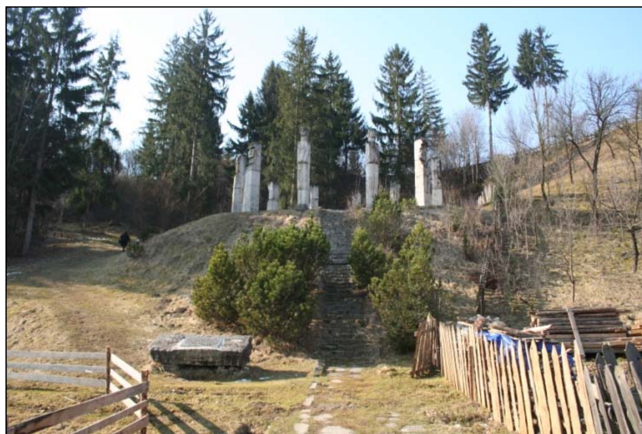

Fig. 160. *Monumentul comemorativ de la Moisei (2008)*

În locul vechii troițe, sculptorul Vida Gheza a realizat în anul 1966, un ansamblu monumental la care se ajunge urcând 44 de trepte, număr ce simbolizează anul masacrului (1944). În jurul unei mese din piatră străjuiesc 12 stâlpi-oameni (2 au chipuri omenești și 10 poartă măști tradiționale) care în tăcerea lor țipă împotriva nedreptăților făcute. Inspirat probabil din sanctuarul dacic de la Sarmisegetusa Regia din Munții Orăștiei, Monumentul Eroilor de la Moisei este încărcat de semnificații profunde.

În categoria monumentelor comemorative mai pot fi menționate Monumentul de la „Preluca Tătarilor” (Borșa), Monumentul comemorativ al veteranilor de război din Poienile de sub Munte și Monumentul Eroilor din Leordina.

9.3.8. Agroturismul

Universul satelor maramureșene care au reușit să-și păstreze intacte până în prezent, o mare varietate de tradiții și obiceiuri, suscită interesul turiștilor români și străini. În pofida potențialului turistic ridicat și a sprijinului acordat de autorități prin diferite proiecte, oferta agroturistică este destul de redusă. În peisajul general, ies în evidență, localitățile Moisei, Vișeu de Jos și Petrova, iar perspectivele de evoluție sunt îmbucurătoare.

9.3.9. Turismul de aventură

Rafting și canoe

Pentru practicarea raftingului și a canoei trebuie identificate în teren, sectoarele cu însușiri optime, avându-se în vedere o serie de indicatori morfometrici (panta, adâncimea, lățimea, gradul de sinuozitate), morfologici (sectoarele cu praguri, repezișuri, cascade, chei, defilee), dinamici (viteză, curenți) biotici (fauna piscicolă și vegetația malurilor), cantitativi (debitul lichid, solid și chimic) și calitativi.

Râurile din Munții Maramureșului care se pretează la rafting și canoe sunt Vaserul, Ruscova și Vișeul (în zona de defileu, între localitățile Bistra și Valea Vișeului). Cele mai potrivite perioade sunt primăvara și toamna, când debitele râurilor sunt mai mari.

Echipamentul necesar (bărci pneumatice, căști de protecție, veste de salvare, îmbrăcăminte de neopren, vâsle) este asigurat la cerere, de firme de specialitate din Vatra Dornei și Baia Mare. Numărul pasionaților de rafting este în creștere iar firmele din domeniu îi provoacă și pe

cei neexperimentați să se inițieze în sectoarele cu curgere lină, fără obstacole, asistați de specialiști.

Alpinism

Alpinismul ca activitate turistico-recreativă, este practicat de „*o categorie restrânsă de persoane cu aptitudini fizice deosebite și antrenate special pentru aceasta*" (Ciangă N., 2001, p. 186). În Munții Maramureșului condiții morfologice favorabile, cu energie mare de relief, se întâlnesc în Defileul Vișeului. Practicanții sunt în general persoane din afara arealului studiat.

9.3.10. Turismul cinegetic

Munții Maramureșului se evidențiază și printr-un valoros fond cinegetic, cu valențe aparte pentru activitățile turistice. Cele mai importante specii de vânat întâlnite în fondurile de vânătoare ale arealului studiat, sunt cerbul carpatin (*Cervus elaphus*), mistrețul (*Sus scrofa*), căpriorul (*Capreolus capreolus*), ursul (*Ursus arctos*), cocoșul de munte (*Tetrao urogallus*) și iepurele (*Iepurus europaeus*).

Conform legislației în vigoare „*exercitarea vânătorii se face în scopul asigurării echilibrului ecologic, ameliorării calității populațiilor faunei de interes cinegetic, cercetării științifice, precum și în scop didactic sau recreativ-sportiv*" (Legea 407/2006, art. 3). Însă, de la gestionarea durabilă a faunei sălbatice, la practica din teren, se pare că există o mare diferență. Nu întâmplător, dramaturgul englez W.S.Gilbert spunea, cu peste 100 de ani în urmă, că „*vânătoarea de cerbi ar fi un sport frumos dacă doar cerbii ar avea arme*".

Pentru cei ce practică vânătoarea, pe teritoriile ocoalelor silvice există conform amenajamentelor silvice din arealul studiat, următoarele dotări (Regia Națională a Pădurilor, 2008):

- Vișeu de Sus: 1 casă de vânătoare (la Făina, pe Valea Vaserului), 6 colibe și 8 bordeie de pândă;
- Poienile de sub Munte: 1 casă de vânătoare (Coșnea), 22 observatoare acoperite și 130 km de poteci de vânătoare;

- Ruscova: 2 colibe de vânătoare, 11 observatoare acoperite și 110 km de poteci de vânătoare.

Alături de celelalte forme de valorificare turistică din Munții Maramureșului, turismul cinegetic poate contribui la obținerea unor importante surse de venituri, însă nu poate fi practicat decât în anumite perioade ale anului, în funcție de specia animalului, respectând legislația aflată în vigoare.

În concluzie, pentru cei care doresc să călătorească cu respect față de natură și cultura locală, Munții Maramureșului constituie o destinație turistică remarcabilă, cu o puternică identitate culturală și locală.

10.
EFECTE GENERATE DE DEZASTRELE NATURALE ASUPRA COMUNITĂȚILOR UMANE DIN MUNȚII MARAMUREȘULUI

10.1. Caractere generale

Problematica legată de aceste evenimente a început să fie analizată frecvent în ultimii ani. Hazardul natural, așa cum este el conceput în literatura de specialitate, reprezintă *„o stare probabilă a unui sistem, definită de potențialitate de manifestare, cu o magnitudine ce depășește un prag general acceptat, cu intervale de recurență estimate, într-un timp și într-un spațiu care nu pot fi exact determinate.* (Goțiu Dana, Surdeanu V., 2007, p. 21)

Materializarea acțiunii hazardelor conduce la apariția dezastrelor. Acestea sunt în general imprevizibile și afectează oamenii, bunurile lor, precum și mediul din jur.

Pentru a evalua și gestiona un hazard este neapărat nevoie să se cunoască natura lui, avându-se în vedere mai multe caracteristici, cum sunt: originea și cauzele, probabilitatea de manifestare, viteza de declanșare, controlabilitatea/imuabilitatea, frecvența/severitatea, timpul și spațiul. (Goțiu Dana, Surdeanu V., 2007)

În cadrul Munților Maramureșului am identificat 4 tipuri de hazarde:

- hazarde hidrologice (manifestate sub forma inundațiilor);

- hazarde geomorfologice (manifestate sub forma alunecărilor de teren și a avalanșelor);
- hazarde industriale miniere (generate în special, de prezența haldelor de steril);
- hazarde biologice.

În urma discuțiilor de grup cu comunitatea locală în anul 2008, referitoare la modul de percepție al hazardelor din Munții Maramureșului, am remarcat faptul că cea mai mare parte a populației din zonele cu risc „conviețuiește" cu hazardul, asumându-și riscul de a trăi în zona respectivă.

Considerăm că o mare parte din pagubele înregistrate de-a lungul timpului în arealul Munților Maramureșului, este cauzată de lipsa unor strategii de amplasare a gospodăriilor în cadrul fiecărei localități. Birourile de urbanism din cadrul primăriilor trebuie să interzică prin lege, executarea de construcții în zonele de luncă inundabile și pe versanții predispuși la alunecări de teren. De aceea se impune cu necesitate, realizarea unor hărți cu arealele de risc, pentru fiecare localitate.

10.2. Tipuri de dezastre

10.2.1. Inundațiile

Acest fenomen, generat de cantitatea mare de precipitații (solidă și lichidă), nu constituie o prezență nouă în spațiul Munților Maramureșului, fiind întâlnit și în trecut. Inundațiile se manifestă în fiecare an, cu intensități diferite, în funcție de o serie de variabile. În ultima perioadă, cele mai mari inundații s-au produs în anii 2000 și 2008. Asocierile dintre cele două inundații sunt legate de faptul că ambele, au fost corelate cu distrugerea unor iazuri de decantare din Borșa și Vișeu de Sus.

Fig. 161. *Valea Cvaşniţei, Poienile de sub Munte (anul 2008)*

Fig. 162. *Distrugerea infrastructurii rutiere – DJ 187 (Repedea, anul 2008)*

Inundaţiile din luna iulie 2008 au afectat o mare parte a aşezărilor de pe cursul mijlociu şi inferior al Vişeului, Ruscovei, Vaserului, precum şi de pe unele văi mai mici din Petrova (Valea Mârzei şi Valea Mociarschi). În încercarea de cuantificare a dezastrului, pe baza informaţiilor de la primării şi a datelor din teren, am identificat mai multe aspecte:

- pierderi de vieţi omeneşti (3 la Vişeu de Sus şi 1 la Borşa);
- evacuarea de persoane (10 la Vişeu de Jos şi 73 la Moisei);
- distrugerea infrastructurii rutiere pe unele segmente de pe Valea Ruscovei şi Valea Vişeului, precum şi întreruperea circulaţiei rutiere pe o perioadă mai scurtă (DN 18, la Leordina şi DJ 187, între Ruscova şi Repedea) sau mai lungă, din cauza distrugerii totale a drumului (DJ 187, la Poienile de sub Munte);
- distrugerea infrastructurii feroviare pe Valea Vaserului (terasamentul căii ferate a fost distrus pe o lungime de circa 18 km, între staţiile CFF Fabrica şi Bardău);
- unirea a 2 iazuri de decantare (Colbu I şi Colbu II) şi deversarea unei cantităţi mari de steril în râul Ţâşla;
- distrugerea în totalitate a unor gospodării (3 la Poienile de sub Munte);
- distrugerea mai multor anexe gospodăreşti (Poienile de sub Munte şi Bistra);

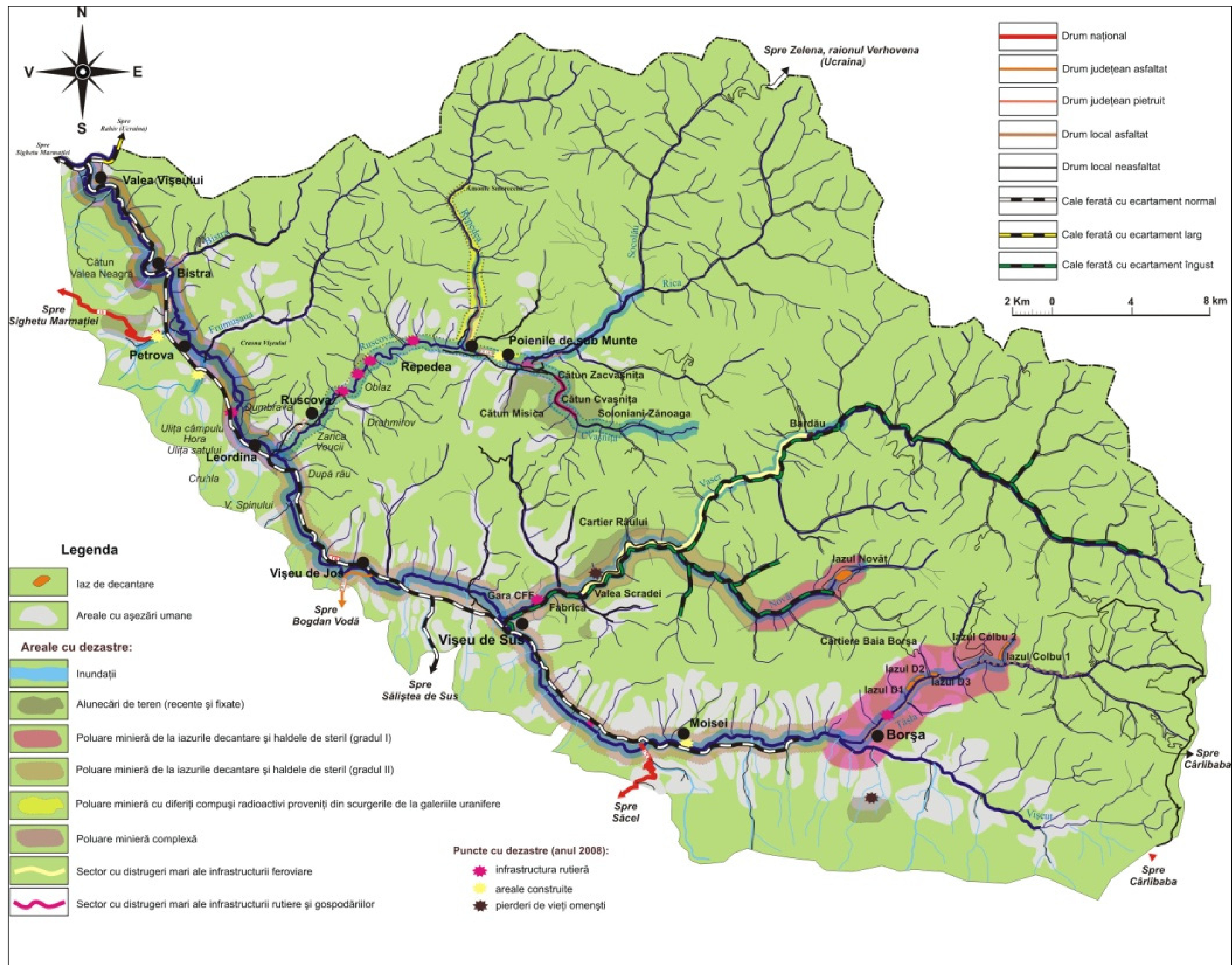

Fig. 163. *Situația dezastrelor naturale şi a poluării pe fond antropic în perioada 1998–2008 (Sursa datelor: Primăriile din Munții Maramureşului şi date de teren)*

- avarierea unor obiective economico-sociale (Repedea și Poienile de sub Munte);
- avarierea rețelelor electrice pe distanțe de câțiva kilometri (Bistra, Repedea, Vișeu de Sus și Moisei);
- afectarea rețelei de alimentare cu apă de către torenții de pe versanți (Petrova);
- distrugerea unor poduri, podețe și diguri de pe marginea râurilor;
- sute de hectare de teren agricol, pășuni și fânețe inundate.

Cauza majoră a declanșării inundațiilor a fost dată de cantitățile foarte mari de precipitații, în intervale de timp foarte scurt.

10.2.2. Alunecările de teren

Alunecările de teren constituie unul din riscurile naturale care afectează suprafețe considerabile, fiind asociate, de cele mai multe ori, și cu alte dezastre. Areale predispuse la alunecări de teren au fost identificate în localitățile Poienile de sub Munte (pe Valea Cvașnița și Valea Misica, care includ în cadrul lor mai multe cătune – Cvașnița, Zacvașnița și Misica), Vișeu de Sus (Cartierul Râului de pe Valea Vaserului și pe Valea Scradei), Repedea (pe versantul din apropierea gurii de vărsare a pârâului Houdea), Petrova (Dealul Hora, Dealul Petrova și Dealul Hera unde este afectat și drumul național DN18), Bistra (cătunul Valea Neagră).

Fig. 164. *Alunecare de teren pe Valea Cvașniței (iulie 2008)*

Fig. 165. *Alunecări de teren concomitente pe Valea Cvașniței (iulie 2008)*

Declanșarea alunecărilor de teren *„ține mai ales de conjunctura geomorfologică”* (Surdeanu V., 2008, p. 24), chiar dacă factorul declanșator este cel uman, în special defrișările masive efectuate.

Pe Valea Cvașniței am identificat atât alunecări primare cât și reactive (unele cu lungimi de aproximativ 300 m), pe fondul unei litologii constituite din șisturi sericito-cloritoase compacte peste care se suprapune un strat destul de subțire de sol argilos. Alunecările de teren din luna iulie 2008, manifestate concomitent cu inundațiile de pe pârâul Cvașnița, au creat adevărate clipe de coșmar pentru locuitorii cătunului Cvașnița (Poienile de sub Munte).

10.2.3. Avalanșele

Configurația muntoasă a zonei studiate creează premisele formării avalanșelor. Astfel, au fost identificate două areale, unul la Crasna Vișeului (sub Vf. Pop Ivan) și un altul la Borșa (sub Vf. Toroioaga), unde au fost înregistrate chiar și victime în anul 1980 (Primăria Borșa).

Fig. 166. *„Ghețarul” de pe Valea Criva, 22 iulie 2006*

Ultimele avalanșe de proporții au fost înregistrate în iarna 2005/2006, sub Vf. Pop Ivan. Cantitățile enorme de zăpadă ajunse pe văile Criva și Pop Ivan (bazinul hidrografic Frumușaua), au condus la formarea unor „ghețari”. Acumularea de pe Valea Pop Ivan avea în data de 22 iulie 2006, o lungime de 1,5 km, grosimi de 20 m și lățimi de 10 – 70 m. *„Ghețarul”* de pe Valea Criva avea o lungime de 750 m, grosimi de 20 m și lățimi care variau între 10 - 90 m. Menționăm faptul că în pofida unor veri foarte

călduroase, porțiuni din aceste acumulări s-au menținut, până în toamna anului 2007.

10.2.4. Dezastre generate de epidemii

Acestea sunt generate de o serie de boli cu caracter epidemic și conduc la îmbolnăviri în masă a populației. Epidemii de ciumă s-au manifestat în anii 1708, 1709, 1710, 1711, 1742, 1774 și1786. Una dintre cele mai mari epidemii de ciumă s-a înregistrat în anul 1786 când la nivelul întregului Maramureș au fost contaminate 10.000 de persoane. (Filipașcu Al., 1997, p. 156).

10.2.5. Dezastre generate de exploatările miniere

Factorii generatori de poluare sunt cele 6 iazuri de decantare (D1, D2, D3, Novăț, Colbu 1 și Colbu 2), numeroasele halde de steril nestabilizate și apele de mină care se scurg direct în principalele cursuri de apă care traversează zona.

Materialul steril prezent în iazurile de decantare, constituit din minerale de ganga și alte metale, provine de la Uzina de Preparare a Minereurilor din Baia Borșa, în urma extracției și prelucrării minereurilor polimetalice (cupru, plumb, zinc). Aceste depozite au fost amplasate pe Valea Novățului, Valea Colbului și Valea Țâșlei.

Iazurile de decantare D1, D2 și D3 sunt situate pe terasa râului Țâșla, la ieșirea din Baia Borșa, fiind printre primele apărute în acest areal minier. Iazul D1 este cel mai vechi și a funcționat în perioada 1963–1982. Sterilul din iaz conține importante cantități de metale grele (cupru, plumb, zinc, pirită). (E.M. Baia Borșa, 2008). Starea de conservare și stabilitate pare a fi acceptabilă, suprafața lui fiind fixată parțial cu vegetație ierboasă.

Iazurile D2 și D3 au funcționat în perioada 1972–1994 respectiv 1980–1995. (E.M. Baia Borșa, 2008). Datorită apelor de precipitații care se

scurg pe taluz, s-au creat ravene care antrenează material steril în râul Țâșla. În anul 1996, în urma ploilor torențiale și a topirii zăpezii, o cantitate importantă de steril a fost deversată peste coronament.

Fig. 167. *Iazurile de decantare D1 și D2 (Borșa, 2008)*

Fig. 168. *Încercare de fixare a sterilului pe Valea Secu (Borșa, 2008)*

Fig. 169-170. *Dezastrul ecologic provocat de iazurile de decantare Colbu 1 și Colbu 2 în anul 2008 (Borșa)*

Iazurile de decantare Colbu 1 și Colbu 2, au fost amplasate pe Valea Pârâului Colbu, afluent de dreapta al Țâșlei, la peste 800 m altitudine. Iazul Colbu 1, cu o suprafață de 6,6 ha a intrat în funcțiune în anul 1986, devenind un iaz de rezervă, odată cu apariția Iazului Novăț (1994). Iazul Colbu 2 (2,8 ha), situat în amonte, devine funcțional începând cu anul 1989. (E.M. Baia Borșa, 2008)

Cele două iazuri au suferit două accidente tehnice mai mari, în anii 1997 și 2008. Astfel, în luna mai 1997, prin ruperea taluzului stâng al

iazului Colbu 1, provocat de debitele mari rezultate în urma topirii zăpezii de pe versanți, o cantitate mare de steril s-a scurs în iazul Colbu 2 periclitându-i și stabilitatea acestuia. Un alt accident foarte grav a avut loc la sfârșitul lunii iulie 2008 când în urma unor precipitații abundente, galeria hidrotehnică care tranzita apele pluviale s-a obturat iar digul care separa cele două iazuri s-a spart. În consecință, o cantitate enormă de steril a ajuns în râul Țâșla și mai departe în Vișeu generând o serie de discuții internaționale legate de riscurile de poluare transfrontalieră.

Iazul de decantare Novăț, intrat în funcțiune în anul 1994, este situat în bazinul superior al râului Novăț (afluent al Vaserului), în amonte de confluența cu Pârâul Ursului, pe teritoriul administrativ al localității Vișeu de Sus. Prin bararea pârâului Roșu s-a realizat un baraj din anrocamente cu o înălțime de circa 26 m, cu o suprafață inițială a iazului de decantare la nivelul digului de amorsare de 3,75 ha și o suprafață la nivelul coronamentului de 13,80 ha. (E.M. Baia Borșa, 2008)

În urma transportului hidraulic printr-o galerie subterană (8 km), tulburarea sterilă ajungea în iaz unde avea loc epurarea mecanică prin decantare. Ca eveniment deosebit de grav amintim accidentul tehnic din luna martie 2000, când în urma topirii zăpezii și a precipitațiilor lichide abundente, partea dreaptă a barajului a cedat și astfel o cantitate mare de steril a ajuns în Novăț și mai departe în râul Vaser și apoi Vișeu.

În vederea prevenirii și atenuării unor dezastre ecologice, în fostele zone de exploatare sunt imperios necesare ample lucrări de stabilizare și ecologizare a perimetrelor afectate. Pe lângă impactul peisagistic care este semnificativ, iazurile de decantare, apele de mină și haldele de steril perturbă echilibrul ecosistemelor și conduc la reducerea biodiversității.

LES MONTS MARAMUREȘ.
ÉTUDE DE GEOGRAPHIE HUMAINE

Cette étude se veut une analyse compréhensive de géographie humaine dans tous ses aspects, suivant les nouvelles tendances de la recherche dans ce domaine et dans la lignée des travaux de l'école géographique de Cluj Napoca. Les Monts Maramures représentent une région géographique et humaine extrêmement complexe, très bien individualisée en Maramureș, dont les caractères sont dictés par le lien entre la composante géo-démographique, la spécificité des habitats humains, les fonctions économiques distinctes, tout cela dans le contexte d'une région montagneuse présentant un certain potentiel d'habitabilité, avec des ressources spécifiques, où la relation avec la montagne est déterminante. La zone d'étude correspond avec l'un des sites naturels protégés par le Parc Naturel des Monts Maramureș.

La manière de combiner le modèle d'administration territoriale avec la forme et les dimensions des différentes régions géographiques à l'échelle des Monts Maramureș conduit à la nécessité de les aborder avec tout un arsenal méthodologique, utilisant les méthodes quantitatives les plus classiques, des phases intensives d'étude de terrain ou appliquant des méthodes modernes de recherche qualitative dans le domaine de la géographie humaine. Par conséquent, durant six années de recherche, diverses sources documentaires d'information ont été prises en compte. Étant donné la grande disparité des études de géographie humaine sur le territoire des Monts Maramureș, la recherche de terrain nous a fourni au départ une base de données très importante. Les études sur des régions plus vastes dans lesquelles

s'inscrivent aussi les Monts Maramureș ont représentés les lignes directrices dans les premières étapes de la recherche. Les analyses détaillées et les études de cas ont constitué la base des chapitres à charge pratique ou stratégique. La base de données statistique relative à la géo-économie et à la démographie a été complétée avec les informations recueillies, en utilisant la technologie mobile: étude des hameaux, des voies de communication de rang inférieur, reconstitutions de différents types. Des méthodes d'imagerie graphiques et numériques sont à la base de l'analyse à micro-échelle. La base cartographique utilisée comprend un large éventail de représentations, anciennes, historiques ou numériques.

L'ouvrage contient dix chapitres, chacun avec plusieurs sous-chapitres. Dans ***le premier chapitre*** on aborde la question de l'individualité géographique naturelle des Monts Maramureș, avec comme base d'analyse les travaux et les études sur ce sujet ou les observations de terrain. Les Monts Maramures sont disposés le long de la frontière nord du pays et occupent en totalité l'espace sur la rive droite de la rivière Vișeu. En ce qui concerne leur intégration à l'échelle des unités régionales, cette zone appartient au pays du Maramureș, affichant une personnalité géographique propre qui se traduit dans la répartition géographique des composantes physiques et anthropiques.

Pour une meilleure compréhension des composantes géographiques humaines il nous a paru nécessaire d'adopter une approche d'analyse synthétique des prémisses géographiques (***deuxième chapitre***), notamment les prémisses géographique-physiques (le substrat géologique, le relief, les climats locaux, le potentiel hydrologique, les éléments biopedogéographiques, aires protégées) et celles anthropiques.

Les spécificités géo-démographiques sont abordées dans ***le troisième chapitre***, dans lequel sont analysées l'évolution et la dynamique de la population et de la migration, les structures géo-démographiques et les ressources humaines, à partir des données des recensements, de diverses données statistiques ainsi que des informations recueillies sur le terrain.

Pour les 223 années analysées (la période 1784-2007), l'évolution démographique de la population des Monts Maramureș a enregistré une croissance atteignant une valeur absolue de 78 208 habitants, avec une moyenne annuelle de 350,70 habitants et un taux de croissance de 720,01%. L'évolution de la population a été positive jusqu'en 1992, celle-ci étant suivie d'une baisse constante.

Dans le territoire étudié, 3 types d'évolution ont été présentés: le cas des localités enregistrant une courbe évolutive ascendante continue (Borșa, Moïsei, Ruscova et Repedea), celui de la courbe discontinue (Poienile de sub Munte, Vișeu de Jos et Leordina) et celui des localités avec une courbe descendante au cours du XXe siècle (Petrova, Repedea et Vișeu de Sus).

La densité de la population dans les Monts Maramureș est bien inférieure à la moyenne du pays (90,9 hab./km^2), enregistrant la valeur maximale en 1992 (54,82 habitants/km^2), ce qui correspond à un pic du potentiel démographique. Afin de mettre en évidence les *„pressions"* exercées par la population sur le territoire agricole, nous avons fait appel aux plusieurs indicateurs des densités spécifiques (densité pure, densité physiologique et densité agricole).

En comparant des données concernant les densités des populations pour les deux catégories d'habitat (urbain et rural), nous avons observé une relative similitude, les zones urbaines enregistrant cependant des valeurs un peu plus élevées que les zones rurales.

L'aspect général de la courbe montre que la dynamique démographique naturelle s'inscrit dans une tendance nationale, avec une évolution descendante mais qui a enregistré une croissance naturelle positive en moyenne de 3,97‰ pour l'ensemble de la zone. Concernant l'évolution du bilan naturel, celui-ci a toujours eu des valeurs élevées dans le temps. Pour l'année 2006, dans la région d'étude, les valeurs de cet indice s'échelonnent entre 10,68‰ à Poienile de sub Munte et -6,17‰ à Petrova. Les valeurs élevées du bilan naturel sont caractéristiques pour la commune de Repedea, tandis que des valeurs

moyennes sont caractéristiques pour les localités de Ruscova et Borșa. Par contre, trois localités enregistrent un bilan naturel négatif, à savoir Leordina, Vișeu de Jos et Petrova.

La migration n'est pas un phénomène nouveau pour ce territoire, elle était déjà mentionnée au XIVème siècle dans les documents sur le Maramureș. Même s'il n'y a pas de référence précise à l'espace analysé, des émigrations vers les régions voisines (Moldavie et Bucovine) ont été enregistrées depuis le XVe siècle, en étroite corrélation avec le manque de terres agricoles et certaines calamités qui ont touché l'ensemble de la région Maramureș (le choléra, la peste et la famine).

À partir de l'année 1990, on crée les conditions favorables pour les migrations internationales pour l'emploi, un phénomène motivé par le grand écart entre les revenus pouvant être obtenus en Roumanie et ceux des pays occidentaux. Ce phénomène complexe a été examiné par une étude appliquée aux zones rurales. L'approche a permis d'avoir une idée générale sur l'ampleur de ce phénomène, permettant certaines extrapolations à partir de l'ensemble des Monts Maramureș, bien que des caractéristiques et des formes varient d'une localité à l'autre.

Entre 1990 et 1997, les principaux pays attractifs étaient Israël, l'Allemagne, l'Autriche et l'Italie, mais la migration vers ces pays était sporadique et n'enregistrait pas de valeurs significatives.

La migration internationale pour l'emploi a commencé à augmenter depuis 1998, année du début de la vague d'émigration massive, principalement vers les pays latins (Italie, France, Espagne et Portugal).

Conformément aux informations recueillies sur le terrain, le nombre actuel des personnes parties à l'étranger pour y travailler est de 7336, ce qui représente 16,49% de la population totale du milieu rural (4075 familles). Les valeurs les plus élevées sont enregistrées dans les localités de Ruscova (26,12%), Moïsei (25,78%), Repedea (24,32%) et Leordina (19,62%). Le pourcentage le plus faible est enregistré à Petrova (seulement 2,75%).

Actuellement, l'Italie est préférée par 28,55% des habitants des zones rurales des Monts Maramureș. Ensuite viennent l'Espagne (20,02%) et le Portugal (18,3%). Avec des valeurs élevées (13-15%) suivent la France et la Belgique. Les autres destinations préférées par les habitants des Monts Maramureș sont la Grande-Bretagne, la Croatie, le Canada, la Grèce, l'Autriche et l'Irlande. La majorité des migrants se dirigent vers les grandes agglomérations urbaines et très peu vers les villages.

La plupart de ceux qui partent, rentrent chez eux régulièrement (en août généralement), passent très peu de temps à la maison (entre 2 et 4 semaines) et puis ils y repartent.

Pour les Monts Maramureș, la migration internationale pour l'emploi engendre une série de conséquences majeures aussi bien positives que surtout négatives avec des répercussions insoupçonnables qui commencent déjà à se faire sentir.

Pour la période analysée, la structure de la population par sexe dans les Monts Maramureș n'a pas connu de changements importants. Les données statistiques des recensements mettent en évidence un relatif équilibre, le taux de la population féminine étant un peu plus élevé.

La répartition graphique de la structure de la population par tranches d'âge révèle l'existence de 2 types de "*pyramides*":

- sept localités avec une population de type progressif et une vigueur démographique exceptionnelle présentent une pyramide de forme triangulaire. Ce modèle s'applique dans le cas des localités de Borșa, Vișeu de Sus, Moïsei et des communes ukrainiennes Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte et Bistra;
- trois localités avec des populations de type stationnaire se caractérisent par un équilibre relatif entre les groupes d'âge. Cette catégorie comprend les villages Petrova, Leordina et Vișeu de Jos.

Dans l'ensemble de la région étudiée, nous avons mis en lumière une "*pyramide de l'âge*" de forme triangulaire clairement mise en évidence, mais avec une base un peu réduite (les groupes d'âge de 0 à 4 ans et de 5 à 9 ans).

L'analyse de l'évolution de la structure ethnique de la population des Monts de Maramureș entre 1881 et 2002, reflet de son évolution historique, met en évidence une diversité ethnoculturelle très particulière. Au sein de la population de la région, les Roumains ont toujours représenté le groupe le plus nombreux, avec une évolution ascendante continue, avec un seuil démographique maximal (64 060 d'habitants) enregistré en 1992. Les autres groupes ethniques sont constitués principalement par les Ukrainiens, les Allemands et les Juifs. Pour la période analysée l'ethnie ukrainienne a enregistré la croissance la plus spectaculaire, avec un bilan absolu du nombre des habitants de 16 952 habitants. Aujourd'hui, la population ukrainienne détient la part la plus élevée dans le bassin de la Vallée de Ruscova (Poienile de sub Munte, Repedea, Ruscova et Bistra). La population juive a atteint son maximum en 1941 (14,4% du total de la population), puis les valeurs ont chuté rapidement, pour atteindre aujourd'hui un pourcentage réduit. La population allemande a enregistré le nombre maximum de personnes en 1910, puis a chuté brusquement jusqu'en 1966, à cause des départs (migrations et transferts de populations).

La dynamique de la structure confessionnelle des habitants des Monts Maramureș se caractérise par le maintien d'un pourcentage élevé de la population appartenant à la confession orthodoxe (plus de 75% dans toutes les localités), la diminution de certaines communautés religieuses (mosaïque, romano-catholique) et la croissance du nombre des communautés néo-protestantes (baptistes, pentecôtistes, adventistes), en particulier dans les localités à prédominance ethnique ukrainienne.

En ce qui concerne la catégorie socioprofessionnelle des personnes, la plupart des localités ont une majorité absolue de la population active employée dans l'agriculture, mais le taux de chômage

est moins réduit qu’au niveau départemental ou national. La population urbaine employée, réduite en nombre, prévaut dans le secteur tertiaire et dans certains secteurs industriels.

Le quatrième chapitre aborde un certain nombre de questions liées aux spécificités de l'habitat. Sont passés en revue divers aspects concernant l’ancienneté, les caractéristiques du réseau d’habitats humains, les particularités de l’habitat, les zones rurales et les agglomérations urbaines, et certains aspects toponymiques.

L’identification des traces d'habitation à partir du néolithique, confirmée par les preuves archéologiques actuellement disponibles, représente un argument indiscutable de l'existence des établissements humains et implique une continuité de présence humaine. Les premiers documents attestant d’habitats humains dans les Monts Maramures ne datent que du XIVème siècle.

En analysant les foyers des localités dans les Monts Maramures, on remarque qu'elles sont complètement disposées dans les principales vallées, à des altitudes allant de 339 m à Valea Vișeului jusqu’à 536 m à Poienile de sub Munte. L’altitude maximale (1138 m) s’enregistre dans le hameau Lazu du village Moisei. Dans le hameau Soloteanei de Poienile de sub Munte, les habitats humains permanents sont présents jusqu’à l’altitude de 925 m.

Les habitats humains dans les zones rurales des Monts Maramureș présentent un fort potentiel démographique. La plupart des villages relèvent de la catégorie des très grands (Poienile de sub Munte, Vișeu de Jos, Ruscova Bistra, Repedea), trois villages entrent dans la catégorie des moyens (Bistra, Crasna Vișeului et Valea Vișeului), deux villages entrent dans la catégorie des grands (Leordina et Petrova), aucune commune n’a moins de 2500 habitants et aucun village n’est dans la catégorie des petits. Concernant la position géographique, on met en évidence la présence de grands villages dans la vallée de Ruscova (Poienile de sub Munte, Repedea et Ruscova) et dans la vallée de Vișeu (Vișeu de Jos et Moisei). En ce qui concerne le groupement des

habitations présentes dans les Monts Maramureș, on met en évidence une structure groupée autour du foyer, tandis que dans des hameaux on observe une structure dispersée avec des tendances de dispersion, par endroits.

Le rural comprend 10 villages appartenant aux 8 communes. Sur le territoire des Monts Maramureș on a identifié 125 hameaux, le nombre le plus élevé étant enregistré à Moisei (23), suivi par Poienile de sub Munte (19) et Ruscova (4). En analysant la concentration de la population dans les zones rurales, on a remarqué que les centres des localités ont moins de la moitié de la population, seulement 5 localités ayant dans la zone centrale plus de 50% de la population.

Les hameaux des Monts Maramureș détiennent 54,69% de la population rurale et 24,3% de la population totale de cette région. La plupart des hameaux (74,4%) ont une population de moins de 200 habitants. On a noté la présence de 19 hameaux (plus de 500 habitants/hameau) qui pourraient constituer chacun un village à part, mais pour l'instant cette question n'est pas à l'ordre du jour.

Pour souligner l'éloignement des hameaux par rapport au centre du village, on a calculé pour chacun le temps nécessaire pour parcourir à pied les distances le long des voies de communication entre le centre du hameau et le centre de la localité (la référence étant la mairie).

En ce qui concerne la catégorie des routes qui relient le centre ville et le centre du hameau, dans la plupart des cas, elles ne sont pas goudronnées, sont faiblement entretenues et généralement étroites. Il existe également de nombreux hameaux où même l'accès pour les voitures tout-terrain est limité, en raison du terrain accidenté, comme c'est le cas de certains hameaux de Poienile de sub Munte (Runea, Cornățea, Obcina, Uloha), Repedea (Houdea, Cialar, Scorodnei), Moisei (Dealul Jurchii, Între Văi, Dealul Mare et Dealul Rogozului, Gloduri, Pleșe).

Du total de la population présente dans la zone rurale des Monts Maramureș, 26,2% vit à moins d'une heure de distance du centre ville,

25,38% de 1 à 2 heures et 5,75% de 2 à 3 heures. L'éloignement du centre de la ville conduit à un isolement relatif de la population des hameaux, isolement ressenti en l'absence des infrastructures de base. Nous mettons en évidence le fait qu'il y a de nombreux hameaux où il n'existe pas même une épicerie, comme c'est le cas des grands hameaux de Poienile de sub Munte (par exemple Soloteanei - 674 habitants) et de nombreux petits hameaux Moïsei, Repedea, Crasna Vișeului, Valea Vișeului. Dans certains hameaux, l'approvisionnement en produits de base s'effectue à l'occasion des foires organisées une fois par semaine.

Le réseau des pôles urbains dans les Monts Maramureș comprend deux localités, Borșa et Vișeu de Sus, villes déclarées en 1968.

Dans ces deux villes on a identifié 30 quartiers, dont 21 à Borșa et 9 à Vișeu de Sus. La population est inégalement répartie dans le territoire. Le quartier le plus grand du point de vue du nombre d'habitants est Baia Borșa (6000 personnes), tandis que le quartier Vișeu de Mijloc appartenant à la localité Vișeu de Sus, a un peu plus de 800 habitants.

Les quartiers des deux villes ont ainsi 18250 habitants, représentant 40,93% de la population urbaine. Le nombre moyen d'habitants par quartier est 559 habitants, allant de 52 habitants (le quartier Valea Ilii de Borșa) jusqu'à 6750 habitants (le quartier Baia Borșa).

En ce qui concerne l'éloignement des quartiers par rapport au centre ville, nous avons calculé le temps nécessaire pour parcourir à pied, suivant les voies de communication, la distance entre le « *centre* » du quartier et le centre de la localité (le point de repère a été l'hôtel de ville).

Du total de la population urbaine des Monts Maramureș, 24,56% des personnes habitent à moins d'une heure de distance du centre de la ville, 8,85% sont à une distance de 1 à 2 heures et seulement 4,01% sont à 2-3 heures de la zone centrale de la ville.

L'infrastructure routière urbaine est acceptable, mais dans les quartiers périphériques il existe certains groupes d'habitations dont

l'accès en voiture, même avec des voitures tout-terrain est très difficile, parfois impossible, comme c'est le cas des habitations de Valea Gurguiatu du quartier Valea Peștilor appartenant à la ville Vișeu de Sus.

Il faut mentionner le fait que même si les deux localités sont inclues dans la catégorie des villes, il existe certains quartiers, situés généralement à une distance considérable de la zone centrale dont l'infrastructure édilitaire est semblable à celle des zones rurales. C'est le cas des quartiers Valea Peștilor, Valea Florilor ou Valea Scradei.

La majeure partie de la toponymie des Monts Maramureș est d'origine roumaine, les toponymes ukrainiens et allemands étant présents seulement au niveau de la toponymie mineure, à quelques exceptions près. Ils sont entourés dans le domaine des localités par des appellatifs roumains. Cela témoigne de la primauté de la population roumaine dans cette région.

Les caractéristiques ethnographiques des Monts Maramureș sont mises en évidence dans ***le cinquième chapitre***. Pour l'identité culturelle des habitants, le costume populaire représente un élément ethnographique important, avec quatre sous-zones, chacune ayant ses propres caractéristiques:

- La sous-zone ouest (I), sur le cours moyen et inférieur de la rivière Vișeu, qui par les traits généraux de ses costumes est typique pour Maramureș, ayant des similitudes avec celle de la vallée d'Iza;
- La sous-zone sud (II), sur le cours supérieur du Vișeu, qui présente des influences spécifiques du Maramureș et des régions avoisinantes, Năsăud et Bucovine;
- La sous-zone du nord-est (III), sur le cours supérieur de Ruscova, un costume populaire de type „*Houtsul*" ayant de nombreuses influences de Maramureș (dominant Houtsul);
- La sous-zone nord-ouest (IV) comprend les localités Bistra, Ruscova et Repedea, avec un costume populaire de transition entre le type du Maramureș et celui Houtsul (dominant de Maramureș).

Pour définir les caractéristiques géographiques et humaines des Monts Maramureș, on ne peut pas faire abstraction des questions économiques. En tant qu'entité ayant un caractère rural prononcé, on a insisté sur la spécificité de la culture des plantes et l'élevage du bétail (***chapitre six***). L'agriculture prédomine dans cette économie rurale, les "*fermes*" de subsistance, des petites exploitations agricoles produisant généralement pour la subsistance des habitants.

L'existence de petites surfaces de terres arables a abouti à la valorisation au maximum des terrains disponibles. C'est ce qui explique la présence en altitude des agro-terrasses, comme c'est le cas à présent. On peut les observer même à plus de 1100 mètres, ce qui est le résultat d'une exploitation agricole intensive durant des centaines d'années de labourage suivant les courbes de niveau.

Dans les Monts Maramures, l'élevage est la branche la plus importante de l'agriculture, surtout l'élevage des moutons qui est une ancienne activité avec des formes spécifiques d'organisation.

Le pastoralisme dans ces montagnes est favorisé par l'existence d'une réserve foncière favorable dans lequel les pâturages naturels détiennent 50 250 ha ce qui représente environ 30% de la superficie d'étude (14,46% des pâturages et 15.30% prairies). Ce type d'activité a été analysé d'un point de vue évolutif et comme une activité économique d'actualité, en mettant en relief le type de pâturage, l'emplacement et l'organisation des bergeries, les terres de parcours, ainsi que le rôle qu'elle joue dans le développement local. Les pâturages de ces montagnes sont utilisés par des propriétaires de moutons venus de l'extérieur de cette zone.

L'élevage des bovins dans des grandes exploitations agricoles n'est pas spécifique pour les Monts Maramures. Toutefois, un fait intéressant à signaler est l'existence d'un nombre important de „*văcăriști*" - fermes de bovins - (15 à Repedea et 7 à Poienile de sub Munte, fermes de grande taille et beaucoup d'autres plus petites). Il est intéressant de voir la manière archaïque de pratiquer l'élevage et de valoriser des produits animaliers.

Les ressources locales et leur valorisation ont été analysées dans ***le septième chapitre***. Le territoire des Monts Maramureș est relativement riche en ressources de matières premières. On retrouve ici des ressources non-régénérables (une série de minerais et de minéraux non-ferreux, de différentes roches de constructions), ainsi que des ressources partiellement régénérables (les forêts, les sols). On met en évidence la présence de gisements de métaux non-ferreux lourds, sous la forme des sulfures polymétalliques et de métaux précieux ou de diverses roches de construction (schistes bitumineux, calcaires polychromes, dolérites, andésites, calcaires, grès, agrégats naturels etc.).

Le secteur industriel a une faible représentation dans les Monts Maramureș. Le développement des branches industrielles importantes a été lié initialement à l'existence des ressources minières et forestières. Elles ont commencé à se développer à partir du XVIIIe siècle, avec l'entrée de capitaux étrangers (notamment allemands). À ceux-ci se sont rajoutés de nouvelles branches industrielles.

Dans les Monts Maramureș 247 unités industrielles ont été identifiées (année de référence 2008) appartenant à l'industrie du bois, chimique, alimentaire, légère et des matériaux de construction. Le pourcentage le plus important est détenu par l'industrie du bois (60,3%), avec une bonne représentation dans toutes les localités, suivie à une longue distance par des branches de l'industrie de matériaux de construction, alimentaire, légère et chimique. Toutefois, les plus grandes concentrations d'unités industrielles et de valorisation supérieure de la matière première sont localisées dans les villes Borșa et Vișeu de Sus.

A partir du XVIIIe siècle, l'existence de grandes surfaces forestières a contribué au développement de l'économie forestière. Actuellement, le nombre total d'unités d'usinage du bois s'élève à 140, ce qui représente 14,5% du nombre total de sociétés enregistrées dans les localités de Monts Maramureș. La plupart des entreprises dans ce domaine sont localisées dans la ville Vișeu de Sus (30% du total), Borșa (24,6%), Moïsei (19,2%), Bistra (5,7%). Les villages Petrova, Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte et Leordina ont moins de 5% du total.

La valorisation supérieure de la masse ligneuse se fait seulement à Vișeu de Sus et Borșa où il existe des unités de production de meubles. Des unités de transformation primaire du bois (scieries) sont présentes en nombre assez élevé (171) dans toutes les localités, les plus nombreuses étant présentes à Borșa (49), à Vișeu de Sus (47) et à Poienile de sub Munte (25).

La contribution de l'ensemble des activités qui valorisent les ressources forestières et qui permet d'obtenir des revenus, est relativement réduite, à cause de la prédominance de la transformation généralement primaire du bois et la fabrication des produits à faible valeur ajoutée qui en résultent. La production est orientée principalement vers la demande externe, ce qui fait que le principal produit de l'industrie de transformation du bois, soit les produits du bois des scieries, soit destiné à l'exportation, dans une proportion assez élevée. L'orientation à un taux plus élevé vers la production de meuble pourrait contribuer au développement économique de cette région.

L'industrie minière a été l'une des branches de l'industrie des plus anciennes dans cette région, ayant une contribution importante sur l'évolution numérique de la population et sur le développement économique de la ville Borșa. Les changements intervenus dans l'économie roumaine avec le passage en 1990 à l'économie de marché ont entraîné une chute spectaculaire de la production (49,1% par rapport à 1989). Ce processus s'est poursuivi dans les années à venir, en corrélation étroite avec la restructuration du personnel et la fermeture progressive des exploitations minières. A partir de 2007, toutes les mines ont été fermées et mises en conservation en laissant derrière elles un paysage assez désolant de friche minière.

L'infrastructure technique du territoire est analysée dans ***le huitième chapitre*** où sont présentés l'importance et le rôle des voies de communication et de transport, dans une perspective évolutive, ainsi que les différents équipements technique-édilitaires des localités de cet espace.

Le système de transport routier des Monts Maramureș est constitué d'un axe périphérique principal – Valea Vișeului –, orienté NO-SE, vers lequel convergent une série de routes parallèles au réseau hydrographique dont l'importance est directement proportionnelle à la taille de l'affluent de la rivière Vișeu. Elles ont généralement une orientation E-O. L'infrastructure de transport comprend en plus d'un réseau dense de routes, un réseau ferroviaire avec trois types d'écartement (normal, étroit et large).

Parce que la liaison ferroviaire Borșa-Vișeu de Jos a été désaffectée en 1998 et la magistrale 409 ne dessert pas tous les habitats humains des Monts Maramures, les localités Borșa, Vișeu de Sus et Moisei ainsi que celles du bassin Ruscova (Poienile de sub Munte, Repedea et Ruscova) et du bassin hydrographique de Frumușeua (Crasna Vișeului) sont contraintes de graviter pour le transport ferroviaire de personnes, vers les stations de Vișeu de Jos, Leordina et Petrova. Pratiquement, les trois zones qui ne sont pas desservies par un transport ferroviaire au sein de leurs propres localités, comprennent ensemble 81,3% de la population des Monts Maramureș.

Le réseau routier est composé de deux routes nationales, trois routes départementales, une série de routes communales partiellement asphaltées et de nombreux chemins forestiers. Dans le système routier des Monts Maramureș on a identifié trois types de nœuds routiers, le plus important étant celui de Moisei qui relie deux routes nationales. Les nœuds routiers de deuxième catégorie d'importance (route nationale-route départementale) sont en nombre de trois, une importance particulière ayant la route de Leordina vers laquelle gravitent toutes les localités de la Vallée de Ruscova. Conséquence des décisions politiques prises après la première guerre mondiale, le corridor routier Tisza a été interrompu et l'impossibilité de réaliser actuellement une route de liaison oblige les localités de Valea Vișeului et Bistra à graviter vers Petrova. Vers ce nœud routier gravite 4,79% de la population des Monts Maramureș. Etant un village sans transit, Crasna Vișeului est polarisé par la localité Petrova.

La qualité des routes varie en fonction de leur niveau hiérarchique. Une grande partie de leurs tronçons est soumise à des pressions exercées par les inondations. Ce phénomène n'est pas spécifique seulement les dernières années, mais caractérise cet espace depuis longtemps.

Nous pensons qu'aux XIV-XVIIème siècles, les routes n'avaient pas une largeur trop grande et celles situées sur les vallées étaient fréquemment soumises à des inondations, étant utilisées en particulier pendant les périodes de basses eaux. Les recherches menées sur de différents documents historiques et ceux effectuées sur le terrain nous font croire qu'au fil des XIV-XVIIème siècles, seule la route sur le cours du Vișeu suivait de près le cours d'eau, les autres suivaient les courbes de niveau ou les lignes de partage d'eau, avec la particularité que la plupart se présentaient sous la forme de sentiers.

Le transport en radeau a été l'un des premiers systèmes de transport organisé des Monts Maramureș et son apparition est étroitement liée à l'arrivée, pendant la seconde moitié du XVIIIème siècle, des colonisateurs Allemands dans la Vallée de Vaser pour les exploitations forestières.

Le degré de développement des réseaux édilitaires est encore loin d'être au niveau des besoins réels et il est insuffisant à de nombreux égards. La plupart des localités ne disposent pas de systèmes d'approvisionnement en eau, réseaux de canalisation, stations d'épuration des eaux usées, seul le réseau de distribution de l'électricité couvrant totalement la région.

Dans une approche analytique approfondie sont analysés les aspects liés à l'évaluation et à la valorisation du potentiel touristique. Dans ce chapitre (***le neuvième***) on a recours à une analyse des possibilités d'aménagement touristique du territoire. Le tourisme de montagne pour repos et loisir, le tourisme religieux, spéléologique, culturel, cynégétique, de randonnée, le tourisme événementiel, le tourisme d'aventure, celui d'agrément dans le Défilé de Vaser avec

„Mocănița” ou l’agrotourisme, trouvent des conditions favorables dans cet espace.

Les effets causés par les aléas naturels sur la communauté humaine des Monts Maramureș sont analysés dans ***le dernier chapitre***. La problématique qui en résulte nécessite l’implémentation des stratégies de développement efficaces et unitaires pour l’ensemble du territoire. La création du Parc Naturel des Monts Maramures pourrait contribuer, selon le modèle français à l’aménagement du territoire, à la mise en place d'une "*intercommunalité*", avec un rôle bénéfique sur les activités économiques dans ce territoire.

BIBLIOGRAFIE

ARDELEAN, G., BEREȘ, I. (2000), *Fauna de vertebrate a Maramureșului*, Editura Dacia, Cluj Napoca.

ARDELEAN, Livia (2016), *Revista Memoria Ethnologica,* nr. 60-61, iulie – decembrie, an XVI, Editura Etnologica, Baia Mare.

BAILLY, S.A., BÉGUIN, H. (1982), *Introduction à la géographie humaine*, Masson, Collection Géographie, Paris.

BAILLY, S.A. et alii (2004), *Les concepts de la geographie humaine*, Armand Collin, Paris.

BARBĂ ,V., COSTEA, C. (1975), *Economia întreprinderilor forestiere*, Ed. Ceres, București.

BĂLĂNESCU, S., ACHIM, V., CIOLTE, A. (2002), *Istoria conducerii mineritului, a metalurgiei neferoase și prețioase din nord-vestul României*, Ed. Gutinul, Baia Mare.

BĂNĂȚEANU, T. (1966), *Portul popular din regiunea Maramureș*, Ed. Sfatul Popular din Regiunea Maramureș. Casa Creației Populare, Baia Mare.

BĂNĂȚEANU, T. (1969), *Arta populară din nordul Transilvaniei*, Ed. Sfatul Popular din Regiunea Maramureș. Casa Creației Populare, Baia Mare.

BENEDEK, J. (2004), *Amenajarea teritoriului și dezvoltarea regională*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

BENKO, G. STROHMAYER, U. (2004), *Human geography: a history for the twenty-first century*, Arnold, Londra.

BEREȘ, Marta, Iurasciuc, O., Moisei, F. (2000), *Flora și fauna Maramureșului*, Ed. Echim, Sighetu Marmației.

BERNEA, E. (1943), *Maramureșul, țară românească*, Ed. Predania, București.

BEUCA, A., Zebreniuc Cristina (2007), *Poienile de sub Munte, Maramureș - Aspecte monografice*, Ed. Ethnologica, Baia Mare.

BLEAHU, M. (1962), *Cercetări geologice în bazinul superior al Văii Ruscova (Munții Maramureșului)*, D.S.Com. Geol. Rom, XLV, București.

BOAR, N. (2005), *Regiunea transfrontalieră româno-ucraineană a Maramureșului*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

BOTIȘ, I., IVANCIUC, T. (2005), în www.gazetademaramures.ro

BROCARD, M. (1993), *Choreme, qui es-tu?*, în Information Geographique, no. 1, Paris.

BUTURA, V. (1978), *Etnografia poporului român. Cultura populară*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.

CÂNDEA, Melinda, BRAN, Florina (1978), *Spațiul geografic românesc. Organizare, amenajare, dezvoltare durabilă*, Ed. Economica, București.

CHERECHEȘ, D. (1999), *Gestiunea durabilă a pădurilor din Maramureș*, Ed. Dragoș Vodă, Cluj-Napoca.

CIANGĂ, N. (1980), *Câteva probleme legate de circulația turistică în Carpații Orientali*, în lucrările celui de-al V-lea Congres Național de geografia turismului, București.

CIANGĂ, N. (1996), *Mijloacele de transport pe cablu - componentă infrastructurală a peisajului și a turismului carpatic*, în SUBB, 1-2, Cluj-Napoca.

CIANGĂ, N. (1996), *Posibilități de valorificare ale patrimoniului turistic din Maramureș*, Geographica Timisiensis, vol.V, pag. 131-136, Timișoara.

CIANGĂ, N. (1998), *Turismul din Carpații Orientali. Studiu de Geografie Umană*, Ediția a doua, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca.

CIANGĂ, N. (1998), *Le rôle de la fonction touristique dans l'espace rural*, în Rural Space and Regional Development, Cluj-Napoca.

CIANGĂ, N. (2001), *România. Geografia turismului* (partea întâi), Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

CIANGĂ, N., Cocean, P. (2001), *L'édification du système de stations touristiques de la Roumanie*, SUBB, 2, Cluj-Napoca.

CIANGĂ, N., RAȚIU, Ramona Flavia (2003), *Geografia umană a României. Lucrări practice*, Cluj-Napoca.

CLAVAL, P. (1974), *Elements de geographie humaine.*Génin, Paris.

CLAVAL, P. (2003), *La geographie du XXIe siècle,* l'Harmattan, Paris.

COCEAN, P. (1992), *Modele de amenajare turistică a unor regiuni muntoase din România*, SUBB, Cluj-Napoca.

COCEAN, P. (1997), *Geografia turismului românesc*, Ed. Focul Viu, Cluj-Napoca.

COCEAN, P. (1999), *Geografia turismului*, Ed. Focul Viu, Cluj-Napoca.

COCEAN, P., VLĂSCEANU, GH., NEGOESCU, B. (2002), *Geografia generală a turismului*, Ed. Meteor Press, București.

COCEAN, P. (2002), *Geografia regională*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

COCEAN, P. (2004), *Structura spațiului mental românesc*, SUBB, nr.1, Cluj-Napoca.

COMAN, A. (1971), *Flora Maramureșului*, Comun. Bot., a VII-a Consf. Națională Geobotanică, București.

COMAN, GH. (2002), *Moisei – străveche vatră românească*, Ed. Limes, Cluj-Napoca.

COMAN, GH. (2002), *Cronica de la Moisei*, Ed. Limes, Cluj-Napoca.

CONEA, I. (1937), *Din geografia istorică și umană a Carpaților – nedei, păstori, nume de munți,* BSRG, LV, București. , București.

CONEA, I., (1991), *Destinul Istoric al Carpaților*, Geopolitica, Ed. Glasul Bucovinei, Iași.

CRISTEA, G., (1989), *În țara bisericilor de lemn*, Ed. Mitropoliei Ardealului, Sibiu.

DĂNCUȘ, M. (1986), *Zona etnografică Maramureș*, Ed. Sport Turism, București.

DĂNCUȘ, M., Cristea, G. (2000), *Maramureșul un muzeu viu în centrul Europei*, Ed. Fundației Cult. Rom., București.

DĂNCUȘ, M. (2006), *Evreii din Maramureș. Muzeul culturii evreiești din Maramureș. Casa memorială Elie Wiesel*, Ed. Aska Grafika, Sighetu Marmației.

DENSUȘIANU, O. (1913), *Păstoritul la populațiile romanice*, București.

DERMER, I. (1927), *Note de geografie economică și date statistice asupra județului Maramureș*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, XLV, MO, Imprimeria Națională, București.

DERMER, I., MARIN, I. (1931), *Maramureșul românesc*, Ed. Cartea românească, Sighetu Marmației.

DONISĂ I. BARBU N. IONESI L. (1973), *Etapele evoluției rețelei hidrografice din Carpații Orientali,* în Realizări în geografia României. Culegere de studii, Edit. Științifică București.

ERDELI G., CÂNDEA Melinda, BRAGHINĂ, Cr., COSTACHE, S., ZAMFIR Daniela, (1999), *Dicționar de Geografie umană*, Ed. Corint, București.

FILIPAȘCU, AL. (1940), *Istoria Maramureșului*, Ed. Universul, București .

FILIPAȘCU, AL. (1944), *Le Maramures*, Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, Sibiu.

FILIPAȘCU, AL. (1945), *Voievodatul Maramureșului. Originea, structura și tendințele lui,* în Transilvania, nr. 3-4, Sibiu.

GIURESCU, C-tin (1973), *Formarea poporului român*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova.

GOȚIU, Dana, SURDEANU, V. (2007), *Noțiuni fundamentale în studiul hazardelor naturale*, Ed. Presa universitară clujeană, Cluj Napoca.

GRUMĂZESCU, CORNELIA (1970), *Reprezentarea cartografică a regiunilor geografice la diferite scări*, în Studii și Cercetări de Geografie, tom XVII, nr.1, București.

GUMUCHIAN, H., MAROIS, C. (2000), *Initiation à la recherche en géographie*, Anthropos, Paris.

HAIDU, I. (1993), *Evaluarea potențialului natural al râurilor mici. Carpații Maramureșului și Bucovinei*, Ed. Gloria, Cluj-Napoca.

HAIDU, I. (1993), *Sursele de alimentare ale râurilor mici. Carpații Maramureșului și Bucovinei*, SUBB, Cluj - Napoca.

HAȘDEU, B.P. (1875), *Istoria critică a românilor*, București.

HELLER, W., BRUKNER, J. (1996), *Aprecieri teoretice neglijate până acum pentru explicarea migrației internaționale pentru muncă*, Rev. Geogr., București.

HODIȘ, D., (1929), *Starea actuală a economiei rurale în Maramureș.* Teză de specializare la Academia de Înalte Studii Agronomice, Cluj Napoca.

HORJ, P., (2006), *Istoria gospodăririi pădurilor de pe Valea Vaserului.* Ed. Saga, Trento.

HORVAT, V., HORVAT, Irina, Liuba (2005), *Ruscova*, Ed. Limes, Zalău.

IACOB, GH. (1960), *Contribuții la studiul geografic al Maramureșului*, Natura/6, București.

IACOB, GH. (1961), *Contribuții la studiul deplasărilor sezoniere ale butinarilor maramureșeni*, PG, VIII, București.

IACOB, GH. (1971), *Aspecte geografice privind deplasărilor sezoniere ale maramureșenilor*, Lucr. Col. Naț. Geog. a pop. și așez., Iași.

IACOB, GH. (1980), *Aspecte geografice privind valorificarea pricipalelor resurse naturale ale Munților Maramureșului,* PG, XXVII/2, București.

IACOB, GH. (1981 a), *Evoluția activităților miniero-metalurgice din regiunea de NV a Carpaților românești și problemele forței de muncă. Aspecte geografice privind valorificarea pricipalelor resurse naturale ale Munților Maramureșului*, PG, XXVIII, București.

IACOB, GH. (1994 a), *Repere privind revitalizarea economiei Maramureșului*, SCGGG, T XLI, București.

IACOB, GH. (1994 b) *The evolution of the Maramureș ethnic structure of the population*, Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Tom XL-XLI, s.II.c. Geografie p. 213-218, Iași.

IANOȘ, I. (1987), *Orașele și organizarea spațiului geografic. Studiu de geografie economică asupra teritoriului României*, Ed. Academiei, București.

IANOȘ, I. (1994 a), *Orașul și sistemul urban românesc în condițiile economiei de piață*, Ed. Academiei, București.

IANOȘ, I. (1994 b), *An urban Evolution Model Applied ,* în Romania's Towns, Abhandungen Anthropologie, FU, Berlin.

IANOȘ, I. (1995), *Principii de acțiune în dezvoltarea durabilă*, AUO, Geografie, Oradea.

IANOȘ, I. (2000), *Sisteme teritoriale. O abordare geografică*, Ed. Tehnică, București.

IANOȘ, I. DOBRACA, L. (1997), *Dinamica sistemelor antropizate și dezvoltarea durabilă*, AU Vest, Seria Geografie, VII, Timișoara.

IANOVICI, V., RĂDULESCU, D., PATRULIUS, D., BOMBITA K., KRAUTNER, H.G., KRAUTNER, Florentina (1968) *Harta geologică a Republicii Socialiste România, Foaia Vișeu*, scara 1: 200000, Comitetul de stat al Geologiei, Editura Institutul Geologic, București.

IDU, P., D. (1997), *Agricultura, pădurea și toponimie*, SUBB/1-2, Cluj-Napoca.

IDU, P., D. (1999), *Om și natură în Carpații Maramureșului și Bucovinei*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca.

IELENICZ, M. (1977), *Alunecări de teren în Depresiunea Maramureșului*, AUB, București.

ILIEȘ, AL. (1992), *„Țara Maramureșului"- zonare turistică și probleme de degradare a potențialului turistic*, AUO, II, Oradea.

ILIEȘ, AL. (1992), *Particularități morfometrice ale bazinelor hidrografice din Munții Maramureșului"*, AUO, Oradea.

ILIEȘ, AL. (1994), *Evoluția structurii etnice a populației din Depresiunea Maramureșului"*, AUO, Oradea.

ILIEȘ, AL. (1995), *Evoluții în organizarea administrativ-teritorială a Crișanei și Maramureșului"*, AUO, V, Oradea.

ILIEȘ, AL. (1996), *Potențial turistic al Munții Maramureșului"*, AUO, VI, Oradea.

ILIEȘ, AL. (1998), *Etnie, confesiune și comportament electoral în Crișana și Maramureș (Sfârșitul sec. XIX și sec. XX). Studiu geografic*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.

ILIEȘ, AL., STAȘAC, M. (2000), *Studiul geografic al populației*, Ed. Universitășii din Oradea.

ILIEȘ, AL., BOAR, N. (1997), *Model de integrare turistică regională în partea de nord-vest a Carpaților Orientali*, în AUO, VII, Oradea.

ILIEȘ, AL., TUDUCE, Gabriela, BOAR, N., ILIEȘ, M. (1999), *Le tourisme rural une presence active en Roumanie post-comuniste*, în GEO-CENTRE OUEST, nr. 11, Université de Poitiers, France.

ILIEȘ, Gabriela (1998), *Urbanul maramureșean – inductor de contraste*, Analele Universității din Oradea, Secția Geografie, Oradea.

ILIEȘ, Gabriela (2000), *Contraste geografice în mediul rural maramureșean*, Geographica Timisiensis, 1999-2000, p. 287, Timișoara.

ILIEȘ, Gabriela (2002), *Complementarity and Seasonality of International Tourism in Maramureș Land*, AUO, p. 103, Oradea.

ILIEȘ, Gabriela (2002), *Județul Maramureș*, în Ghidul turistic al Transilvaniei, Ed. Prochart Press, Oradea.

ILIEȘ, Gabriela (2007), *Țara Maramureșului. Studiu de geografie regională*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

ILIEȘ, M., ILIEȘ, Gabriela (1999), *Satul turistic maramureșean*, Analele Universității din Oradea, tom IX, p. 67, Oradea.

ILIEȘ, M., ILIEȘ, Gabriela (2000), *Resursele de atractivitate turistică – mod de abordare*, SUBB/2, Seria Geografie, Cluj-Napoca.

ILIEȘ, M., ILIEȘ, Gabriela, BOAR, N., DĂNCUȘ, M., HODOR, N., VLAICU Ioana, POPȘA Daniela (2001), *Zona etnografică Maramureș. Hartă turistică și text,* Ed. Universității din Oradea, Oradea.

ILIEȘ, M., BOAR, N., COCEAN, P., CIANGĂ, N., ILIEȘ, Gabriela, HODOR, N., ȘTELIAC Nela, POPȘA Daniela (2002), *Harta turistică a regiunii transfrontaliere româno-ucrainene a Maramureșului,* Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

ILIEȘ, M. (2003), *Cartografiere turistică computerizată*, Ed. Universității din Oradea, Oradea.

ILIEȘ, M., BOAR, N., HOTEA, M., (2004),."*Maramures touristic development in a crossborder perspective*", Geographica Timisiensis, vol 13, nr 1, p. 127-133, Timișoara.

IORDAN, I. (1963), *Toponimie românească,* Ed. Academiei Republicii Populare Române, București.

IORGA, N. (1915), *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, București.

IȘTVAN D. (2008), The geological structure of the Maramureș Depression (Maramureș, Romania), manuscris, Baia Mare.

IUGA, G. (1936), *Spicuiri din viața composesoratelor din Maramureș*, Sighet.

IUGA, S. (2008), *Ecoturismul. Poartă maramureșeană spre lume*, Ed. Soc. Cult. Pro Maramureș „Dragoș Vodă", Cluj-Napoca.

IVANCIUC, T. (2006), *Ghidul turistic al Țării Maramureșului*, Ed. Limes, Cluj-Napoca.

JANITSEK, E. (1978), *Contribuții la studiul relațiilor lingvistice româno-ucrainene*, Studii de onomastică, Cluj-Napoca.

JANITSEK, E. (1990), *Apelative topice huțule de origine românească în Maramureș*, Studii de onomastică, tom V, Cluj-Napoca.

JOODY, P. (1943), *Maramaros varmegye 1749-1769 evi Nemesseg vizsgalata*, Sighet.

KARNOOH, Claude, T. (1980), *Case și grădini. Eseu asupra semnificației termenului „stătut" în limbajul maramureșean*, Revista de Etnografie și folclor, tome 25, nr. 1, București.

KNYSZEWSKI, Z. (2004), *Aspects of religious tourism in France*. UIA working Program „Spiritual Places", Agencja Kanon.

KUBIJOVIC, VL. (1934), *Păstoritul în Maramureș,* în Buletinul Societății Regale Române de Geografie, MO Imprimeria Națională, București.

LATIȘ, V. (2000), *Păstoritul în Munții Maramureșului*, Ed. Proema, Baia Mare.

LATIȘ, V. (1993), *Păstoritul în Munții Maramureșului (spațiu și timp),* Baia Mare.

MAIER, M., CIANGĂ, N. (1988), *Probleme de geografia populației în orașul Borșa*, SUBB/3, Cluj-Napoca.

MAC. I., COVACI, I., MOLDOVAN, C. (1990), *Glaciațiune și morfologie glaciară în munții mijlocii din România*, SUBB Geographia, T. XXXV, nr. 2, p. 3-11, Cluj-Napoca.

MAN, V. (2005), *Valea Vaserului. Vișeu de Sus. „Elveție" a Maramureșului*, Ed. Soc. Cult. Pro Maramureș, „Dragoș Vodă", Cluj-Napoca.

MARCONIS, R. (2005), *Introduction à la géographie*, Armand Collin, Paris.

MARIN, I., ERDELI, G., IACOB, Gh. (1989), *Indicatori de potențialitate asupra resurselor naturale locale ce implică dezvoltarea industriei mici și artizanale în județul Maramureș*, Terra/2, București.

MARINA, M. (1939), *Maramureșul. Necesități și remedii*, Tipografia Renașterea Cluj-Napoca.

MARINA, M. (1998), *Maramureșenii. Portrete și medalioane.* Ed. Dragoș Vodă, Cluj Napoca.

MASSEY, D., Jess, P. (1995), *A place in the world? Places, cultures and globalisation.* Oxford University Press, Oxford.

MATEI, Elena (2007), *Ecosistemele umane*, Ed. universitară București, București.

MERUȚIU, V. (1929), *Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluție teritorială*, în Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Baia Mare.

MESPLIER, Al., BLOC-DURAFFOUR, P., (2005), *Le tourisme dans le monde*, 6e édition Editions Bréal, Rosny.

METEȘ, St. (1977), *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIV-XX*, București.

MIHALI, N., TIMIȘ, N. (2000), *Cartea munților. Borșa-schiță monografică,* Ed. Fundației Culturale „Zestrea”, Baia Mare.

MIHALI, N., (2001), *Între râuri,* Ed. Fundației Culturale „Zestrea”, Baia Mare.

MIHALY DE APȘA, I. (1900), *Diplome maramureșene din secolele XIV-XV*, Tipografia Mayer-Berger, Sighetu Marmației.

MIHĂILESCU, V. (1963 a), *Carpații sud-estici de pe teritoriul României*, Ed. Șt. București, București.

MIHĂILESCU, V. (1963 b), *Diviziunile Carpaților Răsăriteni*, BSRRG, București.

MÎNDRESCU, M. (2001), *Vinderel Lake (Maramureș Mts). Morphohydrological aspects*, în Analele Universității Ștefan cel Mare, secțiunea Geografie, an X, Suceava.

MÎNDRESCU, M. (2003), *Lacul Livia (Munții Maramureșului de Nord). Caracterizare morfohidrologică,* în Analele Universității Ștefan cel Mare, secțiunea Geografie, an XII, pag 49-55, Suceava.

MOLDOVAN, C. (2000), *Baza de date privind fundamentarea înființării rezervației biosferei*, Ed. Echim, Sighetu Marmației.

MORARIU, T. (1931), *Câteva contribuțiuni la oieritul evreilor maramureșeni*, în Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj, vol. IV, Cluj, Tipografia Renașterea, Cluj Napoca.

MORARIU, T. (1939), *Țara Maramureșului în lumina literaturii științifice*, în Gazeta Ilustrată, nr. 9-10, Tipografia Renașterea, Cluj Napoca.

MORARIU, T. (1942 a), *Die Maramuresein Rumanisches Kerngebiet*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.

MORARIU, T. (1942 b), *Maramureșul în organismul etnic și politic al Țării Românești*, în Buletinul Societății Regale Române de Geografie, LX, MO Imprimeria Națională, București.

MORARIU, T., BOGDAN, I. (1970), *Contribuții la studiul rețelei de așezări în regiunile înalte ale Carpaților*, SUBB/1, Cluj-Napoca.

MORARIU, T., MAC, I., POSEA, Gr. (1980), *Regionarea geomorfologică a Carpaților Orientali și a Carpaților de Curbură,* SCGGG-XXVII/1, București.

NICOARĂ, L. (1999), *Geografia populației*, Ed. „Focul viu”, Cluj-Napoca.

NICOLAE, I. (2006), *Toponimie geografică*, Ed. Meronia, București.

NISTOR, F. (1977), *Poarta maramureșeană*, Editura Sport Turism, București.

PANDI, G. (1997), *Concepția energetică a formării și transportul aluviunilor în suspensie – Aplicație la NV României*; Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca.

PAȘCU, Șt. (1971), *Voievodatul Transilvaniei*, Ed. Dacia, vol. I, București.

PERRIER-CORNET, P. (2002), *Repenser les campagnes*, Editions de l'Aube, DATAR.

PETRESCU, P. (1974), *Arhitectura țărănească de lemn din România*, Ed. Meridiane, București.

PETROVAI, I. (2007), *Multiculturalism în Țara Maramureșului*, Academia Română, Centrul de studii transilvane, București.

PIVOTEAU, J-L. (1986), *Identifier et relativiser les territoires*, în L'espace geographique, no. 4, Paris.

POP, Gr. (1980), *Județul Maramureș, Harta turistică*, Ed. Sport-Turism, București.

POP, Gr. (1995), *Evoluție, determinare și concept în Geografia Umană*, SUBB, 1-2, Cluj-Napoca.

POP, Gr. BENEDEK, J. (1996), *Satele mici din România și specificul activității lor*, Studia UBB, Geographia, 1-2, Cluj Napoca.

POP, Gr. (1998), *Satele foarte mari din România*, Studia UBB, Geographia, XLIII, 2, Cluj-Napoca.

POP, Gr. (2006), *Carpații și Subcarpații României*, Ediția a II-a, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

POPA, R. (1969), *Cnezatul Marei. Studii documentare și arheologice în Maramureșul istoric,* Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare.

POPA, R. (1997), *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, Ed. a doua revizuită, Ed. Enciclopedică, București.

POPESCU, N. (1996), *Tipuri de relații între activitățile industriale și componentele geografice ale spațiului*, PG, București.

PORTASE, A. (2006), *Codice pentru mileniul următor (o geografie a Maramureșului interior),* Ed. Maria Montessori, Baia Mare.

POSEA, Gr., POPESCU, N., IELENICZ, M. (1974), *Relieful României,* Ed. Științifică, București.

POSEA, Gr., POSEA, AURORA (1980), *Județul Maramureș,* Ed. Academiei RSR, București.

RABOCA, N. (1994), *Research about the population from the Maramureș*, SUBB/1, Cluj-Napoca.

RADU, D. (1997), *Prezența aurului în Masivul Pop Ivan, Munții Maramureșului,* Revista Minelor, nr. 1, Vol 70, Ed. Direcția Generală a Strategiei Industriei Miniere și Geologiei din Ministerul Industriilor, București.

RENARD, J. (2002), *Les mutations des campagnes*, paysages et structures agraires dans le monde, Armand Collin, Paris.

REY, R. (1986), *Puncte de vedere noi pentru o agricultură modernă*, SUBB/3, Cluj-Napoca.

ROUSSEL, R. (1954), *Les pèlerinages à travers les siècles*, in Revue de l'histoire des religions, tome 148, nr. 2, 1955, Payot, Paris.

SAVA, A. (1980), *Particularitățile toponimiei geografice din Transilvania-Banat-Crișana-Maramureș,* SUBB/1, Cluj-Napoca.

SAVU, AL., SUCITU, I. (1965), *Regiunea Maramureș-caracterizare geografică*, Natura/5, București.

SAVU, AL. (1973), *Depresiunea Maramureș*, Terra/1, București.

SÂRCU, I. (1971), *Geografia fizică a R.S. România,* Ed. Didactică și Pedagogică, București.

SIRCU I. (1962), *Le probleme de la glaciation quaternaire dans les montagnes du Maramureș,* Anal. Univ. Al. I. Cuza, Iași.

STAHL, P.H., PETRESCU, P. (1958), *Arhitectura de lemn a Maramureșului*, în Arhitectura RPR, București.

STAHL, P.H. (1968), *Civilizația vechilor sate românești,* Ed. Științifică și Enciclopedică, București.

STAN, I. (1986), *Depresiunea Maramureșului – studiu de geografie fizică,* Teza de doctorat, litografie, Iași.

SURD, V. (1987), *Așezările din sectorul românesc al văii Tisei*, SUBB/3, Cluj-Napoca.

SURD, V., NICOARĂ, L. (1990), *The Socioprofesional Structure of the Activ Population of the Rural Settlements in „Țara Oașului”*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Geographia 1, Cluj Napoca.

SURD, V. (1991), *Traditional Forms in Organising Geographical Space, the Lands,* Studia UBB, nr. 2, p. 76-80 Cluj Napoca.

SURD, V. (1993), *Forme tradiționale de organizare a spațiului geografic în Transilvania - „țările”*, Ed. Univ. din Timișoara, Geografie, Vol. II, Timișoara.

SURD, V. (2001), *Geodemografie*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

SURD, V. (2002), *Introducere în geografia spațiului rural,* Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

SZILLAGY, I. (1876), *Maramaraos megye egytemes leirasa,* Ed. Egyetemei, Budapest.

ȘTELIAC, NELA, CUDRICI, MIRELA, ILIEȘ, GABRIELA (2004*), Lohn-ul, alternativă de supraviețuire a subiecților economici din industria ușoară*, în GEIS, vol. X, Deva.

TĂTARU, B. (2001), *Maramureș – mândria și durerea noastră*, vol. I și II, Ed. Gutinul, Baia Mare.

UJVARI, I. (1972), *Geografia apelor României*, Ed. Științifică, București.

UNGUREANU, Al., BOAMFĂ, I. (2006), *Toponomastică*, Ed. Sedcom Libris, Iași.

VELCEA, I. (1995), *The rural model of settelements in the Romanian Carpathians*, în The first Romanian-British Geographic Colloquium, Liverpool Hope Press, Liverpool.

VELCEA, Valeria, Savu, Al. (1982), *Geografia Carpaților și Subcarpaților României*, Ed. Didactică și Pedagogică, București.

VORNICU, Gh. (1929), *Maramureșul*, Ed. Românească, București.

VERT, Ct. (2001), *Geografia populației. Teorie și metodologie*, Ed. Mirton, Timișoara.

VUIA, R. (1924), *Câteva observații și constatări asupra păstoritului și asupra tipurilor de case la români*, Lucr. Inst. Geogr., București.

VUIA, R. (1945) *Satul românesc din Transilvania și Banat - studiu antropogeografic și etnografic*, Cluj Napoca.

VULCĂNESCU, R. (1965), *L'évolution des abris pastoraux chez les roumains*, Rev. Roumaine d'histoire, T. IV, nr. 4, București.

ZINCENCO D. (1998) – *Studiul metalogenetic al zăcămintelor stratiforme de pirită Zn-Pb-Cu din munții Maramureșului,* Teză de doctorat, Universitatea București, 244 p., București.

WARF, B. (2006), *Encyclopedia of human geography, Sage, London.*

*** (1930*), Recensământul general al populației României, 29 decembrie 1930,* Institutul central de statistică, București.

*** (1970*), Recensământul general al populației și locuințelor din 15 martie 1966,* Direcția centrală de statistică, București.

*** (1971), *Râurile României – monografie hidrologică,* București.

*** (1972-1979), *Atlas R.S. România,* Inst. Geogr., Ed. Academiei, București.

*** (1980*), Recensământul general al populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977* Direcția generală de statistică, București.

*** (1982), *Enciclopedia geografică a României,* Ed. Științifică și Enciclopedică, București.

*** (1983), *Geografia României*. Vol I, Geografie Fizică, Edit. Acad. Rom., București.

*** (1984), *Geografia României*. Vol II, Geografie Umană și Economică, Edit. Acad. Rom., București.

*** (1987), *Geografia României*. Vol III, Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei, Edit. Acad. Rom., București.

*** (1994*), Atlasul cadastrului apelor din România*, IGFGOT, București.

*** (1994*),INSSE Recensământul general al populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992*, Comisia Națională pentru Statistică, București.

*** (1995*), Întreprinderea de Prospecțiuni și Explorări Geiologice (I.P.E.G) Baia Mare, Maramureș*.

*** (2002*), DATAR – Une nouvelle politique de développement des territoires pour la France*, Paris.

*** (2003*), Rezultatele preliminare ale recensământului populației și locuințelor din martie 2002, Comisia Județeană de Statistică, Maramureș, Baia Mare*.

*** (2004), *Direcția de Statistică a Județului Maramureș*. Date oficiale privind recensământul agricol și al populației.

*** (2007), *Regia Națională a Pădurilor – Romsilva, Institutul de Cercetări și Amenajări Silvice, Amenajamentele Ocoalelor Silvice Ruscova, Poieni, Vișeu Direcția Silvică Baia Mare, Studiu General*.

*** (2008), *Exploatarea Minieră Baia Borșa, Maramureș.* Date interne.

*** (2008), *Clubul de Speologie Montană Baia Mare,* Date interne.

Surse electronice (perioada 2006-2008)

www.cffVișeu.com

www.cimec.ro

www.cnadr.ro

www.google.com

www.listafirme.ro

www.marasilva.ro

www.muntiimaramuresului.ro

www.oecd.org/fr

Credite foto:

Toate fotografiile aparțin autorului, cu excepția fotografiei (fig. 113), a Fundației ProVișeu.

ISBN: 978-606-37-0989-0